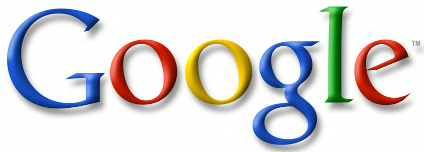
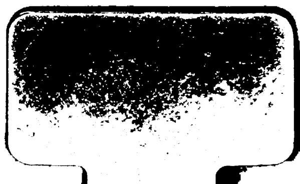

Google

Eugen Petersen.
Ed. Fraenkel

PORPHYRII

PHILOSOPHI PLATONICI

OPVSCVLA TRIA.

PORPHYRII

PHILOSOPHI PLATONICI

OPVSCVLA TRIA

RECOGNOVIT

AVGVSTVS NAVCK.

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLX.

LIPSIAE TYPIS B. G. TEVBNERI.

GODOFREDO BERNHARDY

PROFESSORI HALENSI

S.

Porphyrii philosophi Platonici quae olim extiterunt opera uberrima et multiplicis doctrinae dotibus insignia sortem experta sunt admodum iniquam; quae enim ad nos pervenerunt pleraque male corrupta nunc prostant, alia et ea gravissima vel fortunae ludibrio vel piorum hominum furore impio deleta interciderunt. Recentiore aetate tametsi singulis eius libris intentiorem curam dedicatam vidimus, tamen qui cuncta Porphyriani ingenii monumenta collecta et emendata usui doctorum hominum habilia redderet et scriptorem ipsum ex situ et oblivione vindicaret, nemo adhuc inventus est. Sive vero superstites libros perlustraris magnam partem rarissimos et ad legendum difficillimos, sive tabulas ingentis naufragii expenderis copiosas et remotis in angulis delitescentes, dignissimum hac cura esse philosophum facile concedes. Hanc ut ego provinciam administrandam susciperem auctor mihi olim et adiutor benevolus fuit GODOFREDVS BERNHARDY Halensis, studiorum nostrorum moderator egregius, qui effecit ut anni 1846 auctumno per Borussici regis augustissimi munificentiam Monacensis bibliothecae libros Porphyrianos excutere mihi liceret. Cui negotio cum tres menses impendissem, Halas reversus reliquiis Porphyrii undique colligendis strenue operam dedi. At mox eae rerum mearum vices insecutae sunt, quibus ab inito cursu averterer, ac postea aliis negotiis obrutus Porphyriana studia procrastinavi. Tandem anno 1858 incohatae olim telae perficiendae denuo manum admovi. Cum vero plenam et consummatam Porphyrii editionem arduum et Herculeum esse opus intellexissem, interim coarctato cursu eos libros, qui maxime publici saporis esse viderentur, in bibliotheca Teubneriana edendos duxi. Prout huius biblio-

thecae rationes exigerent, exclusi ab hac sylloga vitam Plotini quam nuper Kirchhoffius Plotini operibus addidit, neque admisi quaestiones Homericas et libellum de antro Nympharum, quorum opusculorum recensionem ab E. Mehlero curandam cupide expectamus. Itaque tria mihi delegi opuscula, de vita Pythagorae, de abstinentia ab esu animalium, epistolam ad Marcellam, in quibus recensendis haud inutilem operam collocatum iri existimavi. Tralaticiae scripturae vitia haud pauca sanasse mihi videor: ad graviores quae restant difficultates expediendas felicioribus ingeniis opus erit et longo die, qui interdum ultro id offert in quo quaerendo multum frustra laboraris. Quodsi mihi contigerit ut aliorum studia huc convertam, operae pretium me fecisse existimabo. Nunc ea afferre placet quae ad hanc editionem pertineant.

I. DE VITA PYTHAGORAE.

Huic *φιλοσόφου ἱστορίας* laciniae cetera integrioris operis fragmenta praemisi.

Pag. 3, 7. 8 *ἐκπαιδεύουσι* corruptum, *ἐκτιθέασι* scripserim.

4, 9. 10 *ἀπὸ — ἱστορίας* et 12 *εἰς τὴν Πελοπόννησον* om. Maii ed. 14 *ἔτη ς*] *ἔτη ξ* Maius. 26 *νξ*] *νζ* Suidae codices BVE. *ρξ μόνους ἐνιαυτοὺς* Suidae codex A.

5, 17 *αὐτῶν*] *αὑτῶν* scripsi. *εὕρησιν*] *εὕρεσιν* scripsi, cf. Lobeck. in Phryn. p. 446.

6, 10 *οἱ δὲ Ξενέτου*] *οἱ δ' Ἐξαινέτου* dudum correctum est secundum Diog. L. 8, 53. 12 *ἐν φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ* om. Suidae codices BVE. 17 *ἐλεάτου* Suidae codices AVE, *ἐλαιάτου* B, *Ἐλαΐτου* Kusterus duce Casaubono in Ath. XIII, 7.

7, 1 *Μέλιτος*] *Μέλητος* scripsi. 5 *ἂν* addidi. 11 *Πινθάρου*] *Σπινθάρου* Holstenius. 12 *περὶ αὐτόν*? 15 *εἶδος*? 16 *ἤθους* scripserim cum Theodoreti codice D. 18 *φλεχθείη* Cyrillus, *ληφθείη* Theodoretus. 20 *ἀποσχέσθαι*] *ἀπέχεσθαι* Theodoretus. 25 *τοῦ* et *καὶ* om. Cyrillus. 26—28 *τὰ μὲν — μεμυθευμένα* om. Cyrillus, addidi e Theodoreto. 28 *φιλοκρινοῦντες*] *φυλοκρινοῦντες* Theodoreti codex C. 29 *εἴργαστο* Cyrillus. 30 *τὴν λιθοκοπικὴν* Theodoretus. *εἴτε αὐτὸς ὁ πατὴρ αὐτοῦ* Cyrillus.

8, 1 ἐνέκοπτεν om. Cyrillus. 2 γε om. Theodoretus. 3 καθάριος] καθάρσιος Cyrillus, καθάρειος scripsi cum Cobeto Mnemos. vol. 8 p. 291. 8 ἀξιόπιστος] ἀναξιόπιστος Cobetus Mnem. l. l. 11. 12 ἐν τῷ Φιλοκράτους verba vitiosa, fortasse ἐν τῷ περὶ Σωκράτους legendum.

9, 5 σχεῖν] ἔχειν Theodoretus, qui mox πολίτην habet. 8 λαθεῖν] λαβεῖν e Theodoreto restitui. ἑαυτῷ] αὐτῷ scripsi, om. hoc pronomen Theodoretus. 9 γάμῳ Cyrillus, γαμηθεῖσαν Theodoretus. 14 ἐπειδὰν] ἐπειδὴ scripsi. 18 ὁμιλίαις ἐνίοτε φιλαπεχθήμονα Theodoreti codex D. 27 ἔτη ὄντι?

10, 4 πρώτου Suidae V. 22 παλαῖσαι] νικῆσαι scripsi.

11, 10 εἰ οὕτω addidi. 15 τοῦ θείου Cyrillus libro I. 16 ἀνώτατον libro VIII. 17 τρίτην libro VIII. δὲ καὶ τὴν libro I. 18 θειότητα libro I.

12, 12—26 προῆλθε δὲ — ὑποστάσεως a Porphyrio aliena esse videntur.

Postquam has φιλοσόφου ἱστορίας reliquias composui et typis describendas Lipsiam misi, D. Chwolsohnus mecum communicavit Schahrastanii librum ab Haarbrückero in vernaculam linguam translatum: *Abu-'l-Fath Muhammad asch-Schahrastâni's Religionspartheien und Philosophen-Schulen. Aus dem Arabischen übersetzt von Th. Haarbrücker. Zweiter Theil. Halle* 1851. Vbi identidem Porphyrii mentio inicitur: quae ad φιλόσοφον ἱστορίαν spectare videantur, haec sunt. Pag. 145: *Porphyrius führt an, dass Thales im hundertunddreiundzwanzigsten Jahre seit der Regierung des Buchtunassar (Nebukadnezar) aufgetreten sei* *). De Anaxagora p. 86: *Porphyrius berichtet von ihm, dass er gesagt habe, der Grund der Dinge sei Ein Körper, die Materie des Alls, unendlich, er hat aber nicht auseinandergesetzt, was dieser Körper sei, ob er zu den Grundstoffen gehöre oder ausser dieselben falle? Er sagt: von ihm gehen alle Körper und körperlichen*

---

*) Eadem Gregorius Abulphar. in historia dynast. p. 33 versionis Latinae Pocock.: *Dicit autem Porphyrius floruisse Thaletem post Nebucadnezarem centum et viginti tribus annis.*

Kräfte und die Arten und die Klassen aus. Er ist der Erste gewesen, welcher das Verborgensein und Zur-Erscheinung-Kommen behauptet hat, insofern er die Bestimmung aufgestellt hat, dass alle Dinge in dem ersten Körper verborgen seien, und die Existenz nur ihr Zum-Erscheinen-Kommen aus diesem Körper sei, et quae sequuntur. Ceterum cautissime Arabe isto duce utendum esse alia in caussa nuper ostendi (v. *Bulletin de la classe des sciences historiques de l'Acad. Imp. des sciences de St.-Pétersbourg* vol. XVI n. 28 = *Mélanges Gréco-Romains* vol. II p. 181—199).

De Pythagorae vita emendanda et illustranda bene olim meriti sunt Conradus Rittershusius, cuius editio omnium princeps Altorfii prodiit a. 1610, et Lucas Holstenius, qui inter alia Porphyrii scripta hoc opusculum Romae a. 1630 recensuit et Latine interpretatus est addiditque observationes ad priora capita (1—26) spectantes. Holsteniana editio denuo Cantabrigiae a. 1655 typis descripta est, Rittershusii et Holstenii opes repetierunt Iamblichei de Pythagorae vita libri editores L. Kusterus Amstelod. 1707 et Theoph. Kiesslingius Lips. 1816. Denique recenti memoria scriptoris verba aliquot locis emendata exhibuit A. Westermannus post Diogenis Laertii editionem Didotianam. Equidem principis editionis scripturam annoto nescio quo e libro derivatae et addo codicis Monacensis 91 lectiones a me ipso collati, in quo codice extrema operis pars, *γενεῶν τὸ φιλικὸν κτέ.* (p. 38, 21—39, 25 huius editionis), folio evulso nunc desideratur. Ceterum typothetae errores in principe editione nimis frequentes silentio praetereo, nec magis annotandum duco quotiens codex Monacensis *μὴ δέ* pro *μηδέ* praebeat aut asperum et lenem spiritum confundat.

Pag. 14, 1 *ΜΑΛΧΟΥ Η ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ ΒΙΟΣ*] *Πυθαγόρου βίος* M (i. e. codex Monacensis 91). 5 *Νεάνθης* probabiliter C. Müller in fragm. hist. Gr. vol. 3 p. 9: vide tamen Ath. XIII p. 572 E. *δὲ ἐν*] *δ' ἐν* M. 6 *πύρρου*] *Τύρου* Holstenius, an *Κύρρου* legendum? *τῆς συρρίας* M. 8 *νήσῳ καὶ ἀποδόμενον*] *καὶ* om. M. 11 *πύρραν*] *Τύρον* Holstenius, fortasse *Γέρραν* scribendum.

12 *συστήσαντα* malim. 14 *φερεκύδει* M. 15 *κρεοφυλίῳ*] *Κρεοφυλείῳ* scripsi. 17 *πύρρινον*] *πυρρινὸν* M, *Τυρρηνὸν* Holstenius. 18 *ἀποικησάντων*] *ἐποικησάντων* M. *ἐντεῦθεν δ' εἰς κατάπραξιν* M. 19 *καὶ αὐτὸν* M. 20 *συμπλέσαντα* M. 21 *τὸν τευταγόραν*] *τὸν πυθαγόραν* M.

15, 1 *πυρρινὸν*] *τυρρηνὸν* M. 3 *ἀγγαίου*] *Ἀγκαίου* Iambl. v. Pyth. § 3. 7 *Διὶ φίλῳ* Iambl. § 5. 8 *πυθαιίς*] *πυθαίς* M. 9 *φερεκύδου ἀλλὰ καὶ*] *φερεκύδους ἀλλὰ καὶ* M, *φερεκύδου καὶ* Holstenius. 10 *δουρίς*] *Δοῦρις* Holstenius. 11 *ὡρῶν* vulgo. 12 et 13 *ἀρίμνηστα* M. 16 *τὸ δ ὲ* M. 17 *Πυθαγορέω* vulgo. 18 *εἰνὶ λόγοις* suspectum, *ἢ δυλόγους* proposui Philol. 5 p. 692. 19 *τοῦτον*] *τοῦτο* M. *Σῆμον* Reinesius in Suid. v. *Σῆμος*. 22 *σιμὸς*] *σῖμος* M. *συναφανησθῆναι* M. 24 *πυθάνακτος*] *πυθώνακτος* M. 25 *τηλαυγῆ* vulgo. 26 *μύιαν*] *μίαν* M pr. m., *μῦαν* corr., *Μυῖαν* Westermannus. 32 *λεῦκος*] *Λύκος* Holstenius.

16, 1 *διαφονούντων* M. 4 *τυγχάνης*] *τυγχάνεις* Westermannus. 5 *οὖν*] *εἶναι* M. 6 *ἔτι καὶ* M. 7 *αὐτῶν* M. 13 *ἀγιστίας*] *ἀγιστείας* M, *ἁγιστείας* Rittershusius. 14 *φησὶ*] *φασὶ* Westermannus. 15 *ἐπιγινώσκειν*] *ἐπιγιγνώσκειν* M. 18 *ἔνδοξος* M. *εὐδόμη* M. 19 *περιόδῳ*] *περιόδου* M. 23 *ἐπ' ἀρετῇ*] *ἐν ἀρετῇ* Cyrillus c. Iul. X p. 340 E, cf. Diog. L. 8, 3. 27 et 30 *ἄμωσιν* M. 28 *φίλον τε*] *φίλον ὄντα* Cyrillus. 29 *κοινωνῇ*] *κοινωνεῖ* M, *κοινωνήσῃ* Cyrillus. 31 *Ἡλιουπολίταις* vulgo.

17, 1 *τῇ δ'*] *τῇ γ'* Westermannus. *σκεπτομένων*] *σκηπτομένων* Rittershusius. *Ἡλιουπολιτῶν* vulgo. 2 *σῆψιν* M. 3 *διὸς πολίτας* M. 4 *προίχεσθαι* M. 5 *δὲ ἐν*] *δ' ἐν* M. 6 *ἐπιβουλῆς* M. 9 *θαυμαστῆναι* M. 14 *οἱ* addidi. 18 *λόγοις*] *ὀλίγοις* M. 21 *ἐπιστατίαν*] *ἐπιστασίαν* ed. Holst., *ἐπιστατείαν* scripsi. 26 *φησὶ δὴ*] *φησὶ δὲ* M. 28 *μεταστάντων*] *μεταστάντα* Holstenius. 29 *δὲ πόλεις*] *μὲν πόλεις* Rittershusius. 31 *ὕπιον* M. 32 *ἀσκαρδαμυκτει*] *ἀσκαρδαμυκτεῖ* M, *ἀσκαρδαμυκτὶ* scripsi.

18, 3 *θεῖάν τινα* M. 4 *ἱδρυθὲν* M. 8 *αὐτοῦ*] *αὐτῶν* M, *αὑτοῦ* scripsi. 13 *εἰς μέλητον* M. 15 *ἄρραβας* M. 18 *μὲν* om. Cyrillus c. Iul. X p. 341 A. 21 *ἐπιστολαγρα-*

φικῶν M. 23 δὲ] δ' M. 24 ἀρραβία M. 25 τοῖς ἄλλοις M. 26 ζάβρατον] Ζάρατον scripsi. 27 λήμματα M. 28 τοὺς σπουδαίους] τοῖς σπουδαίοις M.

19, 1 φυσιγνωμονήσας ed. pr. 3 ἐπαίδευε] ἐπαίδευσε ed. Holst. πρῶτον M. 4. 5 ἕκαστος εἴη μανθάνων scripserim. 7 ἐστίν] ἔστιν M. αὐτοῦ] αὐτῷ M. 18 ἔφευγε] ἔφευγεν M. 19 ζάμολξιν] ζάλμοξι M. 23 κρεοφύλῳ] κρεοφυλίω M, Κρεοφυλείῳ scripsi. 26 ἐκράτει ἐνίκα M. 27 ὀλυμπιάσιν] ὀλυμπιάσιν M, Ὀλυμπίασιν Westerm. 28 σύκα M. 29 πυθαγόρου πυθόμενος] πυθαγόρου πυθομένου M, Πυθαγόρᾳ πειθόμενος scripsi. 30 τὴν delendum arbitror.

20, 2 συμβαίνει] συμβαίνειν scripsi. 3 φυλοβολουμένους] φιλοβολουμένους M, φυλλοβολουμένους Holstenius. 5 πρέπειν Cyrillus c. Iul. X p. 342 A. 6 τῇ addidi e Cyrillo. 7—13 ὡς δὲ πλέων — τὸν Ἀπόλλωνα om. ed. pr. 7 πλέον M, πλέων Cyr. 8 προσέχεται τὸ ἐλεγεῖον M, προσέσχεν ἐλεγεῖον Cyr. 9 πηλίνου M, Σιληνοῦ Cyr., Σειληνοῦ scripsi. ὁ om. M. 10 δὲ ὑπὸ Πύθωνος ἐκηδεύθη om. M. 11 προσωνυμίας Cyr. 12 τὸ τὰς τρεῖς M. 13 θρονῆσαι τὸν ἀπόλλω M. κρίτης M. 14 τῆς M. μόργον] μόργου M, Μόργων ci. Rittershusius. cf. Lobeck. Aglaoph. p. 1179. 17 μαλοῖς M. 19 μέλανα καὶ τὰς] μέλανα τὰς Cyrillus c. Iul. X p. 342 C. νομιζομένας] νενομισμένας Cyr. τριττὰς ἐννέα Cyr. 20 διέτριψε] διέτριψεν M. 21—24 ἐπίγραμμά τ' — κικλήσκουσιν om. ed. pr. 24 διακικλήσκουσιν M. 25 ἐπιβὰς] ἐπέβη καὶ M. 27 ἰδαίαν] ἰδίαν M. 30 ἀπό τε τῆς φωνῆς καὶ τοῦ εἴδους καὶ ἀπὸ τῶν scripserim. 31 διαθῆναι] διαθεῖναι M.

21, 1 καλλὰ M. 4 διδασκαλίων M. ἀθρόως] ἀθρόοις M. 5 γυναιξί] γυναιξίν, ἐπεὶ Westermannus. 12 οὐδ' ἤ] οὐχ ἢ scripsi. 14 φασὶ M. 15 μεταβάλουσαν M. ἄλλα σώματα ἀνθρώπων] ἄλλα γένη ζώων M. 16 γινόμενα] γενόμενα Westermannus. 17—20 ἔστι — Πυθαγόρας om. ed. pr. 18 ὁμογενῆ δὲ M. 19 φαίνεται] φέρεται scripsi. 20 πάντας] πάντα M. 22 φησὶν κόμαχος ἢν ἐπιβὰς M. 23 δυσχιλίους] δισχιλίους M. 24 ἀπονοστῆσαι ci. Rittershusius. 25 ὁμακόειόν τι M. 29 μηδεέν]

μὴ δὲ ἕν M. 31 ἕν τι M. 32 ἄλλως τε καὶ Westermannus.

22, 1 τήν τε] τὴν Westermannus. 2 ἐπώμνον M. 3. 4 ἐπεὶ φασὶ] ἐπὶ πᾶσι Westermannus. 5 ψυχᾷ] γενέα M. 6 ἀεννάου M. ῥιζώματ' ἔχουσαν vulgo. 9 ἐξελευθερίου] ἐλευθερίου M. ὑποπλήσας Iamblichus § 33. 12 Ἵμεραν M. ταυρομένον] ταυρομένην M, Ταυρομένιον Rittershusius. 13 διαχαρῶν δα M. 15 σύμιχος] σίμιχος M. 16 κεντοροπίων] Κεντορίπων scripsi, Κεντοριπίνων Holstenius. αὐτῆς] αὐτοῦ M. 19 μεσάπιοι] μεσαπιοὶ (σ) M. 20 πευκετιοὶ M. 21. 22 ἀπὸ τῶν γνωρίμων — καὶ καθόλου om. ed. pr. 21 γνορίμων M. 24 τε πρὸς ἑαυτὰς M.

23, 3 φησί M. 8 ἐν addidi ex Iambl. v. Pyth. § 61. παμμιγῆ ed. pr. 12 προσψυθιρίσαντα ed. pr. 14 θίγειν] θιγεῖν Westermannus. 18 ὀλυμπιάσι] ὀλυμπιᾶσι M. 19 τε περὶ] περί τε Iambl. § 62. 20 διοσημείων] διοσημιῶν Westermannus. εἰσὶν addidi e M. 21 αἵ αὐταὶ] καὶ αὐταὶ M, καὶ αὐτοὶ Iambl. § 62, καὶ λόγοι Westermannus. 22 ἀφῆναι ed. pr. 24 ἐπισυρόμενον] ἐπισυρομένοις e Rittershusii coniectura scripsi. 25 προειπὼν ed. pr. 26 ὅτι ἄρ M. κελεύῃ] κελεύσῃ Iamblichus § 36. 27 εἴθ'] εἰ τοῦθ' Iambl. 28. 29 διαριθμήσαντα] διαρηθμίσαντα M, διαριθμήσαντας Iambl. 31 αὐτῆς ed. pr.

24, 1 αὐτοῦ ἡ ψυχὴ M, unde ἑκάστου ἡ ψυχὴ scripserim. 3 ἀπέφηνε] ἀπέφηνεν M, ἀπέφαινεν Iambl. § 63. 5 ἀπέπεμπεν] ἀνέμελπεν Iambl. 6 ὁμοίαι ed. pr. 7 ἐσφηκῶντο] ἐσφήκωντο ed. Kiessling. 9 ὅτε θ' ἅλς] ὅτε θ' ἅλις M, ὅθ' ἅλις ed. Holst. 10 δονέουσι] δονέουσιν M. 14 ἐνμελίην] εὐμελίην M. 19 παννυδημώδη M. Καύκασον quamquam Cyrillus c. Iul. III p. 87 B agnoscit, suspectum; Νέσσον Iambl. § 134 ut Diog. L. 8, 11, Κόσαν Ael. v. h. 2, 26. 4, 17. aliter Apollonius hist. mir. c. 6 p. 106, 11. cf. Bournot in Philol. vol. 4 p. 294. 21 γεγωνώς] γεγωνός M, γεγωνόν Iambl. § 134. γεγωνός τε καὶ Hercher Philol. X p. 299. ἀνεφθέγξατο Cyrillus. 23 τε καὶ] δὲ καὶ M. 24 ταυρομενείῳ] Ταυρομενίῳ Holstenius. 25 διηλέχθαι M. αὐτῷ] αὐτῶν Iambl. § 134, αὐτὸν scripsi.

26 σταδίων Holstenius addidit ex Iambl. 27 παμπολλῶν] παμπόλω M. 28 ἀγυσίμων] ἀνυσίμων M. 30 ὑπὲρ βορέω M. 31 ἐν om. M. ὑπὲρ βορέοις οὐ παρῆν M. 32 τεθρύλληται] τεθρύληται M.

25, 2 εἰπεῖν] εἶπεν ed. Holst. ἔστι ed. pr. 5 τἀνδρὸς] τοῦ ἀνδρὸς M. συμφόνως M. 6 δ' add. Westerm. 9 βιαίων om. M, petitum suspicor ex Iambl. § 135. 10 ποταμῶν τε M. 13 ἐπιτετελεκέναι ὧν τὸ ἐπώνυμον τοιαῦτα M. 14 ὑπάρχειν] ὑπάρχει M. 15 ἄλλως δὲ καὶ M. ἀλεξάμενος] ἀλεξάνεμος Iambl., cf. Valck. in Eur. Phoen. p. 42. 16 καθάρτης M. 18 ἀπόλωνος M. 21 ταυρομενείῳ] Ταυρομενίῳ Holstenius. 22 ἑτέροις M. 26 συνεὶς] συνιεὶς Iambl. § 65. 28—31 sicut similes annotationes p. 26 et p. 37 subiectas e margine codicis M edidi, nec dubito quin eadem in aliis libris extent. 29 βαδισ M, βαδίσματος scripsi. 30. 31 τι τοιοῦ γεγονότως M, unde τι τοιοῦτο γεγονός scribere licuerit.

26, 2 αὐτῆς ed. pr. 4 et 5 transposuerim cum Steinio in Emped. p. 84. 8 αἰώνεσσι] αἰώνεσσιν M. 10 ἐμφατικὰ] ἐμφαντικὰ M. 13 τῷ νοεῖν bis scriptum in M. τοῦ Πυθαγόρου delenda suspicor, et om. Iamblichus § 67. τὸ δ' οὖν ed. pr. 15 κατὰ τοὺς] ἢ τοὺς M, κατ' αὐτοὺς ed. Holst. 16 ἀντίχθονας] ἀντίχθονος ed. Holst. 17 σύγκρισιν] σύγκρασιν Rittershusius. 18 ἀγεννήτου] ἀγενήτου M. 21 ἅπασιν] ἅπασι M. 22 τὤπερ] ὅπερ M. 23 ἐργάζεσθον] ἐργάζεσθαι M. 26 ἀρχαίους τέ τινας] ἀρχαίους τινὰς Westermannus. 27 Θαλήτου malim. 29 ὑπορχεῖτο M.

27, 4 ἡσυχιαίτερα] ἡσυχαίτατα Cyrillus c. Iul. III p. 87 D. 7 συνδιέτριβεν] συνδιέτριβε M. 12 ἦν ἃ] ἦν δ' ἃ Westermannus. 16 μάζα vulgo. 18 ἐγκαταδύεσθαι] ἐγκαταδύσεσθαι scripsi. 19 χρόνου τινὸς] χρόνον τινὸς M, χρόνον τινὰ scripsi. διατρίψειν malim. 20 ἀλίμοις et ἅλιμον M. 22 πλυνθείσης] πλυθείσης M. 23 ὁποῦ M. ἀνθερικῶν] ἀνθερίκων M. 31 ἀνεμίγνυε] ἀνεμίγνυ M. μέλι νησιωτικόν alibi commemorari non videtur.

28, 4 αὐξανόμενον] αὐξόμενον M. 12 ἀλεκτορίσιν]

αλεκτορίσι M. 14 οἱ ἀκριβέστεροι verba suspecta. 29 ὡρμημένους] ὡρμημένοις M. 32 καὶ φῶς δεξιὸν M.

29, 3 ἄκαρπον] εὔκαρπον M, ἔγκαρπον Iambl. § 99. ζώων] ζῶον M. ὃ μηδὲ] ὃ μὴ scripsi. 14 μὲν] μὲν γὰρ M. 17 τοῖς πρὸς] τῷ πρὸς M, καὶ τοῖς πρὸς ci. Rittershusius, καὶ πρὸς ego scripsi. 19 ἦν] οὖσαν scripsi. 20 δύο τε] δύο δὲ scripsi. 22 τὸ δ' M. ὅτε ἐξ] ὅτ' ἐξ M. διανίστατο] διανίσταιτο M. 23 προσήκει] προσήκειν Westermannus. 25 ἕκαστα M. 32 ἐξ ἀναστάσεως M.

30, 1 ἐξυπανιστὰς] ἐξ ὑπαναστὰς M. 2 μάλα ποιπνεύειν] μάλα ποιπνύειν M, μάλ' ὀπιπεύειν scripsi. 5 παρὰ τοῦ θεοῦ] τοῦ θεοῦ Westermannus. 6 ὡρομάζην] ὡρομάζην M, Ὡρομάγδην Stobaeus Flor. 11, 25. 8 ἅττα] ἅττα M. 10 ἐπιπλέον] ἐπὶ πλέον M. συνέγραψεν M. 11 εἶναι corruptum, Κρόνου expectaris. 12 τὰς δὲ] τὰς δ' M. 13 τοὺς καὶ πλανήτας ed. pr. περσεφόνης] φερσεφόνης M. 15 ἐναπειλημμένου malim. 22 τοιαῦτα οἷον μὴ καρδίαν (καρδίας ed. pr.) ἐσθίειν μὴ λυπεῖν M et ed. pr., οἷον transposui duce Cyrillo IX p. 300. 24 μηδ' ἀργὸν] μη ἀργὸν Cyr. 26 τάς τε λεωφόρους] τε om. M pr. m. 27 τάς τε] τὰς δὲ scripsi. ὀλίγων] λογίων scripsi. 30 ὁμορόφίους M. φορτία ed. pr. 31 βαστάζουσιν] βαστάζουσι M. 32 μηδὲν κατὰ ῥαστώνην ed. pr.

31, 3 λόγον μὴ πρόχειρον] μὴ om. M. 4 μηδ'] μὴ δὲ M. περιφέρειν Cyrillus. 7 μηδ' ἐσθίειν] μὴ ἐσθίειν M. 12 ὀσφὺν] ὀσφῦν M. ταύτην M. 13 θεμελίων M. 20 τοιοῦτο] τοιοῦτον M. 23 κατολίγον] κατ' ὀλίγον M. 24 γενομένων] γενωμένων (v supra ω) M. 26 συστῆσαι M. κυάμους] κύαμον M et Iohannes Lydus de mens. 4, 29. 30 γόνου Hippol. refut. haer. p. 12 ed. Gotting. 31 ἐν τῷ βλαστάνειν spuria videntur, et ignorat haec verba Iohannes Lydus.

32, 1 κεραμίῳ] κεραμείῳ Ioh. Lydus, κεραμεῷ scripsi. ἐπίθεμα] ἐπίθημα M. τῇ addidi ex Ioh. Lydo. κατορύξειεν] κατορύξειε M. 2 ὡς] ἐνενήκοντα M. 6 μήτρας τε καὶ $\overset{ος}{\rho}$ καὶ M. 8 ἀνέφερεν] ἀνέφερε M. αὐτὸν

M. 15 εἱργμῶν vulgo. 16 κατακεχωσμένον Rittershusius. 19 καθ' αὐτὸν] κατ' αὐτὸν Kiessling. 20 τὰ δὲ] τὰ δ' M. χωλὰ καὶ τυφλά] τυφλὰ καὶ κωφά M. 21 δεῖ] δεῖν scripsi. 23 παιδαγωγὸν] παιδαγωγῶν ed. Holst. αἰδοίων ed. pr. 24 αὐτῶν] αὐτῶ M. 25 κατολίγον] κατ' ὀλίγον M. 26 προσβιβάζων καὶ συνταραχθεὶς M. 27 τοσαύτης M. 30 post θεωρήμασι quae vulgo leguntur verba τριχῇ μὲν — ἀσώματα, ad marginem relegavi. προεγύμναζεν ed. pr.

33, 2 ἐφοσονοῦν] ἐφ' ὅσονοῦν M. 4 τῶν τροφῶν verba corrupta, expectes τῶν ἀσωμάτων. 8 ἐν ἕνδεκα] ἐν δέκα M. 10 φησιν ed. pr. 15 καὶ γὰρ malim. 17 πρώτην Holstenius addidit e Cyrillo c. Iul. I p. 19 D. 19 εἰσιν om. ed. pr. 19. 20 ἀλλὰ — ἀλήθειαν om. M et ed. pr., habet Cyrillus. 21 τὰ σωματοειδῆ] τὰ ἀσωματοειδῆ Cyrillus, τὰ ἀσώματα εἴδη scripsi. 23. 24. 25 ⊽ pro τρίγωνον et τριγώνου habent M et ed. pr. 24 ὑποπίπτον vulgo. 26 παρέστησαν] παριστᾶσι Cyrillus. 29 κατὰ] διὰ Cyrillus. 30 καὶ om. ed. pr. 31 καὶ τὸν τῆς ταυτότητος καὶ ἰσότητος] καὶ ἰσότητος (ceteris omissis) M, καὶ τὸν τῆς ταυτότητος καὶ τὸν τῆς ἰσότητος Cyrillus p. 20 A. 32 τῆς συμπαθείας καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ὅλων] τῆς συμπαθείας τῶν ὅλων καὶ τῆς σωτηρίας Cyrillus.

34, 2 ἓν τοῖς] ἐν τοῖς ed. Holst. 3 τοιοῦτον] τοιοῦτο M. μέρεσιν] μέρεσι M. 8 φύσεις M pr. m. 9 οὐκέτι] οὐκ ἔτι M. 10 ὅτι] ἔστιν M. 12 οὐσίας] οὔσας ed. Holsten. 15 προσαγορεύουσιν] προσηγορεύουσι M. 16 τὸ τῆς M. 21 τοιαύτης om. ed. pr. 30 ταύτης ἤγαγον] ταύτῃ εἰσήγαγον Rittershusius. 31 καθ' ὧν] καθ' οὓς scripsi.

35, 1 ταύτην δὲ] ταύτην M. 3 λέγουσιν] λέγουσι M. 7 γενόμενον] γεννώμενον Rittershusius. 10 οὐ καὶ] οὐ κἂν M, οὐκ ἂν scripsi. τέλειος ὁ δέκα ἀριθμὸς] ὁ δέκα delevi, ὁ δέκα ἀριθμὸς delebat Westerm. 13 προτίστ(ην) M. 15 δωρίδι] δωριστὶ Rittershusius. 21 ξενοκράτην] ξενοκράτη M. 22 κάρφιμα M. 25 βασκάνως] βασκάνων M. 28 πολλοῦ καὶ τὴν M. 32 κύλεῶν M.

36, 3 καὶ βίαιος addidi e M, cf. Iambl. § 248. 7 ἀξιό-τατον] ἀξιώτατον M. 8 καὶ] ὡς scripsi. 11 τῶν προσ-ιόντων verba hoc loco incommoda. ἐκέλευε M. 12 πράτ-τει M. κύκλωνα M. 18 μείλωνος οἰκεία M. 19 φερε-κύδην] φερεκύδη M. 20 αὐτοῦ] αὑτοῦ Kuster. 22 τῷ τῆς M. 23 τε deleverim: sed graviorem esse corruptelam arguere videtur Iamblichus § 252. 26 ᾤκησεν ed. pr. καὶ Θήβας ἐπῴκησεν addidi cum M. Ἐπαμινώνδα] ἐπα-μεινώνδα M. 28 πυθαγόρα φασὶν M. 32 τοὺς δὲ πλεί-ους scripserim.

37, 2 τὴν ὅρμον M. 3 ἐς ed. pr. 7 σὲ M. 8 μὲν ἀπὸ M. 24 αὐτοὺς M. 29 συνεξέλειπε M. 30 στήθεσιν ἔτι] στήθεσι M.

38, 1 μόνον τῶν δυσσανέντων M. 9 τε] δὲ ed. Hol-sten. ἀπόλοιτο] ἀπόληται M. 13 κατέλειπεν] κατέλι-πεν scripsi. ἐτύγχανεν M. 14 ἐπισκέψαντες M. 18 τεκμαρούμεθα? 20 σπουδέως M. 21 καὶ μὴν καὶ? 26 διδάσκειν] ἐδίδασκεν Iambl. § 233. ὡς] οὕτως Iambl. § 234. 30 λιτανίας] λιτανείας Westermannus. βουλό-μενος οὖν addidit Holstenius. 31 *μένων] λεγομένων ed. Holst. 32 συλληφθέν * ἐμμένουσι] συλληφθέντες οὐκ ἐμμένουσι ed. Holst., σ. οὐκ ἐμμενοῦσι Westerm.

39, 1 τόδ'? ἐποίησαν] ἐποίησεν ed. Holst. 5 οὕτω σοι] οὕτως αὐτῷ ed. Holst. 20 αὐτὸν] αὑτὸν scripsi. 23 ἀπήγγειλε vulgo. 24. 25 cf. Iambl. § 189 sqq.

II. DE ABSTINENTIA.

Egregii operis codices habemus satis multos, sed omnes quantum scimus ex eodem libro corruptissimo derivatos: equidem contuli Monacenses 91 (Ma) et 39 (Mb), qui ubi inter se consentiunt, ceterorum codicum dissensum, si quis est, sine damno neglexeris. Omnino enim quid communis nostrorum librorum fons (A) habuerit, et agitur unice et facile plerumque perspicitur: peculiaria cuiusque libri vitia aut editorum errores referri nihil attinet. Recenti aetate post principem editorem Petrum Victorium de emendandis codicum vitiis bene meriti sunt Fogerolles, Valentinus, Reiskius, Rudolphus

Hercher. De Feliciani emendationibus (nam emendatorem certo mihi videor agnoscere, nec melioribus libris usum esse crediderim quam qui nobis prostant) coniecturam feci ex eius interpretatione Latina a Rhoerio repetita. Ceterum in marginibus huius editionis scholia quaedam addenda putavi codicibus nostris communia, pauca illa quidem et pleraque futilia, sed propter Sopatri mentionem p. 92 obviam non prorsus neglegenda.

Pag. 43, 10 *ἀποδυραμένῳ*] *ἀποδυσαμένῳ* Sturzius in Emped. p. 504. 16 *αὐτῶν* A. 19 *μὲν καὶ ῥώμης*] *ἕνεκα ἢ ῥώμης* malim. 20 *μεταβάλεσθαι* A. *σε* addidi. 22 *πρὸς*] *περὶ* scripsi.

44, 2 *ἢ τῷ* Hercher. 4 *τὸν φόβον*] *φόβον* Hercher. 7 *φόβον*] *πόθον* Fogerolles. 14 *λόγων*] *λόγους* scripsi. 26 *ἀντειρήκασιν* post *δεικνύντα* (25) legebatur, transposuit R (i. e. Reiskius). malim tamen *ἀντειρήκασιν οὐκ ὀλίγοι ἄλλοι καὶ τῶν φιλ.* 27 *ἐκ*] *ἀπὸ* Hercher. 31. 32 *πρὸς — κατεβάλετο* delenda suspicor.

45, 1 *περὶ τὸ?* 2 *πρὸς τὰς*] *πρὸς τὰ* R. 6 *τίνωμεν* A, *ἐκτείνωμεν* Hercher. 7. 8 *καὶ τοὺς θεοὺς* notavit Hercher. 9 *ἄλλα*] *ἄλογα* scripsi. 13 *φειδόμενος δὲ*] *φειδόμενός τε* scripsi. 15 *τῶν ἀλλοτρίων* A. 19 *προϊέμενοι*] *προέμενοι* Plut. mor. p. 964 A. 24 *ἐνεργὴς* aut *ἔνεργος* R, *ἐν ὄρεσι* Plutarchus. *τί κόσμος* Mm (i. e. libri Monacenses 91 et 39). 25 *διακείμενοι* R, *διακεώμεθα καὶ* Hercher. 26 *εἰπεῖν*] *λοιπὸν* vel *λείπεται* R. aliter Plutarchus. 27 *ἢ* addit Plutarchus. 28 *ἔχομεν* spurium videtur. 29 *ὡς*] *ᾧ* Plutarchus.

46, 2 *αὐτῶν*] *αὐτοῖς* Plut. 6 *εὑρεῖν*] *εὑρεῖαν* Vict. 15 *βιβάζεσθαι?* 24 *ἀτιμίας*] *ζημίας* R.

47, 12 *κατεστάθη* malim. 15 *χρησαμένων*] *χρησομένων* Felicianus. 16 *δουλεύσει*] *δουλώσει* R. 23 *ἀπὸ*] *ὑπὸ* Hercher. 25 *τὸ*] *τοῦ* scripsi. 28. 29 *τῶν ἀπειρημένων* et *τῶν προστεταγμένων* ut suspecta notavi.

48, 7 *ἅμα δ' ὅπως?* 12 *αἰτίαν* corruptum. 14 *καὶ τὸ ἀνεπίστατον* Fogerolles, *ἀνεπίστατον* (om. *καὶ*) tacite Hercher. 15 *αὐτοὺς*] *τοὺς* Fogerolles. 21 *καλῶς* delendum suspicor. 26 *συνειδότες*] *συνιδόντες* Hercher. 31 *ἐπὶ*

τὰς τῆς Fogerolles. τιθασευμάτων ἐξ ἀρχῆς τῶν] τιθασσεύματα τῶν ἐξ ἀρχῆς R.

49, 1 διακονησάντων] διοικησάντων Abresch. 6 ταῦτα? 8 αὐτοί τε (abiecto ὡς) R. 11 συντροφαῖς] συντροφίαις scripsi. 15. 16 τὸ — ἐξέρισμα] τὸν — ἐξορισμὸν Valentinus. 17 ἐπιβλαβῆ Mm. 18 διὰ ταῦτα R. 22 προσηκούσης] προηκούσης Abresch. 23 καὶ] ἐκ? παρασπάρσεως A. 24 μετ' ἀλλήλων R. 32 ἀθροισθείσῃ] ἀθροίσει Rhoer.

50, 2 ἐκτεινόμενον] κτεινόμενον Vict. 5 ἐκεῖνό τε] ἐκεῖνο δὲ Rhoer. 16 ἔχον? 30 πλέον? 31 δι' ἃ] διὰ R. αἰτίαις] αἰτίας Hercher.

51, 1 νόμων] νόμῳ R. 6 ἢ] καὶ scripsi. 8 ἀλλὰ corruptum, ἄλλοι ἄλλα Abresch. 16 αὐτοὺς] αὑτοὺς tacite Hercher. 24 μήτε] μηδὲ scripsi.

52, 1 καὶ] δὴ? 15. 16 κρεῶν ὠμοφαγίας supplevi.

53, 1 ἔχις] ἔχεις Vict. 12 ὗς addidit Meinekius Com. 3 p. 484 duce Feliciano. 24 καμήλια] καμήλεια Rhoer. 26 οὐδ' ἕτερον A. 29 περιεῖναι ποιεῖται] περιποιεῖται R et cod. Meerm. pr. m. 30 κρεηφαγία A. 32 κρεηφαγία A.

54, 2 κρεηφαγίαις A. 6 οὔθ'] οὐδ' tacite Hercher. 9 λαγῶς Mm. 12 ἀποκτενοῦσιν Felicianus. 14 λοιμοῦ idem. 17 πλήρης deleverim. 23 ὠφέληται] ὠφέλητο Hercher. 28 οἷος] ποῖος scripsi. 29 ἁπτομένων R. 32 τῶν ἀλόγων ζῴων?

55, 2 ἕνεκα ἐρώσας] ἐρώσας R. 2. 3 ἐν — ἀπόλαυσις notavi ut absurdum emblema. 11 τοσούτῳ] τοσοῦτο R. 14 ἄλλα] ἄλογα scripsi. 14. 15 ἐφ' ὅσον — ἀνθρώπους spuria arbitror. 18 ὅσον περ R. 20. 21 εἰ δ' — μετερχόμεθα verba hoc loco incommoda. 27 ἐπιχειροῦσι] ἐπιχειροῦντα Valentinus. verba τοῖς ἀνθρώποις insiticia videntur. 31 μελιτίῳ] μέλιτι R.

56, 2 αὐτῇ A. 3 κατασκευάσας Mm. 13 δωδεκηίδας] δωδεκῇδας scripsi. 15 τούτων A, ut videtur, τούτῳ Victorius. ὕμνηται] ὑμνεῖται scripsi. 21 τοῦτο] τούτου scripsi. 27 δὲ συμβήσεται Valentinus, δ' ἔμελλε συμβήσε-

σθαι Abresch. 31. 32 τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν, ὑφ' ὧν καταληφθήσεται πᾶσα ἡ γῆ, ὥστε?

57, 3 τοιαύτης? 5 θεῖοι Mm. 10 προσκλέους A, ut videtur. 14 Μόγος] Βόγος Valentinus. 15 Μοθώνῃ] Μεθώνῃ idem. ἀγρίπα Mm. 16 ἐπεχείρισεν Mm. 20 ἐπέλειπον] ἐπέλιπε scripsi. 30 ὁ om. Mm.

58, 6 ἠνέῳξάν τε] ἠνέῳξαν Hercher, ἀνέῳξαν ego. 7 διήιξε A. 16 ἔργον delendum suspicor. 21 δὲ addidit Hercher. 27 καὶ] δή? 30 ἀπηγγέλθαι Ma, ἀπαγγέλται Mb.

59, 1 παντί τῳ βίῳ? 9 ὑποτιθεμένων] ὑποτιθεμένῳ R. οὐδὲν ἂν] οὐδὲν ἄρα scripsi. 10 ἢ τοιοῦτοι Mm, quae verba deleverim. 12 τούτῳ A. 14 δὲ addidit Abreschius. 15 αὐτὸν] αὑτὸν scripsi. 23 ἀπὸ σιτίας Mm. 24 δὲ addidit R. 29 ἐσχῶρον vel ἐσχόρον A, ἐν χώρῳ Rhoerius. 30 οὐδὲ πρὸς Ma et Meerm., οὐ πρὸς δὲ alii.

60, 1 αὐτοῦ A. 2 ὕπνον ποιὸν] ὑπνοποιὸν Fogerolles. 4 καὶ αὖ] καὶ R. αὐτοῦ vulgo. 8 χάσμης καθάπερ] χάσμης Hercher. 10 πλήρεις] πλήρους Vict. 16 χρὴ] χρῆν R. 20 ἐκτὸς ὡς τὰ] ἐκτὸς R. an ἐκτὸς ἤτοι legendum? 22 ἀνατρέπει] ἀνατρέποι scripsi. 27 συνισταμένων κατὰ ταὐτό R. 29 συναγαγόντας R, ego συνηχότας praetulerim. 30 οὐ συμπληροῖ] συμπληροῖ Hercher.

61, 5 ἑαυτὸν] αὐτὸν R. 6 αὐτὸν ὄντως] ὄντως αὐτὸν ἢ Hercher. 7 ὁ ὄντως] ὄντως ὁ scripsi. 10 συμπληρωτικὰ ci. Valent. 22. 23 ἢ ἑκοῦσιν delet Hercher. 29 πᾶν delendum suspicor. πᾶν ὅ τι scripsit Hercher. 32 ἐντεῦθεν spurium videtur.

62, 1 μέλλοιμεν] μέλλομεν R. 16. 17 ἐοικυῖαι — ἐγέννησεν putidum additamentum, quod notavi. 18 αὐτὴν] αὐτῆς Fogerolles. 25 ἐπείγῃ] ἐπείγει tacite Hercher. sed fortasse praestat verba καθ' ὅσον μὴ ἐπείγῃ ἡ ἀνάγκη τῆς γενέσεως omnino abici. 27 πρὸς addidit R. 32 ἀπολυτέον] ἀποδυτέον R.

63, 4 ἐπὶ τὰ] τὰ R. 5 οὗ ἄνευ οὐκ ἂν εὖ scribendum suspicor. 10 ἐκκείμενον libri plerique. 17 ἐτύγχανεν] τυγχάνει scripsi. 18 οὐχ ἧτται A, καὶ οὐχ ἧπται Abre-

schius. 23 ἐσθημάτων A, αἰσθημάτων Victorius. 24 ἐγγίνεται] ἐγκρίνεται scripsi. 29 πωμάτων?

64, 7 ἐκκλείσεων] ἐκκλίσεων Vict. 20 ὑπὸ malim. 23 ὡς delet R. 24 ἐκπεπτωκότας? ποιοῦν] ποιοῦσιν R. 26 χρίσεις] χρήσεις Abreschius. δυσώδεις] εὐώδεις Fogerolles. πνοιαί vulgo. 27 αὐτῶν A. 28 ὅσον Valentinus. 31 ὂν τὰ ἐκ τῆς γεύσεως πάθη?

65, 12 τῶν delendum puto. 16 ἐκ τῆς] τῆς Hercher. 19 πλήθει] πάθει R. 24 ἀπελήλατο malim. 25 Ἀκαδημίαν vulgo. 31 αὐτὸν A.

66, 1 τῇ ἀπὸ τοῦ πάθους scripserim. 2 καταψευδομένης] καταψευδόμενος R. 8 ἑταιριῶν A. 10 τις A. 18 καὶ κατὰ A. 29 ἂν addidi. 30 προστήσεται] προσθήσεται Fogerolles, προσήσεται R.

67, 5 διαφορῆται] διαφέρηται Abreschius. 8. 9 ὡς διαφέρειν οἰόμενος περὶ ὧν emendandum arbitror. 14. 15 πέρα τούτου? 17 τρώσει] τῇ ῥώσει scripsi. 24 ἔστω] ἐστι Felicianus. 27 προσχῇ Mm. 29 ἄλλοι Mm. 30 τῷ ἀφιστάντα Victorius.

68, 1 μὴ δ'] μὴ scripsi. 2 ἀπαντῶντα] ἀπατῶντα Felicianus. ὃ δὴ Mm. 3 βροτῶν Mm. 9 ἀναισθητῶν? 27 ὡς addidit R. 30. 31 πολλάκις εἶ] παλλακίσι scripsi.

69, 11 τοσούτω νοεῖν] τοσούτῳ τοῦ νοεῖν Valentinus, τόσῳ τοῦ νοεῖν ego. 13 ὅλοις] ὅλοι scripsi. 18 τῶν in τὸν mutarunt editores duce Valentino, qua mutatione nihil proficimus. expectes λέγοντες, εἴ τῳ δυνατὸν εἴη μὴ μολύνεσθαι πρὸς ἀλόγοις ὄντα, τῇ ἀλογίᾳ κτέ. 23 τῶν] βρωτῶν scripsi. 27 ὥστε] ὡσεὶ Val., ὡς ego.

70, 2 δουλοῦται] θολοῦται Fogerolles. 7 ἠπάτηντο Ma et Meerm., ἠπάτην alii libri. 10 προσπλακέντων] προσπλακέντας scripsi. 11 εἰώθαμεν] εἰώθασιν scripsi. 15 βουλόμεθα Mm. 20 κροῦσμα (pro φθέγμα) ci. R. 21 μετατιθεῖσαν] μεταθεῖσαν scripsi. 25 πρὸς τοὺς] πρὸς τὰ Valentinus. 31 οἷος corruptum.

71, 7 πράττειν παριεὶς] πράττει παριεὶς R. 23 αὐτοῦ vulgo.

72, 15 εὖ ἂν καλὸν] εὐάγκαλον Fogerolles. 17 ἀντιλαμβανόμεθα R. 20 διὰ τοῦτο] διὰ τὸ Fogerolles.

εὐπρεπῆ Mm. 26 αὐτὸν vulgo. 30 κρεηφαγία A. 32 δεομένων] δεομένης scripsi.

73, 3 τῆς εἰς τὸ σῶμα παχυτέρα Mm. 4 ἀναδόσεως delendum videtur. 5 πάθος] πάχος scripsi. 9 αὐτοὺς Mm. 11 αὐτὸν Mm. 22 κρεωφάγων libri nonnulli. 25. 26 περιαιρεθέντων — κουφισθέντων] περιαιρεθέντος — κουφισθέντος Fogerolles.

74, 2 τὸν ἐν vel τὸ ἐν libri, τὸν scripsi. 4 ἂν addidi. 5 verba λέγω δὲ ut spuria notavi. 6 δι' ἡδονὴν] δ' ἡδονὴν Ma, ἡδονὴν scripsi. 13 ὁ δ' ἐκ τῶν] ὁ δὲ τῶν cum Diog. L. 10, 144 et Porphyr. epist. ad Marc. 27 scripsi. 14 τε ἅμα καὶ R. 18 ἐκπέπτωκεν ci. Rhoer. ἔχειν φύσει τὴν R. 21. 22 τὴν δὲ ὅλως ἀπὸ τοῦ χαίροντος, τὴν δὲ ἀπὸ τῶν κενῶν A, ὅλως transposuit R. 28 κρεηφαγίας A.

75, 8 τελέας] τελείας Valentinus. 19 ἀντάλλαγος malim. 30 τε] δὲ scripsi. τοσαῦτα] τοιαῦτα scripsi. 31 καὶ ἀλγεινόν?

76, 3. 4 συνεπαυξεῖ A. 18 λεπτοτάτης] λιτοτάτης scripsi. 20 οὐδὲ] μηδὲ scripsi. 22 μέλλει Victorius. 24 υγίειαν Ma, ὑγείαν Mb. 24. 25 κρεηφαγίαν A. 26 ὧν] ἃ scripsi. 27. 28 εἰ δὲ] εἰ δ' οἱ scripsi. 31 οὔτε τοῦ] οὐδὲ τοῦ tacite Hercher. 32 οὐδὲ τοῦ κοινοῦ] οὔτε τοῦ κοινοῦ scripsi.

77, 1 οὔτε ἐθῶν] οὐδὲ ἐθῶν tacite Hercher. 6 ὀρνιθευτῶν malim. 7 αὐτὰ A. 12 μύριοι vulgo. 13 τηρεῖν δὲ?

78, 5. 6. 28 lacunae in libris indicatae sunt vacuis spatiis relictis. 6 ὅτῳ editores duce Victorio. 10 κρεηφαγίας A. 21 χρείαν οὐκ ἔχει Victorius. δὲ addidi. 22 τῆς ἔξω φιλοτιμίας] τίς ἔξω φιλοτιμία scripsi. 23. 24 χρησιμεύσοντος? 27 τὴν πεῖναν Felicianus.

79, 6 μένει] μενεῖ Felicianus. 7 παραμενεῖν R. 12 παρατίθεσθαι] παραιτεῖσθαι Valentinus. 15 παχυνεῖ? 19. 20 ἀχρηστοῦντες? 26 ἀνθρώπων εὖ ἡκόντων ci. R. 30 ἀχρηστεῖν? 32 δεσμός] δεσμοῖς R.

80, 2 οὐκ delendum suspicor. 6. 7 ὑπομείναιμεν? 13 ἀθλοῦντας] ἀθλοῦντες codex Meerm., nisi fallitur Rhoerius. 15 εὐλόγως] εὐλόφως Abreschius. 17 ἕπεσθαι

Mm. 22 αὐτῶν vulgo. 24 μὴ] ἢ R. 25 δὲ ἐκ] δὲ καὶ scripsi, δὲ τοῦ R. 26 τούτων] τούτου Valentinus. 28 θεῶν Mm, θεῷ editores duce Victorio.

81, 1 φῦντι Mm. δὲ] τε scripsi. 2 ἁπλούστερος] ἀπαθέστερος scripsi. 3 αὐταρκέστερος Hercher. fortasse superlativos praestat ubique restitui. 13 δεομένων corruptum. 22 ὑπερβαλόμενοι malim. 24 πρὸς τὴν?

82, 5 προσῆκεν] προσήκει scripsi. 7 δεῖται] δεῖ Valentinus. 12 ζῶα τὸ αὐτὸ παρορᾶται πλημέλημα πάντως Mm. 18 τῷ πολιτικῷ βίῳ? 23 γὰρ] ἄρα scripsi. 29 ἀνθρώποις falsum videtur, fortasse ἄλλως leg.

83, 5 μοχθηρίαι] μοχθηραὶ codex Bodl. 6 προπίπτει] προσπίπτει Fogerolles. 10 τε additum e cod. Lips. 12 αἳ διὰ Mm. 23 καὶ ταῦτα] ταῦτα καὶ Eusebius PE. p. 28 D. πλάνης κλιμακτὴρ ὅτε] πλάνης μαστὴρ ὁ Eus., πλάνης καὶ μαστὴρ ὁ Toupius opusc. II p. 403. 26 θείοις] θεοῖς Eusebius. τούτων] τούτων οὖν idem. 28 χερσὶν ἀμώμενοι scripserim.

84, 1 διὰ om. Eus. 3 φυλάττομεν] ἐφύλαττον idem. ὡς additum ex eodem. 4 ὁμοιώτατον Mm. 6 ἐκβαίνοντα] σημαίνοντα Eusebius. 9 ἔμελλεν Mm. 10 ἐπεισαγαγόντων] ἐπεισαγόντων Eus. 11 ἀρασομένους] ἀρασαμένους idem. θυμιώμενα νῦν] νῦν om. Eus. 15 τῆς — πόας] τὴν — πόαν R. δένδρα φυούσης malim. 16 καὶ πρώτης] πρώτης Hercher. 20 τὰ addidi. καρύων] καρπῶν R. 20. 21 Δημητρείου] Δημητρίου scripsi. 21. 22 πρώτου φανέντος τοῦ τῶν κριθῶν vel πρώτων φανεισῶν τῶν κριθῶν ci. R. φανέντος om. Ma. 24 ἐρειξαμένων Hercher fortasse recte, vide tamen Arcad. p. 152, 13. 27 τὸ] τὸν R. 28 ἀπήρξαντό τε τῆς] τε delevi. 30 θυηλῶν] θυσιῶν R. ὀψαισθεῖσι] ψαισθεῖσι Fogerolles. 31. 32 τῶν ἐξ ἀρχῆς θυμάτων?

85, 2—10 locus graviter laborans. 12 ἀγομένη aut ὁρωμένη praetulerim. καὶ ορῶν Mm. 13 ἰλυσπόα expectes, at ne hoc quidem probabile videtur. in ἐπὶ πυρηνίων latere suspicabar ἐλᾶαι πυρῆνες. 14. 15 ἡγητήρια Ma. 15 φθόις] φθοῖς Rhoer. 15. 16 ὀρθοστάταις vel ὀρθοστάτας libri, ὀρθοστάτης Valentinus, ὀρθοστάται Rhoer. 17 προεχουσῶν] προϊουσῶν Eusebius PE. p. 29 B 151 A et Theodoretus affect. VII p. 108, 29. 29 ἢ θεοῖς Suidas v. πέλανοι.

86, 9 ἐξαίφνης aut delendum aut ante ἀνάρπαστοι (v. 6) collocandum esse ci. Hercher. 11 ἀλλήλων om. A. 12 οὐδὲ ἰδεῖν] οὐδ' ἔρδειν Hesiodus. 16 μακάρεσι Mm. 19 τὴν] τῇ Valentinus. 20 τούτοις] τούτων idem. 26 ὑστάτη R.

87, 3 χρῆσθαι] χρήσασθαι scripsi. 6 ἔγγονος R. 9 βιαίως Valent. 11 χερνίπτειν θύειν τέ σ', ἐπίσκοπε temptabam. aliter G. Wolffius de Porph. philos. ex orac. haur. p. 39. 12 Ἰκάρῳ] Ἰκαρίῳ Meursius. 13 ἀπέθρεισεν] ἀπέθρισεν Fogerolles. Σίομος Mm. 14 Πολιέως] Πολιῶς scripsi. 14. 15 Διυπολίων] Διπολείων scripsi. 21 ἀποδόσεων] ἀπολογιῶν scripsi. 29 οὐκ ἐξ] ἐξ Rhoer. 31 αὐτοὺς] αὑτοὺς tacite Hercher.

88, 5 ἅψεσθαι Mm et Bodl. 5. 6 κἀκ τῆς χρείας? 6 τῶν βοῶν deleverim. 11 φαμὲν] ἔφαμεν Valentinus. 16 ἄλλως] ἄλλας R. 18 τιμιωτέρων] τιμιωτάτων Hercher. 26 εἰς χρῆσιν ὁ θεὸς Eusebius PE. p. 151 C. ἀλλ' ὅτι] ἀλλ' οὖν Euseb. 28 οὖν additum ex Eusebio. 31 ἐκ θέλοντος] ἐθέλοντος Euseb. 32 οὐδὲ καρπῶν ὁ ἁψάμενος ἀλλοτρίων ὁσίως Euseb.

89, 3 ἡ ψυχὴ Euseb. 9 ὅτε ἂν A. 10 μελίτων Mm. 11. 12 ἐκ κοινῶν τῶν πόνων ἡμῖν γιγνομένου ci. R. 22 καὶ τὸ εὐπόριστον] καὶ εὐπόριστον scripsi. 25 πάνυ recte omittere videtur Euseb. PE. p. 151 D. 28 ὁρῶντες] ὁρῶντας Victorius. ἐπεί] εἴ scripsi. 31. 32 εἰ μή τι τῶν ἀτίμων (deleto λέγοι) scripserim.

90, 2 ἡμετέρων] ἡμέρων Victorius. 4 ἄρ'] γὰρ scripsi. 6 εὔπορον] εὐπόριστον Hercher. 9 ἐκείνου τοῦ τὰς R. 11. 12 κεχαρῆσθαι] κεχαρίσθαι Bentleius. 14 τοῦ πυρὸς] τῆς πήρας idem. 15 δὶς τὸ σῶμα] δὶς τόσον codex Bodl. teste Rhoerio. 19 Θεόφραστος Ruhnkenius hist. crit. orat. Gr. p. 88. 25 οὕτω δὴ malim.

91, 1 αὐτῷ vulgo. 2 πάντων δ' ἄριστα Ma. unde πάντων δὴ ἄριστα conicias. 6 ἀφικομένου] ἀφικόμενον Hercher. 8 τοῦ μεγέθους] τὸ μέγεθος idem. 9 οὐδ' ἂν ὅλην? 10 αὐτοῦ] αὑτοῦ tacite Hercher. 25. 26 καθαγιάζειν] καθαγίζειν R.

92, 1 ἱστορεῖται Ma pr. m., ἱστόρηται alii. 2 τυράννων] Τυρρηνῶν Meinekius Com. 2 p. 91. 5 αὐτῶν] αὐτὸν

scripsi. 11 τις] τισὶ R. 13 λέγοντι Meinekius. 16 θύσωσιν malim. ὕστατον ci. Meinekius. 17 ἀπαξαπάντων Cobetus, πόπανον ἁπάντων Meinekius. 18 ὥστ' ἄλλα] ὡς τἄλλα Meinekius. 25 κεραμίοις] κεραμεοῖς scripsi. 28 κεράμια] κεραμεᾶ scripsi.

93, 2 ἀδελφῶν] Δελφῶν Faber. 4 αὐτοῦ] αὑτοῦ Vict. 6 απλῶς] ἀφελῶς scripsi. 15 διὰ τὴν] τὴν διὰ Valentinus. 16 Πολυείδῳ A. 17 ἣν δὲ κάμπέλου Grotius, an ἦν δ' εὐαμπέλου? 19 ὅλαις vel ὅλαις A. 22 post ὑπομνήματα non nihil excidisse suspicor. 24 ταύτας] τὰς Cyrillus c. Iul. IX p. 310 D. 26 καθαρὰν] καθαρὸν Felicianus. 26 ἀμφιασαμένοις] ἀμφιεσμένοις Cyr., ἀμφιεσαμένοις Valentinus.

94, 4 ἐμφάμεναι] ἔμμεναι Clemens Alex. strom. V p. 652 et Cyrillus. αγνεία δ' ἐστὶ Mm. 5 τῷ ὄγκῳ? 6 δηλοῖ] δῆλον R. τοὺς] τῆς Valent. 7 ταύτας] ταύτης idem. 8 ἄρχεσθαι] ἀπάρχεσθαι Fogerolles. 10 ἐκ addidi. 12 ην] ἦν τῶν Hercher. ἔτ' εἰπὼν] ἐπετείων Rhoer. 17 μελίττων A. εἴτ' A. 20 τῶν ἐν κύρβεων στηλῶν] τῶν κύρβεων Ruhnkenius hist. cr. p. 88. 21 ἀντίγραφα τὰ] ἀντίγραφά τινα vel ἀντίγραφα ἄττα Ruhnkenius. 24 λέγων Ἐμπεδοκλῆς Mm et Meerm. 26 οὐδὲ Κρόνος οὐδὲ Ποσειδῶν Ath. XII p. 510 D. unde οὐδ' αὖ Κρόνος οὐδὲ Ποσειδῶν malim. 28 ἤ — φιλία verba suspecta. 32 μελιττῶν A, μελίτων Athenaeus.

95, 3 ἀκρίτοισι] ἀρρήτοισι Fabricius. 8 ταραχὴ ci. R. 12 τῆς addidit R. 22 ἄττα A. 26 οὕτω] ταῦτα R. 28 ἕνεκα delendum arbitror. εἰ δὴ ἄρα scripserim. 29 τούτων ἡμᾶς abesse malim. 30 ὡμολογήκαμεν τὰ μηθὲν?

96, 3 τε] γε Abresch. ἅττα A. 11 κατὰ τὴν ψιλὴν] κατὰ ψιλὴν scripsi. 14 ἡγήσαιτ' ἄν τις Eusebius PE. p. 152 A. 15 ἡ θεός] ἢ θεός Eus., ὁ θεός Victorius. 17 δρᾶν διὰ τῆς ἀπαρχῆς] δρᾶν Eusebius. 18 ἀδικεῖν v. l. in Eus., ἄδικοι εἶναι malim. 19 θυτέον] οὐ θυτέον Eus. 21 ἀποδίδονται Mm. 24 δόξειν] δόξει ἢ Eus. 28 εὐπαθῶν Mm. 32 μὲν τούτων addita ex Eusebio.

97, 2 οὐδὲ edd., δὲ Mm, οὐ Eus. 2. 3 τὸ παράπαν τοῖς θεοῖς accesserunt ex Eusebio. 7 κρείττω] ἢ τῶν R, ἢ καὶ τῶν Hercher, ego καὶ τῶν praetuli. 9 ἢ σκορπίους malim.

11 παρασχομένων] παρεχομένων scripsi. αὐτοῖς] αὐτοῖς tacite Hercher. 15 καθαρειότητος malim. οὐθὲν Ma. 28 ἡμῶν τε] ἡμῶν tacite Hercher. 29. 30 θεοῖς οὐ τοῖς] τοιούτοις scripsi. an ἀθέοις τούτοις legendum? 32 εἰς] εἰ Eusebius PE. IX p. 404 A. τρόπον accessit ex Eus.

98, 2 ἑστιώμενοι Mm. 6 τούτου] τούτων Eus. 6. 7 καὶ κατὰ πάντα] κατὰ δὲ πάντα Eus. 15 τε] τι R. 18. 19 γὰρ διὰ τῶν R, ego γὰρ ἀεὶ τῶν malim. 20 ἡμῶν suspectum, fortasse μᾶλλον legendum. 25 καὶ deleverim.

99, 1. 2 ἀριθμείου] ἀνθρωπείου Fogerolles. 3 πρὸς τὰς θυσίας ut suspecta notavi. 5. 6 εἰς τὴν τῆς πρὶν εὐσεβείας λήθην ἵεντο ci. R. 6 ἀπληστίαις] ἀπληστίᾳ καὶ R. 18 θυσίαν? 20. 21 τῆς ὁσίας ταῦτα βραβευσάσης verba hoc loco incommoda. 25 ἀκρίτοισι] ἀρρήτοισι Fabricius. 26 μῦσος A. 27 ἀπορρέσαντας ἐέλμεναι A. γυᾶ Mm. 29 βωμοῦ, ὃς οὐθενὸς? 30 πρὸς αὐτὸν οὐδὲ? 31 μόνως] μόνον Cyrillus c. Iul. IX p. 307 B.

100, 6 τῶν λοιπῶν corruptum, fortasse τῶν ζῴων legendum. 8 παρὰ τὸν βίον deleverim, et βίον om. Mb. 14 οὔτε] οὐδὲ tacite Hercher. 16 Δίομον ἢ verba suspecta, fortasse Διπολείων leg. 29 ἀνεῖπεν] ἀνεῖλεν Hercher. 31 ἀπέθανον σιάλω ὂν (vel ὄν) A, ἀπέθανε θυσίᾳ λῷον Lobeckius Aglaoph. p. 1093, ἀπέθανεν ἐργασίᾳ λῷον R. 32 καὶ τὸν φονέα μὴ ci. R.

101, 1. 2 καὶ τοῦ μεταιτίου τῆς πράξεως scripserim, et μεταιτίου ci. R. 3 αὐτὸν Mm. 4 ὡς ἐναγοῦς ὄντος verba hoc loco incommoda. 5 αὐτὸ Mm. 8 καὶ κοινωνήσουσι] κοινωνήσουσι Hercher. 15 τῶν δὴ Mm. 18 ἀπογκώσαντες] ἀπεγκώσαντες Ma, ἐπογκώσαντες scripsi. αὐτὸν] ταὐτὸν Abresch. 23 αὐτῶν ἠτιοῶντο Mm. 24 ἐπιδιδόντα] ἐπιδόντα scripsi. mox οὗτος δὲ τὸν πατάξαντα, ὁ δὲ πατάξας τὸν σφάξαντα scripserim. 26 ἄφωνα Mm. 27 διοσπολίοις] Διπολείοις scripsi.

102, 1 Σωπάτρου delendum videtur. βούτυποι Mm, ut in Etym. M. p. 210, 18 scribitur. 11 εἰ δ' ἄρα] οὐδ' ἄρα scripsi. 12 ἀγιστίαν Ma, ἀγιστείαν Mb. 14. 15 τὴν τροφὴν — ποριζομένην] τῆς τροφῆς — ποριζομένης scripsi. 15 βίασμα] μίασμα Fogerolles. 21 εὐθὺς λοιπὸν] εὐθὺς

R. 22 ἀνακεῖσθαι] ἀκεῖσθαι Ruhnkenius. 23 τῆς τροφῆς] τὴν τροφὴν R. 25 ἀνευφημῆσαι μὲν Mm. 27 οἶμ' ὅτι οὐ scripserim.

103, 8 εἰς οὐρανὸν] εἰσορᾶν scripsi. 10 οὐχ ὁρῶντας δεῖ τιμᾶν R. τούτους] τούτοις Fogerolles. συναίτιοι καρπῶν ἡμῖν] συναίτιοι ἡμῖν R. 26 ἀπ' ἀρχῆς] ἀπαρχῆς Felicianus. 30 αὐτῶν] αὐτοὶ idem.

104, 3 δέ τ' vel δέ θ' A, δ' R. 5 θύσωμεν Cyrillus c. Iul. II p. 60 E. 6 θύσωμεν idem. 10 ἔστιν om. Eusebius PE. IV p. 149 C et dem. euang. p. 105 A. 15 αὐτῶν] αὑτῶν Eus., ἑαυτῶν Cyr. 16 προσαγαγεῖν] προσάγειν Eus. PE. et Cyr. 17 ἀπαθεῖ] ἀπαθείᾳ Eus. 18 τοῦδε θεοῦ (vel τοῦδε τοῦ θεοῦ) A et Cyr., τοῦ δὲ θεοῦ Eus. 19 ἐγγόνοις] ἐκγόνοις Eus. PE. p. 149 D. 20 ἀπ' ἀρχῆς] ἀπαρχὴ idem. 22 συνέχει εἰς τὴν θυσίαν] συνέχει τὴν οὐσίαν idem. 24 καὶ τῶν] τῶν idem. 26. 27 ἀληθινῷ στρέφουσι] ἀληθινῶς τρέφουσι idem. 30 δοξοποιοῦντες] δοξοκοποῦντες Rhoer.

105, 3 μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὶ τοῦτο σπουδάσομεν? 14 τοῖς θεοῖς] τοὺς θεοὺς scripsi. 26 αὐτά? 28 καὶ ἄλλοις] ἀλλ' Eus. PE. IV p. 153 C. 29 ἐστὶ additum ex Eus. καὶ τῶν ἄχρι] καὶ ἄχρι scripsi. αὐτοῦ] αὐτῶν Eus.

106, 2 ἀνὰ μέσον] ἀνεμέσητον Cyrillus c. Iul. IX p. 311 B. 4 οὐδὲ] οὔτε tacite Hercher. 8 τοῦ] τὸ Valent. 26 ἂν addidi. 28 ταῖς] τοὺς R.

107, 3 μὲν οὖν ψυχαὶ] μὲν ψυχαὶ tacite Hercher. 5 ἀπερειδόμεναι] ἐπερειδόμεναι idem. 7 ἀρχομένων Fogerolles, εὐχομένων R. 11 ὁρῶν Mm. 16 αἰτίοις] αἰτίους Abresch. 24 διὰ τοῦτο Eus. PE. IV p. 171 C. 27 αὗται] αὐταὶ idem. 29 τε additum ex Eus. 32 αἱ δὲ] δὲ καὶ Eus., ubi tamen tres libri δὲ omittunt, αἱ scripsi.

108, 7 τρέφεσθαι] τρέπεσθαι Eus. 9. 10 οὐ πλεῖον] οὐ πλέον idem. 11 οὖν] ὅ τι idem. 14 οἷον ἐξ ἐνέδρας Abresch. 16 ἐπ'] ἀπ' Valent. 17 καὶ αἱ] καὶ scripsi. 23 καὶ τὸ περὶ] καὶ περὶ scripsi. 32 τουτέστιν τῶν εὐφοριῶν delenda suspicor.

109, 6. 7 ἐπ' αὐτοὺς] ἐφ' ἑαυτοὺς Eus. PE. IV p. 172 B. 11 διὰ τὸ τὰς τοιαύτας] διὰ τοῦ τὰς idem. 13 ξενοδοξίαις]

κενοδοξίας vel κενοδοξίαις idem. 16 πείθουσιν καὶ τὰ περὶ] ἀναπείθουσι καὶ περὶ idem. 18 ὃ δὴ] ᾧ δὴ idem. τετάρακται] τεταράχθαι idem. 23. 24 αὐτὰ] αὖ τὰ idem. 25 σοφῶν additum ex Eus. 26 ἐπὶ μᾶλλον] ἔτι μᾶλλον Eusebii codices plerique. περὶ τὰ τῶν] περὶ τῶν Eus.

110, 1 post τοῦ ἐναντίου Hercher addit verba οὐδὲ ψυχρότητος τὸ θερμαίνειν, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου: sed Eusebii libri AH ista verba ignorant, ac secundum Platonem de rep. I p. 335 D expectaris potius οὐδὲ ξηρότητος τὸ ὑγραίνειν, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου. 3 οὐδὲν] οὐδ' Eus. 12 ἐνηρτημένους] ἐπηρτημένους Rhoer. 15 πᾶσαν] πᾶς ἂν codex Meerm. pr. m. 19. 20 ἐπιτελεῖται Eus. PE. IV p. 173 A, cum libris facit Cyrillus c. Iul. III p. 124 C. 20 τῶν προεστῶτα Mm. 22 πλήρης γὰρ Mm et Eusebii codices AH, om. haec verba Cyrillus. οὗτοι om. Eus., ἐπιτηδεύοντες οὗτοι habet Cyr. 30 καὶ σωματικὸν addita ex Eus. et Cyr. 32 καὶ ποικίλως] ποικίλως Eus.

111, 2 εὐλαβήσεται] εὐλαβηθήσεται Cyr. et Eus. PE. IV p. 166 B, cf. Theodoret. therap. X p. 138, 23. 8 πλοῦτοι] πλοῦτος Eus. 9 ὀλίγιστον] ὀλόγιστον Ma, ὀλιγοστὸν Eus. 15 ὑπολήψεως scribendum duco. 16 αὐτὰ καὶ κατ' αὐτὰ ζωῆς Eus. 24 δεομένοις] δεδεμένοις scripsi. 26 γε delet Hercher.

112, 7. 8 φυλακὴν καὶ εὐλάβειαν? 10 ἣ οἷς] οἷς R. 12 τὰ deleverim. 28 μὲν ἐκ παθῶν] μὲν παθῶν R. 32 καὶ ἀνδρὸς ἱερουμένου] καὶ ἱερωμένου R.

113, 13 δαιμόνων? 20 ἀπέλειπε] ἀπέλιπε tacite Hercher. 21 ἀνθρώπων αὐτῶν Mm. 22 καὶ κατέχονται] κατέχονται R. 23 ᾗ] ἦν scripsi. 26 ὅπου] ὅποι scripsi. 29 αὐτῶν vulgo. 32 ἦν addidit Valent.

114, 4 ἐμποδίζοιτο Mm. 12 ἑαυτοὺς] αὐτοὺς cod. Lips. et Meerm. 15 διὰ τοῦ] δι' Hercher. θεοῦ] θεῷ Valent. 27 τῶν τῇδε ναῶν ἱερεῖς ci. R. 28 ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἄλλους?

115, 1 φαίνεται καὶ διὰ] φαίνεται διὰ Ma. 3 καὶ abesse malim. 5 ὑπομένει] ὑπομενεῖ tacite Hercher. αὐτὸς delet idem. 14 τούτου] τούτων tacite idem. 15. 16 ἀνθρώ-

κους] ἀνθρώπων Abresch. 17 μαντείας ἕνεκα ἀναιρεῖν τὸ ὁμόφυλον? 20 ἢ ψυχὴ] ἢ ἡ ψυχή Ma.

116, 1 οὐ περὶ κλοπῆς Eus. PE. IV p. 167 A. 1. 2 τοῖς ἄλλοις A, τῆς ἄλλης Eus. 8 ὁ ἀριστὴς Ma, ἀοριστὴς Mb. 9 εἰσὶν οἵ] εἰσίν οἵ scripsi. 10 ἱκέτη A, οἰκέτῃ Victorius. 11. 12 προτρέχοντες] προτρέποντες Ruhnkenius. 12 μηνύσοντες] μηνύοντες R. 16 ἡ κακία om. Ma. 18 φοναῖς Ma, φονὰ Mb. νοερᾷ Mm. 25 καὶ ἑτέρων πλειόνων Cyrillus c. Iul. IV p. 128 D. 26 ἄνθρωπον] ἀνθρώπους idem. 28 οὐκ ἄλλως malim. πλήρης] πλήρους Cyrillus et Euseb. PE. IV p. 155 B (quo loco πλήρης AH).

117, 4 ἕδους Mm. οἴνῳ] οἴνου Eusebius. 5 κορωνίδιον] κορωνίδι Cyr., κορωνίᾳ vel κορωνείᾳ Euseb. PE. IV p. 155 C. 162 D. 15 νηθεῖσαν] νησθεῖσαν Eus. PE. p. 155 C, ἀφθεῖσαν Cyr. p. 129 A. ὁλοκαύτιζον Eusebius. 17 κατὰ τοῦ σελεύκου Ma et Meerm. 19 ἀντὶ τοῦ] ἀντὶ Ma et Meerm., ἀντ' Eusebius PE. p. 155 D. 22 ᾧ] ὡς Eus. Μάνεθως idem. 27 ἐθύοντο] ἔθυον Eus. et Cyr. 29 εὐέλπης Mm. 32 ἢ αὐχμῶν ἢ λοιμῶν] ἢ λοιμῶν ἢ αὐχμῶν Eus. et Cyr. ἐθύοντο] ἔθυον iidem.

118, 1 ἐπιψηφίζοντες] ψηφίζοντες Cyr., ἐπιφημίζοντες Lobeckius in Phryn. p. 597. πλήρης δὲ] πλήρης γε vel πλήρης τε Eus. 8 σχεδόν τι παρὰ malim. 10 ἐφ' ἀδριανοῦ Mb, ἐφ' ἀδριανοῦ Ma. 12. 13 οἱ Ma, καὶ Mb, καὶ οἱ Eus. PE. p. 156 B. 14 Ἰφικράτης corruptum videtur; expectes Gelonis mentionem fieri secundum Plut. mor. p. 552 A. ac fortasse legendum Γέλων μάχῃ (vel πολέμῳ) κρατήσας. cf. Toupius opusc. vol. 3 p. 129 sq. δουμάτιοι] δουμάτης οἱ Eus. PE. p. 156 B, δουματηνοὶ Eus. de laude Const. c. 13 p. 473, Δουμαθηνοὶ Hercher. 20 ἔτι καὶ νῦν Euseb. de laude Const. c. 13 p. 474.

119, 2 βάλκας] Βάρκας Valent. 6 ὕστατον malim. 11 et 17 ἀνθρωποσφαγίαν A, correxit Victorius. 23 οὐδὲ] οὐ Eusebius PE. IV p. 153 C et Cyrillus c. Iul. IX p. 306 E. 24 προσήγαγον] προσῆγον iidem.

120, 3 μωρὸς vel μορὲς A. ἀνειμένος] ἀνειμένως Grotius. 5 ὡς ὀστῶν τῶν] ὀστῶν Cyrillus. 7 ἅπαντας] ἀπαρχαῖς Porsonus. 9 μόνα] πόπανα vel αὐτὰ Meinekius

Com. vol. 4 p. 679. τ' αὐτῶν ἥσομαι] ταῦτ' ὠνήσομαι idem. 10 φύλοις Mm. 11 τὰ νῦν delendum esse ci. Meinekius. 13 τοῦτ' — πατέρων verba mihi suspecta. ἅπαν ἄγειν] ἀπανάγειν R, ἐπανάγειν ego. 20 τελῄέσας Mm. 28. 29 ἅπαξ τῆς δεισιδαιμονίας ἐπὶ τὴν πολυτέλειαν προαγαγούσης? 31 πάντ'] πότ' Eusebius PE. IV p. 152 D.

121, 1 αὑτῷ vulgo. 6 ὑπόληψιν malim. 8 καταρχὴ] ἀπαρχὴ Eusebius. 11. 12 ἐπαναστάσεσίν] ὑπαναστάσεσί idem. 12. 13 δείσεσιν] δόσεσι idem. 14 παθῶν Mm. 15 πάλιν Mb et Bodl. φιλεῖν ἐπαράσσου] Φιλῖνε παρὰ σοῦ Grotius. 16 ἕνεκεν] ἕνεκα idem.

122, 4 θηλείων vulgo.

123, 2 συναινοῖεν πεισθήσεσθαι ἂν] συναινῶσι πεισθήσεσθαι tacite Hercher. 5 γύπες Mm. δοκιμάζουσιν] δοκιμάζωσιν tacite Hercher. 8 αὐτῷ] αὑτῷ item. 15 ἂν καὶ] καὶ item. 27 ἣν ἤδη τὰ malim. 29. 30 κατορθοῦται] κατώρθωται scripsi. 32 ὑπὸ δὴ] ὑπὸ δὲ Valent.

124, 1 παρηγμένοι malim. φησὶν Mm. 14 τῇ] τι Fogerollès. 15 λέγω δὴ] λέγω δὲ scripsi. 18 βοεικῶς tacite Hercher.

125, 13 ἐπακούειν malim. 17 συνὼν ποτε scripserim. ἐπιστάσης] ἐπιπτάσης Abresch. 18 εἰπεῖν] εἶπεν R. 23 ξυνεῖ] ξυνίει Abresch. 29 εἰς ἔτι καὶ νῦν ὅπως τινὰ] τινὰ εἰς ἔτι καὶ νῦν ὅπως R.

126, 5 ὅταν κλάῃ? 10 καθειμένοις malim. 14 δὲ μὴ πρὸς] δὲ πρὸς Fogerolles. 15 εἰ φαίνηται] φαίνηται R. 27 ἂν addidi. αὐτῇ malim. 32 καὶ μὴ δὲ vel καὶ μηδὲ A, μηδὲ Hercher.

127, 13 καὶ καλεῖν] καλεῖν cod. Lips. teste Herchero. 15 τινὰ addidit Fogerolles. 16 ἂν addidit R. 18 προσήκει Mm. 20 τέκνων] an γυναικῶν? cf. Plut. moral. p. 976 A. 23 τοῦ om. Mm. 26 λέγει Mm.

128, 5 τῷ δὲ μὴ vel τῷ μηδὲ A, τῷ μὴ R. 7 συνίασιν] συνιᾶσιν tacite Hercher. 9 δύνανται νῦν μὲν ὅτι διώκει, νῦν δὲ ὅτι ἔλαβεν, καὶ πλανωμένου ὅτι πλανᾶται καὶ τοῖς ἀνθρώποις Mm et Meerm. 10 ὧν διὸς] Διὸς Rhoer. 12 καὶ] ὡς scripsi. ὡς ἄλλων] καὶ ἄλλων Hercher. 13 ἄλλο] ἄλλοι Abresch. 17 νῦν δὲ ὅτι διώκει om. Mm et

Meerm. 18 πλανωμένου corruptum, forte πάλιν αὖ legendum. 19 οἶδεν νῦν μὲν] οἶδεν R. 21 ὡρυόμενος Mm. 22 ὅις] οἷς tacite Hercher. 27 πάσαις ὁμοίως?

129, 21 αὐτοῦ] αὑτοῦ Victorius. 26 τὸν μέτοχον Ma. 26. 27 τὸν λόγον] τοῦ λόγου Victorius. 31 καὶ τοὺς θεοὺς scripserim duce Feliciano.

130, 14 ἔμπυρος] ἔμπνοος Felicianus. 17 prius καὶ om. Ma. 18 ἀπεσβυσμένου Mm et Meerm. 21 ὡς addidi. 24 τὰ] ταῦτα Abresch. μὲν addidit Valent. 26 post ἀσύνηθες nonnulla excidisse suspicór.

131, 1 ἐκφῦσαι] φῦσαι scripsi. 2 ὁμοίως ἔχει ci. Fogerolles, ὅμοια Rhoer. 7 ἢ ἀκοὴ Mm. 10—12 ἄνθρωποι — μὴ εἶναι om. Mm et Meerm. 16 λυγγεὺς iidem. 18 ὑψόθεν ὄντα] ὑψόθ᾽ ἐόντα scripsi ex Hom. Il. P, 676. πτῶξ Mm. 19 ὁπόσα? 25 διελθεῖν] δεῖ ἐλθεῖν R. 30 οὐδὲν Mm et Lips.

132, 4 ἔτρεψεν] ἔτρεψαν Valent. 5 ἐποίησεν] ἐποίησαν idem. τὸ μᾶλλον Mm. 6 ἡ om. Mm, nisi fallor. 8 ὡς ὑγιεινότερον] ὑγιεινότερον R. 17 οἱ addidi. 22 et 26 αὐτῆς] αὑτῆς scripsi. 24 ὀργανωμένου] ὠργανωμένου scripsi. 28 μὲν οὖν? 31 ὀδοῦσι Mm.

133, 2 καὶ τυφλοῦσι] ἐκτυφλοῦσι scripsi, τυφλοῦσι Hercher. 4 et 5 ἐκποδῶν Mm. 7 πορωτέρω Ma, προτέρω Mb. 9. 10 πᾶν ὅσον τὸ συμφέρον Lips., quod probavit Hercher, equidem πᾶν ὅσον πρὸς τὸ ζῆν συμφέρον scripserim. 16 αὐτῶν τὴν] αὐτῶν τὴν οἴκησιν Victorius, τῶν τέκνων τὰς οἰκήσεις Hercher ex Aristot. hist. anim. 9, 11. 25 τὰ μὲν πολλὰ] τὰ μὲν Ma. 30 αἱ κακίαι καὶ οἱ φθόνοι] κακίαι ἄφθονοι scripsi.

134, 2 καταβάλοι ὅτι] καταβάλοιτο Wyttenbach. 3 φυτεῦσαι Mm. 7 οὔτε μὲν] οὔτε nescio quis. 17 ἐπιγινώσκειν] ἐπιγιγνώσκειν Ma. 21 σωφροσύνην] σωφροσύνης Fogerolles. 30 εἰσδῦναι malim.

135, 1 ἡλίου] θεοῦ Valent. 6 τούτων] τῶν R. 7 οἷς καθάπερ] καθάπερ Valent. 12 ἐκροίᾳ] ἐν χρείᾳ Victorius. 19 ἔσχον] ἔσχεν Hercher.

136, 5 ὡς δουλεύοντα] ὡς delevit R. 13 πάντη οὖσα? 16 δι᾽ ἑαυτά] δι᾽ αὑτά scripsi. 18 ἢ] ὡς Valent. 22 τὰ

μὲν εὐθέως idem. 28 *οὐχ ἧττον* malim. 30 *κἀκ τῶν τόπων* post *ἐμφρονέστερα* (31) collocarim.

137, 1 *τὰ μετ' ἐκεῖνον εὐθέως τὸ*] *τὰ τὸ μετ' ἐκεῖνον εὐθέως* scripsi. 8 *μοναχεῖν* Ma, *μοναμαχεῖν* Mb. 11 *δεξόμενον*] *δεχόμενον* scripsi. 15. 16 *ἥτις ἤδη*] *ἥτι ἤδη* Ma, *ἥτις δὴ* scripsi. 17 *φησί*] *φασί* R. 19 *ἀλλ' οὐδὲ*] *ἀλλ' οὐ* scripsi. 20 *εἰ γὰρ* ed., *οἱ γὰρ* Mm, *ἡ γὰρ* Abresch. 21. 22 *πρὶν ἂν βουλεύσωνται* scripserim, *πρὶν βουλεύσωνται* tacite Hercher. 26 *ἕωλα* Mm. 28 *φήσω* delet Hercher. 30 *ἄπις* Mm.

138, 2 *τοῖς ἱεροῖς ἱκέταις*] *τοῖς ἱκέταις* Hercher. 3. 4 *ἱκέτας αὐτοῦ τοὺς στρουθοὺς ἔφη* idem. 7. 8 *βοοπρόσωπα*] *βουπρόσωπα* scripsi. 8 *καὶ ζῴων ἄλλων*? 9 *ἐξ αὐτῶν*] *ἐξ* delevit R. 17 *ὅτε*? 19 *αλλοις*] *ἀλόγοις* Wesseling. 20 *Πασιφάης* interpolatoris esse arbitror, *πᾶσι σαφὲς* non recte suadebat Vnger Theb. parad. p. 425 sq. tum *γενέσθαι νῦν μὲν* malim cum Abreschio. 23. 24 *Ῥαδαμάνθυος* delendum suspicor. 26 *δίκαιον*] *Δίκης* R.

139, 2 *ἐκ τῶν*] *ἐκ* scripsi. 3 *ὡς ὁ μὲν*] *ὁ μὲν* Hercher. 6 *ὃς καὶ*? 12 *αὐτοὺς*] *αὑτοὺς* tacite Hercher. 18 *παντελῶς ἀνῃρημένου*? 26 *χεδροπῶν* Mm. 27 *θνησείδια πλὴν τῶν ἰχθύων ἃ καὶ αὐτὰ βίᾳ ἀναιροῦμεν*] verba *πλὴν — ἀναιροῦμεν* resecuit Hercher praeeunte quodammodo Fogerolle. *ἰχθύων* in *τοιούτων* mutandum esse ci. Valentinus.

140, 3 *ἀπολαύειν*] *ἀπολλύειν* R. 16 *ἀναγκαζόμεθα* malim. 20 *αὐτοῦ*] *αὑτοῦ* Hercher. *ἢ πατρίδος*] *καὶ πατρίδος* idem. 22 *ἔχειν*] *ἔχει* Valent. 30 *συγγνώμην* deleverim, *συγγνώμων* scripsit Dübner. *δὲ* addidi e Ma et Meerm.

141, 3 *μόχθους*] *μοχθοῦσιν* R. 4 *τε ὀχείαν*] *τ' ὀχεῖα* Plut., v. Aesch. fr. 188. 6 *ἂν δοῦλα*] *ἀντίδουλα* Plut. 8 *μηδὲν* Mm. 10 *τίθεσθαι* Mb, *πορίζεσθαι* scripserim. 26 *δίκαιόν τι* addidit R. 30 *ἡ* vel *ἢ* A, *ἣν* Dübner. *αὐτῶν*] *αὑτῶν* tacite Hercher.

142, 1 *ἄρκους*] *ἄρκτους* Victorius. 9 *αὐτοῦ*] *αὑτοῦ* Wyttenb. 10 *ὑπερβαλλόμενος*] *ὑπερβαλόμενος* R. 12 *τι* om. Lips. 16 *τέλους* abesse malim. *τὸ* addidit Abresch. 24 *ὀσμὰς*? 26 *τυγχάνουσι*] *ἐντυγχάνουσι* R. 30 *πρὸς ἡμᾶς*] *δι' ἡμᾶς* Wyttenbach.

143, 5 φάλαινα Mm. 16. 17 Πυθαγορικοὶ Plut. mor. p. 959 F. 22 προσαγαγεῖν] προαγαγεῖν Plut. mor. p. 960 A. 25 γε alterum om. idem p. 960 C. 28 πεπληρωμένην] πεπηρωμένην idem. 31 τῆς] τοῖς idem.

144, 2 καί τις] δέ τις idem. 3 κοινῶς] κολοβὸν εἶναι idem. 3. 4 ἔμφυτον] ἔμψυχον idem p. 960 D. 4. 5 τὸ μὲν λογικὸν — φύσιν ἔχειν addita ex eodem. 8 ταύταις Mm. ποιήσεις] στερήσεις Plut. 9 ἢ] ἡ idem. 10 εἴ γε] εἰ δὲ idem. 14 οὕτως γὰρ οὐδὲ οὕτως] οὐδ' οὕτως idem. 18 ὡς πᾶσα] ὥσπερ idem p. 960 E. 21 τὸ πάσχειν Mm. 24 εἶναι μὴ μαθόντα] περιεῖναι μὴ μαθόντι Plut. 26 ἢ additum ex eodem. παρεῖχεν] παρέχει idem. 27 τῇ additum ex eodem. 29 οὐδὲ μία Mm. 32 πρόσθεσιν] πρόθεσιν Plut. p. 960 F.

145, 5 καὶ διακρούεσθαι] ᾧ διακρούσεται idem p. 961 A. 8 γὰρ accessit ex eodem. 12 τῶν προϊεμένων idem. 18 εἰ μὴ] εἴ οἱ idem p. 961 B. 22 αὐτῆς] αὑτῆς Victorius. 23 τῷ ζῴῳ accessit e Plut. 26 ποθοῦντα] ποθοῦν τὰ idem. παρόντα] παρόντων idem. 29 αὐτοῖς] αὖ τοῖς idem p. 961 C. ἁλωσομένοις idem. 30 ἢ ταυτίγε] καίτοιγε idem.

146, 7 καὶ] καὶ τὰ idem. 8 ἀποκειμένας] ἐναποκειμένας idem p. 961 D. 10 φύσεις] κρίσεις idem. 11 οἷον] ὅτι idem. ἐν accessit ex eodem. 20 κακούργους] παγούρους idem p. 961 E. 22 ᾄδοντες] ᾀδόντων idem. 26. 27 χελιδόνα] ἀηδόνα idem. 27 ὡς ἂν θυμοῦσθαι Mm. 28 χρήσασθαι] χρήσονται Plut. p. 961 F.

147, 1 καὶ παρὰ] παρὰ idem. 5 μηδὲν] μηδένα idem p. 962 A. 8 ἢ Mm. 9. 10 ἔγγονα] ἔκγονα Plut. 10 ἐν] μὲν idem. 11 πολλήν τε] πολλὴν δὲ idem. 17 καὶ καταγέλαστον] καὶ om. Mb et Plut. p. 962 B. ἐστι καὶ] ἐστι Plut. 18. 19 ἐλαφρότερα Mm. 19 κακίᾳ et 25 γὰρ addita e Plut. 27 τὸ δὲ ἀξιοῦν] ὁ δὲ ἀξιῶν idem p. 962 C. 28 φύσει accessit ex eodem. 31 ἐπιδεικτικὰ] ἐπιδεκτικὰ idem. 32 ἐμποδῶν Mm. συνορῶσιν] συνορᾷ Plut.

148, 1 ὁ delendum ci. R. 8 οὔτε] οὐδὲ Plut. p. 962 D. 9 τῆς εὑρομένης τὸ idem. 13 ἀβελτηρίας] ἀβελτερίας Mb. ἐστὶν] ἔνεστιν Plut. 15 λεγόντων om. Ma. 16 ἵπ-

πων μὲν] *μὲν* om. Ma. *χερσαίων* ineptum est: recte Plutarchus *παραβαλλομένων πελαργοῖς ἵππων ποταμίων*. Porphyrium vitiosa lectione deceptum esse crediderim. 26. 27 *καθαρειότητος* malim. 27 *οἶδεν ὅπως*] *οἶδα πῶς* Plut. p. 962 F, *οἶδ' ὅπως* scripsi. *λύγγας*] *λύγκας* tacite Hercher. 29 *τὸ λυγκούριον* additum e Plut., ubi *τὸ λυγγούριον* libri.

149, 19 *λέγομεν* Mm, *λέγωμεν* Plut. p. 963 B.

150, 7 *μὴ ἐντετύχηκα*] *μὴν ἐντετύχηκάς* idem p. 963 D. 9 *τὰ τῶν* Ma, *τῶν* Mb, *τὸ τῶν* Plut. 18 *αὐτοῖς* vulgo. 23. 24 *συντρόφους* additum e Plut. p. 963 F. 25 *φιλονικεῖν* Ma.

151, 2 *οἰκείους — νομίζομεν* secluserim. *καὶ μέντοι*] *καὶ μέντοι καὶ* scripsi. 3 *καὶ πρὸς*] *καὶ τῆς πρὸς* scripsi. 5 *τότε*] *τοὺς* scripsi. 6 *αὐτοῖς* Mm. 8 *δὲ καὶ*] *δέ* scripsi. 13 *γένους ταὐτοῦ* malim. 14 *ἀνθρώπους οἰκείους ἀλλήλοις* Fogerolles. 15 *αἵτε*] *αἵ γε* tacite Hercher. 17 *τούτου*] *τούτων* Valent. vel potius Felicianus. 23 *καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω*] *οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς* R. 31 *τροφαὶ πᾶσαι*] *τροφαὶ* R.

152, 3 *καὶ τὴν*] *καὶ* scripsi. 5 *τῆς ἀδικίας* spuria arbitror. 15 *οὐκ* addidit Fogerolles. 18 *ὅτι* et 19 *καὶ τὰ ἄδικα* delenda videntur. 20 *γὰρ* deleverim. 24 *παρατείνων*? 26 *ἐπαυξεῖ* A.

153, 1. 2 *ὅσῳ μείζων ἡ οἰκείωσις πρὸς τὸ γένος τὸ τῶν ζῴων, τοσούτῳ* ci. R. verba *τὸ τῶν ζῴων* et 2. 3 *καὶ τὸ οἰκεῖον* spuria esse suspicor. 4 *οὗτος καὶ τὸν ἄνθρωπον* (aut *τὸ ὁμόφυλον*) *ὅτι ζῷον* R, *οὗτος καὶ τὸ ὅ τι ζῷον* Abreschius, ego *οὗτος καὶ πᾶν ὅ τι ζῷον* malim. 6 *ἀπορρίψαι* Mm. 17 *ταύτῃ* Mm et Meerm. 25 *εἶναι* om. Ma.

154, 8 *προπίπτει*] *προσπίπτει* Fogerolles. 10 *αὔξει*] *αὔξεται* scripsi. 13 *τῶν πρώτων*] *τῶν ἃ* scripsi. 14 *ἢ ἐκκειμένων* corrupta. 16 *καὶ ἡ χρεία*?

155, 4 *θεῖον καὶ*] *θεῖον* scripsi. 15 *καὶ πάντα* malim. 16 *σπάνει ὑπάρχων*? 21 *κόρον*] *πόρον* R. *εἴκει δὲ* malim. 22 *αὐτοῦ* A. 23 *δικάζειν*] *δεκάζειν* Fogerolles. 24 *αὐτῇ*] *αὐτῆς* scripsi. 30 *τὰ ὑπερκείμενα* ci. Valent. 32 *αἱρετὸν*] *αἱρετέον* R.

156, 4 ἢ Mm. 7 καὶ αἱ] αἱ Plut. mor. p. 160 B. 12 ἀπορίᾳ τῶν κακῶν] ἀπειρίᾳ τῶν καλῶν idem p. 160 C. 13 ὑπὲρ τὸν ἀναγκαῖον Mm. 26 αὐτὸν Mm.

157, 3 αὐτοῖς A. 6 δύο] δ' R. 24 κιβδήλου Victorius.

158, 4 ἐσθλοῖσι Mm. 11 μήπω] μήτε R. γεωργίαν] γεωργικὴν scripsi, γεωργίας R. 14 δέ τι] δὲ τῇ R. 19 γὰρ τὴν τῆς] γὰρ τῆς Ma. 22 τῆς ἱκανῆς emblema esse suspicor. 25 τοσαύτη Ma, τοσαύτης Mb.

159, 3 προσπεριεβάλλοντο] προσπεριεβάλοντο scripsi. 5. 6 ἐτιθάσσευσαν A. 6 ἐν deleverim. 9 ἐπειδὴ γὰρ C. Müller fragm. hist. vol. 2 p. 234. 10 περὶ τὸ? 11 οἱ δὲ περὶ? 12 verba κατὰ μικρὸν οὕτω post δοκούντων (14) transponenda suspicor. 13 ἀεί τι τῶν R. 17 παλαιτάτων Ma. 21 διὸ καὶ Abresch. 25 διὸ δὴ] ὃ δὴ R.

160, 4 δεόμενος] δεησομένοις Plut. vit. Lycurgi c. 8. 8 ἡ additum e Plut. 11 χρυσοῦ καὶ ἀργύρου] χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν Plut. c. 9. 12 σιδήρῳ] σιδηρῷ idem. τοῦτο] τούτῳ idem. 15 γευστοῦ ἀγαγόντος] ζεύγους ἄγοντος idem. οὐ Mm. 18 μήτε κρύψαι Ma. 24 πριᾶσθαι Mm. 27 ἑταίρων] ἑταιρῶν Plut. 30 μίγμα A.

161, 3 αὐτῇ Mm, αὐτὴν malim. 9 ὁ additum e Plut. 25 ἀδηφαγία Mm. 25. 26 πενομένους] πιαινομένους Plut. 27 ἀνιέμενα] ἀνειμένα idem. 29. 30 νοσηλίας καθεζομένης] νοσηλείας καθημερινῆς idem.

162, 2 ὄψιος] ὄψις idem. 3 ὅλης] πολλῆς idem. 5 σώζεσθαι idem. 8. 9 συμπεπληρωμένους] πεπληρωμένους idem. 11 ἀπομαλακιζόμενον idem. 14 λάμβδα] λάβδα scripsi. 15 συνεθίζοντα Valent. 16 βραχεῖς] βραχεῖ Plut. Lycurg. c. 12. 19 ἡμιμναῖα Hercher. 20 τι καί] τι Plut. 24 παιδείας] παιδευτὰς idem. 25 ἠθίζοντο] εἰθίζοντο idem.

163, 3 ὄρθρου] ὀρθοῦ R. 6 μῆλον] δῆλον Victorius. 12 πόλεων ὧν καὶ] πόλεων καὶ tacite Valent. 30 τῶν ζῴων om. Ma.

164, 2 ἐξηγεῖσθαι] ἐξηγεῖται Fogerolles. 11 ἁγνεύσαντας Mm. 14 τόπους Ma, πόρους Victorius. 15 ἐπέδοσαν Abreschius. 16 καὶ θεραπείᾳ? 22 βίον falsum videtur.

23 καὶ κατὰ στολὴν Toupius opusc. vol. 3 p. 286. 28 ἀλλώντων Mm, ἄλλων τῷ tacite Hereher.

165, 9 αἱ addidi. 16 ἄρτους Mm, ἄρτοις Victorius. 25 οὗτος A. 26 τόπος] πόρος scripsi. 28 μὴ om. Mb. 29 καθάπαξ] καὶ καθάπαξ Ma, cf. Boisson. in Pachym. p. 7.

166, 5 ἀπεικασμὸν ἐξείη verba corrupta. 6 φέροντα Ma, ubi γρ. νευ m. sec. supra scriptum. 7 καὶ τῆς] τῆς R. 8 προάγουσα] προάγουσαι R. 16 ὁ δὲ τρόπος οὗτος· ὁπότε? 17. 18 προλαμβάνοντες? 22 πάντων ἀφροδισίων] πάντων Hercher. 28 πλεονάζον] πλεονάζοντι Valentinus. 29 ὀπεδίκων] σπαδίκων Salmasius. 30 βαΐς Hercher cum aliis.

167, 2 περιπάτοις ἢ ἑώραις] περιάπτοις μήτ' ἐπῳδαῖς scripsi. 4 ἐνεδέχοντο] ἀνεδέχοντο R. 6 ἀγιστείαν Mm. 7 καθ' ἣν ἢ τρὶς] ἢ om. Ma, ἢ τρὶς om. Lips., καθ' ἑκάστην ci. R. 13 καταγινόμενοι Ma.

168, 9 πω οὗ] που Eusebius PE. III p. 93 D. ἀνθρώπου] ἀνθρώπους idem. 10 ἀνθρώπου] ἀνθρώπων idem. 21 βουσειρίτην] βουσιρίτην idem p. 94 A. 21 ἄλλο Λυκοπολίτην] καὶ ἄλλο (vel ἄλλο δὲ) Κυνοπολίτην Eus., unde ἄλλο δὲ Κυνοπολίτην καὶ ἄλλο Λυκοπολίτην scripserim. 24 δὲ additum ex Eus. σέβοντες] σέβονται Eus., qui τὰ κάλλιστα τῶν στοιχείων praebet. 29 ἀνεστὼς] ἐνεστὼς codex Meerm., ἑστὼς Eus. p. 94 B. 30 πατρίᾳ] πατρίῳ Eus. τῶν Αἰγυπτίων deleverim. ἐγείρῃ codex Lips. cum aliquot Eusebii libris. 31 σέβοντες] σέβονται Eus. τὰ μέτοχα delet Hercher. πλειόνων] πλέον vel πλεῖον Eus., delet Hercher. 32 ὡς] τὰ ὡς Eus.

169, 1 ἔτι] ἐπεὶ idem. 2 σέβουσι] σέβονται Hercher. 4 ὃ δὴ] ὁ δὲ Eus. φάγοιεν τὰ δὴ καὶ] φάγοι ἂν τὰ ἴδια Eus. 5 παρεσκεύασται] παρεσκευασμένα idem. 17 ναοὺς οἰκεῖν Toupius opusc. vol. 3 p. 220. μὲν addit Eus. p. 94 C. 22 ante verba ὡς ἥλιος quaedam excidisse videntur, cf. Horap. hieroglyph. 1, 10. 23 εἰκοσιοκτὼ σεληνιακὴν] εἰκοσιοκτὼ om. Euseb. 26 ὥσπερ] ὡς idem.

170, 1 προγέγονε] προσγέγονε Felicianus. 2 τοῦ σέβεσθαι? 16 τῶν deleverim. 18 ἑρμήνευσεν] ἡρμήνευσεν tacite Hercher. Εὔφαντος] Ἔκφαντος Fabricius. 26 οὐ-

δένα addidit Porsonus in Toupii opusc. vol. 4 p. 464. 27 οὐθὲν Ma. 28 τὸν ἐμὸν βίον?

171, 2 ὕβρισαν Fogerolles. 18 τῶν πρὸς? 22 τοῖς πάθεσι μὴ] τὸ μὴ τοῖς πάθεσιν Iosephus de bello Iud. II, 8, 2 et Euseb. PE. IX p. 404 D.

172, 3 δὲ additum ex iisdem. 4 ἀλειφῇ] ἀλειφθῇ Eus., ἀλιφῇ Ios. 6 οἱ additum ex Ios. 7 ἀδιαίρετοι] αἱρετοὶ idem. 9 μετοικοῦσι] κατοικοῦσι idem. 10 αἱρεσιώταις] αἱρετισταῖς Ios. et Euseb. 10 παρ' ἀλλήλοισι] παρ' αὐτοῖς Ios. 11 ἴσασιν ὥσπερ] εἰσίασιν ὡς Ios., εἰσίασιν ὡς πρὸς Eus. 16 ἑαυτῷ] ἑαυτοῦ Iosephus et Eusebii libri aliquot. 17 καὶ additum ex Ios. et Eus. 19 θέλωσιν] ἐθελήσωσι Ios., ἐθέλωσι Eus. 23 ἰέναι (ἱέναι Mm) ἀφίενται] διαφίενται Ios., ἀφεῖνται Eus. 25. 26 σκέπασι λινοῖς] σκεπάσμασι λινοῖς Ios., σκεπάσμασιν Eus.

173, 2 τινι] τινα Ios. et Eus. 3 ἀριστοποιησαμένοις] ἀριστοποιησάμενος iidem. 6 πίνουσι] δειπνοῦσι iidem. 8 αὐτοῖσι] αὐτοῖς iidem. 9 οὐ] οὔτε Eus. 14 τοῖς δὲ ζηλοῦσι] τῷ δὲ ζηλοῦντι Ios. 18 πρόσεισιν] πρόσεισι μὲν Ios. et Eus. 19 καθαρωτέρων Ios. 22 κομίζεται] δοκιμάζεται Ios. et Eus. 26 διαφυλάξειν] φυλάξειν iidem. 28 συναγωνίζεσθαι] συναγωνιεῖσθαι Ios., συναδικεῖσθαι Eus. 30 τισι] τινι Ios. et Eus. 32 μὴ] μηδὲ iidem. πλέονι] πλείονι Ios. et aliquot Eusebii libri.

174, 4 ἑταίροις] ἑτέροις Ios. et Eus. 13 ποιηφαγοῦντες Ma. 15 ἔλαβον] ἀνέλαβον Ios. et Eus. 21 αὐταῖς] αὐγαῖς Eus. τοὺς θεούς] τοῦ θεοῦ Ios. et Eus. μὲν] δ' Eus. 23 ἐν τῇ idem. 24 εἰς τοὺς ὕμνους] εἰς ὕμνους idem. 28 ἵν' et 29 τι addita ex eodem.

175, 1 δακρύσαι A. 11 δὲ] δὴ Eus. 12 τὴν agnoscit Eus., om. Cyrillus c. Iul. V p. 180 B. 16 μέντοι] δὲ Cyr., δὲ εἰ Eus., δὲ εἴ ποτε Ios. de bello Iud. II, 8, 12. 21 ἀπηγορεύετο] ἀπηγόρευτο Hercher. 28 πολύτοκα καὶ] καὶ delevi.

176, 4 πληθυόντων] πληθυνόντων tacite Hercher. 13 δὲ καὶ κυπρίων Mm. 18 κεκωλύσθαι A. 26 καὶ om. Ma. 29 διαλείποντος] διαλιπόντος scripsi. 30 ὅστις] ὅτι Hercher.

177, 3 οὐκ] οὕτω δὴ C. Müller fragm. hist. vol. 3 p. 10. 7 φάγωσιν] φάγωσ' Porsonus in Toupii opusc. vol. 4 p. 471. 8 αὐτῶν A. τὼ πόδε probabiliter R. 9 εἶτ' ἔλαβον] ἔλαβον Scaliger. σακκίον] σακίον Porsonus in Dobr. Aristoph. p. 115. 10 αὐτοὶ] αὐτοὺς Toupius opusc. vol. 2 p. 149. 11 τεταπεινῶσθαι Heringa. 19 Σύμβουλος] Εὔβουλος Hieronym. adv. Rufin. 2, 14. ὁ τὴν περὶ τοῦ malim. 21 οὔτ' ἔμψυχον ἐσθίουσιν Ma. 25. 26 δόγμα ἐστὶ τῶν πρώτων Hercher, an δόγμα πάντων ἐστὶ τὸ πρῶτον? 26. 27 τὴν μετεμψύχωσιν εἶναι· ὃ καὶ εἶναι· ὃ καὶ ἐμφαίνειν Mm. 31 ὑαίνας] λεαίνας Felicianus. 32 post πατέρων nonnulla excidisse vidit Hercher.

178, 1 καὶ ἱέρακες οὗτοι] οὗτοι καὶ ἱέρακες Ma. 4 βορὰν Ma. 9 σκορπίους οὔρσους τε Felicianus. 12 ταῦρον ci. Valent. 13 Φερεφάττης] Φερρεφάττης tacite Hercher. 23 οὐ στελέχους] τό τε λεχοῦς Abreschius, ὅ τε λεχοῦς Cobetus V. L. p. 227. ἀψάμενος Cobetus. 24 ὡς] καὶ idem. τὸ in ὁ mutat idem. θνησιδίων] θνησειδίων Boissonadius in Herod. epim. p. 120. 28 φαμὲν] ἔφαμεν scripsi. 30 ποιεῖται] ποιῆται Ma. 31. 32 παραίνεσιν Valent.

179, 1 ἐν deleverim. 9 γε καὶ] τε καὶ Hercher. 13 οἱ Ἕλληνες? 20 Δαμάδαμιν] Δάμαλιν Ma, Δάνδαμιν alii scriptores. 24 γένους αὐτῶν] αὐτοῦ γένους Hercher. 28 et 30 σάγγην Ma.

180, 2 ἐπιλείπῃ] ἐπιλίπῃ scripsi. θίγειν A. 3 ἶσον Ma. καὶ om. Mb. 5 εὐσεβοῦντες? sed fortasse καθορῶνται (6) vitiosum est. 7 τὸ πλεῖστον malim. 11 τοῦτο συμβῇ] συμβῇ τοῦτο Ma. 14 ἐγγράφεσθαι ἄρχεσθαι] ἄρχεσθαι delevit Valent. 16 καὶ deleverim. ἐξίστανται] ἐξίσταται R. τε addidi. 20 αὐτὸν vulgo. 30 ὑποσημαίνοντι] ὑπὸ σημαίνοντι Abreschius. 32 διακωδωνίζειν] διακωδωνίζει R.

181, 1 τρύβλιον A. 2 τρέφοντες] τρέφουσιν R. 3 τὸ λάχανον] λάχανον Hercher. 9 χώραν ἢ] χώραν Ma. 26 εἰς μὴ μηκίστας tacite Hercher duce Feliciano. 27 διαμένοντας Hercher. 32 οὔτε] οὐδὲ scripsi.

182, 6 et 7 αὐτοῦ tacite Hercher. 13 τηροῦντας] τη-

ρούσας scripsi. 17 τῶν μὲν χυδαίων] τῷ μὲν χυδαίῳ Valent. 20 μὲν] μὴ scripsi. 23 προστατρείας Mm. 24 ἐπεὶ δ'] ἐπεὶ Hercher. ἑτέραις Mm. 29 τὸ ἐπὶ τῆς] τὸ τῆς Ma.

183, 5 τινῶν] πίνειν Hercher. 7 πιστέον Mm. 8 τε deleverim. εὐσεβῆ malim. 9 μέρος τινὸς] μέρος τινὲς Valentinus duce Feliciano. 11 οὓς τοὺς Mm et Meerm. 18 ἑκατονπτολιέθρου Mm. 19 προλείπων A. 20 δορὸς] δοκὸς scripsi. 22 κόλλῃ om. A. κρηθεῖσ' A. 24 τείνων malim. 26 καὶ μὴ] καὶ Rhoer. 28 ὀριοδᾶδας] ὀρείῳ δᾷδας scripsi. 31 πάνλευκα] πάλλευκα Ma. 32 νεκροθήκη Ma.

184, 3 τὴν addidit Hercher. 4 et 25 μίξιν vulgo. 6 τῇ φύσει delet Hercher. τῆς additum e Lips. 10 γενόμενον post νεκρὸν (11) collocat Hercher. 12 τοῦ addidit idem. 18. 19 ἡ δὲ — φύσιν spuria videntur. 22 συμπλοκῇ καὶ] καὶ delevit Valent. 24 τὴν deleverim. 27 συνίστανται] συνίσταται tacite Hercher.

185, 3 ἀεννάου A. 4 πόμα] πῶμα tacite Hercher. διάφορον] ἀδιάφθορον Abreschius et R. 8 μίξις vulgo. 11 τῇ φύσει ἡμῶν Valent., τῇ ψυχῇ ἡμῶν R. 12 ἐνσωμάτωται] ἐνσωματῶται scripsi. γεννώμενος Ma. 13 μιαίνει τῇ] μιαίνεται scripsi. τῆς πρὸς τὰ σώματα] τῇ πρὸς τὸ σῶμα R. 14 καταλείπῃ] καταλίπῃ Ma. 17 πῶς καὶ A. 19 ἐπισπᾶν malim. 25 ἀναμιγνύηται tacite Hercher, vide potius Meinek. vind. Strab. p. 194 sq. 27 πάντων ὅ] ὁ πάντων R. 30 τὸ] τοῦ Gataker. ἑκτικῶς Mm.

186, 3 καὶ κατὰ] καὶ delevi. 5 καὶ ψυχῆς] ψυχῆς scripsi. 8 αἰωνίαν] αἰώνιον Mb. 10 ἀπὸ τῆς] τῆς Hercher. 16 δέ τις] δὲ τίς tacite idem. 17 τὴν om. Ma. 18 πρὸς νοοῦν Victorius, πρὸς τὸ νοοῦν R. 19 τὸ om. Ma. 21 μαγνῆτι Mm. 25 ωμεν] ἧμεν scripsi. 28 πόσῳ] τόσῳ R. 31 προθέσει] προσέσει scripsi, προσθέσει R.

187, 1 προστεθείσης] προστιθείσης R. 3 εὔπορον ἦν] ἦν scripsi. ἵν' ἄν τις] ἵνα τις Cobetus V. L. p. 359. 11 χρῇ? 17 τὸ ἀναγκαῖον deleverim. 25 ἀνημερότητος Valent., ἀγριότητος R. 26 καὶ Βέβρυκες et καὶ Βέβρικες v. l. apud Eus. PE. I p. 11 D. 29 Τηβαρηνοὶ] Τιβαρηνοὶ codex Meerm. et Eusebius.

188, 10. 11 *Δημόκριτος* ci. R. 20 *καρποὺς* Mm.
189, 14 *καρπῶν*] *καρπῶν καὶ* Meursius. *πελάνους ἐπαιτίους*] *πελάνοις ἐπετείοις* Felicianus.

III. EPISTOLA AD MARCELLAM.

Libellum raro a scriptoribus commemoratum primum protulit Angelus Maius Mediolani a. 1816, paucis annis post repetiit Io. Conradus Orellius in opusc. sent. et mor. tom. 1 (Lips. 1819) p. 282—314, tertium ipse Maius in class. auct. tom. 4 Rom. 1831 typis describendum curavit p. 356—401. Codicem unum habemus Ambrosianum, cuius lectiones e Maii editionibus excerptas subicio, ita tamen ut accentuum errores et similia vitia, quibus utraque Maii editio scatet, plerumque silentio transeam.

Pag. 193, 3 *ἡβᾶν* delendum suspicor. 7 *τοὺς* addidit Creuzer opusc. III, 2 p. 157. 13 *ἀποκλίνοντα*] *ἀποκλίνοντι* M (i. e. Maius), *ἀποκλίναντι* ego. 15 *προστατεῖν*] *παραστατεῖν* scripsi. 18 *εὐποιεῖν* vulgo. 23 *οὐδένα*] *οὐδενὸς* scripsi. 25 *ἔκρινα*?

194, 13 *ἄλλως*] *ἄλλους* scripsi. 25 *τε* addidi. 27 *ἀκρινέστερος*] *ἀκριβέστερος* M. an *εὐκρινέστερος* legendum? 30 *προτιμώσῃ*] in margine codicis scribitur *ἀγαπώσῃ*. 32 *ὑπομιμνήσκων*] *ὑπομιμνῆσκον* scripsi.

195, 1 *ἐπιπλέον* vulgo (sicut 199, 12 *μεθημέραν* et alibi similia, quae omittam). 2 *ἐνῆν*] *ἂν ἦν* scripsi. 3 *ἀπαρρύεσθαι* vulgo. 4 *αὐτῆς*] *ἂν τῆς* scripsi. 6 *παρέχεσθαι*] *πορίζεσθαι* scripserim (cf. p. 197, 13). nec *δι' ἐξουσίας* sanum videtur. 17 *δύναμαι*] *δύνωμαι* scripsi. 20 *ἐπισκέπτειν*] *ἐπισκήπτειν* Iacobsius in Philostr. p. 675. 20—22 *οἰκειότερον — σεαυτῇ*] *τοῦ σαυτῆς*, *οἰκειότερον δ' εἴποιμ' ἂν τοῦ ἐν σεαυτῇ* scripserim. 23 *καταλειπομένη* ci. M.

196, 1 *μήτε* vulgo. 2 *παρ' ἡμῶν*? 2. 3 *ἐκκροῦσα*] *ἐκκροῦσαι* M. 6 *ὄντων*] *ὄντως* scripsi. 7. 8 *συγκυρήσασιν*] *συγκυρήμασιν* scripsi. 21 *οὔ*] *οὐ* Caspar Orellius, quod in altera editione tacite adoptavit M. 23—25 verba luxata.

197, 2 *τὸ* M, *τὰ* codex habere videtur. 8 *συντελεῖν*]

συντελοῦσι scripsi. 9 *τὸν δι' αὐτῶν δεσμὸν?* 15 *λύσεως*] *ἀλύσεως* M, *ἀλύσεως* ego. 19 *χαλώμενον* malim.

198, 2 *μεμνῆσθαι*] *μεμνῆσθαι* scripsi. 3 *ἐπελέσθης*] *ἐτελέσθης* M. 6 *καὶ ἀξιόπιστος?* 10 *ὑποπτατὸς*] *ὑπόπτωτος* Schaefer. 16 *ἄγοντα*] *ἄγον* Iacobsius. 18 *αὐτοῖς*] *αὐτῆς* Stob. flor. 1, 28. 20 *παλάξει*] *ἐν ἀπαλλάξει* Iohannes Dam. in Stob. flor. vol. 4 p. 202 ed. Mein. ante *παλάξει* spatiolum esse in codice annotavit M. 25 *οὐδὲ*] *οὐδὲν* scripsi. 32 *ἀπολλύμενον*] *τὸ ἀπολλύμενον* scripsi.

199, 9 *ὀνήσω*] *ὠνήσω* scripsi, sed fortasse *ὤνησο* praeferendum est, cf. Lob. in Phryn. p. 13. 11 *καὶ ἀπόντος?* 16 *κατακρεματισθέντα* codex, ut videtur. 19 *δι' ἀρθροῦν*] *διαρθροῦν* Orellius. 22 *μνημονεύεις*] *μνημονεύοις* Iacobsius. 22. 23 *διαρθροίης θ' ἅμα* idem. 26 *δ' αὐτῶν*] *δ' αὖ τοῦ* scripsi. 28 *πάντας*] *πάντως* Iacobsius.

200, 3 ante *θεὸς* in codice unius vocabuli spatium est. 4 *ἄλλως*] *ἄλλος* scripsi. 5 *ὁ* addidi. 7 *ὁ* addidit Iacobsius lect. Stob. p. 88. 16 *εὐεκταῖον*] *εὐκταῖον* M, *εὐκτέον* Schaefer. 18 *εὐχόμεθα*] *εὐχώμεθα* scripsi. 19 *πόνος* cod. (*λόγος*) 21 *ὃ μὴ*] *ἃ μὴ* scripsi. 22 *δεηθείσῃ*] *δεηθήσῃ* M. 23 *δέῃ εἰς*] *δεηθῇς* scripsi. 24 *σὺ ἀσκουμένη*] *σοι ἀσκουμένῃ* scripsi. *παρεκάλει* cod., ut videtur. 25 *καὶ* deleverim. 26 *οὐδὲ*] *οὐ δεῖ* scripsi. 28 *ἐκφαίνειε*] *ἐκφαίνῃ* Iacobsius.

201, 1 *διέψευσθαι*] *διέψευσται* Orellius. 6 *καὶ ἂν*] *κἂν* scripsi. 7 *δοξάζεται* cod. 12 *σχῆμα*] *σῶμα* scripsi. 13. 14 *ἐπαναστρέφει?* 14 *θεοφιλῆ* cod. 16 *πράξις* cod. 17 *λίθον*, cuius loco in codice spatium relictum est, supplevit Orellius, cf. Stob. flor. 34, 11 et al. 20 *λόγων*] *λόγοι* Iacobsius. 21 *καὶ φιλοσώματον* deleverim. 22 *ὁ δὲ φιλοσώματος* supplevi e Demophili sent. 44 in Orellii opusc. 1 p. 42. 27. 28 *πάντα φιλήδονον* Demophilus, quod verum videtur. 30 *θεὸν*] *θεοῦ* scripsi. *γὰρ*] *γὰρ περὶ* scripsi.

202, 1. 2 *αὖ τέ τινα*] *αὐτόν τινα* Iacobsius. 2 *προσήκει* malim. 11 *πάντα* codex habere videtur, *πάντῃ* M, *πάντως* Iacobsius. 14 *ὁμοιώσεις* cod. 21 *τοῦ θείου*] *θείου τοῦ* scripsi. 21. 22 *παντός*] *πάντως* scripsi.

203, 4 *τε*] *τῆς* scripsi. 5 *εὐσεβῆ*] *ἀσεβῆ* scripsi.

11 ἄξιον] ἀνάξιον scripsi. 13 ἢ addidi. 14 καὶ] κατὰ Lobeckius Aglaoph. p. 625. 15 εὐαγεστάτης malim. 20 κρείττονα] κρείττων scripsi, quamquam κρείττονα etiam Hierocles p. 24 ed. Gaisf. 26 τυφλώσσεις] τυφλώσεις scripsi. 27 οὐδὲ] σὺ δὲ scripsi. 28 οὐ addidi. 31 τούτους] τοῦτον M.

204, 2 διαρκῶς (pro καλῶς) Hierocles p. 24 ed. Gaisf. et Demophil. sent. 10. ἡδρασμένον cod. 3 συνάπτεται] συνάπτει Hierocles p. 25 et Demophil. sent. 10. 4 θυήπολια ed. M, θυηπολία Demophilus, θυηπολίαι Hierocles. 6 εἰκίλασιν] ἀκολασιῶν scripsi. 13. 14 παρέστη μὲν] παρέστηκεν Flor. Monac. p. 267, 12 ed. Meinek. 17 διαλέγεται cod. 23 ἐνοικεῖν] ἐν σοὶ οἰκεῖν scripsi. 25 πράξῃ] πράξει tacite M in edit. alt. 29 ἠρνεῖσθαι] ἠρνῆσθαι Boissonadius.

205, 5 ἐν τοῖς? 11 καὶ εἰσὶ] εἰσὶ scripsi. 17 αὐτοὺς] αὐτοὶ scripsi. 18 φεύγειν] φυγεῖν scripsi. 24 ζῆν addidi ex Orellii coniectura. 29 ηττον corruptum, expectes ποθεῖ.

206, 10 σπουδάσαντα] πιστεύσαντα scripsi. 26 πεπραμμένος] πεπραγμένων M. videtur aliud quid latere. 28 ἀγαφιλοσωματίᾳ] ἄγαν φιλοσωματίᾳ Caspar Orellius. 31 ὑποτέτακται malim. 32 ἀλλοίως] ἀλλοῖος scripsi.

207, 6 τούτων] τοῦτον nescio quis. 6. 7 ὑπεράνω ἀνθρώπῳ] ἀνθρώπῳ delevi. 9 κρεῖττον] κρείττων tacite Orellius. 12 τετυμένον] τετυπωμένον M. 14 οὐ] νοῦ scripsi. 20 αὐτῇ-Iacobs. ἐξελίττων] ἐξελίττειν idem. 25 ορμουμένη] ὁρμωμένη scripsi. 29 verba ἀληθῶς φιλόσοφος emblema sapiunt: ferri poterunt post οὖν (31) inserta.

208, 1 πλούτου] πλοῦτος Caspar Orellius. 2. 3 scripserim πλοῦτός ἐστιν οὐδέν. σπάνιόν γε κτἑ. 4 καὶ πλούσιον] πλούσιον καὶ M, qui πένητα post δόξας addendum esse coniecit. 7 νόσου addito spatiolum in codice relictum explevit M. 13 εὐσεβείας] εὐσέβειαν scripsi. 14 ἂν παντὸς] ἅπαντος scripsi. βούλημα corruptum. 16 θεὸν] φόβον Iacobsius. 17 τοῦτον] τὸν πλοῦτον Orellius, πλοῦτον M in alt. edit. 18 πολλοὶ τούτου τυχόντες Orellius. 23 λαμβάνονται] an ὑπολαμβάνουσιν? 24 ἀλλὰ πῶς] ἀλλ'

ὅπως scripsi. 28 ἀποῤῥίψαντες malim. 32 περιποιεῖσθαι?

209, 2 αὐτὸν] αὐτὴν M, αὐτῇ Orellius. 5 θρηνώδους] θηριώδους scripsi. 7 ἀφυσιολόγητον nescio utrum spurium sit an vitiosum. 8 πινῆν codex, ut videtur. 13 δὲ] μὲν Iacobsius. 20 φέρειν] φεύγειν scripsi. ἀνώνητον codex, ut videtur. 21 κενοδόξων] κενῶν δοξῶν scripsi. 22 καὶ ἔντονος ἐπιθυμία? 25 ἢ addidi. θεραπεύειν] θεραπεύει M. 27 τὰ τούτοις προσόμοια? 30 φυλάσσῃς cod. 30. 31 κυοφορουμένων] κυοφορουμένοις scripsi.

210, 2 τριτωθέντα] τρυχωθέντα scripsi. quae praecedunt non expedio. 4 παρείσῃ corruptum. 12. 13 σπουδάζεται πονήσας] σπουδάσεται πονῆσαι scripsi. 19 verba τὸ δεδεμένον ἐν φύσει spuria esse suspicor. 22. 23 χρήσαισι] χρήσεσι tacite Orellius. 26 ἄρρεν] ἄρρην scripsi. 31 ἠιθέου cod. 32 μιαρὰ?

211, 2 ad μέρη, ut Maius ait, in margine scriptum videtur ἔναρα: quod in σιναρὰ mutandum esse coniecit Iacobsius. σωτηρίας] σωτηρίᾳ scripsi. 3 τοῦ — σωτηρίᾳ addidi. 11 κολάζῃς] κολάσῃς scripsi. 14 τὰ γὰρ] τὰ scripsi. 15 τὸ τῆς addidi. 16. 17 κατεκέρασε] κατεσκεύασε scripsi. 17 τοῖς ἀνθρώποις] τοὺς ἀνθρώπους Orellius. 18 δεόμενον] δεομένης scripsi. 19 ἄλλων? post φορτίον nonnulla excidisse arbitror. 23 ἐπανορθουμένη?

In Iohannis Stob. florilegio sat multi huius epistolae loci errore constanti non suo tribuuntur auctori, sed Pythagorae: exempla apposui in Philol. vol. 9 p. 368. Hinc suspicio oritur epistolam nunc mutilam aliquot fragmentis posse ditari eodem ex fonte petendis. Speciminis loco nonnullas sententias et paraeneses attulisse sufficiet, quas Pythagoreas esse tradit Stobaeus, ego Porphyrio deberi crediderim.

ζητεῖν δεῖ καὶ ἄνδρα καὶ τέκνα καὶ φίλους τοὺς κατὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου παραμενοῦντας (1, 21).

ἰσχύειν τῇ ψυχῇ αἱροῦ μᾶλλον ἢ τῷ σώματι (1, 22. Flor. Mon. p. 268, 22 ed. Meinek.).

πέπεισο μὴ εἶναι σὸν κτῆμα ὅπερ μη ἐντὸς διανοίας ἔχεις (1, 23).

τέκνα μάθε τίκτειν οὐ τὰ γηροβοσκήσοντα τὸ σῶμα, τὰ δὲ τὴν ψυχὴν θρέψοντα τῇ ἀιδίῳ τροφῇ (1, 25).

τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ μὴ λόγοις καλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχοις (13, 33).

ῥώμην μεγίστην καὶ πλοῦτον τὴν ἐγκράτειαν κτῆσαι (17, 12).

θέλε μᾶλλον τοὺς συνόντας σοι αἰδεῖσθαί σε ἢ φοβεῖσθαι· αἰδοῖ μὲν γὰρ πρόσεστι σέβας, φόβῳ δὲ μῖσος (48, 20. Flor. Monac. p. 270, 13 ed. Mein.).

Corrigenda haec addo: p. 11, 14 τῶν delendum. 31, 8 leg. ἀρχήν, 56, 32 καὶ τῶν πετεινῶν, 83, 20 ἀφ' Ἑστίας 128, 7 συνιᾶσιν αὐτῶν leg.

Scribebam Petropoli.

ΕΚ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Suidas v. Πορφύριος: ἔγραψε βιβλία πάμπλειστα, φιλόσοφά τε καὶ ῥητορικὰ καὶ γραμματικά. — εἰς τὴν Ἰουλιανοῦ τοῦ Χαλδαίου φιλοσόφου ἱστορίαν ἐν βιβλίοις δ. Vbi duorum operum titulos coaluisse vidit Valesius: φιλόσοφον ἱστορίαν correxit Toupius, atque ita codex E. · Theodoretus therap. II p. 35, 10: Πλούταρχος δὲ καὶ Ἀέτιος τὰς τῶν φιλοσόφων ἐκπαιδεύουσι δόξας· τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Πορφύριος ἀνεδέξατο πόνον, τὸν ἑκάστου βίον ταῖς δόξαις προστεθεικώς. IV p. 61, 22: εἰ δέ τις οἴεται κἀμὲ συκοφαντῆσαι τοὺς ἄνδρας τὴν παμπόλλην αὐτῶν διαφωνίαν ἐξελέγχοντα, ἀναγνώτω μὲν Ἀετίου τὴν περὶ ἀρεσκόντων ξυναγωγήν, ἀναγνώτω δὲ Πλουτάρχου τὴν περὶ τῶν τοῖς φιλοσόφοις δοξάντων ἐπιτομήν· καὶ Πορφυρίου δὲ ἡ φιλόσοφος ἱστορία πολλὰ τοιαῦτα διδάσκει. V p. 72, 8: ἃ δέ γε ξὺν θεῷ λέξω, ἐκ τῶν Πλουτάρχῳ καὶ Πορφυρίῳ καὶ μέντοι καὶ Ἀετίῳ ξυγγεγραμμένων ἐρῶ. Eunapius vit. sophist. p. 2 sq.: τὴν φιλόσοφον ἱστορίαν καὶ τοὺς τῶν φιλοσόφων ἀνδρῶν βίους Πορφύριος καὶ Σωτίων ἀνελέξαντο. ἀλλ' ὁ μὲν Πορφύριος, οὕτω συμβάν, εἰς Πλάτωνα ἐτελεύτα καὶ τοὺς ἐκείνου χρόνους· Σωτίων δὲ καταβὰς φαίνεται, καίτοι γε ὁ Πορφύριος ἦν νεώτερος. "Gregor. Abulpharagius in Hist. Dynast. p. 84 Porphyrium nominat Syrum, et inter alia

eius scripta librum historiae philosophorum laudat, cuius tractatus quartus extet Syriace.“ REINESIVS.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

I. Eusebius chron. p. 139 sive Anecd. Paris. vol. 2 p. 140: *τὰ δ' ἀπὸ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως μέχρι τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος οὐδ' αὐτὰ μὲν ἠξιώθη μνήμης ἐντελοῦς· ὅμως δ' ὁ Πορφύριος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς φιλοσόφου ἱστορίας ὧδέ πως ἐπιτέμνεται πρὸς λέξιν.*

Πορφυρίου ἀπὸ τοῦ πρώτου λόγου τῆς φιλοσόφου ἱστορίας.

ἀπὸ τῆς ἁλώσεως Ἰλίου ἐπὶ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον κάθοδον ἔτη π φησὶν εἶναι ὁ Ἀπολλόδωρος· ἀπὸ δὲ τῆς καθόδου εἰς τὴν Ἰωνίας κτίσιν ἔτη ξ· ἐντεῦθεν εἰς Λυκοῦργον ἔτη θ καὶ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα· ἀπὸ δὲ Λυκούργου εἰς τὴν πρώτην ὀλυμπιάδα ὀκτὼ καὶ ἑκατόν. τὰ δὲ πάντα ἀπὸ τῆς ἁλώσεως Ἰλίου ἐπὶ τὴν πρώτην ὀλυμπιάδα ἔτη ἑπτὰ καὶ υ. Anecd. Paris. vol. 2 p. 188, 28: *ἀπὸ δὲ Ἰλίου ἁλώσεως ἐπὶ τὴν πρώτην ὀλυμπιάδα ἔτη ζ καὶ υ· τοῦτο γὰρ καὶ Πορφυρίῳ δοκεῖ.* Cf. C. Müller in fragm. hist. Graec. vol. 3 p. 689.

II. Suidas v. *Ὅμηρος: καὶ γέγονε δὲ πρὸ τοῦ τεθῆναι τὴν πρώτην ὀλυμπιάδα πρὸ ἐνιαυτῶν νζ· Πορφύριος δὲ ἐν τῇ φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ πρὸ ρλβ φησίν· ἐτέθη δὲ αὕτη μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν ἐνιαυτοῖς ὕστερον υζ. τινὲς δὲ μετὰ ρξ ἐνιαυτοὺς τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τετέχθαι ἱστοροῦσιν Ὅμηρον· ὁ δὲ ῥηθεὶς Πορφύριος μετὰ σοε.*

III. Suidas v. Ἡσίοδος Κυμαῖος: ἦν δὲ Ὁμήρου κατά τινας πρεσβύτερος, κατὰ δὲ ἄλλους σύγχρονος. Πορφύριος καὶ ἄλλοι πλεῖστοι νεώτερον ἑκατὸν ἐνιαυτοῖς ὁρίζουσιν, ὡς λβ μόνους ἐνιαυτοὺς συμπροτερεῖν τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος.

IV. Cyrillus c. Iulian. I p. 28 A: Πορφύριος μὲν οὖν ὁ πικροὺς ἡμῶν καταχέας λόγους καὶ τῆς Χριστιανῶν θρησκείας μόνον οὐχὶ κατορχούμενος τοὺς ὠνομασμένους σοφοὺς τὸν ἀριθμὸν ὄντας ἑπτὰ τὴν τοιάνδε κλῆσιν ἁρπάσαι φησὶν ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. γράφει δὲ οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς φιλοσόφου ἱστορίας. „Ἐννέα δὲ ὄντων ἑπτὰ κληθῆναι σοφοὺς ἐξ αἰτίας τοιαύτης. ἁλιέως βόλον νεανίσκοις ἀποδομένου ἰχθύων συνέβη χρυσοῦν τρίποδα ἐν τῷ βόλῳ εὑρεθῆναι· τοῦ δὲ ἁλιέως ἰχθῦς ἀλλὰ μὴ τρίποδα πεπρακέναι λέγοντος καὶ τῶν νεανίσκων εἰς τὴν αὑτῶν τύχην ἀναφερόντων τὴν εὕρεσιν, ἔδοξε τῷ θεῷ τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαι. τοῦ δὲ χρήσαντος διδόναι τὸν τρίποδα τῷ σοφῷ, Θάλητι πρώτῳ ὁ τρίπους προσηνέχθη. ὁ δὲ πρὸς Βίαντα ἀπέπεμψεν, ἐκεῖνον φάμενος εἶναι τὸν σοφόν· ὁ δὲ πρὸς ἕτερον πέμπει, κἀκεῖνος πρὸς ἄλλον, ἕως εἰς τοὺς ἑπτὰ τοῦ τρίποδος ἐκπεριαχθέντος καὶ πάλιν ὑποστρέψαντος ἐπὶ τὸν πρῶτον, ἔδοξεν ἀναθεῖναι τῷ θεῷ· τοῦτον γὰρ εἶναι πάντων τὸν σοφώτατον.“

V. Suidas: Φερεκύδης Ἀθηναῖος, πρεσβύτερος τοῦ Συρίου, ὃν λόγος τὰ Ὀρφέως συναγαγεῖν. ἔγραψεν Αὐτόχθονας, ἔστι δὲ περὶ τῆς Ἀττικῆς ἀρχαιολογίας, ἐν βιβλίοις δέκα· παραινέσεις δι' ἐπῶν. Πορφύριος δὲ τοῦ προτέρου οὐδένα πρεσβύτερον δέχε-

ται, ἀλλ' ἐκεῖνον μόνον ἡγεῖται ἀρχηγὸν συγγραφῆς. Locus num huc referendus sit, non nego posse dubitari.

VI. Vitam Pythagorae, quam primo *φιλοσόφου ἱστορίας* libro inclusam fuisse docet Cyrillus c. Iulian. I p. 19 C et IX p. 300 B, infra exhibebimus p. 14 sqq.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β.

Diserte laudatum hunc librum nusquam repperimus.

VII. Suidas: *Ἐμπεδοκλῆς Μέτωνος· οἱ δὲ Ἀρχινόμου, οἱ δ' Ἐξαινέτου, καὶ ἀδελφὸν ἔσχε Καλλικρατίδην. ἠκροάσατο δὲ πρῶτον Παρμενίδου, οὗτινος, ὥς φησι Πορφύριος ἐν φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ, ἐγένετο παιδικά.* Vide Karstenium de Emped. p. 48.

VIII. Suidas: *Γοργίας Χαρμαντίδου Λεοντῖνος, ῥήτωρ, μαθητὴς Ἐμπεδοκλέους, διδάσκαλος Πώλου Ἀκραγαντίνου καὶ Περικλέους καὶ Ἰσοκράτους καὶ Ἀλκιδάμαντος τοῦ Ἐλαΐτου, ὃς αὐτοῦ καὶ τὴν σχολὴν διεδέξατο· ἀδελφὸς δὲ ἦν τοῦ ἰατροῦ Ἡροδίκου. Πορφύριος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τῆς π ὀλυμπιάδος τίθησιν· ἀλλὰ χρὴ νοεῖν πρεσβύτερον αὐτὸν εἶναι.* Cf. Frei in Museo Rhen. N. F. VII p. 533.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

Socrates hist. eccl. 3, 23: *Πορφύριος μὲν γὰρ τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν φιλοσόφων Σωκράτους τὸν βίον διέσυρεν ἐν τῇ γεγραμμένῃ αὐτῷ φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ καὶ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ γράψας κατέλειπεν*

οἷα ἂν μήτε Μέλητος μήτε Ἄνυτος οἱ γραψάμενοι Σωκράτην εἰπεῖν ἐπεχείρησαν. Eadem Niceph. Call. hist. eccl. 10, 36.

IX. Cyrillus c. Iulian. VI p. 185 B: καὶ ἀπιστήσειε μὲν ἂν ἴσως ἅπας τις οὖν τοῖς περὶ τούτου (de Socrate) λόγοις, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῖς Πορφυρίου γράμμασιν ἀντερεῖ, ὃς τὸν ἑκάστου τῶν ἀρχαιοτέρων ἀπεσημήνατο βίον· σκοπὸς γὰρ οὗτος γέγονεν αὐτῷ καὶ πολλῆς ἠξίωσε τὸ χρῆμα σπουδῆς. ἔφη τοίνυν ὡδὶ περὶ αὐτοῦ· "λέγει δὲ ὁ Ἀριστόξενος ἀφηγούμενος τὸν βίον τοῦ Σωκράτους ἀκηκοέναι Σπινθάρου τὰ περὶ αὐτοῦ, ὃς ἦν εἷς τῶν τούτῳ ἐντυχόντων. τοῦτον λέγειν ὅτι οὐ πολλοῖς αὐτός γε πιθανωτέροις ἐντετυχηκὼς εἴη· τοιαύτην εἶναι τήν τε φωνὴν καὶ τὸ στόμα καὶ τὸ ἐπιφαινόμενον ἦθος, καὶ πρὸς πᾶσι δὲ τοῖς εἰρημένοις τὴν τοῦ εἴδους ἰδιότητα. γίνεσθαι δέ που τοῦτο ὅτε μὴ ὀργίζοιτο· ὅτε δὲ φλεχθείη ὑπὸ τοῦ πάθους τούτου, δεινὴν εἶναι τὴν ἀσχημοσύνην· οὐδενὸς γὰρ οὔτε ὀνόματος ἀπέχεσθαι οὔτε πράγματος." Eadem fere Theodoretus therap. XII p. 174, 23.

X. Cyrillus c. Iulian. VI p. 208 A: γράφει δὲ οὕτω περὶ αὐτοῦ (de Socrate) Πορφύριος ἐν τῷ τρίτῳ φιλοσόφων ἱστορίας· "τούτων δὲ οὕτω σαφηνισθέντων λέγωμεν περὶ τοῦ Σωκράτους τὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μνήμης κατηξιωμένα, τὰ μὲν πρὸς ἔπαινον αὐτοῦ καὶ ψόγον πολλαχῶς ὑπὸ τῶν λογίων ἀνδρῶν μεμυθευμένα ἐπ' ὀλίγον φυλοκρινοῦντες, καταλιπόντες δὲ ἀνεξέταστον τὸ εἴτε αὐτὸς εἰργάσατο σὺν τῷ πατρὶ τὴν λιθοτομικήν, εἴτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ μόνος.

οὐδὲν γὰρ ἐνέκοπτεν αὐτῷ τοῦτο πρὸς σοφίαν, πρὸς ὀλίγον γε χρόνον ἐργασθέν. εἰ δὲ δὴ ἑρμογλύφος ἦν, καὶ μᾶλλον· καθάρειος γὰρ ἡ τέχνη καὶ οὐ πρὸς ὀνείδους." καὶ μεθ' ἕτερα· "δημιουργὸν γὰρ γενέσθαι τὸν Σωκράτην πατρῴᾳ τέχνῃ χρώμενον τῇ λατυπικῇ καὶ Τίμαιος ἐν τῇ ἐννάτῃ λιθουργεῖν φησὶ μεμαθηκέναι Σωκράτην. εἰ δὲ ὁ μὲν διὰ δυσμένειαν ἀναξιόπιστος, Τίμαιος δὲ διὰ ἡλικίαν, νεώτερος γὰρ ὁ Ἀριστόξενος, Μενεδήμῳ τῷ Πυρραίῳ χρηστέον, Πλάτωνος μὲν γεγονότι μαθητῇ, πρεσβυτέρῳ δὲ γεγονότι Ἀριστοξένου, λέγοντι ἐν τῷ Φιλοκράτους ὅτι οὐκ ἐπαύετο Σωκράτης οὔτε ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ὡς λιθουργοῦ λαλῶν οὔτε ὑπὲρ τῆς μητρὸς ὡς μαίας." Initium huius loci, λέγωμεν περὶ τοῦ Σωκράτους — οὐ πρὸς ὀνείδους, habet etiam Theodoretus therap. I p. 8, 11, qui ibidem pergit p. 8, 22: καὶ τὰ ἑξῆς δὲ τῆς αὐτῆς ἔχεται διανοίας· εἰσάγει γάρ τινας λέγοντας λιθουργικῇ τέχνῃ τὸν Σωκράτην χρησάμενον. ἀλλ' ἴσως τὴν μὲν πρώτην ἡλικίαν λιθουργῶν διετέλεσεν, ὕστερον δὲ λόγων ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν ἐρασθεὶς παιδείας μετέλαχεν. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν· πᾶν γὰρ τοὐναντίον εἶπεν ὁ Πορφύριος· λέγει δὲ οὕτως· "εἶναι δὲ αὐτὸν πρὸς οὐδὲν μὲν ἀφυῆ, ἀπαίδευτον δὲ περὶ πάντα, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν· σχεδὸν γὰρ οὐδὲ γράμματα πάνυ τι ἐπίστασθαι· ἀλλ' εἶναι γελοῖον, ὁπότε τι δέοι ἢ γράψαι ἢ ἀναγνῶναι, βατταρίζοντα ὥσπερ τὰ παιδία."

XI. Cyrillus c. Iulian. VI p. 186 C: γέγραφε γὰρ ὡδὶ πάλιν περὶ αὐτοῦ (de Socrate) Πορφύριος· "ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν βίον τὰ μὲν ἄλλα εὔκολον καὶ μι-

κρᾶς δεόμενον παρασκευῆς εἰς τὰ καθ' ἡμέραν γεγενῆσθαι· πρὸς δὲ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν σφοδρότερον μὲν εἶναι, ἀδικίαν δὲ μὴ προσεῖναι· ἢ γὰρ ταῖς γαμεταῖς ἢ ταῖς κοιναῖς χρῆσθαι μόναις. δύο δὲ ἔχειν γυναῖκας ἅμα, Ξανθίππην μὲν πολίτιν καὶ κοινοτέραν πως, Μυρτὼ δὲ Ἀριστείδου, θυγατριδῆν τοῦ Λυσιμάχου. καὶ τὴν μὲν Ξανθίππην προσπλακεῖσαν λαβεῖν, ἐξ ἧς αὐτῷ Λαμπροκλῆς ἐγένετο, τὴν δὲ Μυρτὼ γάμῳ, ἐξ ἧς Σωφρονίσκος καὶ Μενέξενος.“ Res easdem perstringit Cyrillus c. Iulian. VII p. 226 B, ipsa verba apponit Theodoretus therap. XII p. 174, 37, qui extremis verbis Σωφρονίσκος καὶ Μενέξενος haec subicit: “αὗται δὲ συνάπτουσαι μάχην πρὸς ἀλλήλας, ἐπειδὴ παύσαιντο ἐπὶ τὸν Σωκράτη ὥρμων διὰ τὸ μηδέποτε αὐτὰς μαχομένας διακωλύειν, γελᾶν δὲ καὶ ἀλλήλαις καὶ αὐτῷ μαχομένας ὁρῶντα. εἶναι δὲ φησὶν αὐτὸν ἐν ταῖς ὁμιλίαις αἰνῶς τε φιλαπεχθήμονα καὶ λοίδορον καὶ ὑβριστικόν.“ καὶ ταῦτα δὲ περὶ τοῦ βίου Σωκράτους ὁ Πορφύριος ἔφη. “ἐλέγετο δὲ περὶ αὐτοῦ ὡς ἄρα παῖς ὢν οὐκ εὖ βιώσειεν οὐδὲ εὐτάκτως. πρῶτον μὲν γὰρ φασὶν αὐτὸν τῷ πατρὶ διατελέσαι ἀπειθοῦντα, καὶ ὁπότε κελεύσειεν αὐτὸν λαβόντα τὰ ὄργανα τὰ περὶ τὴν τέχνην ἀπαντᾶν ὁπουδήποτε, ὀλιγωρήσαντα τοῦ προστάγματος περιτρέχειν αὐτὸν ὅπου δή ποτε δόξειεν. ἤδη δὲ περὶ τὰ ἑπτακαίδεκα ἔτη προσελθεῖν. αὐτῷ Ἀρχέλαον τὸν Ἀναξαγόρου μαθητὴν φάσκοντα ἐραστὴν εἶναι· τὸν δὲ Σωκράτην οὐκ ἀπώσασθαι τὴν ἔντευξίν τε καὶ ὁμιλίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀρχέλαον, ἀλλὰ γενέσθαι παρ' αὐτῷ ἔτη συχνά, καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἀρχελάου προτραπῆναι ἐπὶ τὰ φιλόσοφα.“ εἶτα μετ' ὀλίγα· “ἦν δὲ καὶ τῶν

ἐπιτιμωμένων καὶ τάδε Σωκράτει ὅτι εἰς τοὺς ὄχλους εἰσωθεῖτο καὶ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο πρὸς ταῖς τραπέζαις καὶ πρὸς τοῖς Ἑρμαῖς." Cf. Suidas v. *Σωκράτης: Ἀριστόξενος δὲ Ἀρχελάου πρῶτον αὐτὸν διακοῦσαι λέγει· γεγονέναι δὲ αὐτοῦ καὶ παιδικά, σφοδρότατόν τε περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀλλὰ ἀδικήματος χωρίς, ὡς Πορφύριος ἐν τῇ φιλοσόφῳ ἱστορίᾳ φησίν.* Theodoretus therap. IV p. 56, 19: *καὶ γὰρ τὸν Σωκράτην τὸν Σωφρονίσκου φησὶν ὁ Πορφύριος, εἰς ἀκολασίαν ἡνίκα νέος ἦν ἀποκλίναντα, σπουδῇ καὶ διδαχῇ τούτους μὲν ἀφανίσαι τοὺς τύπους, τοὺς δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐκμάξασθαι.*

XII. Stephanus Byz. p. 193, 17: *Γάδρα, πόλις Παλαιστίνης. Πορφύριος τρίτῳ φιλοσόφου ἱστορίας. τὸ ἐθνικὸν Γαδρηνός, ὡς Βόστρα Βοστρηνός καὶ Γαγγρηνός.*

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.

XIII. Cyrillus c. Iulian. VI p. 208 D: *καίτοι φησὶ καὶ περὶ αὐτοῦ* (de Platone) *Πορφύριος· "ἐπαιδεύθη δὲ ὁ Πλάτων παρὰ μὲν Διονυσίῳ γράμματα, παρὰ δὲ Ἀρίστωνι τῷ Ἀργείῳ παλαιστῇ τὰ κατὰ τὴν γυμναστικήν· φασὶ δὲ καὶ Ἴσθμιά τινες καὶ Πύθια νικῆσαι αὐτόν."*

XIV. Cyrillus c. Iulian. I p. 31 A: *Πορφύριος δὲ φησὶν ἐν βιβλίῳ τετάρτῳ φιλοσόφου ἱστορίας δοξάσαι τε τὸν Πλάτωνα καὶ μὴν καὶ φράσαι πάλιν περὶ ἑνὸς θεοῦ, ὄνομα δὲ αὐτῷ μηδὲν ἐφαρμόττειν μηδὲ γνῶσιν ἀνθρωπίνην αὐτὸν καταλαβεῖν, τὰς δὲ λεγομένας προσηγορίας ἀπὸ τῶν ὑστέρων καταχρηστι-*

πῶς αὐτοῦ κατηγορεῖν: εἰ δὲ ὅλως ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ὀνομάτων χρή τι τολμῆσαι λέγειν περὶ αὐτοῦ, μᾶλλον τὴν τοῦ ἑνὸς προσηγορίαν καὶ τὴν τἀγαθοῦ τακτέον ἐπ' αὐτοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἐμφαίνει τὴν περὶ αὐτὸν ἁπλότητα καὶ διὰ τοῦτο αὐτάρκειαν· χρῄζει γὰρ οὐδενός, οὐ μερῶν, οὐκ οὐσίας, οὐ δυνάμεων, οὐκ ἐνεργειῶν, ἀλλ' ἔστι πάντων τούτων αἴτιος. τἀγαθὸν δὲ παρίστησιν ὅτι ἀπ' αὐτοῦ πᾶν ὅ τι περ ἀγαθόν ἐστιν, ἀπομιμουμένων κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἄλλων τὴν ἐκείνου, εἰ οὕτω χρὴ φάναι, ἰδιότητα καὶ δι' αὐτῆς σωζομένων.

XV. Cyrillus c. Iulian. VIII p. 271 A: γράφει τοίνυν Πορφύριος ἐν βιβλίῳ τετάρτῳ φιλοσόφου ἱστορίας· ἄχρι γὰρ τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἔφη Πλάτων τὴν τοῦ θεοῦ προελθεῖν οὐσίαν. εἶναι δὲ τὸν μὲν ἀνωτάτω θεὸν τἀγαθόν, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ δεύτερον τὸν δημιουργόν, τρίτον δὲ τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν· ἄχρι γὰρ ψυχῆς τὴν θεότητα προελθεῖν (eadem repetit I p. 34 A), λοιπὸν δὲ τὸ ἄθεον ἀπὸ τῆς σωματικῆς ἐνῆρχθαι διαφορᾶς. ἀλλ' οἵ γε προειρημένοι καὶ πρὸς τοῦτο ἀντιλέγουσι, φάσκοντες μὴ δεῖν τἀγαθὸν συναριθμεῖν τοῖς ἀπ' αὐτοῦ. ἐξῃρῆσθαι γὰρ ἀπὸ πάσης κοινωνίας διὰ τὸ εἶναι ἁπλοῦν πάντῃ καὶ ἄδεκτόν τινος συμβάσεως· ἀπὸ δὲ τοῦ νοῦ, ἀρχὴ γὰρ οὗτος, τὴν τριάδα μίαν σωθῆναι.

XVI. Cyrillus c. Iulian. I p. 34 C: καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Πορφύριος περὶ Πλάτωνος· δι' ὃ ἐν ἀπορρήτοις περὶ τούτων αἰνιττόμενος φησί, περὶ τὸν βασιλέα πάντα ἐστὶ καὶ ἐκείνου ἕνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνον αἴτιον πάντων καλῶν, δεύτερον δὲ περὶ τὰ

δεύτερα καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα· ὡς γὰρ πάντων μὲν περὶ τοὺς τρεῖς ὄντων θεούς, ἀλλ' ἤδη πρώτως μὲν περὶ τὸν πάντων βασιλέα, δευτέρως δὲ περὶ τὸν ἀπ' ἐκείνου θεόν, καὶ τρίτως περὶ τὸν ἀπὸ τούτου.

XVII. Cyrillus c. Iulian. I p. 32C: φησὶ γὰρ ὁ Πορφύριος ἐν τετάρτῳ βιβλίῳ φιλοσόφου ἱστορίας ὡς εἰπόντος Πλάτωνος περὶ τοῦ ἀγαθοῦ οὕτως· ἀπὸ δὲ τούτου τρόπον τινὰ ἀνθρώποις ἀνεπινόητον νοῦν γενέσθαι τε ὅλον καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑφεστῶτα, ἐν ᾧ δὴ τὰ ὄντως ὄντα καὶ ἡ πᾶσα οὐσία τῶν ὄντων. ὃ δὴ καὶ πρώτως καλὸν καὶ αὐτοκαλὸν παρ' ἑαυτοῦ τῆς καλλονῆς ἔχον τὸ εἶδος. προῆλθε δὲ προαιώνιος ἀπ' αἰτίου τοῦ θεοῦ ὡρμημένος, αὐτογέννητος ὢν καὶ αὐτοπάτωρ· οὐ γὰρ ἐκείνου κινουμένου πρὸς γένεσιν τὴν τούτου ἡ πρόοδος γέγονεν, ἀλλὰ τούτου παρελθόντος αὐτογόνως ἐκ θεοῦ, παρελθόντος δὲ οὐκ ἀπ' ἀρχῆς τινὸς χρονικῆς· οὔπω γὰρ χρόνος ἦν. ἀλλ' οὐδὲ χρόνου γενομένου πρὸς αὐτόν ἐστί τι ὁ χρόνος· ἄχρονος γὰρ ἀεὶ καὶ μόνος αἰώνιος ὁ νοῦς. ὥσπερ δὲ ὁ θεὸς ὁ πρῶτος καὶ μόνος ἀεί, κἂν ἀπ' αὐτοῦ γένηται τὰ πάντα, τῷ μὴ τούτοις συναριθμεῖσθαι μηδὲ τὴν ἀξίαν συγκατατάττεσθαι δύναται τῇ ἐκείνου ὑπάρξει, οὕτω καὶ ὁ νοῦς αἰώνιος μόνος καὶ ἀχρόνως ὑποστάς, καὶ τὰ ἐν χρόνῳ αὐτὸς χρόνος ἐστίν, ἐν ταυτότητι μένων τῆς ἑαυτοῦ αἰωνίας ὑποστάσεως. Cf. Cyrillus c. Iul. I p. 28D: γεγράφασι δὲ περὶ τούτων (de philosophis dei naturam definientibus) Πλούταρχός τε καὶ ἕτεροι τῶν παρ' αὐτοῖς λογάδων καὶ ὁ θρασὺς καθ' ἡμῶν Πορφύριος.

XVIII. Iohannes Malal. chronogr. p. 56, 11: *τὸν δὲ Πλούταρχον τὸν Χερονήσιον* (immo *τὸν Χαιρωνέα*) *Πορφύριος ἐν τῇ φιλοσόφῳ αὐτοῦ χρονογραφίᾳ ἐδόξασε.* Cf. Wyttenbach. in Plut. vol. 1 praef. p. 45.

XIX. Tzetzes Chil. 11, 532:

δευτέρως δὲ ἐγκύκλια μαθήματα καλοῦνται
ὁ κύκλος, τὸ συμπέρασμα πάντων τῶν μαθημάτων,
γραμματικῆς, ῥητορικῆς, αὐτῆς φιλοσοφίας,
καὶ τῶν τεσσάρων δὲ τεχνῶν τῶν ὑπ' αὐτὴν κειμένων,
τῆς ἀριθμούσης, μουσικῆς καὶ τῆς γεωμετρίας
καὶ τῆς οὐρανοβάμονος αὐτῆς ἀστρονομίας.
ἐγκύκλια μαθήματα δευτέρως ταῦτα πάντα,
ὡς ἔγραψε Πορφύριος ἐν βίοις φιλοσόφων
καὶ ἕτεροι μυρίοι δὲ τῶν ἐλλογίμων ἄνδρες.

ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ ΒΙΟΣ.

1 ....συμφωνεῖται μὲν δὴ παρὰ τοῖς πλείστοις
Μνησάρχου γεγενῆσθαι παῖς· περὶ δὲ τοῦ γένους τοῦ
Μνησάρχου διαπεφώνηται. οἱ μὲν γὰρ Σάμιον αὐτὸν
εἶναι φασί, Κλεάνθης δ' ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν μυθι-
κῶν Σύρον ἐκ Τύρου τῆς Συρίας. σιτοδείας δὲ κα-
ταλαβούσης τοὺς Σαμίους προσπλεύσαντα τὸν Μνή-
σαρχον κατ' ἐμπορίαν μετὰ σίτου τῇ νήσῳ ἀποδό-
μενον τιμηθῆναι πολιτείᾳ. Πυθαγόρου δ' ἐκ παίδων
εἰς πᾶσαν μάθησιν ὄντος εὐφυοῦς, τὸν Μνήσαρχον
ἀπαγαγεῖν αὐτὸν εἰς Τύρον, ἐκεῖ δὲ τοῖς Χαλδαίοις
συστάντα μετασχεῖν τούτων ἐπὶ πλεῖον ποιῆσαι. ἐπαν-
ελθόντα δ' εἰς τὴν Ἰωνίαν ἐντεῦθεν τὸν Πυθαγόραν
πρῶτον μὲν Φερεκύδῃ τῷ Συρίῳ ὁμιλῆσαι, δεύτερον
δ' Ἑρμοδάμαντι τῷ Κρεοφυλείῳ ἐν Σάμῳ ἤδη γηρά-
2 σκοντι. λέγει δ' ὁ Κλεάνθης ἄλλους εἶναι οἳ τὸν πα-
τέρα αὐτοῦ Τυρρηνὸν ἀποφαίνονται τῶν τὴν Λῆμνον
ἐποικησάντων, ἐντεῦθεν δὲ κατὰ πρᾶξιν εἰς Σάμον
ἐλθόντα καταμεῖναι καὶ ἀστὸν γενέσθαι· πλέοντος
δὲ τοῦ Μνησάρχου εἰς τὴν Ἰταλίαν συμπλεύσαντα
τὸν Πυθαγόραν νέον ὄντα κομιδῇ σφόδρα οὖσαν
εὐδαίμονα καὶ τόθ' ὕστερον εἰς αὐτὴν ἀποπλεῦσαι.
καταλέγει δ' αὐτοῦ καὶ ἀδελφοὺς δύο, Εὔνοστον καὶ

Τυρρηνόν, πρεσβυτέρους. Ἀπολλώνιος δ' ἐν τοῖς
περὶ Πυθαγόρου καὶ μητέρα ἀναγράφει Πυθαΐδα,
ἀπόγονον Ἀγκαίου τοῦ οἰκιστοῦ τῆς Σάμου. τινὰς
δ' Ἀπόλλωνος αὐτὸν ἱστορεῖν καὶ Πυθαΐδος τῷ γόνῳ,
λόγῳ δὲ Μνησάρχου φησὶν Ἀπολλώνιος. τῶν γοῦν
ποιητῶν τῶν Σαμίων εἰπεῖν τινά·

Πυθαγόραν θ' ὃν ἔτικτε Διὶ φίλον Ἀπόλλωνι
Πυθαΐς, ἣ κάλλος πλεῖστον ἔχεν Σαμίων.

διακοῦσαι δ' οὐ μόνον Φερεκύδου καὶ Ἑρμοδάμαν-
τος, ἀλλὰ καὶ Ἀναξιμάνδρου φησὶν οὗτος. Δοῦρις 3
δ' ὁ Σάμιος ἐν δευτέρῳ τῶν ὥρων παῖδά τ' αὐτοῦ
ἀναγράφει Ἀρίμνηστον καὶ διδάσκαλόν φησι γενέ-
σθαι Δημοκρίτου. τὸν δ' Ἀρίμνηστον κατελθόντ'
ἀπὸ τῆς φυγῆς χαλκοῦν ἀνάθημα τῷ ἱερῷ τῆς Ἥρας
ἀναθεῖναι τὴν διάμετρον ἔχον ἐγγὺς δύο πήχεων,
οὗ ἐπίγραμμα ἦν ἐγγεγραμμένον τόδε·

Πυθαγόρεω φίλος υἱὸς Ἀρίμνηστός μ' ἀνέθηκε,
πολλὰς ἐξευρὼν εἰνὶ λόγοις σοφίας.

τοῦτο δ' ἀνελόντα Σῖμον τὸν ἁρμονικὸν καὶ τὸν
κανόνα σφετερισάμενον ἐξενεγκεῖν ὡς ἴδιον. εἶναι
μὲν οὖν ἑπτὰ τὰς ἀναγεγραμμένας σοφίας· διὰ δὲ
τὴν μίαν, ἣν Σῖμος ὑφείλετο, συναφανισθῆναι καὶ
τὰς ἄλλας τὰς ἐν τῷ ἀναθήματι γεγραμμένας. ἄλλοι 4
δ' ἐκ Θεανοῦς τῆς Πυθώνακτος τὸ γένος Κρήσσης
υἱὸν Τηλαύγη Πυθαγόρου ἀναγράφουσι καὶ θυγα-
τέρα Μυῖαν, οἱ δὲ καὶ Ἀριγνώτην· ὧν καὶ συγγράμ-
ματα Πυθαγόρεια σώζεσθαι. Τίμαιος δ' ἱστορεῖ τὴν
Πυθαγόρου θυγατέρα καὶ παρθένον οὖσαν ἡγεῖσθαι
τῶν παρθένων ἐν Κρότωνι καὶ γυναῖκα τῶν γυναι-
κῶν· τὴν δ' οἰκίαν Δήμητρος ἱερὸν ποιῆσαι τοὺς
Κροτωνιάτας, τὸν δὲ στενωπὸν καλεῖν Μουσεῖον. 5
Λύκος δ' ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν καὶ περὶ τῆς

πατρίδος ὡς διαφωνούντων τινῶν μνημονεύει λέ-
γων· „τὴν μὲν οὖν πατρίδα καὶ τὴν πόλιν, ἧς γενέ-
σθαι πολίτην τὸν ἄνδρα τοῦτον συμβέβηκεν, εἰ μὴ
τυγχάνεις κατειδώς, μηδὲν διαφερέτω σοι. λέγουσι
γὰρ αὐτὸν οἱ μὲν εἶναι Σάμιον, οἱ δὲ Φλιάσιον, οἱ
6 δὲ Μεταποντῖνον.“ ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας
αὐτοῦ οἱ πλείους τὰ μὲν τῶν μαθηματικῶν καλου-
μένων ἐπιστημῶν παρ' Αἰγυπτίων τε καὶ Χαλδαίων
καὶ Φοινίκων φασὶν ἐκμαθεῖν· γεωμετρίας μὲν γὰρ
ἐκ παλαιῶν χρόνων ἐπιμεληθῆναι Αἰγυπτίους, τὰ δὲ
περὶ ἀριθμούς τε καὶ λογισμοὺς Φοίνικας, Χαλδαί-
ους δὲ τὰ περὶ τὸν οὐρανὸν θεωρήματα· περὶ δὲ τὰς
τῶν θεῶν ἁγιστείας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν περὶ τὸν βίον
ἐπιτηδευμάτων παρὰ τῶν μάγων φασὶ διακοῦσαί τε
7 καὶ λαβεῖν. καὶ ταῦτα μὲν σχεδὸν πολλοὺς ἐπιγι-
γνώσκειν διὰ τὸ γεγράφθαι ἐν ὑπομνήμασι, τὰ δὲ
λοιπὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἧττον εἶναι γνώριμα·
πλὴν τοσαύτῃ γε ἁγνείᾳ φησὶν Εὔδοξος ἐν τῇ ἑβδόμῃ
τῆς γῆς περιόδου κεχρῆσθαι καὶ τῇ περὶ τοὺς φό-
νους φυγῇ καὶ τῶν φονευόντων, ὡς μὴ μόνον τῶν
ἐμψύχων ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ μαγείροις καὶ θηρά-
τορσι μηδέποτε πλησιάζειν. Ἀντιφῶν δ' ἐν τῷ περὶ
τοῦ βίου τῶν ἐν ἀρετῇ πρωτευσάντων καὶ τὴν καρ-
τερίαν αὐτοῦ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ διηγεῖται λέγων τὸν
Πυθαγόραν ἀποδεξάμενον τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων
τὴν ἀγωγὴν σπουδάσαντά τε μετασχεῖν ταύτης δεη-
θῆναι Πολυκράτους τοῦ τυράννου γράψαι πρὸς Ἄμα-
σιν τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου, φίλον ὄντα καὶ ξένον,
ἵνα κοινωνήσῃ τῆς τῶν προειρημένων παιδείας.
ἀφικόμενον δὲ πρὸς Ἄμασιν λαβεῖν γράμματα πρὸς
τοὺς ἱερέας καὶ συμμίξαντα τοῖς Ἡλιοπολίταις ἐκ-
πεμφθῆναι μὲν εἰς Μέμφιν ὡς πρὸς πρεσβυτέρους,

τῇ γ' ἀληθείᾳ σκηπτομένων τῶν Ἡλιοπολιτῶν τὰ τοιαῦτα, ἐκ δὲ Μέμφεως κατὰ τὴν ὁμοίαν σκῆψιν πρὸς Διοσπολίτας ἐλθεῖν. τῶν δ' οὐ δυναμένων 8
προϊσχεσθαι αἰτίας διὰ τὸ δέος τοῦ βασιλέως, νομισάντων δ' ἐν τῷ μεγέθει τῆς κακοπαθείας ἀποστήσειν αὐτὸν τῆς ἐπιβολῆς, προστάγματα σκληρὰ καὶ κεχωρισμένα τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς κελεῦσαι ὑπομεῖναι αὐτόν. τὸν δὲ ταῦτα ἐκτελέσαντα προθύμως οὕτως θαυμασθῆναι, ὡς ἐξουσίαν λαβεῖν θύειν τοῖς θεοῖς καὶ προσιέναι ταῖς τούτων ἐπιμελείαις, ὅπερ ἐπ' ἄλλου ξένου γεγονὸς οὐχ εὑρίσκεται. ἐπαν- 9
ελθόντα δ' εἰς τὴν Ἰωνίαν κατασκευάσαι ἐν τῇ πατρίδι διδασκαλεῖον τὸ Πυθαγόρου καλούμενον ἔτι καὶ νῦν ἡμικύκλιον, ἐν ᾧ οἱ Σάμιοι περὶ τῶν κοινῶν συνιόντες βουλεύονται. ἔξω δὲ τῆς πόλεως ἄντρον οἰκεῖον τῆς ἑαυτοῦ φιλοσοφίας ποιήσαντα, ἐν τούτῳ τὰ πολλὰ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς διατρίβειν συνόντα ὀλίγοις τῶν ἑταίρων. γεγονότα δ' ἐτῶν τεσσαράκοντα, φησὶν ὁ Ἀριστόξενος, καὶ ὁρῶντα τὴν τοῦ Πολυκράτους τυραννίδα συντονωτέραν οὖσαν, ὥστε καλῶς ἔχειν ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ τὴν ἐπιστατείαν τε καὶ δεσποτείαν μὴ ὑπομένειν, οὕτως δὴ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἄπαρσιν ποιήσασθαι. Διογένους δ' ἐν τοῖς 10
ὑπὲρ Θούλην ἀπίστοις τὰ κατὰ τὸν φιλόσοφον ἀκριβῶς διελθόντος, ἔκρινα μηδαμῶς τὰ τούτου παρελθεῖν. φησὶ δὲ Μνήσαρχον Τυρρηνὸν ὄντα κατὰ γένος τῶν Λῆμνον καὶ Ἴμβρον καὶ Σκύρον κατοικησάντων Τυρρηνῶν κἀκεῖθεν μεταστάντα πολλὰς μὲν πόλεις πολλὰ δὲ χωρία ἐπιόντα ἐπιτυχεῖν ποτὲ παιδὶ νηπίῳ ὑπὸ λεύκῃ μεγάλῃ καὶ εὐφυεῖ κειμένῳ· ἐπιστάντα δὲ θεάσασθαι ὕπτιον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντα πρὸς ἥλιον ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ τῷ στόματι

ἐνιέντα κάλαμον σμικρὸν καὶ λεπτὸν καθάπερ αὐλόν. θαυμάσαντα δὲ καὶ δρόσῳ ἐκ τῆς λεύκης καταστα-ζούσῃ θεασάμενον τρεφόμενον ἀναλαβεῖν, θείαν τινὰ νομίζοντα τὴν τοῦ παιδίου εἶναι γένεσιν· ἀνδρωθὲν δ' ἐν Σάμῳ ἀναληφθῆναι ὑπὸ τοῦ Ἀνδροκλέους ἐπι-χωρίου, ὃς τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῷ τῆς οἰκίας ἐνεχεί-ρισεν. βιοῦντα δ' ἐν ἀφθόνοις ἀνατρέφειν τὸ παι-δίον Ἀστραῖον καλέσαντα μετὰ τῶν αὐτοῦ παίδων τριῶν ὄντων, Εὐνόστου καὶ Τυρρηνοῦ καὶ Πυθα-γόρου· ὃν καὶ υἱὸν ἔθετο Ἀνδροκλῆς ὄντα νεώτατον.

11 παῖδα μὲν οὖν ὄντα ἔπεμπεν εἴς τε κιθαριστοῦ καὶ παιδοτρίβου καὶ ζωγράφου, νεανίαν δὲ γενόμενον εἰς Μίλητον πρὸς Ἀναξίμανδρον, μαθησόμενον τὰ γεωμετρικὰ καὶ ἀστρονομικά. ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς Αἰγυπτίους, φησίν, ὁ Πυθαγόρας καὶ πρὸς Ἄραβας καὶ Χαλδαίους καὶ Ἑβραίους, παρ' ὧν καὶ τὴν περὶ ὀνείρων γνῶσιν ἠκριβώσατο· καὶ τῇ διὰ λιβανωτοῦ μαντείᾳ πρῶτος ἐχρήσατο. καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μὲν τοῖς ἱερεῦσι συνῆν καὶ τὴν σοφίαν ἐξέμαθε καὶ τὴν Αἰγυ-
12 πτίων φωνήν. γραμμάτων δὲ τρισσὰς διαφοράς, ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερογλυφικῶν καὶ συμβο-λικῶν, τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μίμησιν, τῶν δ' ἀλληγορουμένων κατά τινας αἰνιγμούς. καὶ περὶ θεῶν πλέον τι ἔμαθεν. ἔν τε Ἀραβίᾳ τῷ βασιλεῖ συνῆν ἔν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συν-εγένετο καὶ πρὸς Ζάρατον ἀφίκετο, παρ' οὗ καὶ ἐκαθάρθη τὰ τοῦ προτέρου βίου λύματα καὶ ἐδι-δάχθη ἀφ' οὗ ἁγνεύειν προσήκει τοῖς σπουδαίοις, τόν τε περὶ φύσεως λόγον ἤκουσε καὶ τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. ἐκ γὰρ τῆς περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο.

13 τὸν δὴ Ἀστραῖον τῷ Πυθαγόρᾳ χαρίζεται Μνήσαρ-

χος. ὁ δὲ λαβὼν καὶ φυσιογνωμονήσας καὶ τὰς κι-
νήσεις καὶ τὰς ἠρεμίας τοῦ σώματος ἐπισκεψάμενος
ἐπαίδευσε. ταύτην γὰρ ἠκρίβου πρῶτος τὴν περὶ
ἀνθρώπων ἐπιστήμην, ὁποῖος τὴν φύσιν ἕκαστος
ἐκμανθάνων. καὶ οὔτ' ἂν φίλον οὔτε γνώριμον
ἐποιήσατο οὐδένα πρὶν πρότερον φυσιογνωμονῆσαι
τὸν ἄνδρα, ὁποῖός ποτ' ἐστιν. ἦν δ' αὐτῷ καὶ ἕτερον 14
μειράκιον ὃ ἐκ Θρᾴκης ἐκτήσατο, ᾧ Ζάμολξις ἦν
ὄνομα, ἐπεὶ γεννηθέντι αὐτῷ δορὰ ἄρκτου ἐπε-
βλήθη· τὴν γὰρ δορὰν οἱ Θρᾷκες ζαλμὸν καλοῦσιν.
ἀγαπῶν δ' αὐτὸν ὁ Πυθαγόρας τὴν μετέωρον θεω-
ρίαν ἐπαίδευσε τά τε περὶ ἱερουργίας καὶ τὰς ἄλλας
εἰς θεοὺς θρησκείας· τινὲς δὲ καὶ Θαλῆν τοῦτον
φασὶν ὀνομάζεσθαι. ὡς Ἡρακλέα δ' αὐτὸν προσκυ-
νοῦσιν οἱ βάρβαροι. Διονυσοφάνης δὲ λέγει δου- 15
λεῦσαι μὲν αὐτὸν τῷ Πυθαγόρᾳ, ἐμπεσόντα δ' εἰς
λῃστὰς καὶ στιχθέντα, ὅτε κατεστασιάσθη ὁ Πυ-
θαγόρας καὶ ἔφευγεν, δῆσαι τὸ μέτωπον διὰ τὰ στίγ-
ματα. τινὲς δ' ἑρμηνεύεσθαι τὸ ὄνομα φασὶ Ζάλ-
μοξιν ξένος ἀνήρ. νοσήσαντα δὲ τὸν Φερεκύδην ἐν
Δήλῳ θεραπεύσας ὁ Πυθαγόρας καὶ ἀποθανόντα
θάψας εἰς Σάμον ἐπανῆλθε πόθῳ τοῦ συγγενέσθαι
Ἑρμοδάμαντι τῷ Κρεοφυλείῳ. χρόνον δέ τινα αὐτοῦ
διατρίβων Εὐρυμένους τοῦ Σαμίου ἀθλητοῦ ἐπεμε-
λεῖτο, ὃς τῇ Πυθαγόρου σοφίᾳ καίτοι σμικρὸς τὸ
σῶμα ὢν πολλῶν καὶ μεγάλων ἐκράτει καὶ ἐνίκα
Ὀλυμπίασιν. τῶν γὰρ ἄλλων ἀθλητῶν κατὰ τὸν
ἀρχαῖον ἔτι τρόπον τυρὸν καὶ σῦκα σιτουμένων, οὗ-
τος Πυθαγόρᾳ πειθόμενος πρῶτος κρέας τεταγμένον
ἐσθίων ἐφ' ἑκάστην τὴν ἡμέραν ἰσχὺν τῷ σώματι
περιεποιήσατο. καίτοι γε προϊὼν τῇ σοφίᾳ ὁ Πυθα-
γόρας ἀθλεῖν μὲν παρῄνει, νικᾶν δὲ μή, ὡς δέον

2*

τοὺς μὲν πόνους ὑπομένειν, τοὺς δ' ἐκ τοῦ νικᾶν φθόνους φεύγειν· συμβαίνειν γὰρ καὶ ἄλλως μηδ' εὐαγεῖς εἶναι τοὺς νικῶντας καὶ φυλλοβολουμένους.

16 *μετὰ δὲ ταῦτα τῆς Πολυκράτους τυραννίδος Σαμίους καταλαβούσης, οὐ πρέπον ἡγούμενος ὁ Πυθαγόρας ἐν τῇ τοιαύτῃ πολιτείᾳ βιοῦν ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, διενοήθη εἰς Ἰταλίαν ἀπαίρειν· ὡς δὲ πλέων Δελφοῖς προσέσχεν, ἐλεγεῖον τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τάφῳ ἐπέγραψε, δι' οὗ ἐδήλου ὡς Σειληνοῦ μὲν ἦν υἱὸς ὁ Ἀπόλλων, ἀνῃρέθη δὲ ὑπὸ Πύθωνος, ἐκηδεύθη δ' ἐν τῷ καλουμένῳ Τρίποδι, ὃς ταύτης ἔτυχε τῆς ἐπωνυμίας διὰ τὸ τρεῖς κόρας τὰς Τριόπου θυγατέρας*

17 *ἐνταῦθα θρηνῆσαι τὸν Ἀπόλλωνα. Κρήτης δ' ἐπιβὰς τοῖς Μόργου μύσταις προσῄει ἑνὸς τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, ὑφ' ὧν καὶ ἐκαθάρθη τῇ κεραυνίᾳ λίθῳ, ἕωθεν μὲν παρὰ θαλάττῃ πρηνὴς ἐκταθείς, νύκτωρ δὲ παρὰ ποταμῷ ἀρνειοῦ μέλανος μαλλοῖς ἐστεφανωμένος. εἰς δὲ τὸ Ἰδαῖον καλούμενον ἄντρον καταβὰς ἔρια ἔχων μέλανα τὰς νενομισμένας τρὶς ἐννέα ἡμέρας ἐκεῖ διέτριψεν καὶ καθήγισε τῷ Διὶ τόν τε στορνύμενον αὐτῷ κατ' ἔτος θρόνον ἐθεάσατο, ἐπίγραμμά τ' ἐνεχάραξεν ἐπὶ τῷ τάφῳ ἐπιγράψας "Πυθαγόρας τῷ Διί", οὗ ἡ ἀρχή·*

ὧδε θανὼν κεῖται Ζάν, ὃν Δία κικλήσκουσιν.

18 *ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰταλίας ἐπέβη καὶ ἐν Κρότωνι ἐγένετο, φησὶν ὁ Δικαίαρχος, ὡς ἀνδρὸς ἀφικομένου πολυπλάνου τε καὶ περιττοῦ καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ὑπὸ τῆς τύχης εὖ κεχορηγημένου, τήν τε γὰρ ἰδέαν εἶναι ἐλευθέριον καὶ μέγαν χάριν τε πλείστην καὶ κόσμον ἐπί τε τῆς φωνῆς καὶ τοῦ ἤθους καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἔχειν, οὕτως διαθεῖναι τὴν Κροτωνιατῶν πόλιν ὥστ' ἐπεὶ τὸ τῶν γερόντων ἀρχεῖον*

ἐψυχαγώγησεν, πολλὰ καὶ καλὰ διαλεχθείς, τοῖς νέοις
πάλιν ἡβητικὰς ἐποιήσατο παραινέσεις ὑπὸ τῶν ἀρ-
χόντων κελευσθείς· μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς παισὶν ἐκ
τῶν διδασκαλείων ἀθρόοις συνελθοῦσιν· εἶτα ταῖς
γυναιξίν, ἐπεὶ καὶ γυναικῶν σύλλογος αὐτῷ κατε-
σκευάσθη. γενομένων δὲ τούτων μεγάλη περὶ αὐτὸν 19
ηὐξήθη δόξα, καὶ πολλοὺς μὲν ἔλαβεν ἐξ αὐτῆς τῆς
πόλεως ὁμιλητὰς οὐ μόνον ἄνδρας ἀλλὰ καὶ γυναῖ-
κας, ὧν μιᾶς γε Θεανοῦς καὶ διεβοήθη τοὔνομα, πολ-
λοὺς δ' ἀπὸ τῆς σύνεγγυς βαρβάρου χώρας βασιλεῖς
τε καὶ δυνάστας. ἃ μὲν οὖν ἔλεγε τοῖς συνοῦσιν
οὐδὲ εἷς ἔχει φράσαι βεβαίως· καὶ γὰρ οὐχ ἡ τυχοῦσα
ἦν παρ' αὐτοῖς σιωπή. μάλιστα μέντοι γνώριμα παρὰ
πᾶσιν ἐγένετο πρῶτον μὲν ὡς ἀθάνατον εἶναι φησὶ
τὴν ψυχήν, εἶτα μεταβάλλουσαν εἰς ἄλλα γένη ζῴων,
πρὸς δὲ τούτοις ὅτι κατὰ περιόδους τινὰς τὰ γενό-
μενά ποτε πάλιν γίνεται, νέον δ' οὐδὲν ἁπλῶς ἔστι,
καὶ ὅτι πάντα τὰ γινόμενα ἔμψυχα ὁμογενῆ δεῖ νομί-
ζειν. φέρεται γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δόγματα πρῶ-
τος κομίσαι ταῦτα Πυθαγόρας. οὕτως δὲ πάντα εἰς 20
ἑαυτὸν ἐπέστρεψεν ὥστε μιᾷ μόνον ἀκροάσει, ὥς
φησὶ Νικόμαχος, ἣν ἐπιβὰς τῆς Ἰταλίας πεποίηται,
πλέον ἢ δισχιλίους ἑλεῖν τοῖς λόγοις, ὡς μηκέτι
οἴκαδ' ἀποστῆναι, ἀλλ' ὁμοῦ σὺν παισὶ καὶ γυναιξὶν
ὁμακόιόν τι παμμέγεθες ἱδρυσαμένους πολίσαι τὴν
πρὸς πάντων ἐπικληθεῖσαν μεγάλην Ἑλλάδα ἐν Ἰτα-
λίᾳ, νόμους τε παρ' αὐτοῦ δεξαμένους καὶ προστάγ-
ματα ὡσανεὶ θείας ὑποθήκας ἐκτὸς τούτων πράτ-
τειν μηδὲ ἕν. οὗτοι καὶ τὰς οὐσίας κοινὰς ἔθεντο
καὶ μετὰ τῶν θεῶν τὸν Πυθαγόραν κατηρίθμουν.
δι' ὅπερ ἕν τι τῶν παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς μαθήμασιν
ἀπορρήτων προχειρισάμενοι, γλαφυρὸν ἄλλως καὶ

πρὸς πολλὰ διατεῖνον φυσικὰ συντελέσματα, τὴν
λεγομένην τετρακτύν, δι᾽ αὐτῆς ἐπώμνυον ὡς θεόν
τινα τὸν Πυθαγόραν ἐπιφθεγγόμενοι πάντες ἐπὶ
πᾶσι τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν βεβαιουμένοις,

οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ γενεᾷ παραδόντα τετρακτύν,
παγὰν ἀενάου φύσιος ῥίζωμά τ᾽ ἔχουσαν.

21 ὡς δ᾽ ἐπιδημήσας Ἰταλίᾳ τε καὶ Σικελίᾳ κατέλαβε
πόλεις δεδουλωμένας ὑπ᾽ ἀλλήλων, τὰς μὲν πολλῶν
ἐτῶν τὰς δὲ νεωστί, φρονήματος ἐλευθερίου πλήσας
διὰ τῶν ἐφ᾽ ἑκάστης ἀκουστῶν αὐτοῦ ἠλευθέρωσε,
Κρότωνα καὶ Σύβαριν καὶ Κατάνην καὶ Ῥήγιον καὶ
Ἱμέραν καὶ Ἀκράγαντα καὶ Ταυρομένιον καὶ ἄλλας
τινάς, αἷς καὶ νόμους ἔθετο διὰ Χαρώνδα τε τοῦ
Καταναίου καὶ Ζαλεύκου τοῦ Λοκροῦ, δι᾽ ὧν ἀξιο-
ζήλωτοι τοῖς περιοίκοις ἄχρι πολλοῦ γεγόνασι. Σίμι-
χος δ᾽ ὁ Κεντορίπων τύραννος ἀκούσας αὐτοῦ τήν
τ᾽ ἀρχὴν ἀπέθετο καὶ τῶν χρημάτων τὰ μὲν τῇ
22 ἀδελφῇ τὰ δὲ τοῖς πολίταις ἔδωκε. προσῆλθον δ᾽
αὐτῷ, ὥς φησιν Ἀριστόξενος, καὶ Λευκανοὶ καὶ Μεσ-
σάπιοι καὶ Πευκέτιοι καὶ Ῥωμαῖοι. ἀνεῖλε δ᾽ ἄρδην
στάσιν οὐ μόνον ἀπὸ τῶν γνωρίμων, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἀπογόνων αὐτῶν ἄχρι πολλῶν γενεῶν καὶ καθόλου
ἀπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τε καὶ Σικελίᾳ πόλεων πασῶν
πρός τε ἑαυτὰς καὶ πρὸς ἀλλήλας. πυκνὸν γὰρ ἦν
πρὸς ἅπαντας αὐτῷ πολλοὺς καὶ ὀλίγους τόδε τὸ
ἀπόφθεγμα· φυγαδευτέον πάσῃ μηχανῇ καὶ περι-
κοπτέον πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ μηχαναῖς παντοίαις
ἀπὸ μὲν σώματος νόσον, ἀπὸ δὲ ψυχῆς ἀμαθίαν, κοι-
λίας δὲ πολυτέλειαν, πόλεως δὲ στάσιν, οἴκου δὲ
23 διχοφροσύνην, ὁμοῦ δὲ πάντων ἀμετρίαν. εἰ δὲ δεῖ
πιστεύειν τοῖς ἱστορήσασι περὶ αὐτοῦ παλαιοῖς τε
οὖσι καὶ ἀξιολόγοις, μέχρι καὶ τῶν ἀλόγων ζῴων

διικνεῖτο αὐτοῦ ἡ νουθέτησις. τὴν μὲν γὰρ Δαυνίαν
ἄρκτον λυμαινομένην τοὺς ἐνοίκους κατασχών, ὥς
φασί, καὶ ἐπαφησάμενος χρόνον συχνὸν ψωμίσας τε
μάζῃ καὶ ἀκροδρύοις ὁρκώσας τε μηκέτι ἐμψύχου
ἐφάπτεσθαι ἀπέλυσεν. ἡ δ' εὐθὺς εἰς τὰ ὄρη καὶ
τοὺς δρυμοὺς ἀπαλλαγεῖσα οὐκέτ' ὤφθη παράπαν
ἐπιοῦσα οὐδ' ἀλόγῳ ζῴῳ. βοῦν δ' ἐν Τάραντι ἰδὼν 24
ἐν παμμιγεῖ νομῇ κυάμων χλωρῶν ἐφαπτόμενον, τῷ
βουκόλῳ παραστὰς συνεβούλευσεν εἰπεῖν τῷ βοῒ τῶν
κυάμων ἀποσχέσθαι· προσπαίξαντος δ' αὐτῷ τοῦ
βουκόλου καὶ φήσαντος οὐκ εἰδέναι βοϊστὶ λαλεῖν,
προσελθόντα καὶ εἰς τὸ οὖς προσψιθυρίσαντα τῷ
ταύρῳ οὐ μόνον τότ' ἀποστῆσαι τοῦ κυαμῶνος, ἀλλὰ
καὶ αὖθις μηδέποτε κυάμων θιγεῖν, μακροχρονιώτα-
τον δ' ἐν Τάραντι κατὰ τὸ τῆς Ἥρας ἱερὸν γηρῶντα
διαμεμενηκέναι τὸν ἱερὸν καλούμενον βοῦν, τροφὰς
σιτούμενον ἃς οἱ ἀπαντῶντες ὤρεγον. ἀετὸν δ' ὑπερ- 25
ιπτάμενον Ὀλυμπίασι προσομιλοῦντος αὐτοῦ τοῖς
γνωρίμοις ἀπὸ τύχης περί τ' οἰωνῶν καὶ συμβόλων
καὶ διοσημιῶν, ὅτι παρὰ θεῶν εἰσιν ἀγγελίαι τινὲς
καὶ αὗται τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλέσι τῶν ἀνθρώπων,
καταγαγεῖν λέγεται καὶ καταψήσαντα πάλιν ἀφεῖναι.
δικτυουλκοῖς τ' ἐπιστάντα ἐπὶ τῆς σαγήνης ἐκ βυθοῦ
πολὺν φόρτον ἐπισυρομένοις, ὅσον πλῆθος ἐπισπῶν-
ται προειπεῖν τῶν ἰχθύων ὁρίσαντα τὸν ἀριθμόν,
καὶ τῶν ἀνδρῶν ὑπομεινάντων ὅ τι ἂν κελεύσῃ πρά-
ξειν, εἰ τοῦθ' οὕτως ἀποβαίη, ζῶντας ἀφεῖναι πάλιν
κελεῦσαι τοὺς ἰχθύας πρότερόν γε ἀκριβῶς διαριθμή-
σαντας· καὶ τὸ θαυμασιώτερον ὅτι οὐδεὶς ἐν τοσού-
τῳ τῆς ἀριθμήσεως χρόνῳ τῶν ἰχθύων ἐκτὸς ὕδατος
μεινάντων ἀπέπνευσεν ἐφεστῶτος αὐτοῦ. πολλοὺς 26
δὲ τῶν ἐντυγχανόντων ἀνεμίμνησκε τοῦ προτέρου

βίου, ὃν αὐτῶν ἡ ψυχὴ πρὸ τοῦ τῷδε τῷ σώματι ἐνδεθῆναι πάλαι ποτ' ἐβίωσε. καὶ ἑαυτὸν δ' ἀναμφιλέκτοις τεκμηρίοις ἀπέφαινεν Εὔφορβον τὸν Πάνθου. καὶ τῶν Ὁμηρικῶν στίχων ἐκείνους μάλιστα ἐξύμνει καὶ μετὰ λύρας ἐμμελέστ[illegible]εν,

αἵματί οἱ δεύοντο κόμαι Χαρίτεσσιν ὁμοῖαι
πλοχμοί θ', οἳ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο.
οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης
χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἅλις ἀναβέβρυχεν ὕδωρ
καλὸν τηλεθάον· τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσιν
παντοίων ἀνέμων, καί τε βρύει ἄνθεϊ λευκῷ·
ἐλθὼν δ' ἐξαπίνης ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ
βόθρου τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ' ἐπὶ γαίης·
τοῖον Πάνθου υἱὸν ἐυμμελίην Εὔφορβον
Ἀτρεΐδης Μενέλαος ἐπεὶ κτάνε, τεύχε' ἐσύλα.

27 τὰ γὰρ ἱστορούμενα περὶ τῆς ἐν Μυκήναις ἀνακειμένης σὺν Τρωικοῖς λαφύροις τῇ Ἀργείᾳ Ἥρᾳ Εὐφόρβου τοῦ Φρυγὸς τούτου ἀσπίδος παρίεμεν ὡς πάνυ δημώδη. Καύκασον δ' ἔφασαν τὸν ποταμὸν σὺν πολλοῖς τῶν ἑταίρων διαβαίνοντά ποτε προσειπεῖν· καὶ ὁ ποταμὸς γεγωνόν τι καὶ τρανὸν ἀπεφθέγξατο πάντων ἀκουόντων "χαῖρε Πυθαγόρα". μιᾷ δὲ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔν τε Μεταποντίῳ τῆς Ἰταλίας καὶ ἐν Ταυρομενίῳ τῆς Σικελίας συγγεγονέναι καὶ διειλέχθαι κοινῇ τοῖς ἑκατέρωθι ἑταίροις αὐτὸν διαβεβαιοῦνται σχεδὸν ἅπαντες, σταδίων ἐν μεταιχμίῳ παμπόλλων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὑπαρ-
28 χόντων οὐδ' ἡμέραις ἀνυσίμων πάνυ πολλαῖς. τὸ μὲν γὰρ ὅτι τὸν μηρὸν χρυσοῦν ἐπέδειξεν Ἀβάριδι τῷ Ὑπερβορέῳ εἰκάσαντι αὐτὸν Ἀπόλλωνα εἶναι τὸν ἐν Ὑπερβορέοις, οὗπερ ἦν ἱερεὺς ὁ Ἄβαρις, βεβαιοῦντα ὡς τοῦτο ἀληθές, τεθρύληται· καὶ ὅτι νεὼς

καταπλεούσης καὶ τῶν φίλων εὐχομένων τὰ κομιζόμενα γενέσθαι αὐτοῖς ὁ Πυθαγόρας εἶπεν "ἔσται τοίνυν ὑμῖν νεκρός", καὶ ἡ ναῦς κατέπλευσεν ἔχουσα νεκρόν. μυρία δ' ἕτερα θαυμαστότερα καὶ θειότερα περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὁμαλῶς καὶ συμφώνως εἴρηται. ὡς δ' ἁπλῶς εἰπεῖν κατ' οὐδενὸς ὑπενοήθη πλείονα οὐδὲ περιττότερα. προρρήσεις τε γὰρ ἀπαράβατοι 29
σεισμῶν διαμνημονεύονται αὐτοῦ καὶ λοιμῶν ἀποτροπαὶ σὺν τάχει καὶ ἀνέμων βιαίων χαλαζῶν τ' ἐκχύσεως καταστολαὶ καὶ κυμάτων ποταμίων τε καὶ θαλαττίων ἀπευδιασμοὶ πρὸς εὐμαρῆ τῶν ἑταίρων διάβασιν. ὧν μεταλαβόντας Ἐμπεδοκλέα τε καὶ Ἐπιμενίδην καὶ Ἄβαριν πολλαχῇ ἐπιτετελεκέναι τοιαῦτα· δῆλα δ' αὐτῶν τὰ ποιήματα ὑπάρχει. ἄλλως τε καὶ ἀλεξάνεμος μὲν ἦν τὸ ἐπώνυμον Ἐμπεδοκλέους, καθαρτὴς δὲ τὸ Ἐπιμενίδου, αἰθροβάτης δὲ τὸ Ἀβάριδος, ὅτι ἄρα οἰστῷ τοῦ ἐν Ὑπερβορέοις Ἀπόλλωνος δωρηθέντι αὐτῷ ἐποχούμενος ποταμούς τε καὶ πελάγη καὶ τὰ ἄβατα διέβαινεν ἀεροβατῶν τρόπον τινά. ὅπερ ὑπενόησαν καὶ Πυθαγόραν τινὲς πεπονθέναι τότε ἡνίκα ἐν Μεταποντίῳ καὶ ἐν Ταυρομενίῳ τοῖς ἑκατέρωθι ἑταίροις ὡμίλησε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. κατεκήλει δὲ ῥυθμοῖς καὶ μέλεσι καὶ ἐπῳδαῖς τὰ 30
ψυχικὰ πάθη καὶ τὰ σωματικά. καὶ τοῖς μὲν ἑταίροις ἡρμόζετο ταῦτα, αὐτὸς δὲ τῆς τοῦ παντὸς ἁρμονίας ἠκροᾶτο συνιεὶς τῆς καθολικῆς τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν κατὰ ταύτας κινουμένων ἀστέρων ἁρμονίας, ἧς ἡμᾶς

---

19. καὶ πῶς Διονύσιος καίπερ πάντα ἀνεγνωκὼς περὶ Χριστοῦ ὡς ξένου καὶ ὑπὲρ φύσιν τοῦ κατὰ θάλατταν βαδίσματος ἀκηκοὼς οὐκ ἐθαύμασεν ὡς μηδέποτέ τινος τοιούτου γεγονότος;

μὴ ἀκούειν διὰ σμικρότητα τῆς φύσεως. τούτοις καὶ Ἐμπεδοκλῆς μαρτυρεῖ λέγων περὶ αὐτοῦ·

ἦν δέ τις ἐν κείνοισιν ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,
ὃς δὴ μήκιστον πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον,
παντοίων τε μάλιστα σοφῶν ἐπιήρανος ἔργων.
ὁππότε γὰρ πάσῃσιν ὀρέξαιτο πραπίδεσσι,
ῥεῖά γε τῶν ὄντων πάντων λεύσσεσκεν ἕκαστα,
καί τε δέκ' ἀνθρώπων καί τ' εἴκοσιν αἰώνεσσιν.

31 τὸ γὰρ "περιώσια" καὶ "τῶν ὄντων λεύσσεσκεν ἕκα-
στα" καὶ "πραπίδων πλοῦτον" καὶ τὰ ἐοικότα ἐμφαν-
τικὰ μάλιστα τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἀκριβεστέρας παρὰ
τοὺς ἄλλους διοργανώσεως ἔν τε τῷ ὁρᾶν καὶ τῷ
ἀκούειν καὶ τῷ νοεῖν τοῦ Πυθαγόρου. τὰ δ' οὖν τῶν
ἑπτὰ ἀστέρων φθέγματα καὶ τῆς τῶν ἀπλανῶν ἐπὶ
ταύτης τε τῆς ὑπὲρ ἡμᾶς λεγομένης δὲ κατ' αὐτοὺς
ἀντίχθονος τὰς ἐννέα Μούσας εἶναι διεβεβαιοῦτο.
τὴν δὲ πασῶν ἅμα σύγκρασιν καὶ συμφωνίαν καὶ
ὡσανεὶ σύνδεσμον, ἧσπερ ὡς ἀιδίου τε καὶ ἀγενή-
του μέρος ἑκάστη καὶ ἀπόρροια, Μνημοσύνην ὠνό-
32 μαζεν. τὴν δὲ καθ' ἡμέραν αὐτοῦ διαγωγὴν ἀφη-
γούμενος ὁ Διογένης φησὶν ὡς ἅπασι μὲν παρηγγύα
φιλοτιμίαν φεύγειν καὶ φιλοδοξίαν, ὅπερ μάλιστα
φθόνον ἐργάζεσθαι, ἐκτρέπεσθαι δὲ τὰς μετὰ τῶν
πολλῶν ὁμιλίας. τὰς γοῦν διατριβὰς καὶ αὐτὸς ἕωθεν
μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐποιεῖτο, ἁρμοζόμενος πρὸς λύραν
τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ ᾄδων παιᾶνας ἀρχαίους τινὰς
τῶν Θάλητος. καὶ ἐπῇδε τῶν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου
ὅσα καθημεροῦν τὴν ψυχὴν ἐδοκίμαζε. καὶ ὀρχήσεις
δέ τινας ὑπωρχεῖτο ὁπόσας εὐκινησίαν καὶ ὑγείαν

13. ὅλος μυθικός τις εἶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν δοξῶν ἀνάπλεως.

τῷ σώματι παρασκευάζειν ᾤετο. τοὺς δὲ περιπά-
τους οὐδ' αὐτὸς ἐπιφθόνως μετὰ πολλῶν ἐποιεῖτο,
ἀλλὰ δεύτερος ἢ τρίτος ἐν ἱεροῖς ἢ ἄλσεσιν, ἐπιλεγό
μενος τῶν χωρίων τὰ ἡσυχαίτατα καὶ περικαλλέ-
στατα. τοὺς δὲ φίλους ὑπερηγάπα, κοινὰ μὲν τὰ 33
τῶν φίλων εἶναι πρῶτος ἀποφηνάμενος, τὸν δὲ φίλον
ἄλλον ἑαυτόν. καὶ ὑγιαίνουσι μὲν αὐτοῖς ἀεὶ συν-
διέτριβε, κάμνοντας δὲ τὰ σώματα ἐθεράπευε, καὶ
τὰς ψυχὰς δὲ νοσοῦντας παρεμυθεῖτο, καθάπερ ἔφα-
μεν, τοὺς μὲν ἐπῳδαῖς καὶ μαγείαις τοὺς δὲ μουσικῇ.
ἦν γὰρ αὐτῷ μέλη καὶ πρὸς νόσους σωμάτων παιώ-
νια, ἃ ἐπᾴδων ἀνίστη τοὺς κάμνοντας. ἦν δ' ἃ καὶ
λύπης λήθην εἰργάζετο καὶ ὀργὰς ἐπράυνε καὶ ἐπι-
θυμίας ἀτόπους ἐξῄρει. τῆς δὲ διαίτης τὸ μὲν ἄρι- 34
στον ἦν κηρίον ἢ μέλι, δεῖπνον δ' ἄρτος ἐκ κέγχρων
ἢ μᾶζα καὶ λάχανα ἑφθὰ καὶ ὠμά, σπανίως δὲ κρέας
ἱερείων θυσίμων καὶ τοῦτο οὐδ' ἐκ παντὸς μέρους.
τά γε μὴν πλεῖστα ὁπότε θεῶν ἀδύτοις ἐγκαταδύσε-
σθαι μέλλοι καὶ ἐνταῦθα χρόνον τινὰ ἐνδιατρίψειν,
ἀλίμοις ἐχρῆτο καὶ ἀδίψοις τροφαῖς, τὴν μὲν ἄλιμον
συντιθεὶς ἐκ μήκωνος σπέρματος καὶ σησάμου καὶ
φλοιοῦ σκίλλης πλυθείσης ἀκριβῶς ἔστ' ἂν τοῦ περὶ
αὐτὴν ὀποῦ καθαρθείη, καὶ ἀσφοδέλων ἀνθερίκων
καὶ μαλάχης φύλλων καὶ ἀλφίτων καὶ κριθῶν καὶ
ἐρεβίνθων, ἅπερ κατ' ἴσον πάντα σταθμὸν κοπέντα
μέλιτι ἀνέδευεν Ὑμηττίῳ· τὴν δ' ἄδιψον ἐκ σικύων
σπέρματος καὶ ἀσταφίδος λιπαρᾶς, ἐξελὼν αὐτῆς τὰ
γίγαρτα, καὶ ἄνθους κορίου καὶ μαλάχης ὁμοίως
σπέρματος καὶ ἀνδράχνης καὶ τυροῦ κνήστεως καὶ
ἀλεύρου πάλης καὶ γάλακτος λίπους, ἅπερ πάντα
ἀνεμίγνυ μέλιτι νησιωτικῷ. ταῦτα δ' Ἡρακλέα παρὰ 35
Δήμητρος ἔφασκε μαθεῖν στελλόμενον εἰς τὴν Λι-

βύην τὴν ἄνυδρον. ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα ὥσπερ
ἐπὶ στάθμῃ τὴν αὐτὴν ἕξιν διεφύλαττεν, οὐ ποτὲ
μὲν ὑγιαῖνον ποτὲ δὲ νοσοῦν, οὐδ᾽ αὖ ποτὲ μὲν πιαι-
νόμενον καὶ αὐξόμενον ποτὲ δὲ λεπτυνόμενον καὶ
ἰσχναινόμενον, ἥ τε ψυχὴ τὸ ὅμοιον ἦθος ἀεὶ διὰ
τῆς ὄψεως παρεδήλου. οὔτε γὰρ ὑφ᾽ ἡδονῆς διεχεῖτο
πλέον οὔθ᾽ ὑπ᾽ ἀνίας συνεστέλλετο, οὐδ᾽ ἐπίδηλος
ἦν χαρᾷ ἢ λύπῃ κάτοχος, ἀλλ᾽ οὐδὲ γελάσαντα ἢ
36 κλαύσαντά τίς ποτ᾽ ἐκεῖνον ἐθεάσατο. θύων τε θεοῖς
ἀνεπαχθὴς ἦν, ἀλφίτοις τε καὶ ποπάνῳ καὶ λιβανωτῷ
καὶ μυρρίνῃ τοὺς θεοὺς ἐξιλασκόμενος, ἐμψύχοις δ᾽
ἥκιστα, πλὴν εἰ μή ποτε ἀλεκτορίσι καὶ τῶν χοίρων
τοῖς ἁπαλωτάτοις. ἐβουθύτησε δέ ποτε σταίτινον,
ὥς φασὶ βοῦν οἱ ἀκριβέστεροι, ἐξευρὼν τοῦ ὀρθογω-
νίου τὴν ὑποτείνουσαν ἴσον δυναμένην ταῖς περιε-
χούσαις. ὅσα γε μὴν τοῖς προσιοῦσι διελέγετο, ἢ
37 διεξοδικῶς ἢ συμβολικῶς παρῄνει. διττὸν γὰρ ἦν
αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας τὸ σχῆμα. καὶ τῶν προσιόν-
των οἱ μὲν ἐκαλοῦντο μαθηματικοί, οἱ δ᾽ ἀκουσμα-
τικοί· καὶ μαθηματικοὶ μὲν οἱ τὸν περιττότερον καὶ
πρὸς ἀκρίβειαν διαπεπονημένον τῆς ἐπιστήμης λόγον
ἐκμεμαθηκότες, ἀκουσματικοὶ δ᾽ οἱ μόνας τὰς κεφα-
λαιώδεις ὑποθήκας τῶν γραμμάτων ἄνευ ἀκριβε-
38 στέρας διηγήσεως ἀκηκοότες. παρῄνει δὲ περὶ μὲν
τοῦ θείου καὶ δαιμονίου καὶ ἡρῴου γένους εὔφημον
εἶναι καὶ ἀγαθὴν ἔχειν διάνοιαν, γονεῦσι δὲ καὶ
εὐεργέταις εὔνουν· νόμοις δὲ πείθεσθαι· προσκυνεῖν
δὲ μὴ ἐκ παρέργου τοὺς θεούς, ἀλλ᾽ οἴκοθεν ἐπὶ
τοῦτο ὡρμημένοις· καὶ τοῖς μὲν οὐρανίοις θεοῖς πε-
ριττὰ θύειν, τοῖς δὲ χθονίοις ἄρτια. ἐκάλει γὰρ τῶν
ἀντικειμένων δυνάμεων τὴν μὲν βελτίονα μονάδα
καὶ φῶς καὶ δεξιὸν καὶ ἴσον καὶ μένον καὶ εὐθύ, τὴν

δὲ χείρονα δυάδα καὶ σκότος καὶ ἀριστερὸν καὶ ἄνισον
καὶ περιφερὲς καὶ φερόμενον. παρῄνει δὲ καὶ τοιάδε. 39
φυτὸν ἥμερον καὶ εὔκαρπον, ἀλλὰ μηδὲ ζῷον ὃ μὴ
βλαβερὸν εἶναι πέφυκε τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, μήτε
φθείρειν μήτε βλάπτειν. παρακαταθήκην δὲ μὴ
χρημάτων μόνον ἀλλὰ καὶ λόγων πιστῶς τῷ παρα-
καταθεμένῳ φυλάσσειν. τρισσὰς δ' ἡγεῖσθαι διαφο-
ρὰς τῶν ἀξίων σπουδῆς πραγμάτων, ἃ καὶ μετιτέον
καὶ μεταχειριστέον· πρῶτον μὲν τῶν εὐκλεῶν καὶ
καλῶν, εἶτα τῶν πρὸς τὸν βίον συμφερόντων, τρίτην
δὲ καὶ τελευταίαν τὴν τῶν ἡδέων. ἡδονὴν δὲ οὐ
προσίετο τὴν δημώδη καὶ γοητευτικήν, ἀλλὰ τὴν βέ-
βαιον καὶ σεμνοτάτην καὶ καθαρεύουσαν διαβολῆς.
διττὴν γὰρ εἶναι διαφορὰν ἡδονῶν· τὴν μὲν γὰρ
γαστρὶ καὶ ἀφροδισίοις διὰ πολυτελείας κεχαρισμέ-
νην ἀπείκαζε ταῖς ἀνδροφόνοις τῶν Σειρήνων ᾠδαῖς·
τὴν δ' ἐπὶ καλοῖς καὶ δικαίοις καὶ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγ-
καίοις, ὁμοίως καὶ παραχρῆμα ἡδεῖαν καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν
ἀμεταμέλητον οὖσαν, ἔφασκεν ἐοικέναι Μουσῶν τινὶ
ἁρμονίᾳ. δύο δὲ μάλιστα καιροὺς παρηγγύα ἐν 40
φροντίδι θέσθαι, τὸν μὲν ὅτε εἰς ὕπνον τρέποιτο,
τὸν δ' ὅτ' ἐξ ὕπνου διανίσταιτο. ἐπισκοπεῖν γὰρ
προσήκειν ἐν ἑκατέρῳ τούτοιν τά τε ἤδη πεπραγμένα
καὶ τὰ μέλλοντα, τῶν μὲν γενομένων εὐθύνας παρ'
ἑαυτοῦ ἕκαστον λαμβάνοντα, τῶν δὲ μελλόντων πρό-
νοιαν ποιούμενον. πρὸ μὲν οὖν τοῦ ὕπνου ταῦτα
ἑαυτῷ τὰ ἔπη ἐπᾴδειν ἕκαστον·

μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι
πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν,
πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

πρὸ δὲ τῆς ἐξαναστάσεως ἐκεῖνα·

πρῶτα μὲν ἐξ ὕπνοιο μελίφρονος ἐξυπαναστὰς
εὖ μάλ' ὀπιπεύειν ὅσ' ἐν ἤματι ἔργα τελέσσεις.

41 τοιαῦτα παρῄνει· μάλιστα δ' ἀληθεύειν· τοῦτο γὰρ μόνον δύνασθαι τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖν θεῷ παραπλησίους. ἐπεὶ καὶ τοῦ θεοῦ, ὡς παρὰ τῶν μάγων ἐπυνθάνετο, ὃν Ὡρομάζην καλοῦσιν ἐκεῖνοι, ἐοικέναι τὸ μὲν σῶμα φωτί, τὴν δὲ ψυχὴν ἀληθείᾳ. καὶ ἄλλ' ἄττα ἐπαίδευεν ὅσα παρὰ Ἀριστοκλείας τῆς ἐν Δελφοῖς ἔλεγεν ἀκηκοέναι. ἔλεγε δέ τινα καὶ μυστικῷ τρόπῳ συμβολικῶς, ἃ δὴ ἐπὶ πλέον Ἀριστοτέλης ἀνέγραψεν. οἷον ὅτι τὴν θάλατταν μὲν ἐκάλει εἶναι δάκρυον, τὰς δ' ἄρκτους Ῥέας χεῖρας, τὴν δὲ πλειάδα Μουσῶν λύραν, τοὺς δὲ πλανήτας κύνας τῆς Φερσεφόνης. τὸν δ' ἐκ χαλκοῦ κρουομένου γινόμενον ἦχον φωνὴν εἶναί τινος τῶν δαιμόνων ἐναπειλημμένην τῷ
42 χαλκῷ. ἦν δὲ καὶ ἄλλο εἶδος τῶν συμβόλων τοιοῦτον. ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, τουτέστι μὴ πλεονεκτεῖν. μὴ τὸ πῦρ τῇ μαχαίρᾳ σκαλεύειν, ὅπερ ἦν μὴ τὸν ἀνοιδοῦντα καὶ ὀργιζόμενον κινεῖν λόγοις τεθηγμένοις. στέφανόν τε μὴ τίλλειν, τουτέστι τοὺς νόμους μὴ λυμαίνεσθαι· στέφανοι γὰρ πόλεων οὗτοι. πάλιν δ' αὖ ἕτερα τοιαῦτα. μὴ καρδίαν ἐσθίειν, οἷον μὴ λυπεῖν ἑαυτὸν ἀνίαις. μηδ' ἐπὶ χοίνικος καθέζεσθαι, οἷον μὴ ἀργὸν ζῆν. μηδ' ἀποδημοῦντα ἐπιστρέφεσθαι, μὴ ἔχεσθαι τοῦ βίου τούτου ἀποθνήσκοντα· τὰς λεωφόρους μὴ βαδίζειν, δι' οὗ ταῖς τῶν πολλῶν ἕπεσθαι γνώμαις ἐκώλυεν, τὰς δὲ τῶν λογίων καὶ πεπαιδευμένων μεταθεῖν. μηδὲ χελιδόνας ἐν οἰκίᾳ δέχεσθαι, τουτέστι λάλους ἀνθρώπους καὶ περὶ γλῶτταν ἀκρατεῖς ὁμωροφίους μὴ ποιεῖσθαι. φορτίον δὲ συνανατιθέναι μὲν τοῖς βαστάζουσι, συγκαθαιρεῖν δὲ μή, δι' οὗ παρῄνει μηδενὶ πρὸς ῥᾳ-

στώνην, ἀλλὰ πρὸς ἀρετὴν συμπράττειν. θεῶν τ'
εἰκόνας ἐν δακτυλίοις μὴ φορεῖν, τουτέστι τὴν περὶ
θεῶν δόξαν καὶ λόγον πρόχειρον μηδὲ φανερὸν ἔχειν
μηδὲ εἰς πολλοὺς προφέρειν. σπονδάς τε ποιεῖσθαι
τοῖς θεοῖς κατὰ τὸ οὖς τῶν ἐκπωμάτων· ἐντεῦθεν
γὰρ ἠνίττετο τιμᾶν τοὺς θεοὺς καὶ ὑμνεῖν τῇ μου-
σικῇ· αὕτη γὰρ διὰ ὤτων χωρεῖ. μὴ ἐσθίειν ὅσα μὴ
θέμις, γένεσιν, αὔξησιν, ἀνχήν, τελευτήν, μηδ' ἐξ ὧν
ἡ πρώτη τῶν πάντων ὑπόθεσις γίνεται. ἔλεγε δ' ἀπέ- 43
χεσθαι τῶν καταθυομένων ὀσφύος καὶ διδύμων καὶ
αἰδοίων καὶ μυελοῦ καὶ ποδῶν καὶ κεφαλῆς. ὑπόθε-
σιν μὲν γὰρ τὴν ὀσφῦν ἐκάλει, διότι ἐπὶ ταύτῃ ὡς
ἐπὶ θεμελίῳ συνίσταται τὰ ζῷα· γένεσιν δὲ τοὺς δι-
δύμους καὶ αἰδοῖα, ἄνευ γὰρ τῆς τούτων ἐνεργείας
οὐ γίνεται ζῷον· αὔξησιν δὲ τὸν μυελὸν ἐκάλει, ὃς
τοῦ αὔξεσθαι πᾶσι ζῴοις αἴτιος· ἀρχὴν δὲ τοὺς πό-
δας, τὴν δὲ κεφαλὴν τελευτήν· ἅπερ τὰς μεγίστας
ἡγεμονίας ἔχει τοῦ σώματος. ἴσα δὲ κυάμων παρῄνει
ἀπέχεσθαι καθάπερ ἀνθρωπίνων σαρκῶν. ἱστοροῦσι 44
δ' αὐτὸν ἀπαγορεύειν τὸ τοιοῦτον ὅτι τῆς πρώτης ἀρ-
χῆς καὶ γενέσεως ταραττομένης καὶ πολλῶν ἅμα συν-
ηνεγμένων καὶ συσπειρομένων καὶ συσσηπομένων
ἐν τῇ γῇ κατ' ὀλίγον γένεσις καὶ διάκρισις συνέστη
ζῴων τε ὁμοῦ γεννωμένων καὶ φυτῶν ἀναδιδομέ-
νων, τότε δὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς σηπεδόνος ἀνθρώπους
συστῆναι καὶ κύαμον βλαστῆσαι. τούτου τε φανερὰ
ἐπῆγε τεκμήρια. εἰ γάρ τις διατρώγων κύαμον καὶ
τοῖς ὀδοῦσι λεάνας ἐν ἀλέᾳ τῆς τοῦ ἡλίου βολῆς κατα-
θείη πρὸς ὀλίγον, εἶτ' ἀποστὰς ἐπανέλθοι μετ' οὐ
πολύ, εὕροι ἂν ὀδωδότα ἀνθρωπείου φόνου· εἰ δὲ
καὶ ἀνθοῦντος ἐν τῷ βλαστάνειν τοῦ κυάμου λαβών
τις περκάζοντος τοῦ ἄνθους βραχὺ ἐνθείη ἀγγείῳ

κεραμεῷ καὶ ἐπίθημα ἐπιθεὶς ἐν τῇ γῇ κατορύξειε καὶ ἐνενήκοντα παραφυλάξειεν ἡμέρας μετὰ τὸ κατορυχθῆναι, εἶτα μετὰ ταῦτα ὀρύξας λάβοι καὶ ἀφέλοι τὸ πῶμα, εὕροι ἂν ἀντὶ τοῦ κυάμου ἢ παιδὸς κεφα-
45 λὴν συνεστῶσαν ἢ γυναικὸς αἰδοῖον. ἀπέχεσθαι δὲ καὶ ἄλλων παρήνει, οἷον μήτρας τε καὶ τριγλίδος καὶ ἀκαλήφης, σχεδὸν δὲ καὶ τῶν ἄλλων θαλασσίων ξυμπάντων. ἀνέφερε δ' αὑτὸν εἰς τοὺς πρότερον γεγονότας, πρῶτον μὲν Εὔφορβος λέγων γενέσθαι, δεύτερον δ' Αἰθαλίδης, τρίτον Ἑρμότιμος, τέταρτον δὲ Πύρρος, νῦν δὲ Πυθαγόρας. δι' ὧν ἐδείκνυεν ὡς ἀθάνατος ἡ ψυχὴ καὶ τοῖς κεκαθαρμένοις εἰς μνήμην τοῦ παλαιοῦ βίου ἀφικνεῖται.

46 φιλοσοφίαν δ' ἐφιλοσόφησεν ἧς ὁ σκοπὸς ῥύσασθαι καὶ διελευθερῶσαι τῶν τοιούτων εἱργμῶν τε καὶ συνδέσμων τὸν καταχεχωρισμένον ἡμῖν νοῦν· οὗ χωρὶς ὑγιὲς οὐδὲν ἄν τις οὐδ' ἀληθὲς τὸ παράπαν ἐκμάθοι οὐδ' ἂν κατίδοι δι' ἧστινος οὖν ἐνεργῶν αἰσθήσεως. νοῦς γὰρ κατ' αὐτὸν πάνθ' ὁρᾷ καὶ πάντ' ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα τυφλὰ καὶ κωφά. καθαρθέντι δὲ τότε δεῖν προσάγειν τι τῶν ὀνησιφόρων. προσῆγε δὲ ταῦτα μηχανὰς ἐπινοῶν, πρῶτον μὲν παιδαγωγῶν ἑαυτὸν ἠρέμα πρὸς τὴν τῶν ἀιδίων καὶ ὁμοφύλων αὐτῷ ἀσωμάτων ἀεὶ καὶ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θέαν, ἐκ τῶν κατ' ὀλίγον προσβιβάζων, μὴ συνταραχθεὶς τῇ ἄφνω καὶ ἀθρόως μεταβολῇ ἀποστραφῇ καὶ ἀπείπῃ διὰ τὴν τοσαύτην τε καὶ
47 τοσούτῳ χρόνῳ τροφῆς κακίαν. μαθήμασι τοίνυν καὶ τοῖς ἐν μεταιχμίῳ σωμάτων τε καὶ ἀσωμάτων θεωρήμασι προεγύμναζε κατὰ βραχὺ πρὸς τὰ ὄντως

30. τριχῇ μὲν διαστατὰ ὡς σώματα, ἄνευ δ' ἀντιτυπίας ὡς ἀσώματα.

ὄντα ἀπὸ τῶν μηδέποτε κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἐν ταὐτῷ μηδ' ἐφ' ὅσον οὖν διαμενόντων σωματικῶν τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα μετὰ τεχνικῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν ἔφεσιν τῶν τροφῶν προσάγων. δι' ὧν ἀντεισάγων τὴν τῶν ὄντως ὄντων θέαν μακαρίους ἀπετέλει. ἡ μὲν οὖν περὶ τὰ μαθήματα γυμνασία εἰς τοῦτο παρείληπτο. ἡ δὲ 48 περὶ τῶν ἀριθμῶν πραγματεία, ὡς ἄλλοι τε φασὶ καὶ Μοδέρατος ὁ ἐκ Γαδείρων πάνυ συνετῶς ἐν δέκα βιβλίοις συναγαγὼν τὸ ἀρέσκον τοῖς ἀνδράσι διὰ τοῦτο ἐσπουδάσθη. μὴ δυνάμενοι γάρ, φησί, τὰ πρῶτα εἴδη καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς σαφῶς τῷ λόγῳ παραδοῦναι διά τε τὸ δυσπερινόητον αὐτῶν καὶ δυσέξοιστον, παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς εὐσήμου διδασκαλίας χάριν μιμησάμενοι τοὺς γεωμέτρας καὶ τοὺς γραμματιστάς. ὡς γὰρ οὗτοι, τὰς δυνάμεις τῶν στοιχείων καὶ αὐτὰ ταῦτα βουλόμενοι παραδοῦναι, παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς χαρακτῆρας, τούτους λέγοντες ὡς πρὸς τὴν πρώτην διδασκαλίαν στοιχεῖα εἶναι, ὕστερον μέντοι διδάσκουσιν ὅτι οὐχ οὗτοι στοιχεῖά εἰσιν οἱ χαρακτῆρες, ἀλλὰ διὰ τούτων ἔννοια γίνεται τῶν πρὸς ἀλήθειαν στοιχείων· καὶ οἱ γεωμέτραι μὴ ἰσχύοντες τὰ ἀσώματα εἴδη 49 λόγῳ παραστῆσαι παραγίνονται ἐπὶ τὰς διαγραφὰς τῶν σχημάτων, λέγοντες εἶναι τρίγωνον τόδε, οὐ τοῦτο βουλόμενοι τρίγωνον εἶναι τὸ ὑπὸ τὴν ὄψιν ὑποπῖπτον, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο, καὶ διὰ τούτου τὴν ἔννοιαν τοῦ τριγώνου παριστᾶσι. καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων οὖν λόγων καὶ εἰδῶν τὸ αὐτὸ ἐποίησαν οἱ Πυθαγόρειοι, μὴ ἰσχύοντες λόγῳ παραδιδόναι τὰ ἀσώματα εἴδη καὶ τὰς πρώτας ἀρχάς, παρεγένοντο ἐπὶ τὴν διὰ τῶν ἀριθμῶν δήλωσιν. καὶ οὕτως τὸν μὲν τῆς ἑνότητος λόγον καὶ τὸν τῆς ταυτότητος καὶ τὸν τῆς ἰσότητος καὶ τὸ αἴτιον τῆς συμπνοίας καὶ τῆς συμπαθείας τῶν ὅλων

καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος
ἓν προσηγόρευσαν· καὶ γὰρ τὸ ἐν τοῖς κατὰ μέρος ἓν
τοιοῦτο ὑπάρχει ἡνωμένον τοῖς μέρεσι καὶ σύμπνουν
50 κατὰ μετουσίαν τοῦ πρώτου αἰτίου. τὸν δὲ τῆς ἑτε-
ρότητος καὶ ἀνισότητος καὶ παντὸς τοῦ μεριστοῦ καὶ
ἐν μεταβολῇ καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντος δυοειδῆ λόγον
καὶ δυάδα προσηγόρευσαν· τοιαύτη γὰρ κἂν τοῖς
κατὰ μέρος ἡ τῶν δύο φύσις. καὶ οὗτοι οἱ λόγοι
οὐ κατὰ τούτους μὲν εἰσί, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς οὐκ
ἔτι, ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν καὶ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους
δυνάμεις τινὰς ἀπολιπόντας ἑνοποιοὺς καὶ διακρα-
τητικὰς τῶν ὅλων οὔσας, καὶ εἰσί τινες καὶ παρ'
ἐκείνοις λόγοι ἰσότητος καὶ ἀνομοιότητος καὶ ἑτερό-
τητος. τούτους οὖν τοὺς λόγους εὐσήμου χάριν δι-
δασκαλίας τῷ τοῦ ἑνὸς ὀνόματι προσαγορεύουσι καὶ
τῷ τῆς δυάδος· οὐ διαφέρει δέ γε τοῖς αὐτοῖς ἢ δυο-
51 ειδὲς ἢ ἀνισοειδὲς εἰπεῖν ἢ ἑτεροειδές. ὁμοίως δὲ ἐπὶ
τῶν ἄλλων ἀριθμῶν ὁ αὐτὸς λόγος· πᾶς γὰρ κατά
τινων δυνάμεων τέτακται. πάλιν γὰρ ἔστι τι ἐν τῇ
φύσει τῶν πραγμάτων ἔχον ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τε-
λευτήν. κατὰ τοῦ τοιούτου εἴδους καὶ κατὰ τῆς τοιαύ-
της φύσεως τὸν τρία ἀριθμὸν κατηγόρησαν. διὸ καὶ
πᾶν τὸ μεσότητι προσκεχρημένον τριοειδὲς εἶναι
φασίν. οὕτως δὲ καὶ πᾶν τὸ τέλειον προσηγόρευσαν.
καὶ εἴ τί ἐστι τέλειον, τοῦτο φασὶν ἐκείνῃ τῇ ἀρχῇ
προσκεχρῆσθαι καὶ κατ' ἐκείνην κεκοσμῆσθαι. ἣν
ἄλλως μὴ δυνάμενοι ὀνομάσαι τῷ τῆς τριάδος ὀνό-
ματι ἐπ' αὐτῆς ἐχρήσαντο· καὶ εἰς ἔννοιαν αὐτῆς
βουλόμενοι εἰσαγαγεῖν ἡμᾶς διὰ τοῦ εἴδους τούτου
ταύτῃ εἰσήγαγον. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δ' ἀριθμῶν ὁ
αὐτὸς λόγος. οὗτοι οὖν οἱ λόγοι καθ' οὓς οἱ ῥηθέντες
52 ἀριθμοὶ ἐτάγησαν. καὶ οἱ ἑξῆς περιέχονται ὑπὸ μιᾶς

τινὸς ἰδέας καὶ δυνάμεως· ταύτην δεκάδα οἷον δεχάδα προσηγόρευσαν. δι' ὃ καὶ τέλειον ἀριθμὸν τὸν δέκα εἶναι λέγουσι, μᾶλλον δὲ τελειότατον ἁπάντων, πᾶσαν διαφορὰν ἀριθμοῦ καὶ πᾶν εἶδος λόγου καὶ ἀναλογίαν ἐν ἑαυτῷ περιειληφότα. εἰ γὰρ ἡ τοῦ παντὸς φύσις κατ' ἀριθμῶν λόγους τε καὶ ἀναλογίας περατοῦται καὶ πᾶν τὸ γεννώμενον καὶ αὐξανόμενον καὶ τελειούμενον κατ' ἀριθμῶν λόγους διεξάγει, πάντα δὲ λόγον καὶ πᾶσαν ἀναλογίαν καὶ πᾶν εἶδος ἀριθμοῦ περιέχει ἡ δεκάς, πῶς οὐκ ἂν τέλειος ἀριθμὸς λέγοιτο αὕτη; ἡ μὲν δὴ περὶ τῶν ἀριθμῶν πραγ- 53
ματεία τοιαύτη τοῖς Πυθαγορείοις. καὶ διὰ ταύτην πρωτίστην οὖσαν τὴν φιλοσοφίαν ταύτην συνέβη σβεσθῆναι, πρῶτον μὲν διὰ τὸ αἰνιγματῶδες, ἔπειτα διὰ τὸ καὶ τὰ γεγραμμένα δωριστὶ γεγράφθαι, ἐχούσης τι καὶ ἀσαφὲς τῆς διαλέκτου καὶ μηδὲν διὰ τοῦτο ὑπονοεῖσθαι καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς ἀνιστορούμενα δόγματα ὡς νόθα καὶ παρηκουσμένα τῷ μὴ ἄντικρυς Πυθαγορικοὺς εἶναι τοὺς ἐκφέροντας ταῦτα. πρὸς δὲ τούτοις τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη Σπεύσιππόν τε καὶ Ἀριστόξενον καὶ Ξενοκράτη, ὥς φασιν οἱ Πυθαγόρειοι, τὰ μὲν κάρπιμα σφετερίσασθαι διὰ βραχείας ἐπισκευῆς, τὰ δ' ἐπιπόλαια καὶ ἐλαφρὰ καὶ ὅσα πρὸς διασκευὴν καὶ χλευασμὸν τοῦ διδασκαλείου ὑπὸ τῶν βασκάνων ὕστερον συκοφαντούντων προβάλλεται συναγαγεῖν καὶ ὡς ἴδια τῆς αἱρέσεως καταχωρίσαι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπέβη ὕστερον. Πυθαγό- 54
ρας δ' ἄχρι πολλοῦ κατὰ τὴν Ἰταλίαν οὕτως ἐθαυμάζετο αὐτός τε καὶ οἱ συνόντες αὐτῷ ἑταῖροι, ὥστε καὶ τὰς πολιτείας τοῖς ἀπ' αὐτοῦ ἐπιτρέπειν τὰς πόλεις. ὀψὲ δέ ποτε ἐφθονήθησαν, καὶ συνέστη κατ' αὐτῶν ἐπιβουλὴ τοιάδε τις. Κύλων ἀνὴρ Κροτωνιά-

της, κατὰ μὲν τὸ γένος καὶ δόξαν προγονικὴν καὶ
βίου περιουσίαν πάντας ὑπερβάλλων τοὺς πολίτας,
χαλεπὸς δ' ἄλλως καὶ βίαιος καὶ τυραννικός, τῇ τε τῶν
φίλων περιβολῇ καὶ τῇ τοῦ πλούτου δυνάμει πρὸς
ἰσχὺν ἀδικημάτων χρώμενος, οὗτος τῶν τ' ἄλλων
ἁπάντων ἃ ἐδόκει καλὰ ἑαυτὸν ἠξίου, ἡγεῖτο δὲ καὶ τῆς
Πυθαγόρου φιλοσοφίας ἀξιώτατον εἶναι μετασχεῖν.
πρόσεισι τῷ Πυθαγόρᾳ ἑαυτὸν ἐπαινῶν ὡς βουλόμε-
νος συνεῖναι αὐτῷ. ὁ δ' εὐθὺς φυσιογνωμονήσας τὸν
ἄνδρα καὶ ὁποῖος ἦν συνιδὼν ἐκ τῶν σημείων ἃ διὰ
τοῦ σώματος ἐθήρα τῶν προσιόντων, ἀπιέναι ἐκέ-
λευσε καὶ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν. τοῦτο τὸν Κύλωνα οὐ
μετρίως ἐλύπησεν ὥσπερ ὑβρισμένον καὶ τὰ ἄλλα χα-
55 λεπὸν ὄντα καὶ ὀργῆς ἀκρατῆ. συναγαγὼν οὖν τοὺς
φίλους διέβαλλε τὸν Πυθαγόραν καὶ παρεσκεύαζεν
ὡς ἐπιβουλεύσων αὐτῷ τε καὶ τοῖς γνωρίμοις.
τοὐντεῦθεν δ' οἱ μὲν φασὶ τῶν ἑταίρων τοῦ Πυθα-
γόρου συνηγμένων ἐν τῇ Μίλωνος οἰκίᾳ τοῦ ἀθλητοῦ
παρὰ τὴν Πυθαγόρου ἀποδημίαν (ὡς γὰρ Φερεκύ-
δη τὸν Σύριον αὐτοῦ διδάσκαλον γενόμενον εἰς
Δῆλον πεπόρευτο νοσοκομήσων αὐτὸν περιπετῆ γε-
νόμενον τῷ ἱστορουμένῳ τῆς φθειριάσεως πάθει καὶ
κηδεύσων), πάντας πανταχῇ ἐνέπρησαν αὐτοῦ τε καὶ
κατέλευσαν, δύο ἐκφυγόντων ἐκ τῆς πυρᾶς, Ἀρχίπ-
που τε καὶ Λύσιδος, ὥς φησι Νεάνθης· ὧν ὁ Λύσις
ἐν Ἑλλάδι ᾤκησε καὶ Θήβας ἐπῴκησεν Ἐπαμεινώνδᾳ
56 τε συγγέγονεν, οὗ καὶ διδάσκαλος γέγονε. Δικαίαρχος
δὲ καὶ οἱ ἀκριβέστεροι καὶ τὸν Πυθαγόραν φασὶ παρεῖ-
ναι τῇ ἐπιβουλῇ. Φερεκύδην γὰρ πρὸ τῆς ἐκ Σάμου
ἀπάρσεως τελευτῆσαι. τῶν δὲ ἑταίρων ἀθρόους μὲν
τετταράκοντα ἐν οἰκίᾳ τινὸς παρεδρεύοντας ληφθῆναι,
τοὺς δὲ πολλοὺς σποράδην κατὰ τὴν πόλιν ὡς ἔτυχον

εἰς ἄστυ διαφθαρῆναι. Πυθαγόραν δὲ κρατουμένων τῶν φίλων τὸ μὲν πρῶτον εἰς Καυλωνίαν τὸν ὅρμον σωθῆναι, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν εἰς Λοκρούς. πυθομένους δὲ τοὺς Λοκροὺς τῶν γερόντων τινὰς ἐπὶ τὰ τῆς χώρας ὅρια ἀποστεῖλαι. τούτους δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσαντας εἰπεῖν "ἡμεῖς, ὦ Πυθαγόρα, σοφὸν μὲν ἄνδρα σε καὶ δεινὸν ἀκούομεν· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς ἰδίοις νόμοις οὐθὲν ἔχομεν ἐγκαλεῖν. αὐτοὶ μὲν ἐπὶ τῶν ὑπαρχόντων πειρασόμεθα μένειν· σὺ δ' ἑτέρωθί που βάδιζε λαβὼν παρ' ἡμῶν εἴ του κεχρημένος τῶν ἀναγκαίων τυγχάνεις." ἐπεὶ δ' ἀπὸ τῆς τῶν Λοκρῶν πόλεως τὸν εἰρημένον ἀπηλλάγη τρόπον, εἰς Τάραντα πλεῦσαι· πάλιν δὲ κἀκεῖ παραπλήσια παθόντα τοῖς περὶ Κρότωνα εἰς Μεταπόντιον ἐλθεῖν. πανταχοῦ γὰρ ἐγένοντο μεγάλαι στάσεις, ἃς ἔτι καὶ νῦν οἱ περὶ τοὺς τόπους μνημονεύουσί τε καὶ διηγοῦνται, τὰς ἐπὶ τῶν Πυθαγορείων καλοῦντες. Πυθαγόρειοι δ' ἐκλήθησαν ἡ σύστασις ἅπασα ἡ συνακολουθήσασα αὐτῷ. ἐν δὲ τῇ περὶ Μεταπόντιον καὶ 57
Πυθαγόραν αὐτὸν λέγουσι τελευτῆσαι καταφυγόντα ἐπὶ τὸ Μουσῶν ἱερόν, σπάνει τῶν ἀναγκαίων τεσσαράκοντα ἡμέρας διαμείναντα. οἱ δὲ φασὶν ὅτι τοῦ πυρὸς νεμομένου τὴν οἴκησιν ἐν ᾗ συνειλεγμένοι ἐτύγχανον, θέντας αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ τοὺς ἑταίρους δίοδον παρέχειν τῷ διδασκάλῳ, γεφυρώσαντας τὸ πῦρ τοῖς σφετέροις σώμασι. διεκπεσόντα δ' ἐκ τοῦ πυρὸς τὸν Πυθαγόραν διὰ τὴν ἐρημίαν τῶν συνήθων ἀθυμήσαντα ἑαυτὸν τοῦ βίου ἐξαγαγεῖν. τῆς δὲ συμφορᾶς οὕτως κατασχούσης τοὺς ἄνδρας συνεξέλιπε καὶ ἡ ἐπιστήμη ἄρρητος ἐν τοῖς στήθεσι φυλα-

28. περιπίπτεις, ὦ καλέ· ὁ γὰρ μηδέποτε κλέων πῶς ὑπὸ ἀθυμίας ἀπήγξατο;

χθεῖσα ἄχρι τότε, μόνων τῶν δυσσυνέτων παρὰ τοῖς
ἔξω διαμνημονευομένων. οὔτε γὰρ τοῦ Πυθαγόρου
σύγγραμμα ἦν, οἵ τ' ἐκφυγόντες Λῦσίς τε καὶ Ἄρ-
χιππος καὶ ὅσοι ἀποδημοῦντες ἐτύγχανον, ὀλίγα διέ-
σωσαν ζώπυρα τῆς φιλοσοφίας ἀμυδρά τε καὶ δυσ-
58 θήρατα. μονωθέντες γὰρ καὶ ἐπὶ τῷ συμβάντι
ἀθυμήσαντες διεσπάρησαν ἄλλος ἀλλαχοῦ, τὴν πρὸς
ἀνθρώπους κοινωνίαν ἀποστραφέντες. διευλαβού-
μενοι δὲ μὴ παντελῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀπόληται τὸ φι-
λοσοφίας ὄνομα καὶ θεοῖς αὐτοῖς διὰ τοῦτο ἀπεχθά-
νωνται, ὑπομνήματα κεφαλαιώδη συνταξάμενοι τά
τε τῶν πρεσβυτέρων συγγράμματα καὶ ὧν διεμέ-
μνηντο συναγαγόντες κατέλιπεν ἕκαστος οὗπερ ἐτύγ-
χανε τελευτῶν, ἐπισκήψαντες υἱοῖς ἢ θυγατράσιν ἢ
γυναιξὶ μηδενὶ δοῦναι τῶν ἐκτὸς τῆς οἰκίας· αἱ
δὲ μέχρι πολλοῦ χρόνου τοῦτο διετήρησαν ἐκ δια-
δοχῆς τὴν αὐτὴν ἐντολὴν διαγγέλλουσαι τοῖς ἀπογό-
59 νοις. τεκμηραίμεθα δέ, φησὶ Νικόμαχος, περὶ τοῦ μὴ
παρέργως αὐτοὺς τὰς ἀλλοτρίας ἐκκλίνειν φιλίας,
ἀλλὰ πάνυ σπουδαίως περικάμπτειν αὐτὰς καὶ φυ-
λάττεσθαι καὶ μὴν περὶ τοῦ μέχρι πολλῶν γενεῶν τὸ
φιλικὸν πρὸς ἀλλήλους ἀνένδοτον αὐτοὺς διατετη-
ρηκέναι, καὶ ἐξ ὧν Ἀριστόξενος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πυ-
θαγόρου βίου αὐτὸς διακηκοέναι φησὶ Διονυσίου
τοῦ Σικελίας τυράννου, ὅτ' ἐκπεσὼν τῆς μοναρχίας
γράμματα ἐν Κορίνθῳ ἐδίδασκεν. φησὶ δ' οὕτως.
οἴκτων καὶ δακρύων καὶ πάντων τῶν τοιούτων εἴρ-
γεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ὡς ἐνδέχεται μάλιστα.
ὁ αὐτὸς δὲ λόγος καὶ περὶ θωπείας καὶ δεήσεως καὶ
60 λιτανείας καὶ πάντων τῶν τοιούτων. βουλόμενος οὖν
ποτὲ Διονύσιος πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν, λεγομένων
τινῶν ὡς συλληφθέντες οὐκ ἐμμενοῦσι τῇ πρὸς ἀλ-

λήλους πίστει, τῷδ' ἐποίησεν. συνελήφθη μὲν Φιντίας καὶ ἀνήχθη πρὸς τὸν τύραννον. κατηγορεῖν δ' αὐτὸν Διονύσιον ὡς ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ· καὶ δὴ τοῦτο ἐξεληλέγχθαι κεκρίσθαι τ' ἀποθνήσκειν αὐτόν. τὸν δέ, ἐπεὶ οὕτως αὐτῷ δέδοκται, εἰπεῖν δοθῆναί γε τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας, ὅπως οἰκονομήσηται τά τε καθ' ἑαυτὸν καὶ τὰ κατὰ Δάμωνα· εἶναι γὰρ αὐτῷ ἑταῖρον καὶ κοινωνόν· πρεσβύτερον δ' αὐτὸν ὄντα πολλὰ τῶν περὶ τὴν οἰκονομίαν εἰς αὐτὸν ἀνειληφέναι. ἠξίου δ' ἀφεθῆναι ἐγγυητὴν παρασχὼν τὸν Δάμωνα. συγχωρήσαντος δὲ τοῦ Διονυσίου μεταπεμφθεὶς ὁ Δάμων καὶ τὰ συμβάντα ἀκούσας ἐνεγγυήσατο καὶ ἔμεινεν ἕως ἂν ἐπανέλθῃ ὁ Φιντίας.
ὁ μὲν οὖν Διονύσιος ἐξεπλήττετο ἐπὶ τοῖς γιγνομέ- 61
νοις. ἐκείνους δὲ τοὺς ἐξ ἀρχῆς εἰσαγαγόντας τὴν διάπειραν τὸν Δάμωνα χλευάζειν ὡς ἐγκαταλειφθησόμενον. ὄντος δὲ τοῦ ἡλίου περὶ δυσμὰς ἥκειν τὸν Φιντίαν ἀποθανούμενον, ἐφ' ᾧ πάντας ἐκπλαγῆναι. Διονύσιον δὲ περιβαλόντα καὶ φιλήσαντα τοὺς ἄνδρας ἀξιῶσαι τρίτον αὐτὸν εἰς τὴν φιλίαν παραδέξασθαι· τοὺς δὲ μηδενὶ τρόπῳ καίτοι πολλὰ λιπαροῦντος αὐτοῦ συγκαταθεῖναι εἰς τοιοῦτο. καὶ ταῦτα μὲν Ἀριστόξενος ὡς παρ' αὐτοῦ ἀκούσας Διονυσίου ἀπήγγειλεν. Ἱππόβοτος δὲ καὶ Νεάνθης περὶ Μυλλίου καὶ Τιμύχας ἱστοροῦσι. . . .

ΠΕΡΙ ΑΠΟΧΗΣ ΕΜΨΥΧΩΝ.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Τῶν πρὸς ἡμᾶς ἡκόντων, ὦ Φίρμε, πυθόμενος 1
ὡς τῆς ἀσάρκου καταγνοὺς τροφῆς ἐπὶ τὴν ἔνσαρκον
ἀναδεδράμηκας·πάλιν βοράν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἠπί-
στουν, τῆς τε σῆς σωφροσύνης στοχαζόμενος καὶ τῆς
εὐλαβείας ἣν πρὸς τοὺς ταῦτα ὑποδείξαντας παλαιούς
τε ὁμοῦ καὶ θεοφόβους ἄνδρας πεποιήμεθα. ἐπεὶ δὲ
καὶ ἄλλοι ἐπὶ τοῖς πρώτοις μηνύοντες τὴν ἀγγελίαν
ἐβεβαίουν, τὸ μὲν ἐπιπλήττειν σοι, οὔτε κατὰ τὴν
παροιμίαν φυγῇ κακοῦ τὸ ἄμεινον εὑρόντι, οὔτε κατὰ
τὸν Ἐμπεδοκλέα τὸν μὲν πρότερον ἀποδυσαμένῳ βίου,
εἰς δὲ τὸν βελτίω ὑποστρέψαντι, ἀγροικόν τ' εἶναι
ἐδόκει καὶ πόρρω τῆς κατὰ τὸν λογισμὸν πειθοῦς εὑ-
ρισκομένης· τὸ δ' αὖ διὰ τοῦ λόγου τὸν ἔλεγχον τῶν
ἁμαρτημάτων ἐκκαλύπτειν ἀφ' οἵων τε εἰς οἷα κατα-
βέβηκας μηνύειν, τῆς τε πρὸς ἀλλήλους φιλίας ἀντά-
ξιον καὶ τῶν πρὸς ἀλήθειαν τὸν αὑτῶν βίον συν-
ταξαμένων εἶναι ἐδικαίουν. καὶ γάρ μοι κατ' ἐμαυ- 2
τὸν λογιζομένῳ τὴν τῆς μεταθέσεως αἰτίαν, ὑγείας
μὲν καὶ ῥώμης, ὡς ἂν ὁ πολὺς καὶ ἰδιώτης φαίη ὄχλος,
οὐκ ἂν μεταβαλέσθαι σε φήσαιμι· τοὐναντίον γὰρ
καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ πρὸς σύμμετρον ὑπομονὴν τῶν
περὶ φιλοσοφίαν πόνων τὴν ἄσαρκον δίαιταν αὐτὸς
συνὼν ἡμῖν ὡμολόγεις συμβάλλεσθαι· τῇ τε πείρᾳ

γινώσκειν πάρεστιν ὡς ταῦτα λέγων ἠλήθευες. ἢ δι' ἀπάτην οὖν ἢ τὸ μηδὲν διαφέρειν ἡγεῖσθαι πρὸς φρόνησιν τὸ οὕτως ἢ ἐκείνως διαιτᾶσθαι, ἢ δι' ἄλλην ἴσως αἰτίαν ἣν ἀγνοῶ, φόβον τῆς ἐν τῷ παραβαίνειν ἀσεβείας ἐπαρτῶσαν μείζονα ἐπὶ τὰ πρόσθεν ἀναδραμεῖν σε παρανομήματα ἐφαίνετο. οὐ γὰρ δὴ δι' ἀκρασίαν καὶ πόθον τῆς ὀψοφάγου λαιμαργίας καταφρονῆσαι τῶν πατρίων ἧς ἐξήλωκας φιλοσοφίας νόμων φήσαιμι ἄν σε, οὐδ' ἐλάττω τὴν φύσιν τῶν παρά τισιν ἰδιωτῶν εἶναι, οἳ νόμους ἐναντίους οἷς ἔζων πρότερον καταδεξάμενοι τομάς τε μορίων ὑπομένουσι, καί τινων ζῴων, ὧν πρόσθεν ἐνεφοροῦντο, ἀπόσχοιντο

3 ἂν μᾶλλον ἢ κρεῶν ἀνθρωπείων. ἐπεὶ δέ τινες τῶν ἀφικομένων καὶ λόγους ἀπεμνημόνευον, οὓς κατὰ τῶν ἀπεχομένων ἐποιοῦ, οὐ σχετλιάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ νεμεσᾶν παρῆν, εἰ ψυχροῖς καὶ ἄγαν ἑώλοις σοφισματίοις πεισθέντες αὐτούς τε ἀπατᾶν καὶ παλαιὸν δόγμα καὶ θεοῖς φίλον ἀνατρέπειν ὑπεμείνατε. ὅθεν μοι ἐδόκει μὴ μόνον τὸ οἰκεῖον ὑποδεικνύναι ὡς ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐναντίων πολλῷ ἰσχυρότερα τῶν ὑφ' ὑμῶν λεγομένων ὄντα καὶ πλήθει καὶ δυνάμει καὶ ταῖς ἄλλαις κατασκευαῖς συναγαγεῖν τε καὶ λῦσαι, οὐδ' ὑπὸ τῶν ἐμβριθῶν δοκούντων εἶναι, οὐχ ὅτι τῶν ἑώλων καὶ ἐπιπολαίων σοφισμάτων τὸ ἀληθὲς ἡττημένον δεικνύντα. ἴσως γὰρ ἀγνοεῖς ὅτι τῇ ἀποχῇ τῶν ἐμψύχων οὐκ ὀλίγοι ἀντειρήκασιν, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλοσόφων οἵ τ' ἀπὸ τοῦ περιπάτου καὶ τῆς στοᾶς καὶ τοῦ Ἐπικούρου τὸ πλεῖστον τῆς ἀντιλογίας πρὸς τὴν Πυθαγόρου καὶ Ἐμπεδοκλέους ἀποτεινόμενοι φιλοσοφίαν, ἧς ζηλωτὴς εἶναι ἐσπούδακας· τῶν τε φιλολόγων συχνοὶ καὶ Κλώδιός τις Νεαπολίτης πρὸς τοὺς ἀπεχομένους τῶν σαρκῶν βιβλίον κατεβάλετο. ὧν

τὰς πραγματευτικὰς καὶ κοινὰς πρὸς τὸ δόγμα ζητήσεις παραθήσομαι, τὰς ἰδίως πρὸς τὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους φερομένας κατασκευὰς παραιτησάμενος.

4 εὐθὺς τοίνυν φασὶν οἱ ἀντιλέγοντες τὴν δικαιοσύνην συγχεῖσθαι καὶ τὰ ἀκίνητα κινεῖσθαι, ἐὰν τὸ δίκαιον μὴ πρὸς τὸ λογικὸν μόνον τείνωμεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἄλογον· οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς θεοὺς πρὸς ἡμᾶς ἡγούμενοι, οἰκείως δὲ καὶ πρὸς τὰ ἄλογα θηρία τὰ μηδὲν ἡμῖν προσήκοντα ἔχοντες, καὶ οὐχὶ τοῖς μὲν πρὸς ἔργον χρώμενοι, τοῖς δὲ πρὸς ἐδωδήν, ἔκφυλα καὶ ἄτιμα τῆς κοινωνίας καθάπερ πολιτείας νομίζοντες. ὁ γὰρ καθάπερ ἀνθρώποις καὶ τούτοις χρώμενος φειδόμενός τε καὶ μὴ βλάπτων, προσάπτων τῇ δικαιοσύνῃ ὃ μὴ δύναται φέρειν, καὶ τὸ δυνατὸν αὐτῆς ἀπόλλυσι καὶ διαφθείρει τῷ ἀλλοτρίῳ τὸ οἰκεῖον. γίγνεται γὰρ ἢ τὸ ἀδικεῖν ἀναγκαῖον ἡμῖν ἀφειδοῦσιν αὐτῶν, ἢ μὴ χρωμένοις τὸ ζῆν ἀδύνατον καὶ ἄπορον, καὶ τρόπον τινὰ θηρίων βίον βιωσόμεθα τὰς ἀπὸ τῶν θηρίων προέμενοι χρείας. 5 ἀφίημι γὰρ Νομάδων καὶ Τρωγλοδυτῶν ἀνεξευρέτους ἀριθμῷ μυριάδας, οἷ τροφὴν σάρκας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἴσασιν. ἀλλὰ καὶ ἡμῖν τοῖς ἡμέρως καὶ φιλανθρώπως ζῆν δοκοῦσι ποῖον ἔργον ἀπολείπεται γῆς, ποῖον ἐν θαλάττῃ, τίς ἐναργὴς τέχνη, τίς κόσμος διαίτης, ἂν ὡς πρὸς ὁμόφυλα τὰ ζῷα διακειώμεθα ἀβλαβῶς καὶ μετὰ εὐλαβείας αὐτοῖς προσφερώμεθα; εἰπεῖν γὰρ ἔργον οὐδέν. οὐδὲ φάρμακον οὐδὲ ἴαμα τῆς ἢ τὸν βίον ἀναιρούσης ἀπορίας ἢ τὴν δικαιοσύνην ἔχομεν, ἂν μὴ τὸν ἀρχαῖον νόμον καὶ ὅρον φυλάττωμεν, ᾧ καθ' Ἡσίοδον ὁ Ζεὺς τὰς φύσεις διελὼν καὶ θέμενος ἰδίᾳ τῶν γενῶν ἑκάτερον

ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ' αὐτοῖς,
ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην

6 πρὸς ἀλλήλους. οἷς δὲ οὐκ ἔστι τὸ δικαιοπραγεῖν πρὸς ἡμᾶς, οὐδὲ ἡμῖν πρὸς ἐκεῖνα γίνεται τὸ ἀδικεῖν. ὥς οἵ γε τοῦτον προέμενοι τὸν λόγον οὔτε εὐρεῖαν ἄλλην οὔτε λεπτὴν τῇ δικαιοσύνῃ παρεισελθεῖν ὁδὸν ἀπολελοίπασιν. ὃ γὰρ ἤδη εἰρήκαμεν, τὴν φύσιν αὐτάρκη μὲν οὐκ οὖσαν, ἀλλ' ἐνδεῆ πολλῶν, εἰργομένην δὲ τῆς ἀπὸ τῶν ζῴων βοηθείας ἄρδην ἀναιρεῖν καὶ κατακλείειν εἰς τὸν ἄπορον καὶ ἀνόργανον καὶ ἀκτήμονα τῶν ἀναγκαίων βίον. φασὶ δὲ οὐκ εὐτυχῶς διαβιῶναι τοὺς πρώτους γενομένους· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ζῴων ἵστασθαι τὴν δεισιδαιμονίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ φυτὰ βιάζεσθαι. τί γὰρ μᾶλλον ὁ βοῦν ἀποσφάττων καὶ πρόβατον ἀδικεῖ τοῦ κόπτοντος ἐλάτην ἢ δρῦν; εἴγε καὶ τούτοις ἐμφύεται ψυχὴ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν. τῶν μὲν οὖν ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ τοῦ περιπάτου τὰ κυριώτατα ταῦτα.

7 οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἐπικούρου ὥσπερ γενεαλογίαν μακρὰν διεξιόντες φασὶν ὡς οἱ παλαιοὶ νομοθέται, ἀπιδόντες εἰς τὴν τοῦ βίου κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους πράξεις, ἀνόσιον ἐπεφήμισαν τὴν ἀνθρώπου σφαγὴν καὶ ζημίας οὐ τὰς τυχούσας προσῆψαν, τάχα μὲν καὶ φυσικῆς τινὸς οἰκειώσεως ὑπαρχούσης τοῖς ἀνθρώποις πρὸς ἀνθρώπους διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μορφῆς καὶ τῆς ψυχῆς εἰς τὸ μὴ προχείρως φθείρειν τὸ τοιοῦτον ζῷον ὥσπερ ἕτερόν τι τῶν συγκεχωρημένων· οὐ μὴν ἀλλὰ τήν γε πλείστην αἰτίαν τοῦ δυσχερανθῆναι τοῦτο καὶ ἀνόσιον ἐπιφημισθῆναι τῷ μὴ συμφέρειν εἰς τὴν ὅλην τοῦ βίου σύστασιν ὑπολαβεῖν. ἀπὸ γὰρ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς οἱ μὲν παρακο-

λουθήσαντες τῷ συμφέροντι τοῦ διορίσματος οὐδὲν προσεδεήθησαν ἄλλης αἰτίας τῆς ἀνειργούσης αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πράξεως ταύτης, οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι λαβεῖν αἴσθησιν ἱκανὴν τούτου, τὸ μέγεθος τῆς ζημίας δεδιότες ἀπείχοντο τοῦ κτείνειν προχείρως ἀλλήλους. ὧν ἑκάτερον φαίνεται καὶ νῦν ἔτι συμβαῖνον. καὶ γὰρ οἱ μὲν θεωροῦντες τὸ συμφέρον τῆς προειρημένης διατάξεως ἑτοίμως ἐπ' αὐτῆς μένουσιν, οἱ δὲ μὴ δεκτικοὶ τούτου τὰς ἀπειλὰς φοβούμενοι τῶν νόμων· ἃς ἕνεκα τῶν ἀσυλλογίστων τοῦ χρησίμου διώρισάν τινες, παραδεξαμένων αὐτὰς τῶν πλειόνων. οὐδὲν 8
γὰρ ἐξ ἀρχῆς βιαίως κατέστη νόμιμον οὔτε μετὰ γραφῆς οὔτε ἄνευ γραφῆς τῶν διαμενόντων νῦν καὶ διαδίδοσθαι πεφυκότων, ἀλλὰ συγχωρησάντων αὐτῷ καὶ τῶν χρησομένων. φρονήσει γὰρ ψυχῆς, οὐ ῥώμῃ σώματος καὶ δυναστευτικῇ δουλώσει τῶν ὄχλων διήνεγκαν οἱ τὰ τοιαῦτα τοῖς πολλοῖς εἰσηγούμενοι, καὶ τοὺς μὲν εἰς ἐπιλογισμὸν τοῦ χρησίμου καταστήσαντες ἀλόγως αὐτοῦ πρότερον αἰσθανομένους καὶ πολλάκις ἐπιλανθανομένους, τοὺς δὲ τῷ μεγέθει τῶν ἐπιτιμίων καταπλήξαντες. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρῳ χρῆσθαι φαρμάκῳ πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος ἀμαθίαν ἢ τῷ φόβῳ τῆς ἀφωρισμένης ὑπὸ τοῦ νόμου ζημίας. αὕτη γὰρ κατέχει μόνη καὶ νῦν τοὺς τυχόντας τῶν ἀνθρώπων καὶ κωλύει τοῦ μήτε κοινῇ μήτε ἰδίᾳ τὸ ἀλυσιτελὲς πράττειν. εἰ δὲ πάντες ἐδύναντο βλέπειν ὁμοίως καὶ μνημονεύειν τὸ συμφέρον, οὐδὲν ἂν προσεδέοντο νόμων, ἀλλ' αὐθαιρέτως τὰ μὲν εὐλαβοῦντο [τῶν ἀπειρημένων], τὰ δὲ ἔπραττον [τῶν προστεταγμένων]. ἱκανὴ γὰρ ἡ τοῦ χρησίμου καὶ βλαβεροῦ θεωρία τῶν μὲν φυγὴν παρασκευάσαι, τῶν δὲ αἵρεσιν· ἡ δὲ τῆς ζημίας ἀνάτασις πρὸς τοὺς μὴ προορωμένους τὸ λυσι-

τελοῦν. ἀναγκάζει γὰρ δεσπόζειν ἐπικρεμαμένη ταῖς ἀγούσαις ἐπὶ τὰς ἀσυμφόρους πράξεις ὁρμαῖς, καὶ βίᾳ

9 συναναγκάζει τὸ δέον ποιεῖν. ἐπεὶ καὶ τὸν ἀκούσιον φόνον οὐκ ἔξω πάσης ζημίας κατέστησαν οἱ νομοθέται, ὅπως μηδεμίαν ἐνδῶσι πρόφασιν τοῖς ἑκουσίως τὰ τῶν ἀκουσίως δρώντων ἔργα μιμεῖσθαι προαιρουμένοις, ἀλλ' ὅπως μὴ ἀφύλακτον ᾖ μηδὲ ἠμελημένον τὸ τοιοῦτο, ὥστε πολλὰ πρὸς ἀλήθειαν ἀκούσια συμβαίνειν. οὐ γὰρ συνέφερεν οὐδὲ τοῦτο διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας δι' ἃς καὶ τὸ καθ' ἑκούσιον τρόπον φθείρειν ἀλλήλους. ὥστε τῶν ἀκουσίων τῶν μὲν παρὰ τὴν ἀστάθμητον αἰτίαν καὶ ἀφύλακτον γιγνομένων ἀνθρωπίνῃ φύσει, τῶν δὲ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν καὶ ἀνεπίστατον τῆς διαφορᾶς, βουληθέντες κωλῦσαι τὴν βλάπτουσαν τοὺς πλησίον ῥαθυμίαν, οὐκ ἀθῴους κατέστησαν ζημίας οὐδὲ τὴν ἀκούσιον πρᾶξιν, ἀλλὰ τῷ φόβῳ τῶν ἐπιτιμίων ἀφεῖλον τὸ πολὺ τῆς τοιαύτης ἁμαρτίας. οἶμαι δ' ἔγωγε καὶ τοὺς συγκεχωρημένους ὑπὸ τοῦ νόμου φόνους τὰς ἀφοσιώσεις λαμβάνειν τὰς εἰθισμένας διὰ τῶν καθαρμῶν παρ' οὐδεμίαν ἑτέραν αἰτίαν ὑπὸ τῶν πρώτων καλῶς ταῦτα εἰσηγησαμένων ἢ παρὰ τὸ τῆς ἑκουσίου πράξεως ὅ τι πλεῖστον βούλεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἀφιστάναι. πανταχόθεν γὰρ ἐδέοντο τοῦ κωλύσοντος ἑτοίμως πράττειν τὸ μὴ συμφέρον οἱ τυχόντες. ὅθεν οὐ μόνον ζημίας ἔταξαν οἱ πρῶτοι τοῦτο συνιδόντες, ἀλλὰ καὶ ἕτερον φόβον ἄλογον ἐπήρτησαν, οὐ καθαροὺς ἐπιφημίσαντες εἶναι τοὺς ὁπωσοῦν ἄνθρωπον ἀνελόντας, μὴ χρησαμένους καθαρμοῖς. τὸ γὰρ ἀνόητον τῆς ψυχῆς ποικίλως παιδαγωγηθὲν ἦλθεν εἰς τὴν καθεστῶσαν ἡμερότητα, προσμηχανωμένων ἐπὶ τῆς ἀλόγου φορᾶς ἐπιθυμίας τιθασεύματα τῶν ἐξ ἀρχῆς τὰ πλή-

θη διοικησάντων· ὧν ἐστι καὶ τὸ μὴ κτείνειν ἀλλήλους ἀκρίτως. τῶν δὲ λοιπῶν ζῴων εἰκότως οὐδὲν 10
διεκώλυσαν φθείρειν οἱ πρῶτοι διορίσαντες ἅ τε δεῖ ποιεῖν ἡμᾶς καὶ ἃ μή· τὸ γὰρ συμφέρον ἐπὶ τούτων ἐκ τῆς ἐναντίας ἀπετελεῖτο πράξεως. οὐ γὰρ δυνατὸν ἦν σώζεσθαι μὴ πειρωμένους ἀμύνεσθαι τοῦτο συντρεφομένους μετ' ἀλλήλων. διαμνημονεύοντες δέ τινες τῶν τότε χαριεστάτων, ὡς αὐτοῦ τε ἀπέσχοντο τοῦ κτείνειν διὰ τὸ χρήσιμον πρὸς τὴν σωτηρίαν, τοῖς τε λοιποῖς ἐνεποίουν μνήμην τοῦ ἀποβαίνοντος ἐν ταῖς μετ' ἀλλήλων συντροφίαις, ὅπως ἀπεχόμενοι τοῦ συγγενοῦς, διαφυλάττωσι τὴν κοινωνίαν, ἣ συνήργει πρὸς τὴν ἰδίαν ἑκάστου σωτηρίαν. οὐ μόνον δὲ χρήσιμον ἦν τὸ χωρίζεσθαι μηδὲ λυμαντικὸν ποιεῖν μηδὲν τῶν ἐπὶ τὸν αὐτὸν τόπον συνειλεγμένων πρὸς τὸν τῶν ἀλλοφύλων ἐξορισμὸν ζῴων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ βλάβῃ παραγιγνομένους. μέχρι μὲν οὖν τινὸς διὰ ταύτην ἀπείχοντο τοῦ συγγενοῦς, ὅσον ἐβάδιζεν εἰς τὴν αὐτὴν κοινωνίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ χρείας τινὰς παρείχετο πρὸς ἑκάτερον τῶν εἰρημένων· ἐλθόντος δὲ ἐπὶ πλέον τοῦ χρόνου καὶ τῆς δι' ἀλλήλων γενέσεως μακρὰν προηκούσης, ἐξεωσμένων δὲ τῶν ἀλλοφύλων ζῴων καὶ τῆς παρασπάσεως, ἐπιλογισμὸν ἔλαβόν τινες τοῦ συμφέροντος ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλων τροφαῖς, οὐ μόνον ἄλογον μνήμην. ὅθεν ἐπειράθησαν 11
βεβαιοτέρως ἀνεῖρξαι τοὺς προχείρως φθείροντας ἀλλήλους καὶ τὴν βοήθειαν ἀσθενεστέραν κατασκευάζοντας διὰ τὴν τοῦ παρεληλυθότος λήθην. πειρώμενοι δὴ τοῦτο δρᾶν τὰς ἔτι μενούσας καὶ νῦν κατὰ πόλεις τε καὶ ἔθνη νομοθεσίας εἰσήνεγκαν, ἐπακολουθήσαντος τοῦ πλήθους αὐτοῖς ἑκουσίως παρὰ τὸ μᾶλλον ἤδη τοῦ συμφέροντος ἐν τῇ μετ' ἀλλήλων ἀθροίσει

λαμβάνειν αἴσθησιν· ὁμοίως γὰρ εἰς τὴν ἀφοβίαν συνήργει τό τε λυμαντικὸν πᾶν κτεινόμενον ἀφειδῶς καὶ τὸ χρήσιμον πρὸς τὴν τούτου φθορὰν διατηρούμενον. ὅθεν εἰκότως τὸ μὲν ἀπηγορεύθη, τὸ δὲ οὐκ ἐκωλύθη τῶν εἰρημένων. ἐκεῖνο δὲ λέγειν οὐκ ἔστιν, ὡς ἔνια τῶν ζῴων οὐ φθαρτικὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὄντα φύσεως οὐδὲ καθ' ἕτερον οὐδένα τρόπον λυμαινόμενα τοὺς βίους συγκεχώρηκεν ὁ νόμος ἀναιρεῖν ἡμῖν. οὐδὲν γάρ, ὡς εἰπεῖν, ἐστὶ τοιοῦτο τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου συγκεχωρημένων, ὅπερ οὐκ ἐώμενον λαμβάνειν τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀφθονίας βλαπτικὸν γίγνοιτ' ἂν ἡμῶν· ἐν δὲ τῷ νῦν πλήθει διατηρούμενον χρείας παρέχεταί τινας εἰς τὸν βίον. καὶ γὰρ πρόβατον καὶ βοῦς καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτο μετριάζον μὲν φέρει τινὰς πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἡμῖν διαγωγὴν ὠφελείας, εἰς πᾶσαν δὲ ἐκπεσὸν δαψίλειαν καὶ μακρὰν ὑπεροχὴν ἔχουσαν τῆς καθεστώσης λυμαίνοιτ' ἂν τὸν βίον ἡμῶν, τὸ μὲν καὶ πρὸς ἀλκὴν τρεπόμενον, ἅτε φύσεως εὐφυοῦς εἰς τοῦτο μετέχον, τὸ δὲ μόνον τὴν ἀνεθεῖσαν ἡμῖν ἐκ τῆς γῆς τροφὴν καταναλίσκον. δι' ὃ καὶ παρὰ τὴν αἰτίαν ταύτην οὐδὲ τὰ τοιαῦτα τῶν ζῴων ἐκωλύθη φθείρειν, ἵνα τὸ συμφέρον πρὸς τὴν χρείαν καταλείπηται πλῆθος καὶ τὸ ῥᾳδίως κρατεῖσθαι δυνησόμενον. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐπὶ λεόντων καὶ λύκων καὶ ἁπλῶς τῶν ἀγρίων προσαγορευομένων ζῴων, ὁμοίως μικρῶν τε καὶ μεγάλων, οὐκ ἔστιν οὐδὲν λαβεῖν πλῆθος ὃ καταλειπόμενον ἐπεκούφιζεν ἂν τὸν ἀναγκαῖον ἡμῶν βίον, οὕτω καὶ ἐπὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ προβάτων ἔχει καὶ ἁπλῶς τῶν ἡμέρων ὀνομαζομένων ζῴων. ὅθεν τὰ μὲν ἄρδην φθείρομεν, τῶν δὲ τὸ πλεῖον τῆς συμμετρίας ἀφαιροῦμεν.

12 διὰ παραπλησίους ταῖς εἰρημέναις αἰτίας καὶ τὰ περὶ τὴν ἐδωδὴν διορισθῆναι τῶν ἐμψύχων νομιστέον

ὑπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ταῦτα καταλαβόντων νόμῳ, ἐπὶ δὲ τῶν οὐκ ἐδωδίμων αἴτιον τὸ συμφέρον καὶ ἀσύμφορον· ὥστε τοὺς λέγοντας ὅτι πᾶν τὸ καλὸν καὶ δίκαιον κατὰ τὰς ἰδίας ὑπολήψεις ἐστὶ περὶ τῶν νενομοθετημένων, ἠλιβάτου τινὸς γέμειν εὐηθείας. οὐ γάρ ἐστιν οὕτως ἔχον τοῦτο, ἀλλ' ὅνπερ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συμφερόντων, οἷον ὑγιεινῶν τε καὶ ἑτέρων μυρίων εἰδῶν, ἀλλὰ διαμαρτάνουσιν ἐν πολλοῖς τῶν τε κοινῶν ὁμοίως καὶ τῶν ἰδίων. καὶ γὰρ τὰ παραπλησίως ἐφαρμόττοντα νομοθετήματα πᾶσιν οὐ καθορῶσί τινες, ἀλλ' οἱ μὲν τῶν ἀδιαφόρων δοξάζοντες εἶναι παραλείπουσιν, οἱ δὲ τὴν ἐναντίαν δόξαν ὑπὲρ αὐτῶν ἔχουσιν, καὶ τὰ μὴ καθόλου συμφέροντα πανταχοῦ τινὲς οἴονται συμφέρειν. ὅθεν διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀντέχονται τῶν οὐκ ἐφαρμοττόντων, εἰ καὶ ἐπί τινων ἐξευρίσκουσι τά τε πρὸς αὐτοὺς λυσιτελῆ καὶ τὰ κοινὴν ἔχοντα τὴν ὠφέλειαν· ὧν ἔστι καὶ τὰ περὶ τὰς ἐδωδὰς τῶν ἐμψύχων καὶ φθορὰς ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἐθνῶν διατεταγμένα διὰ τὸ τῆς χώρας ἴδιον, οἷς οὐκ ἀναγκαῖον ἐμμένειν ἡμῖν διὰ τὸ μηδὲ τὸν αὐτὸν οἰκεῖν τόπον. εἰ μὲν οὖν ἠδύναντο ποιήσασθαί τινα συνθήκην ὥσπερ πρὸς ἀνθρώπους οὕτω καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ζῴων ὑπὲρ τοῦ μὴ κτείνειν μηδὲ πρὸς ἡμῶν ἀκρίτως αὐτὰ κτείνεσθαι, καλῶς εἶχε μέχρι τούτου τὸ δίκαιον ἐξάγειν· ἐπιτεταμένον γὰρ ἐγίγνετο πρὸς τὴν ἀσφάλειαν. ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀμηχάνων ἦν κοινωνῆσαι νόμου τὰ μὴ δεχόμενα τῶν ζῴων λόγου, διὰ μὲν τοῦ τοιούτου τρόπου τὸ συμφέρον οὐχ οἷόν τε κατασκευάσασθαι πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐμψύχων ἀσφάλειαν μᾶλλόν περ ἢ τῶν ἀψύχων, ἐκ δὲ τοῦ τὴν ἐξουσίαν λαμβάνειν, ἣν νῦν ἔχομεν εἰς τὸ κτείνειν αὐτά, μόνως ἔστι τὴν ἐνδεχο-

μένην ἔχειν ἀσφάλειαν. τοιαῦτα μὲν καὶ τὰ τῶν Ἐπικουρείων.

13 λοιπὸν δὲ ὁ πολὺς καὶ δημώδης ἄνθρωπος ἃ λέγειν εἴωθεν παραθετέον. τοὺς γὰρ παλαιούς φασιν τῶν ἐμψύχων ἀποσχέσθαι οὐ δι' εὐσέβειαν, διὰ δὲ τὸ μήπω εἰδέναι τὴν τοῦ πυρὸς χρῆσιν· ὡς δ' ἔμαθον, τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον νομίσαι Ἑστίαν τε προσειπεῖν καὶ συνεστίους ἀπὸ τούτου γενέσθαι καὶ λοιπὸν χρήσασθαι τοῖς ζῴοις. εἶναι μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ τὸ σαρκοφαγεῖν, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ὠμοφαγεῖν. πυρὸς οὖν εὑρεθέντος ἀπολαβεῖν τὸ κατὰ φύσιν δι' ἑψήσεως, προσεμένους τὰ κρέα. δι' ἃ "ὠμοφάγοι" μὲν οἱ "θῶες" καὶ ἐν ὀνείδει τὸ "ὠμὸν βεβρώθοις Πρίαμον" καὶ "ὤμ' ἀποτεμνόμενον κρέα ἔδμεναι," ὡς ἂν δὴ τοῖς ἀθέοις ἀποδεδομένης τῆς τῶν κρεῶν ὠμοφαγίας ..... "κρεῶν πίνακας παρέθηκεν ἀείρας παντοίων." τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐ προσεφέροντο τὰ ἔμψυχα· οὐ γὰρ ἦν ὠμοφάγον ζῷον ὁ ἄνθρωπος· ὡς δὲ ἡ τοῦ πυρὸς εὑρέθη χρῆσις, πυρικμήτοις οὐ μόνον τοῖς κρέασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὡς εἰπεῖν, τοῖς πλείστοις βρωτοῖς ἐχρῶντο. ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ὠμοφάγον ὁ ἄνθρωπος δηλοῖ τινὰ ἔθνη ἰχθυοφάγα· τοὺς γὰρ ἰχθῦς ὀπτῶσιν, οἱ μὲν ἐπειδὰν αἱ πέτραι μάλιστα διάπυροι γένωνται ὑπὸ τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ καὶ ἐν ἄμμῳ. ὅτι δὲ σαρκοφάγον, αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ τὸ μηδὲν ἔθνος ἀπέχεσθαι ἐμψύχων· καὶ οὐ κατὰ διαστροφὴν οἱ Ἕλληνες προσήκαντο, ἐπεὶ καὶ τοῖς βαρβάροις ταὐτόν

14 ἐστιν ἔθος. ὁ δὲ κελεύων μὴ ἐσθίειν καὶ ἄδικον ἡγούμενος, οὐδὲ κτείνειν δίκαιον ἐρεῖ οὐδὲ ψυχὰς ἀφαιρεῖσθαι. ἀλλὰ μὴν πρός γε τὰ θηρία πόλεμος ἡμῖν ἔμφυτος ἅμα καὶ δίκαιος. τὰ μὲν γὰρ ἑκόντα ἐπιτίθεται τοῖς ἀνθρώποις, ὥσπερ λύκοι καὶ λέοντες· τὰ δ'

οὐχ ἑκόντα, ὥσπερ οἱ ἔχεις· πατηθέντες γὰρ ἐνίοτε δάκνουσιν· καὶ τὰ μὲν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτίθεται, τὰ δὲ τοὺς καρποὺς φθείρει· ὑπὲρ ὧν πάντων μέτιμεν ταῦτα, καὶ τὰ κατάρξαντα θηρία κτείνομεν καὶ τὰ μὴ κατάρξαντα, ὡς μή τι πρὸς αὐτῶν πάθωμεν. οὐκ ἔστιν γὰρ ὅστις ἰδὼν ὄφιν οὐκ ἔκτεινε δυνάμενος, ὡς μήτ' αὐτὸς δηχθείη μήτ' ἄλλος ἁπλῶς ἄνθρωπος· οὐ γὰρ μόνον ἐστὶ μῖσος κατὰ τῶν κτεινομένων, ἀλλὰ καὶ στοργὴ πρὸς ἄνθρωπον ἀνθρώπου. δικαίου δ' ὄντος τοῦ πρὸς τὰ θηρία πολέμου, πολλῶν ἀπεχόμεθα τῶν συνανθρωπούντων. ὅθεν οἱ Ἕλληνες οὔτε κυνοφαγοῦσιν, οὔθ' ἵππους ἐσθίουσιν οὔτ' ὄνους· ὗς μέντοι ἐσθίουσιν, ὡς ταὐτοῦ γένους τοῖς ἀγρίοις τὸ ἥμερον· ὡσαύτως τε τοὺς ὄρνιθας. οὐδὲ γάρ ἐστι χρήσιμον πρὸς ἄλλο τι ὗς ἢ πρὸς βρῶσιν. Φοίνικες δὲ καὶ Ἰουδαῖοι ἀπέσχοντο, ὅτι οὐδ' ὅλως ἐν τοῖς τόποις ἐφύετο· ἐπεὶ οὐδὲ νῦν ἐν Αἰθιοπίᾳ φασὶν ὁρᾶσθαι τὸ ζῷον τοῦτο. ὡς οὖν κάμηλον ἢ ἐλέφαντα Ἑλλήνων οὐδεὶς θεοῖς ἔθυσε, παρ' ὅσον οὐδ' ἤνεγκεν ἡ Ἑλλὰς ταῦτα τὰ ζῷα, οὕτως οὐδ' ἐν Κύπρῳ ἢ Φοινίκῃ θεοῖς προσήχθη τὸ ζῷον τοῦτο, παρ' ὅσον οὐκ ἦν ἐντόπιον· οὐδὲ Αἰγύπτιοι θεοῖς θύουσιν ὗν παρὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. τὸ δ' ὅλως ἀπέχεσθαι τοῦ ζῴου τινὰς ὅμοιόν ἐστιν τῷ μηδ' ἂν ἡμᾶς ἐθελῆσαι καμήλεια ἐσθίειν. διὰ τί δ' 15
ἄν τις καὶ ἀπόσχοιτο τῶν ἐμψύχων; ἆρά γε τὴν ψυχὴν χείρω ποιεῖ ἢ τὸ σῶμα; δῆλον δ' ἐστὶν ὡς οὐδέτερον. τὰ γὰρ σαρκοφαγοῦντα ζῷα συνετώτερα τῶν ἄλλων. θηρευτικὰ γοῦν ἐστι καὶ τέχνην ἔχει ταύτην, ἀφ' ἧς περιποιεῖται τὸν βίον, ἰσχύν τε καὶ ἀλκὴν κέκτηται, ὥσπερ λέοντες καὶ λύκοι· ὥσθ' ἡ κρεοφαγία οὔτε τὴν ψυχὴν οὔτε τὸ σῶμα λυμαίνεται. δῆλον δ' ἐστὶ κἀκ τοῦ τοὺς ἀθλητὰς τὰ σώματα κρείσσω τῇ κρεοφαγίᾳ

παρέχειν, κἀκ τῶν ἰατρῶν, οἳ τὰ ἐκ τῆς ἀρρωστίας
σώματα ἀναλαμβάνουσι ταῖς κρεοφαγίαις. τοῦ δὲ μὴ
ὑγιῶς δοξάσαι τὸν Πυθαγόραν σημεῖον οὐ μικρόν·
τῶν γὰρ σοφῶν ἀνδρῶν οὐδεὶς ἐπείσθη, οὔτε τῶν
ἑπτὰ οὔτε τῶν ὕστερον γενομένων φυσικῶν, ἀλλ' οὐδ'
16 ὁ σοφώτατος Σωκράτης οὐδ' οἱ ἀπὸ Σωκράτους. φέρε
δὲ καὶ πεισθῆναι πάντας ἀνθρώπους τῷ δόγματι.
τίνα τοίνυν ἡ ἐπιγονὴ τῶν ζῴων ἕξει μοῖραν; ὗς μὲν
γὰρ ὅσα τίκτει καὶ λαγὼς οὐδένα λανθάνει. πρόσθες
δὲ καὶ τἄλλα ζῷα πάνθ' ἁπλῶς. πόθεν οὖν τούτοις ἡ
νομή, καὶ τί πείσονται οἱ γεωργοί; καὶ γὰρ φθειρο-
μένων τῶν καρπῶν τοὺς φθείροντας οὐκ ἀποκτείνου-
σιν, ἡ γῆ τε τὸ πλῆθος οὐκ οἴσει τῶν ζῴων, τά τε θνή-
σκοντα ἐκ τῆς σηπεδόνος φθορὰν ἐμποιήσει, λιμοῦ τε
κατασχόντος οὐκ ἔσται καταφυγή. θάλασσα μὲν γὰρ
καὶ ποταμοὶ καὶ λίμναι ἰχθύων πεπλήσονται, ὁ δὲ ἀὴρ
17 ὀρνίθων, ἡ δὲ γῆ πλήρης ἑρπετῶν παντοίων. πόσοι
δὲ πρὸς θεραπείαν ἐμποδισθήσονται ἀπεχόμενοι τῶν
ζῴων; τοὺς γοῦν τῶν ὄφεων ἀποτυφλουμένους ἔστιν
ἰδεῖν ἔχεως βρώσει τηρήσαντας ὅρασιν. Κρατεροῦ τοῦ
ἰατροῦ οἰκέτης ξένῳ περιπεσὼν νοσήματι, τῶν σαρκῶν
ἀπόστασιν λαβουσῶν ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμά-
κοις ὠφέλητο οὐδέν· ἰχθύος δὲ τρόπῳ ἔχει σκευα-
σθέντι καὶ βρωθέντι διεσώθη, τῆς σαρκὸς συγκολλη-
θείσης. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ζῷα θεραπεύει προσενε-
χθέντα καὶ τῶν ζῴων ἓν ἕκαστον μέρος. ἃ δὴ πάντα
18 παραιρεῖται ὁ παραιτούμενος τὰ ἔμψυχα. εἰ δέ, ὥς
φασί, καὶ τὰ φυτὰ ψυχὴν ἔχει, ποῖος ἂν εἴη ὁ βίος,
μήτε ζῴων μήτε φυτῶν ἡμῶν ἀποτεμνόντων; εἴπερ
δὲ μὴ ἀσεβεῖ ὁ τὰ φυτὰ κατακόπτων, οὐδ' ὁ τὰ ζῷα.
19 ἀλλ' οὐ χρῆναι φήσει τις κτείνειν τὸ ὁμόφυλον, εἴ γε
ὁμοούσιοι αἱ τῶν ζῴων ψυχαὶ ταῖς ἡμετέραις. ἀλλ' εἰ

μὲν ἑκούσας τις εἰσκρίνεσθαι τὰς ψυχὰς δίδωσι, νεότητος ἐρώσας ἄν τις φαίη εἰσκρίνεσθαι [ἐν γὰρ ταύτῃ πάντων ἀπόλαυσις]. διὰ τί οὖν οὐκ εἰς ἀνθρώπου πάλιν εἰσεδύοντο φύσιν; εἰ δὲ ἑκούσας μὲν καὶ νεότητος ἔρωτι, διὰ δὲ παντὸς εἴδους ζῴων, κεχαρισμένον ἂν εἴη αὐταῖς τὸ ἀναιρεῖσθαι. ἡ γὰρ ἐπάνοδος ταχίων ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, τά τε σώματα ἐσθιόμενα λύπην οὐκ ἂν ἐντίκτοι ταῖς ψυχαῖς ὡς ἂν ἀπηλλαγμέναις αὐτῶν, ἔρως δ' ἂν αὐταῖς εἴη ἐν ἀνθρώπου φύσει γενέσθαι, ὥσθ' ὅσον ἂν λυποῖντο ἐκλείπουσαι τὸ ἀνθρώπινον, ἐπὶ τοσοῦτο χαίροιεν ἀπολείπουσαι τὰ ἄλλα σώματα. ταχίων γὰρ ἡ ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπάνοδος, ὃς τῶν ἀλόγων δεσπόζει πάντων ὡς ὁ θεὸς ἀνθρώπων. αἰτία τοίνυν ἱκανὴ ἀναιρεῖν τὰ ἄλογα ζῷα, ἐφ' ὅσον ἀδικεῖ κτείνοντα τοὺς ἀνθρώπους. εἰ δ' εἰσὶν αἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἀθάνατοι ψυχαί, αἱ δὲ τῶν ἀλόγων θνηταί, οὐκ ἀδικοῦμεν οἱ ἄνθρωποι τὰ ἄλογα κτείνοντες, ὥσπερ ὠφελοῦμεν, εἴπερ εἰσὶν ἀθάνατοι, κτείνοντες· εἰς ἐπάνοδον γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
τοῦτο δρῶμεν. εἰ δ' ἀμύνομεν, οὐκ ἀδικοῦμεν, ἀλλ' 20
ἀδικοῦντα μετερχόμεθα. ὥστ' εἰ μὲν ἀθάνατοι αἱ ψυχαί, κτείνοντες ὠφελοῦμεν· εἰ δὲ αἱ τῶν ἀλόγων θνηταί, κτείνοντες οὐδὲν ἀσεβὲς πράττομεν. εἰ δὲ καὶ ἀμύνομεν, πῶς οὐκ ἐν δίκῃ πράττομεν; ὄφιν μὲν οὖν καὶ σκορπίον, κἂν μὴ ἐπίωσιν ἡμῖν, κτείνομεν, ἵνα μηδ' ἄλλος πρὸς αὐτῶν τι πάθῃ, τῷ κοινῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀμύνοντες· ἐπιχειροῦντα δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἢ τοῖς συνανθρωποῦσιν ἢ τοῖς καρποῖς, πῶς οὐκ
ἂν δικαίως κτείνοιμεν; εἰ δ' ἅπαξ ἀδικίαν τις ταύτην 21
ἡγεῖται, μήτε γάλακτι χρήσθω μήτ' ἐρίῳ μήτε ᾠοῖς μήτε μέλιτι. ὡς γὰρ ἄνθρωπον ἀδικεῖς ἀφαιρούμενος τὴν ἐσθῆτα, οὕτως καὶ τὴν ὄιν πέξας· ἐσθὴς γὰρ αὕτη

τοῦ προβάτου· καὶ τὸ γάλα οὐ σοὶ γέγονεν, ἀλλὰ τοῖς
ἀποκυηθεῖσι τέκνοις· ἥ τε μέλισσα ταύτην αὑτῇ τρο-
φὴν συνελέξατο, ἣν ἀφελόμενος ἡδονὴν σαυτῷ κατε-
σκευάσας. καὶ τὸν τῶν Αἰγυπτίων λόγον σεσίγηκα,
ὅτι καὶ τῶν φυτῶν ἀδικοῦμεν ἁπτόμενοι. εἰ δὲ ταῦθ'
ἡμῶν χάριν γέγονεν, καὶ ἡ μέλισσα ἡμῖν δουλεύουσα
τὸ μέλι ἐργάζεται καὶ τὸ ἔριον ἐπιφύεται τῶν προβά-
22 των, ὃ ἡμῖν κόσμος καὶ ἀλέα. αὐτοῖς δὲ τοῖς θεοῖς εἰς
εὐσέβειαν συντελοῦντες ζῷα θύομεν· καὶ αὐτῶν ὁ
μὲν Ἀπόλλων λυκοκτόνος, ἡ δὲ Ἄρτεμις θηροκτόνος·
ἐπεὶ καὶ οἱ ἡμίθεοι καὶ οἱ ἥρωες πάντες καὶ γένει καὶ
ἀρετῇ ἡμῶν προύχοντες ἐδοκίμασαν τὴν τῶν ἐμψύ-
χων προσφοράν, ὥστε καὶ θεοῖς θύειν δωδεκῆδας καὶ
ἑκατόμβας. ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἔν τε τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπὶ
23 τούτῳ ὑμνεῖται, ὅτι βουφάγος ἦν. τὸ δὲ λέγειν ὅτι
πόρρωθεν Πυθαγόρας ἠσφαλίζετο τῆς ἀλληλοφαγίας
ἀποκρουόμενος τοὺς ἀνθρώπους, εὔηθες. εἰ μὲν γὰρ
οἱ κατὰ Πυθαγόραν πάντες ἄνθρωποι ἀλλήλους
ἤσθιον, ληρώδης ὁ καὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἀποσπῶν
τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα τῆς ἀλληλοφαγίας ἀποστήσῃ.
διὰ τούτου γὰρ ἔμελλε μᾶλλον αὐτοὺς προτρέψεσθαι,
ἀποφαίνων ὡς ἴσον ἐστὶν ἀλλήλους ἐσθίειν καὶ ὑῶν
τε καὶ βοῶν σάρκας ἐμφορεῖσθαι. εἰ δὲ μὴ ἦν ἀλληλο-
φαγία τότε, τί ἔδει τούτου τοῦ δόγματος; εἰ δ' ἑαυτῷ
καὶ τοῖς ἑταίροις τὸν νόμον ἐτίθει, αἰσχρὰ ἡ ὑπόθε-
σις· ἀλληλοφάγους γὰρ ἀποδείκνυσι τοὺς Πυθαγόρᾳ
24 συμβιώσαντας. τοὐναντίον δὲ συμβήσεσθαι ὧν οὗτος
ἐστοχάζετο. εἰ γὰρ ἀποστησόμεθα τῶν ἐμψύχων, οὐ
μόνον πλούτου τοῦ τοιούτου καὶ ἡδονῆς ἀπολειψόμεθα,
ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρούρας ἀπολοῦμεν φθειρομένας ὑπὸ
τῶν θηρίων, ὑπό τε ὄφεων καταλήψεται πᾶσα ἡ γῆ
αἱ κτῶν πετεινῶν, ὥστε καὶ τοὺς ἀρότους χαλεπῶς

γίγνεσθαι καὶ τὰ σπαρέντα εὐθύς τε ὑπὸ τῶν ὀρνίθων ἀναλέγεσθαι καὶ τὰ τελεωθέντα ὑπὸ τῶν τετραπόδων ἅπαντα ἀναλίσκεσθαι. τοσαύτης δὲ ἀπορίας βρωτῶν γιγνομένης, ἀνάγκη πικρὰ καταλήψεται ἐπ' ἀλλήλους τραπέσθαι. καὶ μὴν καὶ οἱ θεοὶ συντάξεις τε πολλοῖς θεραπείας ἕνεκα δεδώκασιν τὰς ἐκ θηρίων, καὶ πλήρης γε ἡ ἱστορία, ὡς αὐτοὶ προσέταξάν τισι καὶ θύειν αὐτοῖς καὶ προσφέρεσθαι τῶν τυθέντων. ἐν δὲ τῇ καθόδῳ τῶν Ἡρακλειδῶν οἱ ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα στρατεύοντες μετ' Εὐρυσθένους καὶ Προκλέους ἐν ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων ὄφεις ἔφαγον, οὓς ἔδωκεν ἡ γῆ τότε τροφὴν τῷ στρατοπέδῳ. ἄλλῳ δὲ στρατῷ πεινῶντι κατὰ τὴν Λιβύην ἐνέπεσε νέφος ἀκρίδων. ἐν τοῖς Γαδείροις καὶ τόδε συνέτυχε. Βόγος ἦν βασιλεὺς Μαυρουσίων ὁ ἐν Μεθώνῃ σφαγεὶς ὑπ' Ἀγρίππα· οὗτος ἐπεχείρησε τῷ Ἡρακλείῳ πλουσιωτάτῳ ὄντι ἱερῷ. ἔστι δὲ νόμος τοῖς ἱερεῦσιν ὁσημέραι τὸν βωμὸν αἱμάσσειν. τοῦτο δὲ ὅτι οὐ γνώμῃ γίγνεται ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ θεόν, ὁ τότε καιρὸς ἀπέδειξε. τῆς γὰρ πολιορκίας ἐγχρονιζομένης ἐπέλιπε τὰ ἱερεῖα. ὁ δὲ ἱερεὺς ἐν ἀπορίᾳ γενόμενος ὄνειρον ὁρᾷ τοιόνδε. ἐδόκει ἑστάναι μέσος τῶν στηλῶν τῶν Ἡρακλείων, ἔπειτ' ἄντικρυς τοῦ βωμοῦ ὁρᾶν ὄρνιν καθεζόμενον καὶ πειρώμενον ἐφίπτασθαι· ἐπιπτάντα δὲ εἰς τὰς χεῖρας ἐλθεῖν αὐτοῦ· ᾧ δὴ καὶ τὸν βωμὸν αἱμάξαι. τοῦτ' ἰδὼν ἅμ' ἡμέρᾳ ἐξαναστὰς ἐπὶ τὸν βωμὸν ἦλθεν καὶ ὥσπερ ἐν τῷ ὀνείρῳ στὰς ἐπὶ τοῦ πύργου ἀποβλέπει· ὁρᾷ τε τὸν ὄρνιν ἐκεῖνον οἷον ἐν τοῖς ὕπνοις, ἐλπίσας τε ἐκβαίνειν τοὐνύπνιον ἔστη. καταπτὰς δ' ὁ ὄρνις ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐκαθέζετο, εἰς τὰς χεῖράς θ' αὐτὸν ἔδωκε τοῦ ἀρχιερέως, καὶ οὕτως ἱερεύθη καὶ ὁ βωμὸς ᾑμάχθη. τούτου δ' ἐστὶν ἐνδοξότερον τὸ γεγο-

νὸς ἐν Κυζίκῳ. πολιορκοῦντος γὰρ αὐτὴν Μιθραδάτου ἡ τῆς Περσεφόνης ἑορτὴ ἐπέστη, ἐν ᾗ βοῦν χρὴ θῦσαι. αἱ δ' ἱεραὶ ἀγέλαι ἐνέμοντο τῆς πόλεως ἄντικρυς, ἐξ ὧν ἔδει τὸ ἱερεῖον γενέσθαι, ἤδη δὲ ἦν καὶ τὸ σημεῖον ἐπικείμενον. τῆς δ' ὥρας αἰτούσης ἡ βοῦς ἐμυκήσατο διενήξατό τε τὸν πόρον· ὥς τε ἀνέῳξαν τὴν πύλην οἱ φύλακες, ἡ δὲ δρόμῳ διῇξε κἀπὶ τοῦ βωμοῦ παρέστη, τῇ θεῷ τε ἐτελέσθη τὸ θῦμα. οὐκ ἀπεικότως ἄρα εὐσεβέστατον εἶναι νομίζουσι τὸ πλεῖστα θῦσαι, εἴπερ ἀρεστὸν θεοῖς φαίνεται τὸ θύειν.

26 ποία δὲ ἄν τις γένοιτο πόλις, εἰ πάντες οἱ πολῖται ταύτην ἔχοιεν τὴν γνώμην; πῶς γὰρ ἂν ἀμύναιντο πολεμίους ἐπὶ σφᾶς ἰόντας, τὴν μεγίστην ποιούμενοι φυλακὴν μή τινα αὐτῶν ἀποκτείνωσιν; παραχρῆμα τοίνυν ἀνάστατοι γίγνοιντ' ἄν· ἄλλα δ' ὅσα δυσχερῆ συμβαίνειν ἀνάγκη, μακρὸν ἂν ἔργον εἴη λέγειν. ὅτι δὲ οὐκ ἀσεβὲς τὸ κτείνειν καὶ ἐσθίειν, δηλοῖ τὸ καὶ αὐτὸν τὸν Πυθαγόραν, τῶν μὲν πάλαι διδόντων γάλα πίνειν τοῖς ἀθλοῦσι καὶ τυροὺς δὲ ἐσθίειν ὕδατι βεβρεγμένους, τῶν δὲ μετ' ἐκείνους ταύτην μὲν ἀποδοκιμασάντων τὴν δίαιταν, διὰ δὲ τῶν ξηρῶν σύκων τὴν τροφὴν ποιουμένων τοῖς ἀθληταῖς, πρῶτον περιελόντα τὴν ἀρχαίαν κρέα διδόναι τοῖς γυμναζομένοις καὶ πολὺ διαφέρουσαν πρὸς ἰσχὺν εὑρεῖν δύναμιν. ἱστοροῦσι δέ τινες καὶ αὐτοὺς ἅπτεσθαι τῶν ἐμψύχων τοὺς Πυθαγορείους, ὅτε θύοιεν θεοῖς.

τοιαῦτα μὲν καὶ τὰ παρὰ Κλωδίῳ καὶ Ἡρακλείδῃ τῷ Ποντικῷ Ἑρμάχῳ τε τῷ Ἐπικουρείῳ καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ τοῦ περιπάτου, ἐν οἷς καὶ τὰ ὑμέτερα, ὅσα ἡμῖν ἀπηγγέλθη, περιείληπται. μέλλοντες δὲ πρός τε ταύτας καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὑπολήψεις ἀντιλέγειν εἰκότως ἂν προλέγοιμεν ταῦτα.

πρῶτον μὲν τοίνυν ἰστέον ὡς οὐ παντὶ τῷ βίῳ 27 τῶν ἀνθρώπων ὁ λόγος μου τὴν παραίνεσιν οἴσει· οὔτε γὰρ τοῖς τὰς βαναύσους τέχνας μετερχομένοις, οὔτ' ἀθληταῖς σωμάτων, οὐ στρατιώταις, οὐ ναύταις, οὐ ῥήτορσιν, οὐ τοῖς τὸν πραγματικὸν βίον ἐπανελομένοις· ἀνθρώπῳ δὲ λελογισμένῳ, τίς τ' ἔστι καὶ πόθεν ἐλήλυθεν ποῖ τε σπεύδειν ὀφείλει, τά τε περὶ τροφὴν κἀν τοῖς ἄλλοις καθήκουσιν ἐξηλλαγμένα τῶν κατὰ τοὺς ἄλλους βίους ὑποτιθεμένῳ. οὐδὲν ἄρα πρὸς τοὺς ἄλλους ἢ τοιούτους γρύξαιμεν ἄν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ κοινῷ τούτῳ βίῳ ἡ αὐτὴ δήπου παραίνεσις τῷ τε καθεύδοντι καὶ εἰ τύχοι τοῦτο διὰ βίου σπουδάζοντι τά τε ὑπνωτικὰ πανταχόθεν παρασκευασαμένῳ, καὶ τῷ προθυμουμένῳ μὲν τὸν ὕπνον ἀποκρούειν, πᾶν δὲ τὸ περὶ αὐτὸν πρὸς ἀγρυπνίαν συντάξαντι. ἀλλὰ τῷ μὲν ἀνάγκῃ καὶ μέθην καὶ κραιπάλην καὶ πλησμονὴν ὑποτίθεσθαι, σκοτεινόν τε οἶκον καὶ στρωμνὴν μαλακὴν εὑρεῖάν τε καὶ πίειραν, ὥς φασιν οἱ ποιηταί, παραινεῖν ἐκλέγεσθαι, καὶ πᾶν καρωτικὸν ἀργίας τε καὶ λήθης ποιητικόν, εἴτε ὀσφραντὸν εἴτ' ἐπίχριστον εἴτε ποτὸν ἢ βρωτὸν προσάγειν φάρμακον· τῷ δὲ νηφάλιον μὲν καὶ ἄοινον τὸ ποτόν, λεπτὸν δὲ τὸ σιτίον καὶ ἐγγὺς τεῖνον ἀποσιτίας, φωτεινὸν δὲ τὸν οἶκον καὶ ἀέρος λεπτοῦ καὶ πνεύματος μέτοχον, φροντίδων δὲ καὶ μερίμνης ἀνακίνησιν σύντονον ποιεῖσθαι, καὶ τὴν κοίτην λιτήν τε καὶ ξηρὰν παρασκευάζειν. εἰ μὲν γὰρ πρὸς τοῦτο πεφύκαμεν, λέγω δὲ τὸ διαγρυπνεῖν, ὡς ἔνι μάλιστα ὀλίγον τι διδόντες τῷ ὕπνῳ, καθ' ὅσον οὐκ ἐν χώρᾳ ἐσμὲν τῷ τῶν δι' αἰῶνος ἀγρύπνων, ἢ οὐδὲ πρὸς τὸ καθεύδειν συνέστημεν, ἄλλος ἂν εἴη λόγος καὶ μακρῶν δεόμενος ἀποδείξεων. τῷ δὲ ἅπαξ 28 τὸ γοήτευμα τῆς ἐνταῦθ' ἡμῶν διατριβῆς καὶ τοῦ

οἴκου, ἐν ᾧ διάγομεν, ὑποπτεύσαντι τό τε αὐτοῦ ἄγρυπνον φύσει κατιδόντι καὶ τὸ ὑπνοποιὸν τοῦ χώρου, ἐν ᾧ διατρίβει, φωράσαντι, τούτῳ διαλεγόμενοι τὴν ἀκόλουθον τῇ τε ὑποψίᾳ τοῦ χώρου καὶ τῇ αὐτοῦ γνώσει τροφὴν παραδίδομεν, τοὺς καθεύδοντας ἐᾶν παρειμένους ἐν τοῖς σφῶν δεμνίοις παρακελευόμενοι, εὐλαβούμενοι μὴ ὥσπερ ὀφθαλμίας οἱ εἰς τοὺς ὀφθαλμιῶντας ἐμβλέποντες ἢ χάσμης οἱ συνόντες τοῖς χασμωμένοις, οὕτως νυσταγμῶν ἐμπλησθῶμεν καὶ ὕπνου, ψυγμοῦ τε πλήρους ὄντος τοῦ τόπου, ἐν ᾧ διατρίβομεν, ἐπιτηδείως τε ἔχοντος ὀφθαλμοὺς ῥευματίζειν, ἅτε καὶ λιμνώδους ὄντος, καὶ πρὸς καρηβαρίαν καὶ λήθην πάντας τῶν ἐν αὐτῷ καθελκουσῶν ἀναθυμιάσεων. εἰ μὲν οὖν καὶ οἱ νομοθέται τὰ κατὰ τοὺς νόμους διέταξαν ταῖς πόλεσι πρὸς τὸν θεωρητικὸν ἀνάγοντες βίον καὶ ζωὴν τὴν κατὰ νοῦν, χρῆν δήπου πειθομένους ἐκείνοις καὶ τὰς περὶ τῶν τροφῶν προσίεσθαι συγχωρήσεις. εἰ δὲ οὗτοι μὲν πρὸς τὸν κατὰ φύσιν λεγόμενον μέσον βίον ἀφορῶντες, καὶ ἃ πρόσοιντ' ἂν καὶ οἱ πολλοί, οἷς τὰ ἐκτὸς ἀγαθὰ ἢ κακὰ καὶ τὰ τοῦ σώματος ὡσαύτως ὑπείληπται, νομοθετοῦσιν, τί τις ἂν τὸν τούτων παραφέρων νόμον ἀνατρέποι βίον νόμου μὲν παντὸς γραπτοῦ καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς κειμένου κρείττονα, τὸν δὲ ἄγραφον καὶ θεῖον μάλιστα διώ-
29 κοντα; ἔχει γὰρ οὕτως. οὐκ ἔστιν ἡ εὐδαιμονικὴ ἡμῖν θεωρία λόγων ἄθροισις καὶ μαθημάτων πλῆθος, ὡς ἄν τις οἰηθείη, συνισταμένη κατὰ τοῦτο, οὐδ' ἐν τῷ ποσῷ τῶν λόγων λαμβάνει τὴν ἐπίδοσιν· οὕτω γὰρ οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν τοὺς πᾶν μάθημα συνάγοντας εἶναι εὐδαίμονας. νῦν δ' οὐχ ὅπως πᾶν μάθημα συμπληροῖ τὴν θεωρίαν, ἀλλ' οὐδὲ τὰ περὶ τῶν ὄντως ὄντων, ἐὰν μὴ προσῇ καὶ ἡ κατ' αὐτὰ φυσίωσις καὶ ζωή. τριῶν

γάρ, φασίν, ὡς καθ' ἕκαστον σκοπὸν τελῶν ὄντων, ἡμῖν τοῦ τυχεῖν τῆς τοῦ ὄντος θεωρίας τὸ τέλος, τῆς τεύξεως τελούσης τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν σύμφυσιν τῷ θεωροῦντι καὶ θεωρουμένῳ· οὐ γὰρ εἰς ἄλλο, ἀλλ' εἰς τὸν ὄντως αὐτὸν ἡ ἀναδρομή· οὐδὲ πρὸς ἄλλο, ἀλλὰ πρὸς τὸν ὄντως αὐτὸν ἡ σύμφυσις. αὐτὸς δὲ ὄντως ὁ νοῦς, ὥστε καὶ τὸ τέλος τὸ ζῆν κατὰ νοῦν. καὶ πρὸς τοῦτο καὶ οἱ λόγοι καὶ τὰ μαθήματα τὰ ἔξωθεν, καθαρτικὸν ἐπέχοντα τρόπον ἡμῶν, οὐ συμπληρωτικὸν τῆς εὐδαιμονίας. ὅθεν εἰ μὲν ἐν λόγων ἀναλήψει ἀφώριστο τὸ εὔδαιμον, οἷόν τ' ἦν ὀλιγωροῦντας καὶ τροφῶν καὶ ποιῶν ἔργων τυγχάνειν τοῦ τέλους. ἐπεὶ δὲ ζωὴν δεῖ ἀντὶ ζωῆς ἀλλάξασθαι τῆς νῦν διὰ λόγων καὶ ἔργων καθαρθέντας, φέρε ποῖοι λόγοι καὶ τίνα ἔργα εἰς ταύτην ἡμᾶς καθίστησι σκεψώμεθα. ἆρ' οὖν οὐ τὰ μὲν χωρίζοντα ἀπὸ τῶν 30
αἰσθητῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰ παθῶν, ἀνάγοντα δὲ πρὸς νοερὰν καὶ ἀφάνταστον ἀπαθῆ τε ζωὴν καθ' ὅσον οἷόν τε, ταῦτα ἂν εἴη· τὰ δ' ἐναντία ἀλλότρια καὶ ἀποβολῆς ἄξια; καὶ μᾶλλον ὅσῳ τοῦ μὲν ἀφίστησιν, πρὸς ὃ δὲ κατασπᾷ, οἶμαι ἀκόλουθον εἶναι συγχωρεῖν. ἐοίκαμεν γὰρ τοῖς εἰς ἀλλόφυλον ἔθνος ἢ ἑκοῦσιν ἀπεληλυθόσι καὶ μὴ μόνον τῶν οἰκείων ἐξορίστοις, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ξένης ἐμπλησθεῖσι παθῶν τε καὶ ἐθῶν καὶ νομίμων ἐκφύλων καὶ πρὸς ταῦτα ῥοπὴν ἐσχηκόσιν. ὅνπερ οὖν τρόπον ὁ ἐκεῖθεν εἰς τὰ οἰκεῖα μέλλων ἐπανήκειν οὐ μόνον προθυμεῖται ὁδεύειν, ἀλλὰ καί, ἵνα παραδεχθῇ, μελετᾷ μὲν ἀποτίθεσθαι πᾶν εἴ τι προσέλαβεν ἀλλόφυλον, ἐπαναμιμνήσκει δ' ἑαυτὸν ὧν ἔχων ἐπελάθετο, ὧν ἄνευ παραδεχθῆναι οὐχ οἷόν τε πρὸς τῶν οἰκείων· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμᾶς δεῖ ἐντεῦθεν, εἴπερ πρὸς τὰ ὄντως

οἰκεῖα μέλλομεν ἐπανιέναι, ἃ μὲν ἐκ τῆς θνητῆς προσειλήφαμεν φύσεως, ἀποθέσθαι πάντα μετὰ τῆς πρὸς αὐτὰ προσπαθείας, δι' ἧς ἡ κατάβασις γέγονεν, ἀναμνησθῆναι δὲ τῆς μακαρίας καὶ αἰωνίου οὐσίας καὶ πρὸς τὸ ἀχρώματον καὶ ἄποιον σπεύδοντας ἐπανελθεῖν, δύο μελέτας ποιησαμένους· μίαν μὲν καθ' ἣν πᾶν τὸ ὑλικὸν καὶ θνητὸν ἀποθησόμεθα, ἑτέραν δὲ ὅπως ἐπανέλθωμεν καὶ περιγενώμεθα, ἐναντίως ἐπ' αὐτὰ ἀναβαίνοντες ἢ ἐνταῦθα κατήλθομεν. νοεραὶ γὰρ ἦμεν καὶ ἐσμὲν ἔτι οὐσίαι, πάσης αἰσθήσεως καὶ ἀλογίας καθαρεύοντες· συνεπλάκημεν δὲ τῷ αἰσθητῷ δι' ἀδυναμίας μὲν τῆς πρὸς τὸ νοητὸν ἡμῶν αἰωνίου συνουσίας, δυνάμεως δὲ ὡς πρὸς τὰ τῇδε λεγομένης. πᾶσαι γὰρ αἱ μετ' αἰσθήσεως καὶ μετὰ σώματος ἐνεργοῦσαι δυνάμεις, μὴ μενούσης ἐν νοητῷ τῆς ψυχῆς, ἐβλάστησαν [ἐοικυῖαι κακώσει γῆς, ἢ πυροῦ πολλάκις τὸ σπέρμα δεξαμένη αἴρας ἐγέννησεν] διά τινα μοχθηρίαν τῆς ψυχῆς, οὐ φθειρούσης μὲν τὴν αὑτῆς οὐσίαν τῇ τῆς ἀλογίας γεννήσει, διὰ δὲ ταύτης πρὸς τὸ θνητὸν συναπτομένης καὶ πρὸς τὸ ἀλλότριον ἐκ τοῦ οἰ-

31 κείου καθελκομένης. ὥστε καὶ μελετητέον, εἴπερ ἀναστρέφειν πρὸς τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐσπουδάκαμεν, καθ' ὅσον δύναμις, αἰσθήσεως μὲν ἀφίστασθαι καὶ φαντασίας τῆς τε ταύταις ἑπομένης ἀλογίας καὶ τῶν κατ' αὐτὴν παθῶν, καθ' ὅσον μὴ ἐπείγει ἡ ἀνάγκη τῆς γενέσεως· διαρθρωτέον δὲ τὰ κατὰ τὸν νοῦν, εἰρήνην αὐτῷ καὶ ἡσυχίαν ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἀλογίαν πολέμου παρασκευάζοντας· ἵνα μὴ μόνον ἀκούωμεν περὶ νοῦ καὶ τῶν νοητῶν, ἀλλὰ καί, ὅση δύναμις, ὦμεν ἀπολαύοντές τε αὐτοῦ τῆς θεωρίας καὶ εἰς τὴν ἀσωματίαν καθιστάμενοι καὶ ζῶντες μετ' ἀληθείας δι' ἐκεῖνον, ἀλλ' οὐ ψευδῶς μετὰ τῶν τοῖς σώμασι συμφύλων. ἀποδυτέον

ἄρα τοὺς πολλοὺς ἡμῖν χιτῶνας, τόν τε ὁρατὸν τοῦτον καὶ σάρκινον καὶ οὓς ἔσωθεν ἠμφιέσμεθα προσεχεῖς ὄντας τοῖς δερματίνοις, γυμνοὶ δὲ καὶ ἀχίτωνες ἐπὶ τὸ στάδιον ἀναβαίνωμεν τὰ τῆς ψυχῆς Ὀλύμπια ἀγωνισόμενοι. ἀρχὴ δὲ τὸ ἀποδύσασθαι, καὶ οὗ οὐκ ἄνευ τὸ ἀγωνίζεσθαι γένοιτο. ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν ἦν ἔξωθεν τῶν ἐνδυμάτων, τὰ δὲ ἔσωθεν, καὶ ἀπόδυσις ἡ μὲν διὰ τῶν φανερῶν, ἡ δὲ διὰ τῶν ἀφανεστέρων. τὸ μὲν γὰρ μὴ φαγεῖν φέρε ἢ μὴ λαβεῖν διδόμενα χρήματα τῶν φανερῶν ἦν καὶ ἐκκειμένων, τὸ δὲ μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀφανεστέρων. ὥστε μετὰ τῶν ἔργων ἀποστατέον καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ προσπαθείας καὶ τοῦ πάθους. τί γὰρ καὶ ὄφελος τῶν ἔργων ἀφιστάμενον ταῖς αἰτίαις, ἀφ' ὧν καὶ τὰ ἔργα, προσηλῶσθαι; ἡ δ' ἀπόστασις 32
γένοιτο μὲν ἂν καὶ μετὰ βίας, γένοιτο δ' ἂν καὶ πειθοῖ καὶ κατὰ λόγον διὰ μαράνσεως καί, ὡς ἄν τις εἴποι, λήθης αὐτῶν καὶ θανάτου, ἣ δὴ καὶ ἀρίστη τυγχάνει οὖσα ἀπόστασις καὶ οὐχ ἧπται οὗ ἀπεσπάσθη. φέρει γοῦν τι κἂν τοῖς αἰσθητοῖς τὸ ἀποσπασθὲν βίᾳ ἢ μέρος ἢ ἴχνος τῆς ἀποσπάσεως· εἰσῆλθε δὲ κατὰ τὸ συνεχῶς ἀμελέτητον. τὴν δὲ ἀμελετησίαν παρέχει ἡ μετὰ τῆς πρὸς τὰ νοητὰ διαρκοῦς φροντίδος ἀποχὴ τῶν τὰ πάθη ἐγειρόντων αἰσθημάτων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐκ τῶν τροφῶν ἐγκρίνεται. ἀφεκτέον ἄρα οὐχ ἧττον 33
τῶν ἄλλων, καὶ τροφῶν τινῶν, ὅσαι τὸ παθητικὸν ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἐγείρειν ἐπεφύκεσαν. σκεπτέον δέ τι καὶ τῇδε.

δύο πηγαὶ ἀνεῖνται πρὸς δεσμὸν τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα, ἐξ ὧν ὥσπερ θανασίμων πομάτων ἐμπιμπλαμένη ἐν λήθῃ τῶν οἰκείων γίγνεται θεαμάτων, ἡδονή

---

2. σημείωσαι ὡς καὶ ὁ θεολόγος φησί.

τε καὶ λύπη· ὧν παρασκευαστικὴ μὲν ἡ αἴσθησις καὶ ἡ κατὰ τὴν αἴσθησιν ἀντίληψις, αἵ τε συνομαρτοῦσαι ταῖς αἰσθήσεσι φαντασίαι τε καὶ δόξαι καὶ μνῆμαι, ἐκ δὲ τούτων ἐγειρόμενα τὰ πάθη καὶ πᾶσα ἡ ἀλογία παχυνομένη κατάγει τὴν ψυχὴν καὶ τοῦ οἰκείου περὶ τὸ ὂν ἀποστρέφει ἔρωτος. ἀποστατέον ἄρα εἰς δύναμιν τούτων. αἱ δὲ ἀποστάσεις διὰ τῶν ἐκκλίσεων τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις παθῶν καὶ τῶν κατὰ τὰς ἀλογίας, αἱ δὲ αἰσθήσεις ἢ διὰ τῶν ὁρατῶν ἢ τῶν ἀκουστῶν ἢ γευστῶν ἢ ὀσφραντῶν ἢ ἁπτῶν. οἷον γὰρ μητρόπολις ἡ αἴσθησις ἦν τῆς ἐν ἡμῖν ἐκφύλου τῶν παθῶν ἀποικίας. φέρε γὰρ ἴδε καθ' ἑκάστην ὅσον τὸ ὑπέκκαυμα εἰσρεῖ τῶν παθῶν εἰς ἡμᾶς, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς κατὰ τὰς θέας ἵππων τε ἁμίλλης καὶ ἀθλητῶν ἢ τῶν ἐκλελυγισμένων ὀρχήσεων, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ἐπιβλέψεως τῆς πρὸς τὸ θῆλυ, αἳ δέλεαρ τοῦ ἀλογίστου παντοίαις
34 ἐπιθέτοις παγίσι χειροῦνται τὸ ἄλογον. κατὰ γὰρ πάντα τὰ τοιαῦτα ἐκβακχευομένη ὑπὸ τῆς ἀλογίας ἀναπηδᾶν τε ποιεῖ καὶ ἐκβοᾶν καὶ κεκραγέναι, τῆς ἔξω ταραχῆς ἀπὸ τῆς ἔνδον ἐκκαομένης, ἣν ἀνῆψεν ἡ αἴσθησις. αἱ δὲ διὰ τῶν ἀκοῶν ἐμπαθεῖς οὖσαι κ[illegible]ήσεις ἔκ τε ποιῶν ψόφων καὶ ἤχων, αἰσχρορρημοσύνης τε καὶ λοιδορίας, ὡς τοὺς μὲν πολλοὺς τέλεον τοῦ λογισμοῦ ἐκδεδυκότος φέρεσθαι ποιοῦσιν οἰστρουμένους, τοὺς δ' αὖ θηλυνομένους παντοίας στροφὰς ἑλίττεσθαι. θυμιαμάτων δὲ χρήσεις ἢ εὐώδεις πνοαί, αἵ τε τοὺς αὐτῶν ἔρωτας τοῖς ἐρασταῖς ἐμπορευόμεναι, τίνα λελήθασιν, ὅσην τῆς ψυχῆς τὴν ἀλογίαν πιαίνουσιν; περὶ γὰρ τῶν διὰ τῆς γεύσεως τί ἂν τις καὶ εἴποι παθημάτων, διπλοῦ μάλιστ' ἐνταῦθα τοῦ δεσμοῦ συμπλεκομένου· τοῦ μὲν ὃν ἐκ τῆς γεύσεως τὰ πάθη πιαίνει, τοῦ δὲ ὃν ἐκ τῆς ἐμφορήσεως τῶν ἀλλοτρίων σω-

μάτων βαρύν τε καὶ δυνατὸν ἐργαζόμεθα; φάρμακα
γάρ, ὥς πού τις τῶν ἰατρῶν ἔφη, οὐ μόνα τὰ σκευα-
στὰ ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ καθ' ἡμέραν εἰς
τροφὴν παραλαμβανόμενα σιτία τε καὶ ποτά· καὶ πολὺ
μᾶλλον τὸ θανάσιμον ἐκ τούτων τῇ ψυχῇ ἀναδίδοται
ἢ ἐκ τῶν φαρμακειῶν εἰς διάλυσιν τοῦ σώματος κατα-
σκευάζεται. αἱ δὲ ἀφαὶ μόνον οὐ σωματοῦσαι τὴν ψυ-
χὴν καὶ εἰς ἀνάρθρους ψόφους, οἷα δὴ σῶμα, πολλά-
κις ἐκπίπτειν ἠρέθισαν. ἐξ ὧν αἱ μνῆμαι καὶ αἱ φαν-
τασίαι αἵ τε δόξαι ἀθροιζόμεναι ἑσμὸν τῶν παθῶν
ἐγείρουσαι, φόβων, ἐπιθυμιῶν, ὀργῶν, ἐρώτων, φίλ-
τρων, λυπῶν, ζήλων, μεριμνῶν, νοσημάτων, τῶν
ὁμοίων παθῶν πλήρη ἀπέδειξαν. δι' ὃ πολὺς μὲν ὁ 35
ἀγὼν τούτων καθαρεῦσαι, πολὺς δὲ ὁ πόνος ἀπαλλα-
γῆναι αὐτῶν τῆς μελέτης, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέ-
ραν τῆς κατὰ τὴν αἴσθησιν ἀναγκαίας συμπλοκῆς ἡμῖν
παρούσης. ὅθεν ὅση δύναμις ἀποστατέον τῶν τοιού-
των χωρίων, ἐν οἷς καὶ μὴ βουλόμενόν ἐστιν περιπί-
πτειν τῷ πάθει· καὶ εὐλαβητέον τὴν ἐκ τῆς πείρας
μάχην καὶ εἰ βούλει καὶ νίκην καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀπειρίας
ἀγυμνασίαν. οὕτως γὰρ καὶ τῶν πρόσθεν ἀκούομεν 36
κλέα ἀνδρῶν, Πυθαγορείων τε καὶ σοφῶν· ὧν οἱ μὲν
τὰ ἐρημότατα χωρία κατῴκουν, οἱ δὲ καὶ τῶν πόλεων
τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἄλση, ἐξ ὧν ἡ πᾶσα ἀπελήλαται τύρβη.
Πλάτων δὲ τὴν Ἀκαδήμειαν οἰκεῖν εἵλετο, οὐ μόνον
ἔρημον καὶ πόρρω τοῦ ἄστεος χωρίον, ἀλλὰ καί, ὥς
φασίν, ἐπίνοσον. ἄλλοι δὲ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν οὐκ
ἐφείσαντο πόθῳ τῆς ἔνδον ἀπερισπάστου θεωρίας. εἰ
δέ τις οἴεται συνανθρωπεύων καὶ ἐμπιπλὰς τὰς αἰ-
σθήσεις τῶν κατ' αὐτὰς παθῶν αὐτὸς μένειν ἀπαθής,
λέληθεν αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ πειθομένους ἀπατῶν
ἀγνοῶν τε ὡς πολὺ τῶν παθῶν καταδεδούλωται αὐτῇ

ὑπὸ τοῦ πλήθους οὐκ ἀλλοτριώσει. οὐ γὰρ δὴ μάτην οὐδὲ τῆς φύσεως καταψευδόμενος τῶν φιλοσόφων ἔλεγεν ὁ φάς· "οὗτοι δέ που ἐκ νέων πρῶτον εἰς ἀγορὰν οὐκ ἴσασι τὴν ὁδόν, οὐδὲ ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον ἤ τι κοινὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον, νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα λεγόμενα ἢ γεγραμμένα οὔτε ὁρῶσιν οὔτε ἀκούουσιν. σπουδαὶ δὲ ἑταιρειῶν ἐπ' ἀρχὰς καὶ σύνοδοι καὶ δεῖπνα καὶ σὺν αὐλητρίσιν κῶμοι, οὐδὲ ὄναρ πράττειν προσίσταται αὐτοῖς. εὖ δὲ ἢ κακῶς τι γέγονεν ἐν πόλει, ἤ τί τῳ κακόν ἐστιν ἐκ προγόνων γεγονός, πρὸς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, μᾶλλον αὐτὸν λέληθεν ἢ οἱ τῆς θαλάττης λεγόμενοι χόες. καὶ ταῦτα πάντα οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν, οἶδεν. οὐδὲ γὰρ αὐτῶν ἀπέχεται τοῦ εὐδοκιμεῖν χάριν, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ, ἡ δὲ διάνοια ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ καὶ οὐδέν, ἀτιμάσασα, πανταχῇ πέτεται κατὰ Πίνδαρον, εἰς τῶν ἐγγὺς οὐ-
37 δὲν ἑαυτὴν συγκαθιεῖσα." διὰ γὰρ τούτων ὁ Πλάτων οὐ καθιέντα εἰς τὰ εἰρημένα φησὶν ἐξ αὐτῶν μένειν ἀπαθῆ, ἀλλ' ἐκ τοῦ εἰς μηδὲν αὐτῶν συγκαθιέναι. δι' ὃ οὔτε τὴν ὁδὸν οἶδεν, ὅπου τὸ δικαστήριον ἢ βουλευτήριον, οὔτ' ἄλλο οὐδὲν τῶν κατὰ μέρος. οὐκ οἶδε μὲν καὶ ἀπαντᾷ, ἀπαντῶν δὲ καὶ ἐμπιπλὰς τὰς αἰσθήσεις ἀπ' αὐτῶν, ὅτι οὐδὲν οὐκ οἶδεν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀπεχόμενον αὐτῶν φησίν, καὶ μὴ εἰδότα, οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν, εἰδέναι. εἰς δὲ δεῖπνα καθιέναι οὐδὲ ὄναρ, φησίν, προσίσταται αὐτῷ. σχολῇ ἄρα ἀγανακτήσειεν ἂν ζωμῶν καὶ κρεαδίων ἀποστερούμενος. ἢ ὅλως προσήσεται ταῦτα; οὐχὶ δὲ πάντα ἡγησάμενος μικρὰ μὲν καὶ οὐδὲν ἐκ τῆς ἀποχῆς, μεγάλα δὲ καὶ βλαβερὰ ἐκ τῆς προσαγωγῆς, παραδειγ-

μάτων ἐν τῷ ὄντι ἑστώτων, τοῦ μὲν θείου εὐδαιμονε-
στάτου, τοῦ δὲ ἀθέου ἀθλιωτάτου, τῷ μὲν ὁμοιώσεται,
τῷ δὲ ἀνομοιώσεται, τὸν εἰκότα βίον ζῶν ᾧ ὁμοιοῦται,
λιτόν τε τοῦτον καὶ αὐτάρκη καὶ ἥκιστα τοῖς θνητοῖς
ἐμφορούμενον; ὡς ἕως ἂν τις περὶ βρωτῶν διαφέ- 38
ρηται καὶ συνηγορῇ ὡς καὶ τόδε βρωτέον, ἀλλ' οὐκ,
εἰ οἷόν τε ἦν, ἁπάσης τροφῆς ὅτι ἀφεκτέον διανοῆ-
ται, τοῖς πάθεσι συναγορεύων, δοξοκοπεῖ, ὡς μηδὲν
διαφερόμενος περὶ ὧν διαφέρεται. βίᾳ μὲν τοίνυν
ἑαυτὸν ὁ φιλοσοφῶν οὐκ ἐξάξει· βιαζόμενος γὰρ οὐδὲν
ἧττον ἐκεῖ μένει, ὅθεν ἀπελθεῖν βιάζεται· οὐ μὴν τὸν
δεσμὸν παχύνων ἀδιάφορόν τι πράττειν ἡγήσεται.
ὥστε τὸ ἀναγκαῖον μόνον διδοὺς τῇ φύσει καὶ τοῦτο
κοῦφον καὶ διὰ κουφοτέρων τροφῶν, πᾶν τὸ παρὰ
τοῦτο ὡς εἰς ἡδονὴν συντεῖνον παραιτήσεται. πέπει-
σται γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα, ὡς ἧλος ψυχῆς πρὸς τὰ
σώματα ἐτύγχανεν ἡ αἴσθησις· αὐτῇ τῇ ῥώσει τοῦ
πάθους ἑαυτῆς συγκολλῶσα καὶ οἷον καθηλοῦσα τὴν
ψυχὴν πρὸς τὴν διὰ τοῦ σώματος ἀπόλαυσιν. εἰ
γὰρ μὴ ἐνεπόδιζεν τὰ αἰσθήματα τῇ τῆς ψυχῆς
καθαρᾷ ἐνεργείᾳ, τί δεινὸν ἦν ἐν σώματι εἶναι
ἀπαθῆ μένοντα τῶν διὰ σώματος κινημάτων; πῶς 39
δ' ἂν ἐπέκρινας καὶ εἶπας ὃ πέπονθας, μὴ πάσχων
μηδὲ παρὼν οἷς ἔπαθες; νοῦς μὲν γάρ ἐστι πρὸς
αὐτῷ, κἂν ἡμεῖς μὴ ὦμεν πρὸς αὐτῷ. νοῦ δὲ ὁ
παρεκβὰς ἐκεῖ ἐστὶν ὅπου καὶ παρεξῆλθεν, καὶ δια-
θέων γε ἄνω καὶ κάτω τῇ τῆς ἀντιλήψεως προσοχῇ
ἐκεῖ πάρεστιν ὅπου ἡ ἀντίληψις. ἄλλο δὲ ἦν μὴ
προσέχειν τοῖς αἰσθητοῖς τῷ πρὸς ἄλλοις εἶναι, ἄλλο
δὲ τὸ ἀφιστάντα νομίζειν ἑαυτὸν μὴ παρεῖναι. οὐ δὴ

---

16. τὸν θαυμάσιον Πλάτωνα.

δείξει τις τοῦτο συγχωροῦντα τὸν Πλάτωνα, εἴγε μὴ ἑαυτὸν ἀπατῶντα τοῦτόν τις ἐπιδείξειεν. ὁ δὴ καθιεὶς εἰς βρωτῶν παραδοχὰς καὶ εἰς θέας ἑκὼν τὰς δι' ὄψεως ὁμιλίας τε καὶ γέλωτας αὐτῇ τῇ καθέσει ἐκεῖ ἐστὶν ὅπου καὶ τὸ πάθος· ὁ δὲ πρὸς ἄλλοις ὢν καὶ ἀποστάς, οὗτός ἐστιν ὁ διὰ τὴν ἀπειρίαν γέλωτα παρέχων οὐ μόνον Θρᾴτταις ἀλλὰ καὶ τῷ ἄλλῳ ὄχλῳ, καὶ ὅταν καθῇ, εἰς πᾶσαν ἀπορίαν ἐμπίπτων, ἀλλ' οὐκ ἐξαναισθητῶν, οὐδὲ ἐξακριβῶν μέν, τῷ δὲ ἀλόγῳ μόνον ἐνεργῶν (οὐ γὰρ τοῦτο εἰπεῖν ἐτόλμησε Πλάτων), ἀλλ' ὡς ἔν τε ταῖς λοιδορίαις ἴδιον ἔχει οὐδὲν οὐδένα λοιδορεῖν, ἅτε οὐκ εἰδὼς κακὸν οὐδὲν οὐδενός, ἐκ τοῦ μὴ μεμελετηκέναι, φησίν· ἀπορῶν οὖν γελοῖος φαίνεται, ἔν τε τοῖς ἐπαίνοις καὶ ταῖς τῶν ἄλλων μεγαλαυχίαις, οὐ προσποιητῶς, ἀλλὰ τῷ ὄντι γελῶν ἔνδηλος γιγνόμενος ληρώδης δοκεῖ εἶναι.

40 ὥστε διὰ τὴν ἀπειρίαν καὶ ἀποχὴν οὐκ οἶδεν οὐχ ὅτι εἰς πεῖραν καθιεὶς καὶ διὰ τοῦ ἀλόγου ἐνεργῶν, οἷός τέ ἐστιν θεωρεῖν τὰ κατὰ τὸν νοῦν ἀκραιφνῶς· οὐδὲ τῶν δύο ψυχὰς ἡμᾶς ἔχειν λεγόντων, δύο προσοχὰς ἡμῖν δεδωκότων. δύο γὰρ ἂν οὕτω ζῴων συνέρξεις ἐποίουν, ἃ ἐνεδέχετο, ἄλλου πρὸς ἄλλοις ὄντος, τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου μὴ προσποιεῖσθαι τὰ
41 ἔργα. τί δὲ ἔδει καὶ μαραίνειν τὰ πάθη καὶ ἀποθνήσκειν ἀπ' αὐτῶν καὶ τοῦτο μελετᾶν καθ' ἡμέραν, εἰ οἷόν τ' ἦν ἐνεργεῖν ἡμᾶς κατὰ νοῦν πρὸς τὰ θνητὰ συναπτομένους ἄνευ τῆς τοῦ νοῦ ἐπιβλέψεως, ὥς τινες ἀπεφαίνοντο; "νοῦς γὰρ ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει." εἰ δ' ἐσθίων πολυτελῆ καὶ πίνων οἶνον τὸν ἥδιστον οἷός τε εἶ πρὸς τοῖς ἀΰλοις εἶναι, διὰ τί οὐχὶ καὶ παλλακίσι συνὼν καὶ δρῶν ἃ μηδὲ λέγειν καλόν; πανταχοῦ γὰρ τοῦ ἐν ἡμῖν παιδὸς ἦν ταῦτα τὰ πάθη, καὶ

ὅσῳ αἰσχρά, οὐ πρὸς αὐτὰ φήσεις κατασπᾶσθαι. τίς γὰρ ἡ διακλήρωσις τούτου, τὰ μὲν μὴ οἷόν τε εἶναι πάσχειν μὴ ὄντα πρὸς αὐτοῖς, τὰ δὲ ἕτερα συγχωρεῖν ἀποτελεῖν πρὸς τοῖς νοητοῖς ὄντα; οὐ γὰρ ὅτι τὰ μὲν ὑπείληπται εἶναι αἰσχρὰ παρὰ τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ οὔ· αἰσχρὰ γὰρ πάντα ὡς πρός γε τὴν κατὰ νοῦν ζωήν, καὶ πάντων ἀφεκτέον καθάπερ τῶν ἀφροδισίων. ὀλίγον δὲ τῇ φύσει τροφῶν συγχωρητέον διὰ τὴν τῆς γενέσεως ἀνάγκην. ὅπου γὰρ αἴσθησις καὶ ταύτης ἀντίληψις, ἐκεῖ τοῦ νοητοῦ ἡ ἀπόστασις· καὶ ὅσῳ τῆς ἀλογίας ἀνακίνησις, τόσῳ τοῦ νοεῖν ἀπόστασις. οὐ γὰρ ἐνδέχεται τῇδε κἀκεῖσε φερόμενον, ἐνταῦθα ὄντα, εἶναι ἐκεῖ. οὐ γὰρ μέρει ἡμῶν, ἀλλ' ὅλοι τὰς προσοχὰς ποιούμεθα. τὸ δὲ οἴεσθαι κατὰ τὴν αἴσθη- 42
σιν παθαινόμενον πρὸς τοῖς νοητοῖς ἐνεργεῖν πολλοὺς καὶ τῶν βαρβάρων ἐξετραχήλισεν, οἳ ἐπὶ πᾶν εἶδος ἡδονῆς προῆλθον ἐκ καταφρονήσεως, λέγοντες καὶ τῶν δύνασθαι πρὸς ἄλλοις ὄντα τῇ ἀλογίᾳ χρῆσθαι τούτοις ἐπιτρέπειν. ἤδη γάρ τινων ἀκήκοα τῇ σφῶν δυστυχίᾳ συναγορευόντων τοῦτον τὸν τρόπον. οὐ γὰρ ἡμᾶς μολύνει, φασί, τὰ βρώματα, ὥσπερ οὐδὲ τὴν θάλατταν τὰ ῥυπαρὰ τῶν ῥευμάτων· κυριεύομεν γὰρ βρωτῶν ἁπάντων, καθάπερ ἡ θάλασσα τῶν ὑγρῶν πάντων. εἰ δὲ ἡ θάλασσα κλείσειε τὸ ἑαυτῆς στόμα, ὥστε μὴ δέξασθαι τὰ ῥέοντα, ἐγένετο καθ' ἑαυτὴν μὲν μεγάλη, κατὰ δὲ τὸν κόσμον μικρά, ὡς μὴ δυναμένη στέξαι τὰ ῥυπαρά. εὐλαβηθεῖσα δὲ μολυνθῆναι, οὐκ ἂν δέξαιτο. ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὴ πάντα δέχεται, γιγνώσκουσα τὸ ἑαυτῆς μέγεθος, καὶ οὐκ ἀποστρέφεται τὰ εἰς ἑαυτὴν ἐρχόμενα. καὶ ἡμεῖς οὖν, φασίν, ἐὰν εὐλαβηθῶμεν βρῶσιν, ἐδουλώθημεν τῷ τοῦ φόβου φρονήματι. δεῖ δὲ πάνθ' ἡμῖν

ὑποτετάχθαι. ὕδωρ μὲν γὰρ ὀλίγον συνακτὸν ἐάν τι δέξηται ῥυπαρόν, εὐθέως μιαίνεται καὶ θολοῦται ὑπὸ τῆς ῥυπαρίας· βυθὸς δὲ οὐ μιαίνεται. οὕτω δὴ καὶ βρώσεις τῶν ὀλίγων περιγίγνονται· ὅπου δὲ βυθὸς ἐξουσίας, πάντα δέχονται καὶ ὑπ' οὐδενὸς μιαίνονται. τοιούτοις δ' ἑαυτοὺς ἀπατῶντες ἀκόλουθα μὲν οἷς ἠπάτηντο ἔδρων, ἀντὶ δ' ἐλευθερίας εἰς τὸν τῆς κακοδαιμονίας βυθὸν αὑτοὺς φέροντες ἔπνιξαν. τοῦτο καὶ τῶν κυνικῶν τινὰς παντορέκτας ἐποίησεν, προσπλακέντας τῷ αἰτίῳ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῖς,
43 ὃ δὴ καλεῖν εἰώθασιν ἀδιάφορον. ἀνὴρ δὲ εὐλαβὴς καὶ ὕποπτος πρὸς τὰ γοητεύματα τῆς φύσεως, τήν τε τοῦ σώματος φύσιν κατασκεψάμενος καὶ ὡς ἥρμοσται ὀργάνου δίκην πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς γνούς, οἶδεν ὡς ἕτοιμον φθέγξασθαι τὸ πάθος, ἄν τε βουλώμεθα ἄν τε μή, κρουσθέντος τοῦ σώματος ὑπὸ τῶν ἔξωθεν καὶ τοῦ κρούσματος εἰς ἀντίληψιν ἀφικομένου. ἡ γὰρ ἀντίληψις ἐτύγχανεν οὖσα ἡ φθέγξις, φθέγξασθαι δ' οὐκ ἔστι τὴν ψυχὴν μὴ ὅλην πρὸς τὸ φθέγμα ἐπιστραφεῖσαν καὶ τὸ ἐπιστατικὸν ὄμμα πρὸς τοῦτο μεταθεῖσαν. ὅλως δὲ τῆς ἀλογίας τὸ ἄχρι τίνος καὶ πῶς καὶ πόθεν καὶ πρὸς οὓς ἐπικρίνειν οὐκ ἐχούσης, καθ' ἑαυτὴν δὲ ἀνεπισκέπτου ὑπαρχούσης, ᾗ ἂν ἐπιβρίσῃ, ἵπποις ἐοικυίας ἄνευ ἡνιόχου, ἀμήχανόν ἐστιν ἢ διοικεῖν τι καθηκόντως πρὸς τὰ ἔξω ἢ τροφῆς καιρὸν καὶ μέτρα γιγνώσκειν, μὴ οὐχὶ τοῦ ἡνιόχου ἐφεστῶτος ὄμματος, ὃς τὰ κινήματα ῥυθμίζει καὶ ἡνιοχεῖ τῆς τυφλῆς καθ' ἑαυτὴν ἀλογίας. ὁ δὲ τὴν ἐπίστασιν τοῦ λογισμοῦ ἀφαιρῶν τῆς ἀλογίας, ἐπιτρέπων δὲ αὐτῇ φέρεσθαι κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οἷος ἂν εἴη τῇ ἐπιθυμίᾳ συγχωρήσας εἰς ὅσον βούλεται προχωρεῖν τῆς οἰκείας κινήσεως, καὶ τῷ

θυμῷ ὡσαύτως. καλὸν γοῦν ἡμῖν τὸ σπουδαῖον ποιήσει καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ λελογισμένα ἀκάθεκτον ὑπὸ τοῦ ἐφεστῶτος λογισμοῦ ποιῶν ἐν ταῖς τοῦ ἀλόγου ἐνεργείαις. καίτοι ταύτῃ διενηνοχέναι φαίνεται ὁ 44
σπουδαῖος τοῦ φαύλου, ὅτι ὁ μὲν πανταχοῦ τὸν λογισμὸν ἔχει παρεστῶτα καὶ κρατοῦντα καὶ ἡνιοχοῦντα τὸ ἄλογον, ὁ δὲ πολλὰ πράττει παριεὶς τῷ λογισμῷ καὶ σὺν τούτῳ πράττειν ἃ πράττει. δι' ὃ καὶ ὁ μὲν ἀλόγιστος λέγεται καὶ φερόμενος ὑπὸ τῆς ἀλογίας, ὁ δὲ λελογισμένος καὶ ἐγκρατὴς παντὸς ἀλογίστου· καὶ τὸ ἁμαρτάνειν ἄρα τοῦτο τοῖς πολλοῖς καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν πράξει καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ταῖς ὀργαῖς γίνεται, ἔμπαλιν δὲ κατορθοῦν τοῖς σπουδαίοις, ὅτι οἱ μὲν ἐφῆκαν τῷ παιδὶ δρᾶν καθ' ἑαυτὸν ἃ βούλεται, οἱ δὲ τῷ παιδαγωγῷ, καὶ μετὰ τούτου τὰ καθ' ἑαυτοὺς κυβερνῶσιν. ὥστε καὶ ἐν βρωτοῖς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ταῖς διὰ τοῦ σώματος ἐνεργείαις ἢ ἀπολαύσεσιν παρὼν μὲν ὁ ἡνίοχος ἀφορίζει τὸ σύμμετρον καὶ τὸ εὔκαιρον, ἀπὼν δὲ καὶ ὥς φασίν τινες πρὸς τοῖς ἑαυτοῦ ὤν, εἰ μὲν καὶ τὴν ἡμετέραν πρόσεξιν ἔχει παρ' ἑαυτῷ, οὐδ' ἐπιτρέπει τῇ ἀλογίᾳ παθαίνεσθαι οὐδ' ὅλως τι ἐνεργεῖν. εἰ δ' ἀφῆκε ταύτην πρὸς τῷ παιδὶ εἶναι ἄνευ αὐτοῦ, ἀπώλεσε τὸν ἄνθρωπον συρόμενον ὑπὸ τῆς ἀνοίας τοῦ ἀλόγου. ὅθεν τοῖς σπουδαίοις ἡ ἀποχὴ μᾶλλον οἰκειο- 45
τέρα καὶ βρωτῶν καὶ τῶν διὰ σώματος ἀπολαύσεων καὶ πράξεων τῆς ἐφάψεως, τῷ δεῖν ἐφαπτόμενον τῶν σωματικῶν καταβαίνειν ἀπὸ τῶν οἰκείων ἠθῶν εἰς παιδαγωγίαν τοῦ ἐν ἡμῖν ἀλογίστου· ἐν δὲ ταῖς τροφαῖς καὶ μᾶλλον· οὐδὲ γὰρ τοῦ μέλλοντος ἐξ αὐ-

14. σημείωσαι ὅτι παῖδα λέγει τὴν ἄλογον τῆς ψυχῆς δύναμιν.

τῶν ἐπιλογιστικὸν τὸ ἄλογον. φύσει γὰρ ἀνεπίγνωμον τοῦ ἀπόντος τὸ ἄλογον. τῶν δὲ τροφῶν εἰ μὲν ἦν ἀπηλλάχθαι ὥσπερ τῶν ὁρατῶν ἀρθέντων (ἔξεστι γὰρ πρὸς ἄλλοις εἶναι κοιμίσαντα τὰς ἀπ' αὐτῶν φαντασίας), μέτριον ἂν ἦν, τῇ ἀνάγκῃ εἴξαντα τῆς θνητῆς φύσεως ἐπ' ὀλίγον, εὐθὺς ἀπηλλάχθαι. ἐπεὶ δὲ καὶ παρολκῆς χρόνου χρεία καὶ πέψεως καὶ ἀναδόσεως καὶ τῆς πρὸς τούτοις συνεργείας τῆς ἐξ ὕπνου τε καὶ ἡσυχίας τῆς τε ἄλλης ἀργίας καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἐκ τῆς ἀναδόσεως ποιᾶς κράσεως περιττωμάτων τε διαχωρήσεως, ἀνάγκη τὸν παιδαγωγὸν παρεῖναι, ὃς τὰ κοῦφα καὶ ἀνεμπόδιστα ἑαυτῷ ἐκλεξάμενος, ταῦτ' ἐπιτρέψει τῇ φύσει, τὸ μέλλον προορώμενος καὶ ὅσον τὸ ἐμπόδιον, συγχωρήσαντος ταῖς ἐπιθυμίαις φορτίον οὐκ εὐάγκαλον ἐπεισάγειν ἡμῖν δι' ὀλίγην ἡδονήν, ἧς ἐν τῷ καταδέχεσθαι αὐτὰ εἰς τὴν
46 κατάποσιν ἀντιλαμβάνονται. οὐκ ἀπεικότως ἄρα τὸ πολὺ καὶ περιττὸν ὁ λόγος ἀποκρίνας εἰς ὀλίγον περιγράφει τὸ ἀναγκαῖον, εἰ μέλλει μήτε πορίζων ἕξειν πράγματα διὰ τὸ δεῖσθαι πλειόνων, μήτε εὐτρεπῆ ποιῶν πλειόνων τῶν ὑπηρετησομένων δεήσεσθαι, μήτε ἐσθίων πλειόνων ἡδονῶν ἀντιλήψεσθαι, μήτε πληρούμενος πολλῆς ἀργίας ἐμπλήσεσθαι, μήτε παχυτέρου φορτίου ἐμπιπλάμενος ὑπνώδης γίγνεσθαι, μήτε τῶν πιαινόντων τὸ σῶμα πληρούμενος ἰσχυρότερον μὲν τὸν δεσμόν, αὐτὸν δὲ ἀργότερον πρὸς τὰ οἰκεῖα ποιήσειν καὶ ἀσθενέστερον. δειξάτω τοίνυν ἡμῖν τις ἀνήρ, σπεύδων ὡς ἔνι μάλιστα ζῆν κατὰ νοῦν καὶ ἀπερίσπαστος ἐκ τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθῶν εἶναι, ὡς εὐπορωτέρα μὲν ἡ κρεοφαγία τῶν ἐκ τῶν ἀκροδρύων καὶ ἐκ λαχάνων ὄψων, εὐτελεστέρα δὲ ἡ τούτων παρασκευὴ τῆς τῶν ἀψύχων καὶ μαγείρων ὅλως μὴ δεομένης, ἀνήδονος δὲ

καθ' ἑαυτὴν παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἄψυχον, κουφοτέρα δὲ ἐν ταῖς πέψεσιν τῆς ἑτέρας, κἀν ταῖς ἀναδόσεσιν ταῖς εἰς τὸ σῶμα ταχυτέρα τῆς ἐκ λαχάνων ἀναδόσεως, πρός τε τὰς ἐπιθυμίας ἧττον ἐρεθίζουσα, καὶ εἰς πάχος καὶ ῥώμην σώματος ἔλαττον συμβαλλομένη τῆς ἀψύχου διαίτης. εἰ δὲ τοῦτο οὔτε ἰατρῶν τις 47
οὔτε φιλοσόφων, οὐ γυμναστής, οὐκ ἰδιώτης εἰπεῖν ἐτόλμησεν, τί οὐκ ἀφιστάμεθα ἑκόντες τοῦ σωματικοῦ φορτίου; τί οὐκ ἐλευθεροῦμεν αὑτοὺς ἅμα τῇ ἀποστάσει ἐκ πολλῶν (οὐ γὰρ ἑνὸς ἦν, ἀλλὰ μυρίων, τοῖς ἐλαχίστοις ἐθίσαντα αὑτὸν ἀρκεῖσθαι, ἀπηλλάχθαι), χρημάτων περιουσίας, οἰκετῶν πλειόνων ὑπηρεσίας, σκευῶν πλήθους, ὑπνώδους καταστάσεως, νόσων σφοδρότητος καὶ πλήθους, ἰατρῶν δεήσεως, ἐρεθισμῶν πρὸς ἀφροδίσια, ἀναθυμιάσεων παχυτέρων, περιττωμάτων πλήθους, παχύτητος τοῦ δεσμοῦ, ῥώμης πρὸς πράξεις ἐγειρούσης, Ἰλιάδος κακῶν· ὧν ἡ ἄψυχος καὶ λιτὴ τροφὴ καὶ πᾶσιν εὐπόριστος ἀφαιρεῖται ἡμᾶς, εἰρήνην παρασκευάζουσα τῷ τὰ σωτήρια ἡμῖν ἐκπορίζοντι λογισμῷ. οὐ γὰρ ἐκ τῶν μαζοφάγων, φησὶν ὁ Διογένης, οἱ κλέπται καὶ οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ἐκ τῶν κρεοφάγων οἱ συκοφάνται καὶ τύραννοι. τῆς δὲ τοῦ πολλῶν δεῖσθαι ἀρθείσης αἰτίας καὶ τοῦ πλήθους τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ σῶμα περιαιρεθέντος τοῦ τε βάρους τῶν ἀναδιδομένων κουφισθέντος, ἐλεύθερον τὸ ὄμμα καπνοῦ τε καὶ κύματος τοῦ σωματικοῦ ἐκτὸς καθωρμισμένον γίγνεται. καὶ τοῦτο οὔτε ὑπομνήσεως οὔτε ἀποδεί- 48
ξεως διὰ τὴν αὐτόθεν προσοῦσαν ἐνάργειαν χρῄζει. ὅθεν οὐ μόνον οἱ κατὰ νοῦν ζῆν ἐσπουδακότες καὶ τέλος τὸν κατ' αὐτὸν βίον ἐνστησάμενοι ἀναγκαίαν πρὸς τὸ τέλος ὁρῶσι τὴν τούτων ἀποχήν, ἀλλὰ καὶ

πᾶς σχεδὸν οἶμαι φιλόσοφος τὴν εὐτέλειαν πρὸ τῆς πολυτελείας ἐγκρίνων ἀποδέξαιτ' ἂν μᾶλλον τὸν ὀλίγοις ἀρκούμενον τοῦ πλειόνων δεομένου. καὶ (ὃ παράδοξον τοῖς πολλοῖς δόξειεν ἂν εἶναι) τοῦτο λέγοντας καὶ ἐκτιμῶντας εὑρίσκομεν [λέγω δὲ] τοὺς ἡδονὴν οἰομένους τὸ τέλος τῶν φιλοσοφησάντων. τῶν γὰρ Ἐπικουρείων οἱ πλείους ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κορυφαίου ἀρξάμενοι μάζῃ καὶ τοῖς ἀκροδρύοις ἀρκούμενοι φαίνονται, τά τε συγγράμματα ἐμπεπλήκασι τὸ ὀλιγοδεὲς τῆς φύσεως ἀφηγούμενοι καὶ τὸ ἐκ τῶν λιτῶν καὶ εὐπορίστων ἱκανῶς αὐτῆς τὸ ἀναγκαῖον
49 ἰώμενον παριστάντες. ὥρισται γάρ, φησίν, ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος καὶ ἔστιν εὐπόριστος, ὁ δὲ τῶν κενῶν δοξῶν ἀόριστός τε ἦν καὶ δυσπόριστος. τὸ γὰρ κατ' ἔνδειαν ἐνοχλοῦν τὴν σάρκα ἐξαιρεῖται καλῶς καὶ αὐτάρκως τὰ εὐπόριστα, ἁπλῆν ἔχοντα φύσιν ὑγρῶν τε καὶ ξηρῶν· τὸ δὲ λοιπὸν ὅσον εἰς πολυτέλειαν πέπτωκεν, οὐκ ἀναγκαίαν ἔχειν φασὶ τὴν ὄρεξιν οὐδ' ἀπ' ἀλγοῦντός τινος ἀναγκαίως γιγνομένην, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ ἢ λυποῦντος ἢ νύττοντος μόνον ἐν τῷ μὴ παρεῖναι, τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ χαίροντος, τὴν δὲ ὅλως ἀπὸ τῶν κενῶν καὶ διεψευσμένων δογμάτων, ἣ εἰς οὐδὲν φυσικὸν ἀνάγεται ἔλλειμμα οὐδ' εἰς τὸ διαλύον τὴν σύστασιν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι. ἱκανὰ γὰρ καὶ τὰ τυχόντα διακρατῆσαι ταῦτα ἦν, ὧν ἀναγκαίως δεῖται ἡ φύσις. ταῦτα δὲ καὶ διὰ τὴν λιτότητα καὶ διὰ τὴν ὀλιγότητά ἐστιν εὐπόριστα· καὶ τῷ μὲν κρεοφαγίας ἁπτομένῳ χρεία καὶ τῶν ἀψύχων, τῷ δὲ ἀρκουμένῳ τοῖς ἀψύχοις ἐξ ἡμισείας καὶ τοῦτο εὐπόριστον καὶ ὀλίγων δεόμενον ἀναλωμάτων τὸ τῆς πα-
50 ρασκευῆς. δεῖ δέ, φασίν, οὐχ ἑτοιμασάμενον τὰ ἀναγκαῖα, προσθήκῃ τῇ φιλοσοφίᾳ χρῆσθαι, ἀλλὰ

παρασκευασάμενον τὸ θαρρεῖν τῇ ψυχῇ γνησίως, οὕτως ἀντέχεσθαι τῶν καθ' ἡμέραν. κακῷ γὰρ φροντιστῇ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέψομεν, ἄνευ φιλοσοφίας τὸ ἀναγκαῖον συμμετρούμενοι τῆς φύσεως καὶ παρασκευάζοντες. δι' ὃ φιλοσοφοῦντα δεῖ καὶ τούτων προνοεῖν καὶ ἐφ' ὅσον ἂν ἡ παρ' ἐκείνοις ἔντονος ἐπιμέλεια παραδιδῷ. ἐφ' ὅσον δὲ ἐκεῖθέν τι ἀφαιρεῖται, ὃ μὴ κυριεύσει τῆς τελείας ἐκθαρρήσεως, μὴ προσίεσθαι πρὸς τὴν χρημάτων τε καὶ τροφῶν παρασκευήν. σὺν φιλοσοφίᾳ τοίνυν ἁπτέον τούτων, καὶ εὐθὺς προσπεσεῖται ὅτι πολλῷ κρεῖττον τὸ ἐν αὐτοῖς μεταδιώκειν ἐλάχιστόν τε καὶ λιτὸν καὶ κοῦφον. ἐλάχιστον γὰρ καὶ τὸ ὀχληρὸν ἐκ τοῦ ἐλαχίστου.
ἃ δ' ἂν συνεφελκύσηται ἡ παρασκευὴ ἐμπόδια ἐκ τῆς 51
τοῦ σώματος βαρύτητος ἢ ἐκ τῆς τῶν παρασκευαζομένων πραγματείας ἢ ἐκ τοῦ κωλύειν τὴν περὶ τῶν κυριωτάτων λογισμῶν ἐνέργειαν εἶναι συνεχῆ ἢ ἔκ τινος ἄλλης αἰτίας, εὐθὺς ἀλυσιτελὴς γίνεται καὶ οὐκ ἀντάλλακτος πρὸς τὰς συνακολουθούσας ὀχλήσεις. δεῖ μέντοι τῷ φιλοσόφῳ καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ μηδὲν ὑπολείψειν παρεῖναι διὰ βίου. ταύτην δὲ τὰ μὲν εὐπόριστα ἱκανῶς διασώζει, τὰ δὲ πολυτελῆ ποιεῖ δυσέλπιστον· οἱ γοῦν πολλοὶ διὰ τοῦτο, καίπερ πολλὰ κεκτημένοι, ὡς ὑπολειψόντων ἀνήνυτα μοχθοῦσιν. ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς εὐπορίστοις καὶ λιτοτάτοις ποιεῖ τὸ μνημονεύειν ὅτι πρὸς μὲν τῆς ψυχῆς ἀξιόλογον ταραχῆς λύσιν οὐθὲν ἰσχύειν πέφυκεν οὐδ' ὁ πᾶς πλοῦτος συναχθείς, τὸ δὲ τῆς σαρκὸς ὀχληρὸν ἐξαιρεῖ καὶ τὰ πάνυ μέτρια καὶ τυχόντα πᾶσάν τε εὐποριστίαν κεκτημένα· ὑπολείποντα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ ταράττει τὸν ἀποθνήσκειν μελετῶντα. ἔτι καὶ τὸ ἀλγεινὸν τὸ δι' ἐνδείας πολλῆς ἠπιότητος ἢ τὸ διὰ πληρώσεως μετ-

ἔχει, ἐὰν μή τις ταῖς κεναῖς δόξαις ἑαυτὸν ἀπατᾷ· ἥ τε ποικιλία τῶν τροφῶν οὐχ ὅπως τὰς ταραχὰς τῆς ψυχῆς ἐκλύει, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐν τῇ σαρκὶ ἡδονὴν συνεπαύξει. πέρας γὰρ ἔχει καὶ αὕτη ἅμα τῇ τῆς ἀλγηδόνος ὑπεξαιρέσει. ὥς τό γε τῆς σαρκοφαγίας οὐδ' ἔλυέν τι ὀχληρὸν τῆς φύσεως, οὐδ' ὃ μὴ συντελούμενον ἐπ' ἀλγηδόνα ἠνύετο· τὴν δὲ βιαίαν χάριν εἶχε καὶ ταχὺ τῷ ἐναντίῳ μιγνυμένην. οὐ γὰρ πρὸς ζωῆς συμμονήν, πρὸς δὲ ποικιλίαν ἡδονῶν συνεβάλλετο, ἐοικὸς ἀφροδισίοις ἢ ξενικῶν οἴνων πόσεσιν, ὧν καὶ χωρὶς διαμένειν δύναται ἡ φύσις. ὧν δὲ χωρὶς οὐκ ἂν ὑπομείνειεν, βραχέα παντάπασίν ἐστι καὶ δυνάμενα ῥᾳδίως καὶ μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας ἡσυχίας τε καὶ πολλῆς ῥᾳστώνης πορίζεσθαι.
52 ἔτι δὲ οὐδὲ πρὸς ὑγείαν τὰ κρέα συντελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον τῇ ὑγείᾳ ἐμποδίζει. δι' ὧν γὰρ ὑγεία ἀνακτᾶται, διὰ τούτων καὶ διαμένει. ἀνακτᾶται δὲ διὰ τῆς λιτοτάτης καὶ ἀσάρκου διαίτης, ὥστε καὶ ταύτῃ ἂν συμμείνειεν. εἰ δὲ μὴ πρὸς τὴν Μίλωνος ῥώμην τὰ ἄψυχα συμβάλλεται μηδὲ ὅλως πρὸς ἐπίτασιν ἰσχύος, οὐδὲ γὰρ ῥώμης οὐδὲ ἐπιτάσεως ἰσχύος χρεία τῷ φιλοσόφῳ, εἰ μέλλοι θεωρίᾳ καὶ μὴ πράξεσι καὶ ἀκολασίαις προσέχειν. οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν τοὺς πολλοὺς οἴεσθαι εἰς ὑγίειαν συντελεῖν τὴν κρεοφαγίαν· τῶν γὰρ αὐτῶν ἦν καὶ τὰς ἀπολαύσεις οἴεσθαι ὑγείας εἶναι τηρητικὰς καὶ τὰ ἀφροδίσια, ἃ ὤνησε μὲν οὐδένα τινά, ἀγαπητὸν δὲ εἰ μὴ ἔβλαψεν. εἰ δ' οἱ πολλοὶ μὴ τοιοῦτοι, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· οὐδὲ γὰρ φιλίας καὶ εὐνοίας πιστόν τι καὶ διαμόνιμον ἐν τοῖς πολλοῖς· οὐδὲ δεκτικοὶ τούτων οὐδὲ σοφίας οὐδὲ τῶν ἀξιόλογόν τι ἐχόντων σοφίας μορίων, οὐδὲ τοῦ συμφέροντος οὔτε τοῦ ἰδίου οὔτε τοῦ κοινοῦ συνετὸς ὁ

πολύς, οὐδὲ ἐθῶν φαύλων καὶ ἀστείων κρίσιν ποι-
εῖσθαι δυνάμενος. πρός τε τούτοις πολὺ τὸ ἀσελγὲς
καὶ ἀκρασίας γέμον ἐν τοῖς πολλοῖς. δι᾽ ὃ οὐδὲ φοβη-
τέον, μήποτε οὐκ ὦσιν οἱ βρωσόμενοι τὰ ζῷα. πάν- 53
των μὲν γὰρ φρονησάντων τὰ ἄριστα, οὐδεμία χρεία
ὀρνιθευτικῆς, ἰξευτῶν, ἁλιέων, συβωτῶν. αὐτὰ δὲ
αὑτὰ διοικοῦντα τὰ ζῷα καὶ μὴ ἔχοντα τὸν ἐπιμελό-
μενον καὶ ἐφεστῶτα ταχέως φθείρεται καὶ δαπανᾶ-
ται πρὸς τῶν ἐπιτιθεμένων καὶ τὸ πλῆθος ἀναλισκόν-
των, ὥσπερ ἐπὶ μυρίων ὧν οὐ γεύονται ἄνθρωποι
ζῴων συμβέβηκε· μενούσης δὲ τῆς κατὰ ἀνθρώπους
ποικίλης καὶ παντοίας ἀφροσύνης ἔσονται μυρίοι καὶ
οἱ ταῦτα λαιμαργήσοντες. τηρεῖν τε χρὴ τὴν ὑγείαν
οὐ φόβῳ θανάτου, ἀλλ᾽ ἕνεκα τοῦ μὴ ἐμποδίζεσθαι
πρὸς τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐκ τῆς θεωρίας. διατηρητικὸν δὲ
αὐτῆς μάλιστα μὲν ἡ τῆς ψυχῆς ἀτάραχος κατάστασις
καὶ ἡ πρὸς τὸ ὄντως ὂν διάθεσις τῆς διανοίας. πολὺ
γὰρ τὸ ἄχρι σώματος ἐντεῦθεν ἀφικνούμενον, ὡς
πεῖρα διέδειξαν ἡμῶν ἑταῖροι, καὶ ἀρθρῖτιν νόσον
περί τε πόδας καὶ χεῖρας τοσαύτην οὖσαν, ὡς ὅλων
ὀκτὼ ἐτῶν φέρεσθαι βασταζομένους, ἀποκροῦσαι ἅμα
τῇ ἐκστάσει τῶν χρημάτων καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἐπιβλέ-
ψει· συναπέθεντο γοῦν ἅμα τοῖς χρήμασι καὶ ταῖς
φροντίσιν καὶ τὴν νόσον τοῦ σώματος, ὥστε πολὺ
πρὸς ὑγίειαν καὶ τὸ πᾶν ἐκ τῆς ποιᾶς ψυχῆς καταστά-
σεως εἰς τὸ σῶμα κάτεισιν. συμβάλλεται δὲ ὡς ἐπὶ
πλεῖστον καὶ ἡ τῆς τροφῆς ἐλάττωσις. καθόλου δὲ
ὀρθῶς ὁ Ἐπίκουρος ἔφασκεν εὐλαβητέον εἶναι τρο-
φήν, ἣν ἀπολαῦσαι μὲν ποθοῦμεν καὶ διώκομεν,
συντελεσθεῖσαν δ᾽ ἐν ἀχαρίστῳ τίθεμεν. τοιαύτη δὲ
πᾶσα ἡ δαψιλὴς καὶ παχεῖα. καὶ τοῦτο πάσχουσιν
οἱ περὶ ταύτην ἐπτοημένοι, ἢ ἀναλώμασιν ἢ νόσοις ἢ

54 πλησμονῇ ἢ ἀσχολίαις περιπίπτοντες. δι' ὃ καὶ ἐπὶ τῶν λιτῶν φυλακτέον τὸ πλήσμιον, καὶ πανταχοῦ σκεπτέον τί διὰ τῆς ἀπολαύσεως ἢ κτήσεως γίγνεται καὶ πηλίκον ἔχει μέγεθος καὶ τίνος ὀχληροῦ λυτικὸν σαρκὸς ἢ ψυχῆς· μηδὲ διὰ .... χάριν ἡ περὶ ἑκάστου .... ἔντασις γίγνεται, ὥσπερ ὅτῳ .... βίος κεκύηται. ἀοριστεῖν γὰρ οὐδαμοῦ δεῖ, ἀλλ' ἔχεσθαι ὅρου καὶ μέτρου τοῦ ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ λογίζεσθαι ὡς ὁ φοβούμενος ἐμψύχων ἀποχήν, εἴπερ δι' ἡδονὴν ἅπτεται κρεοφαγίας, τὸν θάνατον φοβεῖται. εὐθὺς γὰρ τῇ στερήσει τῶν βρωτῶν συνάπτει ἀορίστου τινὸς δεινοῦ παρουσίαν, ἐξ ἧς ὁ θάνατος. παρὰ δὲ τὰς τοιαύτας καὶ τὰς ὁμογενεῖς αἰτίας καὶ ἡ τοῦ ζῆν ἄπληστος ὄρεξις γίγνεται καὶ πλούτων καὶ χρημάτων καὶ δόξης τοῦ συναυξήσειν τε νομίζειν τὸ πᾶν ἀγαθὸν σὺν αὐτοῖς διὰ τοῦ πλείονος χρόνου, καὶ τὸ κατὰ τὸν θάνατον δεινὸν ὡς ἀπέραντον φοβεῖσθαι. ἡδονὴ δὲ ἡ διὰ πολυτελείας οὐδὲ ἐγγὺς τείνει τῆς δι' αὐταρκείας τῷ πεπειραμένῳ γιγνομένης· πολὺ γὰρ τὸ ἡδὺ ἐν τῷ κατανοεῖν, ὅσων αὐτὸς χρείαν ἔχει. ἀρθείσης γὰρ πολυτελείας, ἀρθείσης δὲ τῆς περὶ τὰ ἀφροδίσια πτοίας, τίς ἔξω φιλοτιμία, τίς λοιπὸν χρεία πλούτου ἀργοῦ, εἰς μηδὲν ἡμῖν χρησιμεύοντος, ἀλλὰ μόνον βαρήσοντος; ὡς τὸ πεπληρῶσθαι γίγνεται καὶ ἡ ἐκ τοῦ τοιούτου κόρου ἡδονὴ ἀκραιφνής. δεῖ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀπεθίζειν ὡς οἷόν τε τῆς τοῦ κόρου ἡδονῆς, οὐ τῆς κατὰ τὴν πενίαν πλησμονῆς, καὶ γεύεσθαι, ἵνα .... διὰ πάντων διέλθῃ, καὶ ὅρον θεῖναι τὸ ἀναγκαῖον ἢ τὸ ἀόριστον. οὕτω γὰρ καὶ τούτῳ εἰληφέναι τὸ ἐνδεχόμενον ἀγαθὸν ἐνέσται διὰ τῆς αὐταρκείας καὶ ὁμοιώσεως τοῦ θεοῦ, οὕτως οὐδ' αὐτὸ ἐπὶ πλέον ποθήσει οὐδὲ τὸν χρόνον

ὡς προσθήσοντα αὐτῷ μεῖζον ἀγαθόν, οὕτως δ' αὖ
ἀληθινῶς πλουτήσει τῷ φυσικῷ ὅρῳ τὸν πλοῦτον
μετρῶν, οὐ δόξαις κεναῖς, οὕτως οὐκ ἐπ' ἐλπίσι κρε-
μήσεται μεγίστης ἡδονῆς πίστιν οὐκ ἐχούσης τοῦ γε-
νέσθαι· θορυβωδεστάτη γὰρ αὕτη· ἀλλ' ἐν αὐταρ-
κείᾳ τοῦ παρόντος καὶ γεγονότος ἤδη μενεῖ· οὐδὲ
ἀγωνιάσει μὴ τὸν πλείονα χρόνον παραμένειν. πρὸς 55
δὲ τούτοις πῶς οὐκ ἄτοπον πρὸς Διός, τὸν μὲν κακο-
παθοῦντα ἢ ἐν περιστάσει ὄντα ἰσχυρᾷ τῶν ἔξωθεν ἢ
ἐν δεσμοῖς εἰλημμένον οὐδ' ἔννοιαν ἔχειν τροφῆς, οὐδὲ
πόθεν πορισθήσεται φροντίζειν, ἀλλὰ καὶ παρατιθε-
μένης παραιτεῖσθαι τὴν ἀναγκαίαν· τὸν δὲ ὄντως
δεσμώτην κατατεινόμενον ταῖς ἔνδον κακοπαθείαις
ζητεῖν ἐδεσμάτων παρασκευήν, ποικιλίας φροντίζειν,
δι' ὧν τὸν δεσμὸν παχύνει; καὶ πῶς ταῦτα ἀνδρῶν
ἦν ἐγνωκότων ἃ πεπόνθασιν, οὐχὶ φιληδούντων οἷς
πεπόνθασιν, καὶ ἐν οἷς εἰσὶν οὐκ εἰδότων; οἷς ἀντί-
στροφον τὸ πάθος ἢ τοῖς εἰδόσι δεσμώταις τὴν ἑαυ-
τῶν συμφορὰν γίγνεται. τῷ γὰρ ὑπάρχοντι βίῳ ἀχα-
ριστοῦντες καὶ ταραχῆς ἀπλάτου γέμοντες, τοῦ ἀπόν-
τος εἰς πλήρωσιν ἐφίενται. οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ τοῦ πάντα
αὐτῷ εὔλυτα εἶναι τὰ κατὰ τοὺς θορύβους ἔρχεται
ἐπὶ τραπεζῶν καὶ κλινῶν ἀργυρῶν ὀρέξεις καὶ μύ-
ρων καὶ μαγείρων καὶ σκευῶν καὶ ἐσθήτων καὶ δεί-
πνων ἐπὶ πᾶν πλῆθος καὶ ποικιλίας καὶ πολυτελείας
ἀνθρώπων ἡκόντων, ἀλλ' ἀπὸ ἀχρηστίας παντὶ τῷ
ὑπάρχοντι βίῳ καὶ ἀγαθῶν ἀορίστου γενέσεως καὶ
ταραχῆς ἀπλάτου. ὥσθ' οἱ μὲν οὐ μέμνηνται τῷ τὸ
παρὸν ἀποκρούειν, οἱ δὲ τὸ μὴ παρὸν ζητοῦσι τῷ
ἀχαριστεῖν τῷ παρόντι. ἑκατέρως δὲ ὁ θεωρητικὸς 56
τοῦ λιτοῦ τῆς διαίτης ἀνθέξεται· καὶ γὰρ οἶδεν ἐν
οἷς ἐστιν δεσμοῖς· ὥστε πολυτελείας ὀρέγεσθαι οὐ

δύναται, καὶ τὸ λιτὸν ἀγαπῶν οὐ ζητήσει ἐμψύχων βρώσεις, ὡς οὐκ ἀρκούμενος τῇ τῶν ἀψύχων.

εἰ δὲ καὶ μὴ τοιαύτη ἦν ἡ τοῦ σώματος φύσις ἐπὶ τοῦ φιλοσόφου καὶ οὕτως εὐάγωγος καὶ διὰ τῶν τυχόντων εὐίατος, ἔδει δὲ καὶ ἀλγηδόνας ὑπομένειν ἕνεκα τῆς ἀληθινῆς σωτηρίας, ἆρ' οὐκ ἂν ὑπεμείναμεν; οὐ γὰρ δὴ νοσήματος στέρεσθαι δεῖ, ὅπου σπουδάζοντες πάνθ' ὑπομένομεν, τεμνόμενοι, φοινισσόμενοι, καιόμενοι, πικρὰ φάρμακα πίνοντες, καθαιρόμενοι διὰ γαστρός, δι' ἐμέτων, διὰ ῥινῶν, μισθούς τε προσαναλίσκοντες τοῖς ταῦθ' ἡμᾶς διατιθεῖσιν, οὐχὶ δὲ τοῦ ἔνδον χάριν νοσήματος (ὡς ἂν τὸν ὑπὲρ ἀθανασίας ἀγῶνα ἀθλοῦντες καὶ θεοῦ συνουσίας, ὧν κωλυόμεθα διὰ τὴν τοῦ σώματος συνουσίαν) πάνθ' ὑπομενοῦμεν εὐλόφως; εἰ καὶ μετ' ἀλγηδόνων ποιεῖσθαι τὰς ὑπομονὰς ἐχρῆν καὶ οὐ δήπου τοῖς νόμοις τοῦ σώματος ἕπεσθαι βιαίοις οὖσι καὶ ἀντικειμένοις τοῖς τοῦ νοῦ νόμοις καὶ ταῖς ὁδοῖς ταῖς σωτηρίοις ὑπομένομεν. ὅπου δὲ νῦν οὐδὲ περὶ ἀλγηδόνων ὑπομονῆς φιλοσοφοῦμεν, ἀλλὰ περὶ ἡδονῶν οὐκ ἀναγκαίων ἀποβολῆς, τίς λοιπὸν ἀπολογία τοῖς ἀπαναι-
57 σχυντεῖν πρὸς τὴν αὐτῶν ἀκρασίαν βουλομένοις; εἰ γὰρ δεῖ μηδὲν ὑποστειλάμενον μετὰ παρρησίας εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν ἄλλως τυχεῖν τοῦ τέλους ἢ προσηλωθέντα μέν, εἰ χρὴ φάναι, τῷ θεῷ, ἀφηλωθέντα δὲ καὶ σώματος καὶ τῶν διὰ τούτου τῆς ψυχῆς ἡδυπαθειῶν, δι' ἔργων ἡμῖν τῆς σωτηρίας, οὐ δι' ἀκροάσεως λόγων ψιλῆς γινομένης. θεῷ δὲ οὐδὲ τῶν μερικῶν τινί, οὐχ ὅτι τῷ ἐπὶ πᾶσιν καὶ ὑπὲρ τὴν ἀσώματον φύσιν ἁπλῶς μεθ' ὁποίας οὖν διαίτης καὶ ὅλως σαρκοφαγίας ἐνῆν οἰκειοῦσθαι, ἀλλ' ἁγνείαις παντοίαις καὶ ψυχῆς καὶ σώματος μόλις καταξιοῦσθαι τῆς ἐκείνου

ἐπαισθήσεως, φύντι τε καλῶς καὶ ζῶντι ὁσίως καὶ καθαρῶς. ὥσθ' ὅσῳ ὁ πάντων πατὴρ ἀπαθέστερος καὶ καθαρώτερος καὶ αὐταρκέστατος, ἅτε πόρρω ὑλικῆς ἐμφάσεως ἱδρυμένος, τόσῳ τὸν προσιόντα αὐτῷ παντοίως καθαρόν τε καὶ ἁγνὸν εἶναι προσήκει, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τελευτῶντα εἰς τὸ εἴσω, καθ' ἕκαστον τῶν μερῶν ἢ ὅλως τῶν προσόντων τὴν κατὰ φύσιν ἑκάστῳ ἁγνείαν ἀπονέμοντα. ἀλλ' ἴσως πρὸς μὲν ταῦτα οὐδεὶς ἂν ἀντείποι, ἀπορήσειε δ' ἂν πῶς ἐν ἁγνείᾳ τίθεμεν τὴν ἀποχήν, καίτοι ἐν ταῖς θυσίαις μηλοσφαγοῦντές τε καὶ βουθυτοῦντες ἁγνήν τε ταύτην νομίζοντες τὴν ἱερουργίαν καὶ θεοῖς κεχαρισμένην. δι' ὃ μακροῦ δεομένων λόγου πρὸς τὴν τούτων διάλυσιν, ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς τὰ περὶ τῶν θυσιῶν διαληπτέον.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

---

1 Τῶν περὶ λιτότητος καὶ ἁγνείας ζητημάτων ἐχόμενοι εἰς τὸν περὶ τῶν θυσιῶν, ὦ Καστρίκιε, λόγον ἀφικόμεθα δυσδιαίτητόν τε ὁμοῦ καὶ πολλῆς ἐξηγήσεως δεόμενον, εἰ μέλλοιμεν ἀληθῶς τε ἅμα καὶ τοῖς θεοῖς εὐαρέστως τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν διαθήσειν. δι' ὃ εἰς ἴδιον σκέμμα τὸν τόπον ὑπερβαλλόμενοι, νῦν τὰ φαινόμενα ἡμῖν καὶ ὅσα δυνατὸν ἐξαγορεύειν ἐροῦμεν, τὸ παρορώμενον πρότερον εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς προκειμένην ὑπόθεσιν εὐθύναντες.

2 πρῶτον μὲν γὰρ οὐ φαμὲν εἶναι ἀκόλουθον τῷ ἀναιρεῖν τὰ ζῷα τὸ δεῖν ἐξ ἀνάγκης αὐτὰ καὶ ἐσθίειν, οὐδ' ὁ τὸ ἕτερον διδούς, λέγω δὲ τὸ σφάττειν, τίθησι

πάντως καὶ τὸ ἐσθίειν. αὐτίκα πολεμίους μὲν ἐπιόντας οἱ νόμοι ἀμύνεσθαι συνεχώρησαν, ἐσθίειν δ' αὐτοὺς οὐκέτ' εἶναι κατ' ἄνθρωπον δέδοκται. δεύτερον οὐκ εἰ δαίμοσιν ἢ θεοῖς ἤ τισι δυνάμεσιν θῦσαί τι τῶν ἐμψύχων προσήκει διά τινας αἰτίας εἴτε γνωστὰς εἴτε καὶ ἀγνώστους ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο καὶ θοινᾶσθαι ἐξ ἀνάγκης δεῖ τὰ ζῷα. δειχθήσεται γὰρ ἄνθρωπος παραλαμβανόμενος ἐν θύμασι καὶ ζῷα, ὧν οὐκ ἄν τις οὐδὲ τῶν εἰωθότων σαρκοφαγεῖν ἀνθρώπων ὑπομείνειεν ἂν γεύσασθαι. καὶ μὴν ἐπὶ τοῦ φονεύειν ζῷα τὸ αὐτὸ παρορᾶται πλημμέλημα. οὐ γὰρ εἴ τινα δεῖ, καὶ πάντα, ὡς οὐδ' εἰ τὰ ἄλογα ζῷα, πάν-
3 τως καὶ ἀνθρώπους. ἥ τε ἀποχὴ τῶν ἐμψύχων, καθάπερ κἀν τῷ πρώτῳ ἐλέγομεν, οὐχ ἁπλῶς πᾶσιν ἀνθρώποις παραγγέλλεται, ἀλλὰ τοῖς φιλοσόφοις, καὶ τούτων μᾶλλον τοῖς ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τούτου μιμήσεως τὴν σφῶν εὐδαιμονίαν ἀνάψασιν. οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ πόλεως βίῳ τὰ αὐτὰ οἱ νομοθέται τοῖς τε ἰδιώταις καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἀφωρίσαντο πρακτέα, ἀλλ' ἔστιν ἐν οἷς συγχωρήσαντες τοῖς πολλοῖς τὰ κατὰ τὴν τροφὴν καὶ τὸν ἄλλον βίον, τοὺς ἱερέας χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς διεκώλυσαν, θάνατον ἢ ζημίας μεγάλας θέν-
4 τες τὰ ἐπιτίμια. μὴ συγχεομένων ἄρα τούτων, ἀλλ' ὃν προσήκει τρόπον διακρινομένων, τὰ πλεῖστα τῶν ἀντιλεγομένων εὑρίσκεται μάταια. τὰ γὰρ πλεῖστα ἢ ὅτι φονεύειν δεῖ διὰ τὰς βλάβας τὰς ἀπ' αὐτῶν μηνύσαντα καὶ τὸ ὅτι ἐσθίειν ὡς ἀκόλουθον λαμβάνει, ἢ ὅτι ἐν ταῖς θυσίαις καὶ ζῷα παρελήφθη, συλλογίζεται ὡς καὶ ἀνθρώποις ἄρα βρωτέον ταῦτα. καὶ πάλιν εἴ τινα διὰ τὸ ἄγριον ἀναιρετέον, ἀξιοῦσιν ὡς ἀκόλουθον τὸ δεῖν φονεύειν καὶ τὰ ἥμερα· καὶ εἴ τισι βρωτέον, οἷον ἀθληταῖς καὶ στρατιώταις καὶ τοῖς διὰ

σώματος τὴν ἐργασίαν ποιουμένοις, ὅτι καὶ φιλοσόφοις· καὶ εἴ τισι τούτων, καὶ πᾶσι· πασῶν τῶν ἀκολουθιῶν τούτων μοχθηρῶν τε οὐσῶν καὶ οὐδεμίαν ἀνάγκην τῆς θέσεως παραστῆσαι δυναμένων. καὶ ὅτι μὲν πᾶσαι μοχθηραί, ἐναργῶς αὐτόθεν τοῖς μὴ ἐριστικοῖς προσπίπτει. ἡμεῖς μέντοι τὰς μὲν ἤδη εὐθύναντες, τὰς δὲ προϊόντος τοῦ λόγου ἐλέγξειν μέλλοντες, νῦν τὸ περὶ τῶν θυσιῶν σκέμμα διευκρινήσομεν, τάς τε ἀρχὰς ὅθεν γεγόνασιν ἀφηγούμενοι, καὶ τίνες καὶ ποῖαι ἦσαν αἱ πρῶται, πῶς τε μετέβαλλον καὶ πότε, καὶ εἰ πάντα θυτέον τῷ φιλοσόφῳ, τίσιν τε θυσίαι αἱ διὰ τῶν ζῴων γίγνονται· καὶ ὅλως πᾶν τὸ παρακείμενον, τὰ μὲν αὐτοὶ ἐφευρίσκοντες, τὰ δὲ παρὰ τῶν παλαιῶν λαμβάνοντες ἀναγράψομεν, τοῦ συμμέτρου καὶ οἰκείου τῇ ὑποθέσει στοχαζόμενοι κατὰ δύναμιν. ἔχει δὲ οὕτως.

ἀνάριθμος μέν τις ἔοικεν εἶναι χρόνος, ἀφ' οὗ τό 5
γε πάντων λογιώτατον γένος, ὥς φησὶν Θεόφραστος, καὶ τὴν ἱερωτάτην ὑπὸ τοῦ Νείλου κτισθεῖσαν χώραν κατοικοῦν ἤρξατο πρῶτον ἀφ' Ἑστίας τοῖς οὐρανίοις θεοῖς θύειν οὐ σμύρνης οὐδὲ κασίας καὶ λιβανωτοῦ κρόκῳ μιχθέντων ἀπαρχάς· πολλαῖς γὰρ γενεαῖς ὕστερον παρελήφθη ταῦτα, καὶ πλάνης καὶ μαστὴρ ὁ ἄνθρωπος γιγνόμενος τῆς ἀναγκαίας ζωῆς μετὰ πολλῶν πόνων καὶ δακρύων σταγόνας τούτων ἀπήρξατο τοῖς θεοῖς· οὐ τούτων οὖν ἔθυον πρότερον, ἀλλὰ χλόης, οἱονεί τινα τῆς γονίμου φύσεως χνοῦν ταῖς χερσὶν ἀράμενοι. δένδρα μὲν γὰρ δὴ πρὸ ζῴων ἀνέδωκεν ἡ γῆ, τῶν δένδρων δὲ πολὺ πρόσθεν τὴν ἐπέτειον γεννωμένην πόαν, ἧς δρεπόμενοι φύλλα καὶ ῥίζας καὶ τοὺς ὅλους τῆς φύσεως αὐτῶν βλαστοὺς κατέκαιον, ταύτῃ τοὺς φαινομένους οὐρανίους θεοὺς τῇ

θυσίᾳ δεξιούμενοι καὶ διὰ τοῦ πυρὸς ἀπαθανατίζοντες αὐτοῖς τὰς τιμάς. τούτοις γὰρ καὶ τὸ πῦρ ἀθάνατον ἐφύλαττον ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὡς ὂν μάλιστα αὐτοῖς ὁμοιότατον. ἐκ δὲ τῆς θυμιάσεως τῶν ἀπὸ γῆς θυμιατήριά τε ἐκάλουν καὶ τὸ θύειν καὶ θυσίας· ἃ δὴ ἡμεῖς ὡς τὴν ὑστέραν πλημμέλειαν σημαίνοντα οὐκ ὀρθῶς ἐξακούομεν, τὴν διὰ τῶν ζῴων δοκοῦσαν θεραπείαν καλοῦντες θυσίαν. τοσοῦτον δὲ τοῖς παλαιοῖς τοῦ μὴ παραβαίνειν τὸ ἔθος ἔμελεν, ὡς κατὰ τῶν ἐκλειπόντων τὸ ἀρχαῖον, ἐπεισαγόντων δὲ ἕτερον ἀρασαμένους, ἀρώματα τὰ θυμιώμενα προσαγορεῦσαι. τὴν δὲ ἀρχαιότητα τῶν εἰρημένων θυμιαμάτων κατίδοι τις ἄν, ἐπιβλέψας ὅτι πολλοὶ καὶ νῦν ἔτι θύουσι συγκεκομμένα τῶν εὐωδῶν ξύλων τινά. ὅθεν μετὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πόαν δενδροφυούσης ἤδη τῆς γῆς, πρώτης δρυὸς καρποφαγήσαντες, τῆς μὲν τροφῆς διὰ τὴν σπάνιν μικρά, τῶν δὲ φύλλων αὐτῆς πλείω τοῖς θεοῖς εἰς τὰς θυσίας ἀνῆπτον. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ βίος ἐπὶ τὴν ἥμερον ἤδη τροφὴν μεταβαίνων καὶ θύματα
6 *τὰ ἐκ τῶν καρπῶν "ἅλις δρυὸς" ἔφη. τοῦ δὲ Δημητρίου καρποῦ μετὰ τὸν χέδροπα πρώτου φανέντος κριθῶν, ταύταις ἀπ' ἀρχῆς μὲν οὐλοχυτεῖτο κατὰ τὰς πρώτας θυσίας τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ὕστερον δὲ ἐρεξαμένων τε αὐτὰς καὶ τὴν τροφὴν ψαισαμένων τὰ μὲν τῆς ἐργασίας ὄργανα θείαν τοῖς βίοις ἐπικουρίαν παρασχόντα κρύψαντες εἰς ἀπόρρητον, ὡς ἱεροῖς αὐτοῖς ἀπήντων. τοῦ δ' ἀληλεμένου βίου παρὰ τὸν πρόσθεν μακαρισθέντος, ἀπήρξαντο τῆς ψαισθείσης τροφῆς πρῶτον εἰς πῦρ τοῖς θεοῖς. ὅθεν ἔτι καὶ νῦν πρὸς τῷ τέλει τῶν θυσιῶν τοῖς ψαισθεῖσι θυλήμασι χρώμεθα, μαρτυροῦντες μὲν τῷ πραττομένῳ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν θυμάτων αὔξησιν, οὐ συνορῶντες δὲ τί-*

νων χάριν τούτων ἕκαστα δρῶμεν. ἀφ' ὧν ὁρμωμένοις ἡμῖν, καὶ τῶν καρπῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πυρῶν ἀφθονωτέρων γιγνομένων, προσετίθεντο πελάνων ἤδη καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀπαρχαὶ τοῖς θεοῖς εἰς τὰς θυσίας· πολλὰ μὲν ἀνθολογούντων, οὐκ ἐλάττω δὲ τούτων μιγνύντων τότε, εἴ τι καλὸν εἶχον ἐν βίῳ καὶ πρέπον ὀσμῇ πρὸς θείαν αἴσθησιν. καὶ τὰ μὲν στέφοντες, τὰς δ' εἰς πῦρ δωρούμενοι θείας ἑτέρας σταγόνας οἴνου καὶ μέλιτος· ἔτι δ' ἐλαίου ταῖς χρείαις ἀνευρίσκοντες ἀπήρχοντο καὶ τούτων τοῖς αἰτίοις θεοῖς. οἷς μαρτυρεῖν ἔοικεν καὶ ἡ Ἀθήνησιν ἔτι καὶ νῦν 7 δρωμένη πομπὴ Ἡλίου τε καὶ Ὡρῶν. πομπεύει γὰρ εἰλυσπόα ἄγρωστις ἐπὶ πυρηνίων ἡγηρίας, ὄσπρια, δρῦς, μιμαίκυλα, κριθαί, πυροί, παλάθη ἡγητηρία, ἀλεύρων πυρίνων καὶ κριθίνων φθοῖς, ὀρθοστάτης, χύτρος. πόρρω δὲ τῶν περὶ τὰς θυσίας ἀπαρχῶν τοῖς ἀνθρώποις προϊουσῶν παρανομίας, ἡ τῶν δεινοτάτων θυμάτων παράληψις ἐπεισήχθη, ὠμότητος πλήρης, ὡς δοκεῖν τὰς πρόσθεν λεχθείσας καθ' ἡμῶν ἀρὰς νῦν τέλος εἰληφέναι, σφαξάντων τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς βωμοὺς αἱμαξάντων, ἀφ' οὗ λιμῶν τε καὶ πολέμων πειραθέντες αἱμάτων ἥψαντο. τοιγὰρ οὖν τὸ δαιμόνιον, ὥς φησιν ὁ Θεόφραστος, τούτων ἑκατέρων νεμεσῆσαν ἐπιθεῖναι τὴν πρέπουσαν ἔοικε τιμωρίαν. καθ' ὃ οἱ μὲν ἄθεοι γεγόνασι τῶν ἀνθρώπων, οἱ δὲ κακόφρονες μᾶλλον ἢ κακόθεοι λεχθέντες ἂν ἐν δίκῃ, διὰ τὸ φαύλους καὶ μηθὲν ἡμῶν βελτίους

---

3. πέλανα πέμματα ἐκ παιπάλης, ἥ ἐστι λεπτότατον ἄλευρον εἰς θυσίαν ἐπιτήδειον. ἢ οἱ μέλιτι δεδευμένοι καρποί. ἢ θεοὶ ἀπαρχαί τινες. ἢ ὁ περὶ τῷ στόματι πεπηγὼς ἀφρός. καὶ τὸ περιπεπηγὸς καὶ ἐξηραμένον ὀπῶδες δάκρυον, οἷον λιβανωτὸν καὶ κόμι. καὶ ὁ τοῦ μάντεως μισθὸς ὀβολός.

ἡγεῖσθαι τὴν φύσιν εἶναι τοὺς θεούς· οὕτως οἱ μὲν
ἄθυτοι φαίνονται γενέσθαι τινές, οὐδεμίαν ἀπαρχὴν
τῶν ὑπαρχόντων ποιούμενοι τοῖς θεοῖς· οἱ δὲ κακό-
8 θυτοι καὶ παρανόμων ἁψάμενοι θυμάτων. δι' ὃ Θῶες
μὲν οἱ ἐν μεθορίοις Θρᾴκης οἰκήσαντες μηδενὸς ἀπαρ-
χόμενοι μηδὲ θύοντες, ἀνάρπαστοι κατ' ἐκεῖνον ἐγέ-
νοντο τὸν χρόνον ἐξ ἀνθρώπων, καὶ οὔτε τοὺς οἰ-
κοῦντας οὔτε τὴν πόλιν οὔτε τὸν τῶν οἰκήσεων θεμέ-
λιον ἐξαίφνης οὐδεὶς εὑρεῖν ἐδύνατο·

ὕβριν γὰρ ἀτάσθαλον οὐκ ἐθέλεσκον
ἀλλήλων ἴσχειν, οὐδ' ἀθανάτους θεραπεύειν
ἤθελον, οὐδ' ἔρδειν μακάρων ἱεροῖς ἐπὶ βωμοῖς,
ἣ θέμις ἀθανάτοις.

τοιγὰρ οὖν αὐτοὺς

Ζεὺς Κρονίδης ἔκρυψε χολούμενος, οὕνεκα τιμὰς
οὐκ ἐδίδουν μακάρεσσιν

οὐδ' ἀπήρχοντο τούτοις, καθάπερ ἦν δίκαιον. Βασ-
σάρων δὲ δὴ τῶν τὸ πάλαι τὰς Ταύρων θυσίας οὐ μό-
νον ζηλωσάντων, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ἀνθρωποθυσιῶν
βακχείᾳ βορὰν τούτων προσθεμένων (καθάπερ ἡμεῖς
νῦν ἐπὶ τῶν ζῴων· ἀπαρξάμενοι γὰρ τὰ λοιπὰ δαῖτα
τιθέμεθα), τίς οὐκ ἀκήκοεν ὅτι μετὰ μανίας προσπί-
πτοντές τε καὶ δάκνοντες ἀλλήλους, ἔτι δὲ πρὸς ἀλή-
θειαν αἱμοδαιτοῦντες οὐκ ἐπαύσαντο πρὶν τὸ γένος
ἐξαναλῶσαι τῶν πρώτων παρ' αὐτοῖς τῆς τοιαύτης
9 ἁψαμένων θυσίας; ὑστέρα μὲν τοίνυν καὶ νεωτάτη ἡ
διὰ τῶν ζῴων θυσία, τὴν δὲ αἰτίαν λαβοῦσα οὐκ εὐχά-
ριστον ὡς ἡ ἐκ τῶν καρπῶν, ἀλλὰ λιμοῦ ἤ τινος ἄλλης
δυστυχίας περίστασιν. αὐτίκα τῶν κατὰ μέρος παρ'
Ἀθηναίοις ἀναιρέσεων αἱ αἰτίαι ἢ ἀγνοίας ἢ ὀργὰς ἢ
φόβους τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν. τὴν μὲν γὰρ τῶν συῶν σφα-
γὴν ἀκουσίῳ ἁμαρτίᾳ Κλυμένης προσάπτουσιν, ἀπρο-

αἱρέτως μὲν βαλούσης, ἀνελούσης δὲ τὸ ζῷον. δι' ὃ
καὶ εὐλαβηθέντα αὐτῆς τὸν ἄνδρα, ὡς παράνομον
διαπεπραγμένης, Πυθῶδε ἀφικόμενον χρήσασθαι τῷ
τοῦ θεοῦ μαντείῳ. τοῦ δὲ θεοῦ τῷ συμβάντι ἐπιτρέ-
ψαντος, ἀδιάφορον λοιπὸν νομίσαι τὸ γιγνόμενον. ἐπι-
σκόπῳ δέ, ὃς ἦν ἔκγονος τῶν θεοπρόπων, βουληθέντι
προβάτων ἀπάρξασθαι, ἐπιτρέψαι μὲν φασὶ τὸ λόγιον,
σὺν πολλῇ δὲ εὐλαβείᾳ. ἔχει γὰρ οὕτως·

οὔ σε θέμις κτείνειν ὀίων γένος ἐστὶ βέβαιον,
ἔγγονε θειοπρόπων· ὃ δ' ἑκούσιον ἂν κατανεύσῃ
χέρνιβ' ἐπιθύειν τὸ δ', Ἐπίσκοπε, φημὶ δικαίως.

αἶγα δ' ἐν Ἰκαρίῳ τῆς Ἀττικῆς ἐχειρώσαντο πρῶ- 10
τον, ὅτι ἄμπελον ἀπέθρισεν· βοῦν δὲ Δίομος ἔσφαξε
πρῶτος, ἱερεὺς ὢν τοῦ Πολιῶς Διός, ὅτι τῶν Διπο-
λείων ἀγομένων καὶ παρεσκευασμένων κατὰ τὸ πά-
λαι ἔθος τῶν καρπῶν ὁ βοῦς προσελθὼν ἀπεγεύσατο
τοῦ ἱεροῦ πελάνου· συνεργοὺς γὰρ λαβὼν τοὺς ἄλ-
λους ὅσοι παρῆσαν, ἀπέκτεινε τοῦτον. καὶ παρὰ μὲν
Ἀθηναίοις τοιαῦται κατὰ μέρος ἀποδίδονται αἰτίαι,
ἄλλαι δὲ παρ' ἄλλοις λέγονται· πλήρεις δὲ πᾶσαι οὐκ
εὐαγῶν ἀπολογιῶν. λιμὸν δὲ οἱ πλεῖστοι αἰτιῶνται
καὶ τὴν ἐκ τούτου ἀδικίαν. δι' ὃ γευσάμενοι τῶν ἐμ-
ψύχων ἀπήρξαντο καὶ τούτων, εἰωθότες τῆς τροφῆς
ἀπέχεσθαι. ὅθεν οὐδὲ πρεσβύτερον τὸ θυσιῶν ὑπάρ-
χον τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἐκ τούτου ἀφορίζοι ἂν τοῖς
ἀνθρώποις τὸ βρωτέον, ἑπόμενον δὲ οἷς ἐγεύσαντο
καὶ ἀπήρξαντο, οὐκ ἀναγκάζοι προσίεσθαι ὡς εὐσε-
βές, οὗ μὴ εὐσεβῶς τοῖς θεοῖς ἀπήρξαντο. μηνύει δὲ 11
οὐχ ἥκιστα ἐξ ἀδικίας πᾶν τὸ τοιοῦτο λαβεῖν τὴν ἀρ-
χὴν τὸ μὴ ἐν παντὶ ἔθνει τὰ αὐτὰ ἢ θύειν ἢ ἐσθίειν,
ἐκ δὲ τῆς χρείας τῆς πρὸς αὐτοὺς στοχάζεσθαι τοῦ
καθήκοντος. παρὰ γοῦν Αἰγυπτίοις καὶ Φοίνιξι θᾶττον

ἄν τις ἀνθρωπείων κρεῶν γεύσαιτο ἢ θηλείας βοός. αἴτιον δὲ ὅτι χρήσιμον τὸ ζῷον ὂν τοῦτο ἐσπάνιζεν παρ' αὐτοῖς. δι' ὃ ταύρων μὲν καὶ ἐγεύσαντο καὶ ἀπήρξαντο, τῶν δὲ θηλειῶν φειδόμενοι τῆς γονῆς ἕνεκα, ἐν μύσει τὸ ἅψασθαι ἐνομοθέτησαν· καίτοι γε τῆς χρείας ἐφ' ἑνὸς καὶ ταὐτοῦ γένους τῶν βοῶν τό τε εὐσεβὲς καὶ τὸ ἀσεβὲς διώρισαν. ὧν δὴ τοῦτον ἐχόντων τὸν τρόπον, εἰκότως ὁ Θεόφραστος ἀπαγορεύει μὴ θύειν τὰ ἔμψυχα τοὺς τῷ ὄντι εὐσεβεῖν ἐθέλοντας,
12 χρώμενος καὶ τοιαύταις ἄλλαις αἰτίαις. πρῶτον μὲν ὅτι ἐξ ἀνάγκης μείζονος, ὡς ἔφαμεν, ἡμᾶς καταλαβούσης κατήρξαντο αὐτῶν· λιμοὶ γὰρ αἴτιοι καὶ πόλεμοι, οἳ καὶ τοῦ γεύσασθαι ἀνάγκην ἐπήγαγον. ὄντων οὖν τῶν καρπῶν, τίς χρεία τῷ τῆς ἀνάγκης χρῆσθαι θύματι; ἔπειτα τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς χάριτας ἄλλοις μὲν ἄλλας ἀποδοτέον κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς εὐποιίας, τοῖς δὲ εἰς τὰ μέγιστα ἡμᾶς εὖ πεποιηκόσιν τὰς μεγίστας καὶ ἀπὸ τῶν τιμιωτάτων, καὶ μάλιστα εἰ αὐτοὶ εἶεν τούτων πάροχοι. κάλλιστα δὲ καὶ τιμιώτατα ὧν ἡμᾶς οἱ θεοὶ εὖ ποιοῦσιν, οἱ καρποί· διὰ γὰρ τούτων ἡμᾶς σώζουσιν καὶ νομίμως ζῆν παρέχουσιν· ὥστε ἀπὸ τούτων αὐτοὺς τιμητέον. καὶ μὴν θύειν δεῖ ἐκεῖνα, ἃ θύοντες οὐδένα πημανοῦμεν· οὐθὲν γὰρ ὡς τὸ θῦμα ἀβλαβὲς εἶναι χρὴ πᾶσιν. εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι οὐχ ἧττον τῶν καρπῶν καὶ τὰ ζῷα ἡμῖν ὁ θεὸς εἰς χρῆσιν δέδωκεν, ἀλλ' οὖν γε ἐπιθυομένων τῶν ζῴων φέρει τινὰ βλάβην αὐτοῖς, ἅτε τῆς ψυχῆς νοσφιζομένων. οὐ θυτέον οὖν ταῦτα· ἡ γὰρ θυσία ὁσία τίς ἐστι κατὰ τοὔνομα. ὅσιος δὲ οὐδεὶς ὃς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ἀποδίδωσι χάριτας, κἂν καρποὺς λάβῃ κἂν φυτά, μὴ ἐθέλοντος. πῶς γὰρ ὅσιον ἀδικουμένων τῶν ἀφαιρεθέντων; εἰ δὲ οὐδὲ καρποὺς ὁ ἀφελόμε-

νος ἄλλων ὁσίως θύει, τά γε τούτων τιμιώτερα παντελῶς οὐχ ὅσιον ἀφαιρουμένους τινῶν θύειν· τὸ γὰρ δεινὸν οὕτω γίγνεται μεῖζον· ψυχὴ δὲ πολλῷ τιμιώτερον τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ἣν ἀφαιρεῖσθαι θύοντα τὰ ζῷα οὐ προσῆκεν. ἀλλ' ἴσως τις ἂν εἴποι ὅτι καὶ 13 τῶν φυτῶν ἀφαιροῦμέν τι· ἢ οὔ; οὐχ ὁμοία ἡ ἀφαίρεσις· οὐ γὰρ παρὰ ἀκόντων. καὶ γὰρ ἡμῶν ἐασάντων αὐτά, μεθίει τοὺς καρπούς· καὶ ἡ τῶν καρπῶν λῆψις οὐ μετ' ἀπωλείας αὐτῶν, καθάπερ ὅταν τὰ ζῷα τὴν ψυχὴν πρόηται. καὶ τὴν παρὰ τῶν μελιττῶν δὲ τοῦ καρποῦ παράληψιν ἐκ τῶν πόνων ἡμῶν γιγνομένην, κοινὴν ἔχειν προσήκει καὶ τὴν ὄνησιν. συνάγουσι γὰρ αἱ μέλιτται ἐκ τῶν φυτῶν τὸ μέλι, ἡμεῖς δὲ αὐτῶν ἐπιμελούμεθα. δι' ὃ καὶ δεῖ οὕτω μερίζεσθαι, ὡς μηδεμίαν αὐταῖς γίγνεσθαι βλάβην. τὸ δ' ἄχρηστον μὲν ἐκείναις, ἡμῖν δὲ χρήσιμον εἴη ἂν μισθὸς ὁ παρ' ἐκείνων. ἀφεκτέον ἄρα τῶν ζῴων ἐν ταῖς θυσίαις. καὶ γὰρ ἄλλως πάντα μὲν τῶν θεῶν ἐστίν, ἡμῶν δὲ δοκοῦσιν εἶναι οἱ καρποί· ἡμεῖς γὰρ καὶ σπείρομεν αὐτοὺς καὶ φυτεύομεν καὶ ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις ἀνατρέφομεν. θυτέον οὖν ἐκ τῶν ἡμετέρων, οὐ τῶν ἀλλοτρίων· ἐπεὶ καὶ τὸ εὐδάπανον καὶ εὐπόριστον τοῦ δυσποριστου ὁσιώτερον καὶ θεοῖς κεχαρισμένον, καὶ τὸ ῥᾷστον τοῖς θύουσιν πρὸς συνεχῆ εὐσέβειαν ἕτοιμον. τὸ τοίνυν μήθ' ὅσιον μήτ' εὐδάπανον οὐ πάνυ θυτέον, εἰ καὶ παρείη. ὅτι δ' οὐ τῶν εὐπορίστων καὶ 14 εὐδαπάνων τὰ ζῷα, θεωρητέον, εἰς τὸ πολὺ τοῦ γένους ἡμῶν ὁρῶντας. οὐ γὰρ εἴ τινές εἰσι "πολύρρηνες" καὶ "πολυβοῦται" τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο σκεπτέον· πρῶτον μὲν ὅτι πολλὰ τῶν ἐθνῶν οὐκ ἔκτηται τῶν θυσίμων ζῴων οὐθέν, εἰ μή τις τῶν ἀτίμων λέγοι· δεύτερον δὲ ὅτι τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσιν οἱ-

κούντων οἱ πλεῖστοι σπανίζουσι τούτων. εἰ δὲ καὶ τῶν ἡμέρων τις καρπῶν λέγοι σπανίζειν, ἀλλ' οὐ τῶν γε λοιπῶν τῶν ἐκ γῆς φυομένων· οὐδ' οὕτω χαλεπὸν τοὺς καρποὺς ὡς τὰ ζῷα πορίσασθαι. ῥᾴων γὰρ ὁ πόρος τῶν καρπῶν καὶ τῶν ἀπὸ γῆς ἢ ὁ τῶν ζῴων. τὸ δὲ εὐδάπανον καὶ εὐπόριστον πρὸς συνεχῆ εὐσέ-
15 βειαν συντελεῖ καὶ πρὸς τὴν ἁπάντων. καὶ μαρτυρεῖ γε ἡ πεῖρα ὅτι χαίρουσιν τούτῳ οἱ θεοὶ ἢ τῷ πολυδαπάνῳ. οὐ γὰρ ἄν ποτε τοῦ Θετταλοῦ ἐκείνου τοὺς χρυσόκερως βοῦς καὶ τὰς ἑκατόμβας τῷ Πυθίῳ προσάγοντος μᾶλλον ἔφησεν ἡ Πυθία τὸν Ἑρμιονέα κεχαρίσθαι θύσαντα τῶν ψαιστῶν ἐκ τοῦ πηριδίου τοῖς τρισὶ δακτύλοις. προσεπιβαλόντι δὲ διὰ τὸ ῥηθὲν τὰ λοιπὰ πάντα τῆς πήρας ἐπὶ τὸν βωμόν, εἶπε πάλιν ὅτι δὶς τόσον ἀπέχθοιτο τοῦτο δράσας ἢ πρότερον ἦν κεχαρισμένος. οὕτω τὸ εὐδάπανον φίλον θεοῖς, καὶ μᾶλλον τὸ δαιμόνιον πρὸς τὸ τῶν θυόντων ἦθος ἢ πρὸς
16 τὸ τῶν θυομένων πλῆθος βλέπει. τὰ παραπλήσια δὲ καὶ Θεόπομπος ἱστόρηκεν, εἰς Δελφοὺς ἀφικέσθαι ἄνδρα Μάγνητα ἐκ τῆς Ἀσίας φάμενος, πλούσιον σφόδρα, κεκτημένον συχνὰ βοσκήματα. τοῦτον δ' εἰθίσθαι τοῖς θεοῖς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν θυσίας ποιεῖσθαι πολλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς· τὰ μὲν δι' εὐπορίαν τῶν ὑπαρχόντων, τὰ δὲ δι' εὐσέβειαν καὶ τὸ βούλεσθαι τοῖς θεοῖς ἀρέσκειν. οὕτω δὲ διακείμενον πρὸς τὸ δαιμόνιον ἐλθεῖν εἰς Δελφούς, πομπεύσαντα δὲ ἑκατόμβην τῷ θεῷ καὶ τιμήσαντα μεγαλοπρεπῶς τὸν Ἀπόλλωνα παρελθεῖν εἰς τὸ μαντεῖον χρηστηριασόμενον· οἰόμενον δὲ κάλλιστα πάντων ἀνθρώπων θεραπεύειν τοὺς θεοὺς ἐρέσθαι τὴν Πυθίαν, τὸν ἄριστα καὶ προθυμότατα τὸ δαιμόνιον γεραίροντα θεσπίσαι καὶ τὸν ποιοῦντα τὰς θυσίας προσφιλεστάτας;

ὑπολαμβάνοντα δοθήσεσθαι αὐτῷ τὸ πρωτεῖον. τὴν δὲ ἱέρειαν ἀποκρίνασθαι, πάντων ἄριστα θεραπεύειν τοὺς θεοὺς Κλέαρχον κατοικοῦντα ἐν Μεθυδρίῳ τῆς Ἀρκαδίας. τὸν δ' ἐκπλαγέντα ἐκτόπως ἐπιθυμῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἰδεῖν καὶ ἐντυχόντα μαθεῖν, τίνα τρόπον τὰς θυσίας ἐπιτελεῖ. ἀφικόμενον οὖν ταχέως εἰς τὸ Μεθύδριον πρῶτον μὲν καταφρονῆσαι μικροῦ καὶ ταπεινοῦ ὄντος τὸ μέγεθος τοῦ χωρίου, ἡγούμενον οὐχ ὅπως ἄν τινα τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλ' οὐδ' ἂν αὐτὴν τὴν πόλιν δύνασθαι μεγαλοπρεπέστερον αὐτοῦ καὶ κάλλιον τιμῆσαι τοὺς θεούς. ὅμως δ' οὖν συντυχόντα τῷ ἀνδρὶ ἀξιῶσαι φράσαι αὐτῷ, ὅντινα τρόπον τοὺς θεοὺς τιμᾷ. τὸν δὲ Κλέαρχον φάναι ἐπιτελεῖν καὶ σπουδαίως θύειν ἐν τοῖς προσήκουσι χρόνοις, κατὰ μῆνα ἕκαστον ταῖς νουμηνίαις στεφανοῦντα καὶ φαιδρύνοντα τὸν Ἑρμῆν καὶ τὴν Ἑκάτην καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἱερῶν, ἃ δὴ τοὺς προγόνους καταλιπεῖν, καὶ τιμᾶν λιβανωτοῖς καὶ ψαιστοῖς καὶ ποπάνοις· κατ' ἐνιαυτὸν δὲ θυσίας δημοτελεῖς ποιεῖσθαι, παραλείποντα οὐδεμίαν ἑορτήν· ἐν αὐταῖς δὲ ταύταις θεραπεύειν τοὺς θεοὺς οὐ βουθυτοῦντα οὐδὲ ἱερεῖα κατακόπτοντα, ἀλλ' ὅ τι ἂν παρατύχῃ ἐπιθύοντα, σπουδάζειν μέντοι ἀπὸ πάντων τῶν περιγιγνομένων καρπῶν καὶ τῶν ὡραίων, ἃ ἐκ τῆς γῆς λαμβάνεται, τοῖς θεοῖς τὰς ἀπαρχὰς ἀπονέμειν· καὶ τὰ μὲν παρατιθέναι, τὰ δὲ καθαγίζειν αὐτοῖς· αὐτὸν δὲ τῇ αὐταρκείᾳ προσεσχηκότα τοῦ θῦσαι βοῦς προνοεῖσθαι.

---

18. λιβανωτός ἐστι τὸ ἐκ Λιβάνου γιγνόμενον ἄρωμα. ψαιστὰ δέ εἰσιν ἄλφιτα ἐλαίῳ καὶ οἴνῳ δεδευμένα ἀπὸ τῆς τοῦ μύλου περιφήσεως, ἅπερ ἐπεθυμίων τοῖς θεοῖς. πόπανα δὲ πλακούντια πλατέα καὶ λεπτὰ καὶ περιφερῆ.

17 παρ᾽ ἐνίοις δ᾽ ἱστορεῖται τῶν συγγραφέων, τῶν Τυρρηνῶν μετὰ τὸ κρατῆσαι Καρχηδονίων ἑκατόμβας κατὰ πολλὴν ἔριν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐκπρεπεῖς παραστησάντων τῷ Ἀπόλλωνι, εἶτα πυνθανομένων αἷς ἥσθείη μάλιστα, παρ᾽ ἐλπίδα πᾶσαν αὐτὸν ἀποκρίνασθαι, διότι τοῖς Δοκίμου ψαιστοῖς. Δελφὸς δὲ ἦν οὗτος, σκληρὰ γεωργῶν πετρίδια· κατιὼν δὲ ἀπὸ τοῦ χωρίου ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἐκ τῆς περικειμένης πήρας τῶν ἀλφίτων ὀλίγας δράκας ἐθυλήσατο, πλέον τέρψας τὸν θεὸν τῶν μεγαλοπρεπεῖς θυσίας συντελεσάντων. ὅθεν καὶ τῶν ποιητῶν τισὶ διὰ τὸ γνώριμον ἀποφαίνεσθαι ἐδόκει τὰ τοιαῦτα, ὡς Ἀντιφάνει ἐν Μύστιδι λέγεται,

ταῖς εὐτελείαις οἱ θεοὶ χαίρουσι γάρ·
τεκμήριον δ᾽· ὅταν γὰρ ἑκατόμβας τινὲς
θύωσιν, ἐπὶ τούτοις ἅπασιν ὕστατος
πάντων καὶ λιβανωτὸς ἐπετέθη.
ὡς τἄλλα μὲν τὰ πολλὰ παραναλούμενα
δαπάνην ματαίαν οὖσαν αὐτῶν οὕνεκα,
τὸ δὲ μικρὸν αὐτὸ τοῦτ᾽ ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς.

καὶ Μένανδρος δ᾽ ἐν Δυσκόλῳ φησίν·

ὁ λιβανωτὸς εὐσεβὴς
καὶ τὸ πόπανον· τοῦτ᾽ ἔλαβεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ πῦρ
ἅπαν τεθέν.

18 διὰ τοῦτο καὶ τοῖς κεραμεοῖς ἀγγείοις καὶ τοῖς ξυλίνοις καὶ πλεκτοῖς ἐχρῶντο καὶ μᾶλλον πρὸς τὰς δημοτελεῖς ἱεροποιίας, τοιούτοις χαίρειν πεπεισμένοι τὸ θεῖον. ὅθεν καὶ τὰ παλαιότατα ἤδη κεραμεᾶ καὶ ξύλινα ὑπάρχοντα μᾶλλον θεῖα νενόμισται διά τε τὴν

---

12. τοῦτο καὶ Σώπατρος προφέρει ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῶν ἱστοριῶν.

ὕλην καὶ τὴν ἀφέλειαν τῆς τέχνης. τὸν γοῦν Αἰσχύλον φασί, τῶν Δελφῶν ἀξιούντων εἰς τὸν θεὸν γράψαι παιᾶνα, εἰπεῖν ὅτι βέλτιστα Τυννίχῳ πεποίηται· παραβαλλόμενον δὲ τὸν αὑτοῦ πρὸς τὸν ἐκείνου ταὐτὸν πείσεσθαι τοῖς ἀγάλμασιν τοῖς καινοῖς πρὸς τὰ ἀρχαῖα· ταῦτα γὰρ καίπερ ἀφελῶς πεποιημένα, θεῖα νομίζεσθαι, τὰ δὲ καινὰ περιέργως εἰργασμένα θαυμάζεσθαι μέν, θεοῦ δὲ δόξαν ἧττον ἔχειν. καὶ τὸν Ἡσίοδον οὖν εἰκότως τὸν τῶν ἀρχαίων θυσιῶν νόμον ἐπαινοῦντα εἰπεῖν,

ὥς κε πόλις ῥέζῃσι, νόμος δ' ἀρχαῖος ἄριστος.

19 οἱ δὲ τὰ περὶ τῶν ἱερουργιῶν γεγραφότες καὶ θυσιῶν τὴν περὶ τὰ πόπανα ἀκρίβειαν φυλάττειν παραγγέλλουσιν, ὡς ἀρεστὴν τοῖς θεοῖς ταύτην ἢ τὴν διὰ τῶν ζῴων θυσίαν. καὶ Σοφοκλῆς διαγράφων τὴν θεοφιλῆ θυσίαν φησὶν ἐν τῷ Πολυΐδῳ,

ἦν μὲν γὰρ οἰὸς μαλλός, ἦν δ' ἀμπέλου
σπονδή τε καὶ ῥὰξ εὖ τεθησαυρισμένη·
ἐνῆν δὲ παγκάρπεια συμμιγὴς ὀλαῖς
λίπος τ' ἐλαίας καὶ τὸ ποικιλώτατον
ξουθῆς μελίσσης κηρόπλαστον ὄργανον.

σεμνὰ δ' ἦν τῶν πρὶν ὑπομνήματα ἐν Δήλῳ ἐξ Ὑπερβορέων ἀμαλλοφόρων. δεῖ τοίνυν καθηραμένους τὸ ἦθος ἰέναι θύσοντας, τοῖς θεοῖς θεοφιλεῖς τὰς θυσίας προσάγοντας, ἀλλὰ μὴ πολυτελεῖς. νῦν δὲ ἐσθῆτα μὲν λαμπρὰν περὶ σῶμα μὴ καθαρὸν ἀμφιεσαμένοις οὐκ ἀρκεῖν νομίζουσι πρὸς τὸ τῶν θυσιῶν ἁγνόν· ὅταν δὲ τὸ σῶμα μετὰ τῆς ἐσθῆτός τινες λαμπρυνάμενοι, μὴ καθαρὰν κακῶν τὴν ψυχὴν ἔχοντες ἴωσι πρὸς τὰς θυσίας, οὐδὲν διαφέρειν νομίζουσιν, ὥσπερ οὐ τῷ θειοτάτῳ γε τῶν ἐν ἡμῖν χαίροντα μάλιστα τὸν θεὸν διακειμένῳ καθαρῶς, ἅτε

συγγενεῖ πεφυκότι. ἐν γοῦν Ἐπιδαύρῳ προεγέγραπτο,

ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
ἔμμεναι· ἁγνείη δ' ἐστι φρονεῖν ὅσια.

20 ὅτι δὲ οὐ τῷ εὐόγκῳ χαίρει ὁ θεὸς τῶν θυσιῶν, ἀλλὰ τῷ τυχόντι, δῆλον ἐκ τοῦ τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς, κἂν ὁποία τις οὖν αὕτη παρατεθῇ, ταύτης πρὸ τῶν ἀπολαύσεων πάντας ἀπάρχεσθαι μικρὸν μέν, ἀλλὰ τῷ μικρῷ τούτῳ παντὸς μᾶλλον μεγάλη τίς ἐστι τιμή. διὰ πολλῶν δὲ ὁ Θεόφραστος ἐκ τῶν παρ' ἑκάστοις πατρίων ἐπιδείξας, ὅτι τὸ παλαιὸν τῶν θυσιῶν διὰ τῶν καρπῶν ἦν τῶν ἐπετείων πρότερον τῆς πόας λαμβανομένης, καὶ τὰ τῶν σπονδῶν ἐξηγεῖται τοῦτον τὸν τρόπον. τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν ἱερῶν νηφάλια παρὰ πολλοῖς ἦν (νηφάλια δ' ἐστὶν τὰ ὑδρόσπονδα), τὰ δὲ μετὰ ταῦτα μελίσπονδα· τοῦτον γὰρ ἕτοιμον παρὰ μελιττῶν πρῶτον ἐλάβομεν τὸν ὑγρὸν καρπόν· εἶτ' ἐλαιόσπονδα· τέλος δ' ἐπὶ πᾶσιν τὰ ὕστερον γεγο-
21 νότα οἰνόσπονδα. μαρτυρεῖται δὲ ταῦτα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν κύρβεων, αἳ τῶν Κρήτηθέν εἰσι Κορυβαντικῶν ἱερῶν οἷον ἀντίγραφα ἄττα πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ παρ' Ἐμπεδοκλέους, ὃς περί τε τῶν θυμάτων καὶ περὶ τῆς θεογονίας διεξιὼν παρεμφαίνει λέγων·

οὐδέ τις ἦν κείνοισιν Ἄρης θεὸς οὐδὲ Κυδοιμὸς
οὐδὲ Ζεὺς βασιλεὺς οὐδ' ὁ Κρόνος οὐδ' ὁ Ποσειδῶν,
ἀλλὰ Κύπρις βασίλεια,

ἥ ἐστιν ἡ φιλία·

τὴν οἵ γ' εὐσεβέεσσιν ἀγάλμασιν ἱλάσκοντο
γραπτοῖς τε ζῴοισι μύροισί τε δαιδαλεόσμοις
σμύρνης τ' ἀκράτου θυσίαις λιβάνου τε θυώδους
ξουθῶν τε σπονδὰς μελίτων ῥιπτοῦντες ἐς οὖδας,

(ἅπερ καὶ νῦν ἔτι σώζεται παρ' ἐνίοις οἷον ἴχνη τινὰ τῆς ἀληθείας ὄντα)

ταύρων δ' ἀρρήτοισι φόνοις οὐ δεύετο βωμός.

τῆς γὰρ οἶμαι φιλίας καὶ τῆς περὶ τὸ συγγενὲς 22
αἰσθήσεως πάντα κατεχούσης, οὐδεὶς οὐθὲν ἐφόνευεν, οἰκεῖα εἶναι νομίζων τὰ λοιπὰ τῶν ζῴων. ἐπεὶ δὲ Ἄρης καὶ Κυδοιμὸς καὶ πᾶσα μάχη καὶ πολέμων ἀρχὴ κατέσχε, τότε πρῶτον οὐθεὶς οὐθενὸς ὄντως ἐφείδετο τῶν οἰκείων. σκεπτέον δ' ἔτι καὶ ταῦτα. ὥσπερ γὰρ οἰκειότητος οὔσης ἡμῖν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κακοποιοὺς καὶ καθάπερ ὑπό τινος πνοῆς τῆς ἰδίας φύσεως καὶ μοχθηρίας φερομένους πρὸς τὸ βλάπτειν τὸν ἐντυγχάνοντα ἀναιρεῖν ἡγούμεθα δεῖν καὶ κολάζειν ἅπαντας· οὕτως καὶ τῶν ἀλόγων ζῴων τὰ ἄδικα τὴν φύσιν καὶ κακοποιὰ πρός τε τὸ βλάπτειν ὡρμημένα τῇ φύσει τοὺς ἐμπελάζοντας ἀναιρεῖν ἴσως προσήκει, τὰ δὲ μηθὲν ἀδικοῦντα τῶν λοιπῶν ζῴων μηδὲ τῇ φύσει πρὸς τὸ βλάπτειν ὡρμημένα ἀναιρεῖν τε καὶ φονεύειν ἄδικον δήπου, ὥσπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς τοιούτους. ὃ δὴ καὶ ἐμφαίνειν ἔοικεν δίκαιον ἡμῖν μηδὲν εἶναι πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ζῴων, διὰ τὸ βλαβερὰ ἄττα τούτων εἶναι καὶ κακοποιὰ τὴν φύσιν, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα, καθάπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων. ἆρ' οὖν θυτέον τὰ ἄξια 23
τοῦ σφάττεσθαι τοῖς θεοῖς; καὶ πῶς, εἴ γε φαῦλα τὴν φύσιν ἐστίν; οὐθὲν γὰρ μᾶλλον ταῦτα ἢ τὰ ἀνάπηρα θυτέον. κακῶν δὲ οὕτως ἀπαρχὴν καὶ οὐ τιμῆς ἕνεκα τὰς θυσίας ποιήσομεν. εἰ δ' ἄρα θυτέον τοῖς θεοῖς τὰ ζῷα, τὰ μηθὲν ἀδικοῦντα τούτων ἡμᾶς θυτέον. οὐκ ἀναιρετέον δὲ ὡμολογηκότες μηθὲν ἡμᾶς ἀδικοῦντα τῶν λοιπῶν ζῴων, ὥστε οὐδὲ θυτέον αὐτὰ τοῖς θεοῖς. εἰ οὖν οὔτε ταῦτα θυτέον

οὔτε τὰ κακοποιά, πῶς οὐ φανερὸν ὅτι παντὸς μᾶλλον ἀφεκτέον καὶ οὐ θυτέον ἐστὶ τῶν λοιπῶν ζῴων οὐδέν, ἀναιρεῖν γε μέντοι τούτων ἕτερ' ἄττα προσ-
24 ήκει; καὶ γὰρ ἄλλως τριῶν ἕνεκα θυτέον τοῖς θεοῖς· ἢ γὰρ διὰ τιμὴν ἢ διὰ χάριν ἢ διὰ χρείαν τῶν ἀγαθῶν. καθάπερ γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, οὕτω κἀκείνοις ἡγούμεθα δεῖν ποιεῖσθαι τὰς ἀπαρχάς· τιμῶμεν δὲ τοὺς θεοὺς ἢ κακῶν μὲν ἀποτροπήν, ἀγαθῶν δὲ παρασκευὴν ἡμῖν γενέσθαι ζητοῦντες, ἢ προπεπονθότες εὖ ἢ ἵνα τύχωμεν ὠφελείας τινὸς ἢ κατὰ ψιλὴν τὴν τῆς ἀγαθῆς αὐτῶν ἕξεως ἐκτίμησιν. ὥστε καὶ τῶν ζῴων, εἰ ἀπαρκτέον αὐτὰ θεοῖς, τούτων τινὸς ἕνεκα θυτέον. καὶ γὰρ ἃ θύομεν, τούτων τινὸς ἕνεκα θύομεν. ἆρ' οὖν τιμῆς ἡγήσαιτ' ἂν τυγχάνειν ἡμῶν ὁ θεός, ὅταν ἀδικοῦντες εὐθὺς διὰ τῆς ἀπαρχῆς φαινώμεθα, ἢ μᾶλλον ἀτιμίαν οἰήσαιτ' ἂν τὸ τοιοῦτο δρᾶν; ἐν τῷ δέ γε θύειν ἀναιροῦντες τὰ μηδὲν ἀδικοῦντα τῶν ζῴων, ἀδικήσειν ὁμολογοῦμεν· ὥστε τιμῆς μὲν ἕνεκα οὐ θυτέον τῶν λοιπῶν ζῴων οὐθέν. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν εὐεργεσιῶν χάριν αὐτοῖς ἀποδιδόντας. ὁ γὰρ τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς εὐποιίας τὸ ἀντάξιον ἀποδιδοὺς οὐκ ἐκ τοῦ κακῶς τινὰς δρᾶν ὀφείλει ταῦτα παρέχειν· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ἀμείβεσθαι δόξει ἢ κἂν εἰ τὰ τοῦ πέλας ἁρπάσας τις στεφανοίη τινὰς ὡς χάριν ἀποδιδοὺς καὶ τιμήν. ἀλλ' οὐδὲ χρείας τινὸς ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν. ὁ γὰρ ἀδίκῳ πράξει τὸ παθεῖν εὖ θηρεύων ὕποπτός ἐστι μηδὲ εὖ παθὼν χάριν ἕξειν. ὥστ' οὐδ' ἐλπιζομένης εὐεργεσίας, θυτέον ἐστὶ τοῖς θεοῖς ζῷα. καὶ γὰρ δὴ τῶν μὲν ἀνθρώπων λάθοι τις ἂν ἴσως τινὰ τοῦτο πράττων, τὸν δὲ θεὸν ἀμήχανον καὶ λαθεῖν. εἰ τοίνυν θυτέον μὲν τούτων

τινὸς ἕνεκα, οὐδενὸς δὲ τούτων χάριν αὐτὸ πρα-
κτέον, δῆλον ὡς οὐ θυτέον ἐστὶν ζῷα τὸ παράπαν
τοῖς θεοῖς. ταῖς γὰρ ἐκ τῶν θυμάτων ἀπολαύσεσι 25
τὸ περὶ τούτων ἀληθὲς ἐξαλείφειν πειρώμενοι λαν-
θάνομεν ἡμᾶς αὐτούς, οὐ γὰρ δὴ τὸν θεόν. τῶν
μὲν οὖν ἀτίμων ζῴων, ἃ μηδεμίαν εἰς τὸν βίον
ἡμῖν παρέχεται χρείαν, καὶ τῶν οὐδεμίαν ἀπόλαυσιν
ἐχόντων οὐθὲν θύομεν τοῖς θεοῖς. τίς γὰρ δὴ πώ-
ποτε ἔθυσεν ὄφεις καὶ σκορπίους ἢ πιθήκους ἤ τι
τῶν τοιούτων ζῴων; τῶν δὲ τοῖς βίοις ἡμῶν χρείαν
τινὰ παρεχομένων ἢ καί τι εἰς ἀπόλαυσιν ἐν αὐτοῖς
ἐχόντων οὐθενὸς ἀπεχόμεθα, σφάττοντες ὡς ἀληθῶς
καὶ δέροντες ἐπὶ προστασίας τοῦ θείου. βοῦς γὰρ
καὶ πρόβατα, πρός τε τούτοις ἐλάφους καὶ ὄρνιθας,
αὐτούς τε τοὺς καθαριότητος μὲν οὐδὲν κοινωνοῦν-
τας, ἀπόλαυσιν δὲ ἡμῖν παρέχοντας σιάλους σφάτ-
τομεν τοῖς θεοῖς· ὧν τὰ μὲν τοῖς βίοις ἡμῶν ἐπι-
κουρεῖ συμπονοῦντα, τὰ δὲ εἰς τροφὴν ἤ τινας ἄλ-
λας χρείας ἔχει βοήθειαν. τὰ δὲ οὐθὲν τούτων
δρῶντα διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόλαυσιν ὁμοίως τοῖς
ἔχουσι τὸ χρήσιμον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπόλλυται
ταῖς θυσίαις. ἀλλ' οὐκ ὄνους οὐδ' ἐλέφαντας οὐδὲ
ἄλλο τῶν συμπονούντων μέν, οὐκ ἐχόντων δὲ ἀπό-
λαυσιν θύομεν. καίτοι καὶ χωρίς γε τοῦ θύειν οὐκ
ἀπεχόμεθα τῶν τοιούτων, σφάττοντες διὰ τὰς ἀπο-
λαύσεις, καὶ θύομεν αὐτῶν τῶν θυσίμων οὐ τὰ τοῖς
θεοῖς, πολὺ δὲ μᾶλλον τὰ ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐπι-
θυμίαις κεχαρισμένα, καταμαρτυροῦντες ἡμῶν αὐ-
τῶν, ὅτι τῆς ἀπολαύσεως χάριν ἐμμένομεν τοῖς τοι-
ούτοις θύμασιν. καίτοι Σύρων μὲν Ἰουδαῖοι διὰ 26
τὴν ἐξ ἀρχῆς θυσίαν ἔτι καὶ νῦν, φησὶν ὁ Θεόφρα-
στος, ζῳοθυτοῦντες εἰ τὸν αὐτὸν ἡμᾶς τρόπον κε-

λεύοιεν θύειν, ἀποσταίημεν ἂν τῆς πράξεως. οὐ γὰρ ἑστιώμενοι τῶν τυθέντων, ὁλοκαυτοῦντες δὲ ταῦτα νυκτὸς καὶ κατ᾽ αὐτῶν πολὺ μέλι καὶ οἶνον λείβοντες ἀνήλισκον τὴν θυσίαν θᾶττον, ἵνα τοῦ δεινοῦ μὴ ὁ πανόπτης γένοιτο θεατής. καὶ τοῦτο δρῶσιν νηστεύοντες τὰς ἀνὰ μέσον τούτων ἡμέρας· κατὰ δὲ πάντα τοῦτον τὸν χρόνον, ἅτε φιλόσοφοι τὸ γένος ὄντες, περὶ τοῦ θείου μὲν ἀλλήλοις λαλοῦσι, τῆς δὲ νυκτὸς τῶν ἄστρων ποιοῦνται τὴν θεωρίαν, βλέποντες εἰς αὐτὰ καὶ διὰ τῶν εὐχῶν θεοκλυτοῦντες. κατήρξαντο γὰρ οὗτοι πρῶτοι τῶν τε λοιπῶν ζῴων καὶ σφῶν αὐτῶν, ἀνάγκῃ καὶ οὐκ ἐπιθυμίᾳ τοῦτο πράξαντες. μάθοι δ᾽ ἄν τις ἐπιβλέψας τοὺς λογιωτάτους πάντων Αἰγυπτίους, οἳ τοσοῦτον ἀπεῖχον τοῦ φονεύειν τι τῶν λοιπῶν ζῴων, ὥστε τὰς τούτων εἰκόνας μιμήματα τῶν θεῶν ἐποιοῦντο. οὕτως οἰκεῖα καὶ συγγενῆ ταῦτα τοῖς θεοῖς ἐνόμιζον
27 εἶναι καὶ τοῖς ἀνθρώποις. ἀπ᾽ ἀρχῆς μὲν γὰρ αἱ τῶν καρπῶν ἐγίνοντο τοῖς θεοῖς θυσίαι· χρόνῳ δὲ τῆς ὁσιότητος ἡμῶν ἐξαμελησάντων, ἐπεὶ καὶ τῶν καρπῶν ἐσπάνισαν, καὶ διὰ τὴν τῆς νομίμου τροφῆς ἔνδειαν εἰς τὸ σαρκοφαγεῖν ἀλλήλων ὥρμησαν, τότε μετὰ πολλῶν λιτῶν ἱκετεύοντες τὸ δαιμόνιον, σφῶν αὐτῶν ἀπήρξαντο τοῖς θεοῖς πρῶτον, οὐ μόνον ὅ τι κάλλιστον ἐνῆν αὐτοῖς καὶ τοῦτο τοῖς θεοῖς καθοσιοῦντες, ἀλλὰ καὶ πέρα τῶν καλλίστων προσεπιλαμβάνοντες τοῦ γένους· ἀφ᾽ οὗ μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐν Ἀρκαδίᾳ μόνον τοῖς Λυκαίοις, οὐδ᾽ ἐν Καρχηδόνι τῷ Κρόνῳ κοινῇ πάντες ἀνθρωποθυτοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ περίοδον τῆς τοῦ νομίμου χάριν μνήμης ἐμφύλιον αἷμα ῥαίνουσι πρὸς τοὺς βωμούς, καίπερ τῆς παρ᾽ αὐτοῖς ὁσίας ἐξειργούσης τῶν ἱερῶν, τοῖς

περιρραντηρίοις κηρύγματι, εἴ τις αἵματος ἀνθρωπείου μεταίτιος. ἐντεῦθεν οὖν μεταβαίνοντες ὑπάλλαγμα [πρὸς τὰς θυσίας] τῶν ἰδίων ἐποιοῦντο σωμάτων τὰ τῶν λοιπῶν ζῴων σώματα, καὶ πάλιν κόρῳ τῆς νομίμου τροφῆς εἰς τὴν περὶ εὐσεβείας λήθην ἰόντες, ἐπιβαίνοντες ἀπληστίᾳ καὶ οὐθὲν ἄγευστον οὐδὲ ἄβρωτον περιλείποντες. ὅπερ καὶ περὶ τὴν ἐκ τῶν καρπῶν τροφὴν νῦν συμβαίνει περὶ πάντας. ὅταν γὰρ τῇ προσφορᾷ τὴν ἀναγκαίαν ἔνδειαν κουφίσωνται, ζητοῦντες τοῦ κόρου τὸ περιττὸν ἐκπονοῦσι πρὸς βρῶσιν πολλὰ τῶν σωφροσύνης ἔξω κειμένων. ὅθεν ὡς οὐκ ἄτιμα ποιούμενοι τὰ θεοῖς θύματα, γεύσασθαι τούτων προήχθησαν, καὶ διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πράξεως ταύτης προσθήκη ἡ ζῳοφαγία γέγονεν τῇ ἀπὸ τῶν καρπῶν τροφῇ τοῖς ἀνθρώποις. καθάπερ οὖν τὸ παλαιὸν ἀπήρξαντό τε τοῖς θεοῖς τῶν καρπῶν, καὶ τῶν ἀπαρχθέντων ἀσπαστῶς μετὰ τὴν ὁσίαν ἐγεύσαντο, οὕτω τῶν ζῴων καταρξάμενοι ταὐτὸν ἡγοῦντο δεῖν τοῦτο δρᾶν, καίπερ τὸ ἀρχαῖον οὐχ οὕτως τῆς ὁσίας ταῦτα βραβευσάσης, ἀλλ' ἐκ τῶν καρπῶν ἕκαστον τῶν θείων τιμῶντες. τοῖς μὲν γὰρ ἥ τε φύσις καὶ πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ τῆς ψυχῆς αἴσθησις δρωμένοις συνηρέσκετο,

ταύρων δ' ἀρρήτοισι φόνοις οὐ δεύετο βωμός,
ἀλλὰ μύσος τοῦτ' ἔσκεν ἐν ἀνθρώποισι μέγιστον,
θυμὸν ἀπορραίσαντας ἐέδμεναι ἠια γυῖα.

θεωρῆσαι δὲ ἔστιν ἐκ τοῦ περὶ Δῆλον ἔτι νῦν 28
σωζομένου βωμοῦ, πρὸς ὃν οὐθενὸς προσαγομένου παρ' αὐτοῖς οὐδὲ θυομένου ἐπ' αὐτοῦ ζῴου, εὐσεβῶν κέκληται βωμός. οὕτως οὐ μόνον ἀπείχοντο τῶν ζῴων θύοντες, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἱδρυσαμένοις τοῦ-

τον ὁμοίως καὶ τοῖς χρωμένοις αὐτῷ μετέδοσαν τῆς εὐσεβείας. δι᾽ ὅπερ οἱ Πυθαγόρειοι τοῦτο παραδεξάμενοι κατὰ μὲν τὸν πάντα βίον ἀπείχοντο τῆς ζῳοφαγίας, ὅτε δὲ εἰς ἀπαρχήν τι τῶν ζῴων ἀνθ᾽ ἑαυτῶν μερίσειαν τοῖς θεοῖς, τούτου γευσάμενοι μόνον, πρὸς ἀλήθειαν ἄθικτοι τῶν λοιπῶν ὄντες ἔζων. ἀλλ᾽ οὐχ ἡμεῖς· ἐμπιπλάμενοι δὲ εἰς πολλοστὸν ἀφικόμεθα τῆς ἐν τούτοις παρὰ τὸν βίον παρανομίας. καὶ γὰρ οὔτε φόνῳ τοὺς τῶν θεῶν βωμοὺς χραίνειν δεῖ, οὔτε ἁπτέον τοῖς ἀνθρώποις τῆς τοιαύτης τροφῆς, ὡς οὐδὲ τῶν ἰδίων σωμάτων, ἀλλὰ ποιητέον παράγγελμα τῷ παντὶ βίῳ τὸ ἐν Ἀθήναις ἔτι σωζόμενον.

29 τὸ γὰρ παλαιόν, ὡς καὶ πρόσθεν ἐλέγομεν, καρποὺς τοῖς θεοῖς τῶν ἀνθρώπων θυόντων, ζῷα δὲ οὔ, οὐδὲ εἰς τὴν ἰδίαν τροφὴν καταχρωμένων, λέγεται κοινῆς θυσίας οὔσης Ἀθήνησιν Δίομον ἢ Σώπατρόν τινα, τῷ γένει οὐκ ἐγχώριον, γεωργοῦντα δὲ κατὰ τὴν Ἀττικήν, ἐπεὶ πελάνου τε καὶ τῶν θυλημάτων ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐναργῶς κειμένων, ἵνα τοῖς θεοῖς ταῦτα θύοι, τῶν βοῶν τις εἰσιὼν ἀπ᾽ ἔργου τὰ μὲν κατέφαγεν, τὰ δὲ συνεπάτησεν· αὐτὸν δ᾽ ὑπεραγανακτήσαντα τῷ συμβάντι, πελέκεώς τινος πλησίον ἀκονωμένου, τοῦτον ἁρπάξαντα, πατάξαι τὸν βοῦν. τελευτήσαντος δὲ τοῦ βοός, ὡς ἔξω τῆς ὀργῆς καταστὰς συνεφρόνησεν οἷον ἔργον ἦν εἰργασμένος, τὸν μὲν βοῦν θάπτει, φυγὴν δὲ ἑκούσιον ἀράμενος ὡς ἠσεβηκώς, ἔφυγεν εἰς Κρήτην. αὐχμῶν δὲ κατεχόντων καὶ δεινῆς ἀκαρπίας γενομένης, ἐπερωτῶσι κοινῇ τὸν θεόν. ἀνεῖλεν ἡ Πυθία, τὸν ἐν Κρήτῃ φυγάδα ταῦτα λύσειν, τόν τε φονέα τιμωρησαμένων καὶ τὸν τεθνεῶτα ἀναστησάντων ἐν ᾗπερ ἀπέθανε θυσίᾳ λῷον ἔσεσθαι γευσαμένοις τε τοῦ τεθνεῶτος καὶ μὴ κα-

τασχοῦσιν. ὅθεν ζητήσεως γενομένης καὶ τοῦ Σωπάτρου μετὰ τῆς πράξεως ἀνευρεθέντος, Σώπατρος νομίσας τῆς περὶ αὐτὸν δυσκολίας ἀπαλλαγήσεσθαι ὡς ἐναγοῦς ὄντος, εἰ κοινῇ τοῦτο πράξειαν πάντες, ἔφη πρὸς τοὺς αὐτὸν μετελθόντας, δεῖν κατακοπῆναι βοῦν ὑπὸ τῆς πόλεως. ἀπορούντων δὲ τίς ὁ κατάξων ἔσται, παρασχεῖν αὐτοῖς τοῦτο, εἰ πολίτην αὐτὸν ποιησάμενοι κοινωνήσουσι τοῦ φόνου. συγχωρηθέντων οὖν τούτων, ὡς ἐπανῆλθον ἐπὶ τὴν πόλιν, συνέταξαν οὕτω τὴν πρᾶξιν, ἥπερ καὶ νῦν διαμένει παρ' αὐτοῖς. ὑδροφόρους παρθένους κατέλε- 30 *ξαν· αἱ δ' ὕδωρ κομίζουσιν, ὅπως τὸν πέλεκυν καὶ τὴν μάχαιραν ἀκονήσουσιν. ἀκονησάντων δὲ ἐπέδωκεν μὲν τὸν πέλεκυν ἕτερος, ὁ δ' ἐπάταξε τὸν βοῦν, ἄλλος δ' ἔσφαξε· τῶν δὲ μετὰ ταῦτα δειράντων, ἐγεύσαντο τοῦ βοὸς πάντες. τούτων δὲ πραχθέντων τὴν μὲν δορὰν τοῦ βοὸς ῥάψαντες καὶ χόρτῳ ἐπογκώσαντες ἐξανέστησαν, ἔχοντα ταὐτὸν ὅπερ καὶ ζῶν ἔσχε σχῆμα, καὶ προσέζευξαν ἄροτρον ὡς ἐργαζομένῳ. κρίσιν δὲ ποιούμενοι τοῦ φόνου πάντας ἐκάλουν εἰς ἀπολογίαν τοὺς τῆς πράξεως κοινωνήσαντας. ὡς δὲ αἱ μὲν ὑδροφόροι τοὺς ἀκονήσαντας αὐτῶν ᾐτιῶντο μᾶλλον, οἱ δὲ ἀκονήσαντες τὸν ἐπιδόντα τὸν πέλεκυν, οὗτος δὲ τὸν ἐπισφάξαντα, καὶ ὁ τοῦτο δράσας τὴν μάχαιραν, καθ' ἧς οὔσης ἀφώνου τὸν φόνον κατέγνωσαν. ἀπὸ δ' ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἀεὶ τοῖς Διπολείοις Ἀθήνησιν ἐν ἀκροπόλει οἱ εἰρημένοι τὸν αὐτὸν τρόπον ποιοῦνται τὴν τοῦ βοὸς θυσίαν. θέντες γὰρ ἐπὶ τῆς χαλκῆς τραπέζης πέλανον καὶ ψαιστά, περιελαύνουσι τοὺς καταναιμηθέντας βοῦς, ὧν ὁ γευσάμενος κόπτεται. καὶ γένη τῶν ταῦτα δρώντων ἔστιν νῦν· οἱ μὲν ἀπὸ*

τοῦ πατάξαντος Σωπάτρου βουτύποι καλούμενοι
πάντες, οἱ δ' ἀπὸ τοῦ περιελάσαντος κεντριάδαι·
τοὺς δ' ἀπὸ τοῦ ἐπισφάξαντος δαιτροὺς ὀνομάζου-
σιν διὰ τὴν ἐκ τῆς κρεανομίας γιγνομένην δαῖτα.
πληρώσαντες δὲ τὴν βύρσαν, ὅταν πρὸς τὴν κρίσιν
31 ἀχθῶσι, κατεπόντωσαν τὴν μάχαιραν. οὕτως οὔτε
τὸ παλαιὸν ὅσιον ἦν κτείνειν τὰ συνεργὰ τοῖς βίοις
ἡμῶν ζῷα, νῦν τε τοῦτο φυλακτέον ἐστὶ πράττειν.
καὶ καθάπερ πρότερον οὐχ ὅσιον ἦν τοῖς ἀνθρώποις
ἅπτεσθαι τούτων, οὕτως νῦν τροφῆς χάριν ἅπτε-
σθαι τῶν ζῴων οὐχ ὅσιον ἡγητέον. οὐδ' ἄρα τοῦτο
διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἁγιστείαν ποιητέον, ἀλλ' ὅτι
γε τὸ πάθος ἐκ τῶν σωμάτων καθ' ἑαυτὸ πᾶν ἐκ-
πεμπτέον τοῦτο, ἵνα μὴ τῆς τροφῆς ἐξ ὧν οὐ προσ-
ήκει ποριζομένης, σύνοικον ἔχωμεν τὸ μίασμα τοῖς
ἰδίοις βίοις. καὶ γὰρ εἰ μηθὲν ἄλλο, πρός γε τὴν
κατ' ἀλλήλων ἐκεχειρίαν μεγάλα πάντες ὠνηθείημεν
ἄν. οἷς γοῦν ἡ αἴσθησις τοῦ τῶν ἀλλοφύλων ἅπτε-
σθαι ζῴων ἀπέκλινεν, τούτων ὁ νοῦς πρόδηλός
ἐστιν ὁμοφύλων ἀφεξόμενος. πάντων μὲν οὖν ἴσως
ἦν κράτιστον εὐθὺς ἀποσχέσθαι· ἐπεὶ δ' ἀναμάρτη-
τος οὐδείς, λοιπὸν ἀκεῖσθαι τοῖς ὕστερον διὰ τῶν
καθαρμῶν τὰς πρόσθε περὶ τὴν τροφὴν ἁμαρτίας.
τοῦτο δὲ ὁμοίως γένοιτ' ἄν, εἰ πρὸ ὀμμάτων ποιη-
σάμενοι τὸ δεινὸν ἀνευφημήσαιμεν κατὰ τὸν Ἐμ-
πεδοκλέα λέγοντες

οἴμοι, ὅτ' οὐ πρόσθεν με διώλεσε νηλεὲς ἦμαρ,
πρὶν σχέτλι' ἔργα βορᾶς περὶ χείλεσι μητίσασθαι.

τὸ γὰρ τοῖς ἁμαρτήμασι συναλγεῖν τὴν οἰκείαν αἴ-
σθησιν, εὕρασθαί τι τοῖς ὑπάρχουσι κακοῖς ἄκος
ζητούντων βίον, ἵνα καθάπερ ἁγνὰ θύματα τῷ δαι-
μονίῳ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστος ἀπαρχόμενος τύχῃ

τῆς ὁσίας καὶ τῆς παρὰ θεῶν ὠφελείας. πάντων δὲ 32
μάλιστα καὶ πρώτη ἡ τῶν καρπῶν ἐστίν, ἧς καὶ
ἀπαρκτέον μόνης τοῖς θεοῖς καὶ τῇ γῇ τῇ τούτους
ἀναδούσῃ. κοινὴ γάρ ἐστιν αὕτη καὶ θεῶν καὶ ἀν-
θρώπων ἑστία, καὶ δεῖ πάντας ἐπὶ ταύτης ὡς τρο-
φοῦ καὶ μητρὸς ἡμῶν κλινομένους ὑμνεῖν καὶ φι-
λοστοργεῖν ὡς τεκοῦσαν· οὕτως γὰρ τῆς τοῦ βίου
καταστροφῆς τυχόντες πάλιν ἀξιωθείημεν ἂν εἰσορᾶν
τὸ σύμπαν γένος τῶν ἐν οὐρανῷ θεῶν, οὓς νῦν
ὁρῶντας τιμᾶν τούτοις ὧν συναίτιοι ἡμῖν εἰσίν, ἀπαρ-
χομένους μὲν τῶν ὑπαρχόντων καρπῶν καὶ πάντας,
οὐκ ἀξιόχρεως δ' εἰς τὸ θύειν θεοῖς πάντας ἡμᾶς
ἡγουμένους. καθάπερ γὰρ οὐ πᾶν θυτέον αὐτοῖς,
οὕτως οὐδ' ὑπὸ παντὸς ἴσως κεχάρισται τοῖς θεοῖς.
τὰ μὲν δὴ κεφάλαια τοῦ μὴ δεῖν θύειν ζῷα χω-
ρὶς τῶν ἐμβεβλημένων μύθων ὀλίγων τε τῶν ὑφ'
ἡμῶν προσκειμένων καὶ συντετμημένων ἐστὶν τῶν
Θεοφράστου ταῦτα. ἐγὼ δὲ τὰ μὲν κεκρατηκότα παρ' 33
ἑκάστοις νόμιμα λύσων οὐκ ἔρχομαι· οὐ γάρ μοι
περὶ πολιτείας νῦν πρόκειται λέγειν· δεδωκότων δὲ
τῶν νόμων, ἐν οἷς πολιτευόμεθα, καὶ διὰ τῶν λι-
τοτάτων καὶ ἀψύχων γεραίρειν τὸ θεῖον, τὸ λιτό-
τατον αἱρούμενοι νόμῳ τε πόλεως θύσομεν καὶ αὐτοὶ
σπουδάσομεν τὴν προσήκουσαν θυσίαν ποιεῖσθαι,
καθαροὶ πανταχόθεν τοῖς θεοῖς προσιόντες. ὅλως
δ' εἰ τὸ τῆς θυσίας ἀπαρχῆς ἔχει ἀξίαν καὶ εὐχαρι-
στίαν ὧν παρὰ θεῶν ἔχομεν εἰς τὰς χρείας, ἀλογώ-
τατον ἂν εἴη αὐτοὺς ἀπεχομένους τῶν ἐμψύχων τοῖς
θεοῖς τούτων ἀπάρχεσθαι. οὔτε γὰρ χείρους ἡμῶν
οἱ θεοί, ἵνα τούτων αὐτοὶ δέωνται, ἡμῶν μὴ δεο-
μένων, οὔτε ὅσιον ἀπαρχὴν διδόναι ἧς ἡμεῖς ἀπε-
χόμεθα τροφῆς. ἐπεὶ καὶ τὸ ἔθος τοιοῦτο κατειλή-

φαμεν τῶν ἀνθρώπων ὅτε μὲν οὐχ ἥπτοντο ἐμψύχου βορᾶς οὐδ' ἀπαρξαμένων ἀπὸ τῶν ζῴων, ἀφ' οὗ δ' ἐγεύσαντο καὶ θεοῖς ἀπαρξαμένων· ὥστε καὶ νῦν καθήκει δήπου τὸν ἀποσχόμενον ἐκείνων ἀπάρχεσθαι
34 ὧν καὶ θιγγάνει. θύσομεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς· ἀλλὰ θύσομεν, ὡς προσήκει, διαφόρους τὰς θυσίας ὡς ἂν διαφόροις δυνάμεσι προσάγοντες· θεῷ μὲν τῷ ἐπὶ πᾶσιν, ὥς τις ἀνὴρ σοφὸς ἔφη, μηδὲν τῶν αἰσθητῶν μήτε θυμιῶντες μήτε ἐπονομάζοντες· οὐδὲν γάρ ἐστιν ἔνυλον, ὃ μὴ τῷ ἀύλῳ εὐθύς ἐστιν ἀκάθαρτον. δι' ὃ οὐδὲ λόγος τούτῳ ὁ κατὰ φωνὴν οἰκεῖος, οὐδ' ὁ ἔνδον, ὅταν πάθει ψυχῆς ᾖ μεμολυσμένος, διὰ δὲ σιγῆς καθαρᾶς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκεύομεν αὐτόν. δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τὴν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσάγειν τῷ θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὕμνον οὖσαν καὶ ἡμῶν σωτηρίαν. ἐν ἀπαθείᾳ ἄρα τῆς ψυχῆς, τοῦ δὲ θεοῦ θεωρίᾳ ἡ θυσία αὕτη τελεῖται. τοῖς δὲ αὐτοῦ ἐκγόνοις, νοητοῖς δὲ θεοῖς ἤδη καὶ τὴν ἐκ τοῦ λόγου ὑμνῳδίαν προσθετέον. ἀπαρχὴ γὰρ ἑκάστῳ ὧν δέδωκεν ἡ θυσία, καὶ δι' ὧν ἡμῶν τρέφει καὶ εἰς τὸ εἶναι συνέχει τὴν οὐσίαν. ὡς οὖν γεωργὸς δραγμάτων ἀπάρχεται καὶ τῶν ἀκροδρύων, οὕτως ἡμεῖς ἀπαρξόμεθα αὐτοῖς ἐννοιῶν τῶν περὶ αὐτῶν καλῶν, εὐχαριστοῦντες ὧν ἡμῖν δεδώκασιν τὴν θεωρίαν, καὶ ὅτι ἡμᾶς διὰ τῆς αὐτῶν θέας ἀληθινῶς τρέφουσι, συνόντες καὶ φαινόμενοι καὶ τῇ ἡμετέρᾳ
35 σωτηρίᾳ ἐπιλάμποντες. νῦν δὲ τοῦτο μὲν ποιεῖν ὀκνοῦσι καὶ πολλοὶ τῶν φιλοσοφεῖν ἐσπουδακότων, δοξοκοποῦντες δὲ μᾶλλον ἢ τὸ θεῖον τιμῶντες περὶ τὰ ἀφιδρύματα στρέφονται, οὐδὲ πῇ ἀπαντητέον ἢ μὴ ἐπεσκεμμένοι, οὐδὲ παρὰ τῶν θεοσόφων μαθεῖν

σπουδάσαντες, ἄχρι τίνος καὶ πόσου κἀνταῦθα παραβλητέον. ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲν διοισόμεθα τούτοις, μή πῃ δὲ καὶ αὐτοὶ τοιοῦτον σπουδάσομεν διαγιγνώσκειν, καὶ τοὺς ὁσίους καὶ παλαιοὺς ἐκμιμησόμεθα, τὸ πλέον ἀπαρχόμενοι ἐκ τῆς θεωρίας, ἧς ἡμῖν αὐτοὶ δεδώκασι, καὶ ἧς ἐν χρείᾳ πρὸς τὴν ὄντως σωτηρίαν καθεστήκαμεν.

36 οἱ γοῦν Πυθαγόρειοι περὶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς γραμμὰς σπουδάζοντες· ἀπὸ τούτων τὸ πλέον τοῖς θεοῖς ἀπήρχοντο, τὸν μέν τινα ἀριθμὸν Ἀθηνᾶν καλοῦντες, τὸν δέ τινα Ἄρτεμιν, ὥσπερ αὖ ἄλλον Ἀπόλλωνα, καὶ πάλιν ἄλλον μὲν δικαιοσύνην, ἄλλον δὲ σωφροσύνην· καὶ ἐπὶ τῶν διαγραμμάτων ὁμοίως. καὶ οὕτως ἠρέσκοντο τοὺς θεοὺς ταῖς τοιαύταις ἀπαρχαῖς, ὡς καὶ τυγχάνειν αὐτῶν καλοῦντας ἕκαστον τοῖς ἀναθήμασι καὶ κεχρῆσθαι πολλάκις πρὸς μαντείαν καὶ εἴ τινος πρὸς ἐξέτασιν δέοιντο. θεοῖς γε μὴν τοῖς ἐντὸς οὐρανοῦ πλανωμένοις τε καὶ ἀπλανέσιν, ὧν ἡγεῖσθαι θετέον ἥλιον πάντων σελήνην τε δευτέραν, πῦρ τε ἤδη ξυγγενὲς ἀνάπτοιμεν ἂν ἅ τε φησὶν ὁ θεολόγος ποιήσωμεν. φησὶ δὲ ἔμψυχον οὗτος θύειν μηδὲ ἕν, ἀλλ' ἄχρις ἀλφίτων καὶ μέλιτος καὶ τῶν ἐκ γῆς ἀκροδρύων τῶν τε ἄλλων ἀνθέων ἀπάρχεσθαι· μηδὲ ἀφ' ἡμαγμένης ἐσχάρας ἔστω τὸ πῦρ, καὶ ὅσα φησὶν ἐκεῖνος· τί γὰρ δεῖ μεταγράφειν ταῦτα; οἶδεν δὲ ὁ τῆς εὐσεβείας φροντίζων ὡς θεοῖς μὲν οὐ θύεται ἔμψυχον οὐδέν, δαίμοσι δέ, ἀλλ' ἤτοι ἀγαθοῖς ἢ καὶ φαύλοις, καὶ τίνων ἐστὶ τὸ θύειν τούτοις, καὶ ἄχρι τίνος αὐτῶν δεομένων. ἐμοὶ δὲ τὰ μὲν ἄλλα εὔστομα κείσθω, ἃ

30. Ἰωνικῶς ἀντὶ τοῦ εὔφημα. καὶ εὐστομεῖν ἀντὶ τοῦ εὐφημεῖν λέγουσιν.

δ' οὖν τῶν Πλατωνικῶν τινὲς ἐδημοσίευσαν, ταῦτα
ἀνεμέσητον παρατιθέντα τοῖς εὐξυνέτοις μηνύειν τὰ
37 προκείμενα· λέγουσι δὲ ὧδε. ὁ μὲν πρῶτος θεὸς ἀσώ-
ματός τε ὢν καὶ ἀκίνητος καὶ ἀμέριστος καὶ οὔτε ἔν
τινι ὢν οὔτ' ἐνδεδεμένος εἰς ἑαυτόν, χρῄζει οὐδενὸς
τῶν ἔξωθεν, ὥσπερ εἴρηται, οὐ μὴν οὐδ' ἡ τοῦ κό-
σμου ψυχὴ ἔχουσα μὲν τὸ τριχῇ διαστατὸν καὶ αὐτο-
κίνητον ἐκ φύσεως, προαιρεῖσθαι δὲ πεφυκυῖα τὸ
καλῶς καὶ εὐτάκτως κινεῖσθαι καὶ κινεῖν τὸ σῶμα
τοῦ κόσμου κατὰ τοὺς ἀρίστους λόγους. δέδεκται
δὲ τὸ σῶμα εἰς ἑαυτὴν καὶ περιείληφεν, καίπερ ἀσώ-
ματος οὖσα καὶ παντὸς πάθους ἀμέτοχος. τοῖς δὲ
λοιποῖς θεοῖς, τῷ τε κόσμῳ καὶ τοῖς ἀπλανέσι καὶ
πλανωμένοις, ἔκ τε ψυχῆς καὶ σώματος οὖσιν ὁρα-
τοῖς θεοῖς, ἀντευχαριστητέον τὸν εἰρημένον τρόπον
διὰ τῶν θυσιῶν τῶν ἀψύχων. λοιπὸν οὖν ἡμῖν ἐστὶ
τὸ τῶν ἀοράτων πλῆθος, οὓς δαίμονας ἀδιαστόλως
εἴρηκε Πλάτων. τούτων δὲ οἱ μὲν κατονομασθέν-
τες ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων παρ' ἑκάστοις τυγχάνουσι
τιμῶν τ' ἰσοθέων καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας, οἱ δὲ
ὡς τὸ πολὺ μὲν οὐ πάνυ τι κατωνομάσθησαν, ὑπ'
ἐνίων δὲ κατὰ κώμας ἤ τινας πόλεις ὀνόματός τε καὶ
θρησκείας ἀφανῶς τυγχάνουσιν. τὸ δὲ ἄλλο πλῆ-
θος οὕτω μὲν κοινῶς προσαγορεύεται τῷ τῶν δαι-
μόνων ὀνόματι, πεῖσμα δὲ περὶ πάντων τοιοῦτόν
ἐστιν, ὡς ἄρα καὶ βλάπτοιεν ἂν εἰ χολωθεῖεν ἐπὶ
τῷ παροράσθαι καὶ μὴ τυγχάνειν τῆς νενομισμένης
θεραπείας, καὶ πάλιν εὐεργετοῖεν ἂν τοὺς εὐχαῖς τε
αὐτοὺς καὶ λιτανείαις θυσίαις τε καὶ τοῖς ἀκολού-
38 θοις ἐξευμενιζομένους. συγκεχυμένης δὲ τῆς περὶ
αὐτῶν ἐννοίας καὶ εἰς πολλὴν διαβολὴν χωρούσης,
ἀναγκαῖον διαστεῖλαι λόγῳ τὴν φύσιν αὐτῶν. ἴσως

γὰρ ἀναγκαῖον φασὶν ὅθεν ἡ πλάνη γέγονεν τοῖς ἀνθρώποις περὶ αὐτῶν ἀναφαίνειν. διαιρετέον οὖν τὸν τρόπον τοῦτον. ὅσαι μὲν ψυχαὶ τῆς ὅλης ἐκπεφυκυῖαι μεγάλα μέρη διοικοῦσι τῶν ὑπὸ σελήνην τόπων, ἐπερειδόμεναι μὲν πνεύματι, κρατοῦσαι δὲ αὐτοῦ κατὰ λόγον, ταύτας δαίμονάς τε ἀγαθοὺς νομιστέον καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐρχομένων πάντα πραγματεύεσθαι, εἴτε τινῶν ἀφηγοῖντο ζῴων, εἴτε καρπῶν ἀποτεταγμένων, εἴτε καὶ τῶν ἕνεκα τούτων, οἷον ὄμβρων, πνευμάτων μετρίων, εὐδίας, τῶν τε ἄλλων ἃ τούτοις συνεργεῖ, εὐκρασίας τε ὡρῶν τοῦ ἔτους, ἡμῖν αὖ τεχνῶν τε καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν παιδείας τε συναπάσης ἰατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς ἤ τινος τούτοις ὁμοίας. τούτους γὰρ ἀδύνατόν ἐστι καὶ τὰς ὠφελείας ἐκπορίζειν καὶ πάλιν αὖ βλάβης ἐν τοῖς αὐτοῖς αἰτίους γίγνεσθαι. ἐν δὲ τούτοις ἀριθμητέον καὶ τοὺς πορθμεύοντας, ὥς φησι Πλάτων, καὶ διαγγέλλοντας τὰ παρ' ἀνθρώπων θεοῖς καὶ τὰ παρὰ θεῶν ἀνθρώποις, τὰς μὲν παρ' ἡμῶν εὐχὰς ὡς πρὸς δικαστὰς ἀναφέροντας τοὺς θεούς, τὰς δὲ ἐκείνων παραινέσεις καὶ νουθεσίας μετὰ μαντειῶν ἐκφέροντας ἡμῖν. ὅσαι δὲ ψυχαὶ τοῦ συνεχοῦς πνεύματος οὐ κρατοῦσιν, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ καὶ κρατοῦνται, δι' αὐτὸ τοῦτο ἄγονταί τε καὶ φέρονται λίαν, ὅταν αἱ τοῦ πνεύματος ὀργαί τε καὶ ἐπιθυμίαι τὴν ὁρμὴν λάβωσιν. αὗται δ' αἱ ψυχαὶ δαίμονες μὲν καὶ αὐταί, κακοεργοὶ δ' ἂν εἰκότως λέγοιντο. καὶ εἰσὶν 39
οἱ σύμπαντες οὗτοί τε καὶ οἱ τῆς ἐναντίας δυνάμεως ἀόρατοί τε καὶ τελέως ἀναίσθητοι αἰσθήσεσιν ἀνθρωπίναις. οὐ γὰρ στερεὸν σῶμα περιβέβληνται οὐδὲ μορφὴν πάντες μίαν, ἀλλ' ἐν σχήμασι πλείοσιν ἐκτυπούμεναι αἱ χαρακτηρίζουσαι τὸ πνεῦμα

αὐτῶν μορφαὶ τοτὲ μὲν ἐπιφαίνονται, τοτὲ δὲ ἀφανεῖς εἰσίν· ἐνίοτε δὲ καὶ μεταβάλλουσι τὰς μορφὰς οἵ γε χείρους. τὸ δὲ πνεῦμα ᾗ μέν ἐστι σωματικόν, παθητικόν ἐστι καὶ φθαρτόν· τῷ δὲ ὑπὸ τῶν ψυχῶν οὕτως δεδέσθαι, ὥστε τὸ εἶδος αὐτῶν διαμένειν πλείω χρόνον, οὐ μήν ἐστιν αἰώνιον. καὶ γὰρ ἀπορρεῖν αὐτοῦ τι συνεχῶς εἰκός ἐστι καὶ τρέπεσθαι. ἐν συμμετρίᾳ μὲν οὖν τὸ τῶν ἀγαθῶν ὡς καὶ τὰ σώματα τῶν φαινομένων, τῶν δὲ κακοποιῶν ἀσύμμετρα, οἳ πλέον τῷ παθητικῷ νέμοντες τὸν περίγειον τόπον, οὐδὲν ὅ τι τῶν κακῶν οὐκ ἐπιχειροῦσι δρᾶν. βίαιον γὰρ ὅλως καὶ ὕπουλον ἔχοντες ἦθος ἐστερημένον τε τῆς φυλακῆς τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος δαιμονίου, σφοδρὰς καὶ αἰφνιδίους οἷον ἐνέδρας ὡς τὸ πολὺ ποιοῦνται τὰς ἐμπτώσεις, πῇ μὲν λανθάνειν πειρώμενοι, πῇ δὲ βιαζόμενοι. ὅθεν ὀξέα μὲν τὰ ἀπ' ἐκείνων πάθη· αἱ δ' ἀκέσεις καὶ κατορθώσεις αἱ ἀπὸ τῶν κρειττόνων δαιμόνων βραδύτεραι δοκοῦσιν. πᾶν γὰρ τὸ ἀγαθὸν εὐήνιόν τε ὂν καὶ ὁμαλὸν τάξει πρόεισιν καὶ τὸ δέον οὐχ ὑπερβαίνει. οὕτως δέ σοι δοξάζοντι οὐδέποτ' ἂν εἰς τὸ ἀτοπώτατον ἐμπίπτειν ἐνέσται, τὸ περὶ τῶν ἀγαθῶν τὰ κακὰ ὑπολαμβάνειν καὶ περὶ τῶν κακῶν τὰ ἀγαθά· οὐ γὰρ ταύτῃ μόνον ὁ λόγος ἄτοπός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ τῶν θεῶν φαυλοτάτας ὑπολήψεις λαμβάνοντες οἱ πολλοί, διαδιδόασιν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώ-
40 πους. ἓν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῆς μεγίστης βλάβης τῆς ἀπὸ τῶν κακοεργῶν δαιμόνων θετέον, ὅτι αὐτοὶ αἴτιοι γιγνόμενοι τῶν περὶ τὴν γῆν παθημάτων, οἷον λοιμῶν, ἀφοριῶν, σεισμῶν, αὐχμῶν καὶ τῶν ὁμοίων, ἀναπείθουσιν ἡμᾶς, ὡς ἄρα τούτων αἴτιοί εἰσιν οἵπερ καὶ τῶν ἐναντιωτάτων [τουτέστιν τῶν εὐφο-

ριῶν], ἑαυτοὺς ἐξαιροῦντες τῆς αἰτίας καὶ αὐτὸ τοῦτο πραγματευόμενοι πρῶτον, τὸ λανθάνειν ἀδικοῦντες. τρέπουσίν τε μετὰ τοῦτο ἐπὶ λιτανείας ἡμᾶς καὶ θυσίας τῶν ἀγαθοεργῶν θεῶν ὡς ὠργισμένων. ταῦτα δὲ καὶ τὰ ὅμοια ποιοῦσιν, μεταστῆσαι ἡμᾶς ἐθέλοντες ἀπὸ τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῶν θεῶν καὶ ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπιστρέψαι. πᾶσι γὰρ τοῖς οὕτως ἀνομολόγως καὶ ἀκαταλλήλως γινομένοις αὐτοὶ χαίρουσι, καὶ ὥσπερ ὑποδύντες τὰ τῶν ἄλλων θεῶν πρόσωπα, τῆς ἡμετέρας ἀβουλίας ἀπολαύουσι, προσεταιριζόμενοι τὰ πλήθη διὰ τοῦ τὰς ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων ἐκκαίειν ἔρωσιν καὶ πόθοις πλούτων καὶ δυναστειῶν καὶ ἡδονῶν, κενοδοξίαις τε αὖ, ἐξ ὧν στάσεις καὶ πόλεμοι φύονται καὶ τὰ συγγενῆ τούτων. τὸ δὲ πάντων δεινότατον, ἐπαναβαίνουσιν ἐκ τῶνδε καὶ τὰ ὅμοια ἀναπείθουσι καὶ περὶ τῶν μεγίστων θεῶν, μέχρι τοῦ καὶ τὸν ἄριστον θεὸν τούτοις τοῖς ἐγκλήμασιν ὑπάγειν, ᾧ δὴ καὶ τεταράχθαι φασὶν πάντ' ἄνω κάτω. πεπόνθασι δὲ τοῦτο οὐκ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ διατριβόντων οὐκ ὀλίγοι. ἡ δ' αἰτία δι' ἀλλήλων γέγονεν. καὶ γὰρ τῶν φιλοσοφούντων οἱ μὴ ἀποστάντες τῆς κοινῆς φορᾶς εἰς τὰ αὐτὰ τοῖς πλήθεσι συνέβησαν, καὶ πάλιν αὖ τὰ πλήθη σύμφωνα ταῖς ἑαυτῶν δόξαις παρὰ τῶν δοκούντων σοφῶν ἀκούοντα, ἐπερρώσθη φρονεῖν ἔτι μᾶλλον περὶ τῶν θεῶν τὰ τοιαῦτα. τὸ μὲν γὰρ 41
ποιητικὸν καὶ προσεξέκαυσεν τὰς ὑπολήψεις τῶν ἀνθρώπων τῷ χρῆσθαι φράσει πρὸς ἔκπληξιν καὶ γοητείαν πεποιημένῃ κήλησίν τε ἐμποιῆσαι καὶ πίστιν περὶ τῶν ἀδυνατωτάτων δυναμένῃ· δέον ἐμπέδως πεπεῖσθαι ὅτι οὔτε τὸ ἀγαθὸν βλάπτει ποτὲ οὔτε τὸ κακὸν ὠφελεῖ· οὐ γὰρ θερμότητος, ὥς φη-

σὶν Πλάτων, τὸ ψύχειν, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου· οὕτως οὐδὲ τοῦ δικαίου τὸ βλάπτειν. δικαιότατον δὲ δήπου φύσει πάντων τὸ θεῖον, ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἦν θεῖον. οὐκοῦν ἀποτετμῆσθαι δεῖ ταύτην τὴν δύναμιν καὶ μοῖραν τῶν δαιμόνων τῶν ἀγαθοεργῶν. ἡ γὰρ βλάπτειν πεφυκυῖά τε καὶ βουλομένη ἐναντία τῇ ἀγαθοεργῷ· τὰ δ' ἐναντία περὶ τὸ αὐτὸ οὐκ ἄν ποτε γένοιτο. τούτων δὲ κατὰ πολλὰ μέρη λυμαινομένων τὸ θνητόν, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ μεγάλα, καθ' ἕνα μὲν γὰρ οὐκ ἔσθ' ὅτε οὐχὶ οἱ ἀγαθοὶ οὐκ ἀνιᾶσι τὰ καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ προσημαίνουσιν εἰς δύναμιν τοὺς ἐπηρτημένους ἀπὸ τῶν κακοεργῶν κινδύνους, καὶ δι' ὀνειράτων ἐμφαίνοντες καὶ διὰ ἐνθέου ψυχῆς ἄλλων τε πολλῶν. καὶ εἴ ἱκανός τις εἴη τὰ σημαινόμενα διαιρεῖσθαι, πᾶς ἂν γιγνώσκοι καὶ προφυλάττοιτο. πᾶσι γὰρ σημαίνουσιν, οὐ πᾶς δὲ ξυνίησι τὰ σημαινόμενα, οὐδὲ πᾶς τὰ γεγραμμένα δύναται ἀναγινώσκειν, ἀλλ' ὁ μαθὼν γράμματα. διὰ μέντοι τῶν ἐναντίων καὶ ἡ πᾶσα γοητεία ἐκτελεῖται. τούτους γὰρ μάλιστα καὶ τὸν προεστῶτα αὐτῶν ἐκτιμῶσιν οἱ τὰ κακὰ διὰ τῶν γοητειῶν δια-
42 πραττόμενοι. πλήρεις γὰρ πάσης φαντασίας οὗτοι καὶ ἀπατῆσαι ἱκανοὶ διὰ τῆς τερατουργίας. διὰ τούτων φίλτρα καὶ ἐρωτικὰ κατασκευάζουσιν οἱ κακοδαίμονες. πᾶσα γὰρ ἀκολασία καὶ πλούτων ἐλπὶς καὶ δόξης διὰ τούτων, καὶ μάλιστα ἡ ἀπάτη. τὸ γὰρ ψεῦδος τούτοις οἰκεῖον· βούλονται γὰρ εἶναι θεοὶ καὶ ἡ προεστῶσα αὐτῶν δύναμις δοκεῖν θεὸς εἶναι ὁ μέγιστος. οὗτοι οἱ χαίροντες "λοιβῇ τε κνίσῃ τε", δι' ὧν αὐτῶν τὸ πνευματικὸν καὶ σωματικὸν πιαίνεται. ζῇ γὰρ τοῦτο ἀτμοῖς καὶ ἀναθυμιάσεσι ποικίλως διὰ τῶν ποικίλων, καὶ δυναμοῦται ταῖς ἐκ

τῶν αἱμάτων καὶ σαρκῶν κνίσαις. δι᾽ ὃ συνετὸς ἀνὴρ 43
καὶ σώφρων εὐλαβηθήσεται τοιαύταις χρῆσθαι θυσίαις, δι᾽ ὧν ἐπισπάσεται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς τοιούτους· σπουδάσει δὲ καθαίρειν τὴν ψυχὴν παντοίως· καθαρᾷ γὰρ ψυχῇ οὐκ ἐπιτίθενται διὰ τὸ αὐτοῖς ἀνόμοιον. εἰ δὲ ταῖς πόλεσιν ἀναγκαῖον καὶ τούτους ἀπομειλίττεσθαι, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ταύταις γὰρ καὶ πλοῦτος καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ εἶναι νενόμισται καὶ τὰ ἐναντία κακά, ὀλιγοστὸν δ᾽ ἐν αὐταῖς τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιμελούμενον. ἡμεῖς δὲ κατὰ δύναμιν οὐ δεησόμεθα ὧν οὗτοι παρέχουσιν, ἀλλ᾽ ἔκ τε ψυχῆς ἔκ τε τῶν ἐκτὸς πᾶσαν σπουδὴν ποιούμεθα, θεῷ μὲν καὶ τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν ὁμοιοῦσθαι (ὃ γίνεται δι᾽ ἀπαθείας καὶ τῆς περὶ τῶν ὄντως ὄντων διηρθρωμένης διαλήψεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ ταῦτα ζωῆς), πονηροῖς δὲ ἀνθρώποις καὶ δαίμοσιν καὶ ὅλως παντὶ τῷ χαίροντι τῷ θνητῷ τε καὶ ὑλικῷ ἀνομοιοῦσθαι· ὥστε κατὰ τὰ εἰρημένα τῷ Θεοφράστῳ θύσομεν καὶ ἡμεῖς. οἷς καὶ οἱ θεολόγοι συνεφώνησαν, εἰδότες ὡς καθ᾽ ὅσον τῆς τῶν παθῶν ἐξαιρέσεως ἀμελοῦμεν τῆς ψυχῆς, κατὰ τοσοῦτον τῇ πονηρᾷ δυνάμει συναπτόμεθα, καὶ δεήσει καὶ ταύτην ἀπομειλίττεσθαι. ὡς γὰρ φασὶν οἱ θεολόγοι, τοῖς δεδεμένοις ὑπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ μηδέπω κρατοῦσιν τῶν παθῶν ἀναγκαῖον ἀποτρέπεσθαι καὶ ταύτην τὴν δύναμιν· εἰ δὲ μή γε, πόνων οὐ λήξουσι. μέ- 44
χρι δὴ τούτων τὰ περὶ τῶν θυσιῶν δεδηλώσθω. πλὴν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγομεν, μὴ εἶναι ἀναγκαῖον ὡς, εἰ θυτέον ζῷα, καὶ βρωτέον πάντως, νῦν ἐξ ἀνάγκης τὸ μὴ δεῖν ἐσθίειν, εἴπερ καὶ θύειν ἀνάγκη ποτέ, ἐπιδείκνυται. πάντες γὰρ ἐν τούτῳ ὡμολόγησαν οἱ θεολόγοι ὡς οὔτε ἁπτέον ἐν ταῖς ἀποτρο-

παίοις θυσίαις τῶν θυομένων, καθαρσίοις τε χρηστέον. μὴ γὰρ ἴοι τις εἰς ἄστυ μηδ᾽ εἰς οἶκον ἴδιον, μὴ πρότερον ἐσθῆτα καὶ σῶμα ποταμοῖς ἢ πηγῇ ἀποκαθήρας, φασίν. ὥστε καὶ οἷς ἐπέτρεψαν θύειν, ἀπέχεσθαι τῶν θυομένων τούτοις παρήγγειλαν, προαγνεύειν τε ἀποσιτίαις καὶ μάλιστα ταῖς ἀποχαῖς τῶν ἐμψύχων. εἶναι γὰρ τὴν ἁγνείαν φυλακὴν πρὸς εὐλάβειαν, οἷον σύμβολον ἢ σφραγῖδα θείαν περὶ τοῦ μηδὲν παθεῖν ὑπ᾽ ἐκείνων, οἷς πρόσεισι καὶ ἀπομειλίττεται. ἐναντίως γὰρ διακείμενος οἷς δρᾷ καὶ θειοτέρως, ὅτι καὶ καθαρωτέρως, καὶ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς μένει ἀβλαβής, οἷον
45 ἔρυμα περιβεβλημένος τὴν ἁγνείαν. δι᾽ ὃ καὶ ἄχρι τῶν γοήτων ἀναγκαία ἔδοξεν ἡ τοιαύτη προφυλακή, οὐ δύναται μέντοι διὰ παντός· ἀσελγείας γὰρ ἕνεκα ἐνοχλοῦσι δαίμονας πονηρούς· ὥστε οὐ γοήτων ἦν ἡ ἁγνεία, ἀλλὰ θείων καὶ θεοσόφων ἀνδρῶν, φυλακὴν δὲ φέρουσα πανταχοῦ τοῖς χρωμένοις τὴν πρὸς τὸ θεῖον οἰκείωσιν. ὡς εἴθε διὰ παντὸς αὐτῇ καὶ γόητες ἐχρῶντο, καὶ οὐκ ἂν γοητεύειν προυθυμήθησαν, ἀποκεκλεισμένοι ὑπὸ ταύτης ἀπολαύειν ὧν ἕνεκα ἀσεβοῦσιν. ὅθεν παθῶν ὄντες πλήρεις καὶ πρὸς ὀλίγον ἀπεχόμενοι τῶν ἀκαθάρτων βρώσεων, μεστοὶ ὄντες ἀκαθαρσίας, δίκας τίνουσι τῆς εἰς τὰ ὅλα παρανομίας, τὰ μὲν ὑπ᾽ αὐτῶν ὧν ἐρεθίζουσι, τὰ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς πάντ᾽ ἐφορώσης τὰ θνητὰ καὶ ἔργα καὶ διανοήματα δίκης. ἀνδρὸς ἄρα θείου ἡ ἔσω καὶ ἡ ἐκτὸς ἁγνεία, ἀποσίτου μὲν παθῶν ψυχῆς σπουδάζοντος εἶναι, ἀποσίτου δὲ καὶ βρώσεων αἳ τὰ πάθη κινοῦσιν, σιτουμένου δὲ θεοσοφίαν καὶ ὁμοιουμένου ταῖς περὶ τοῦ θείου ὀρθαῖς διανοίαις καὶ ἱερωμένου τῇ νοερᾷ θυσίᾳ καὶ μετὰ λευκῆς ἐσθῆ-

τος καὶ καθαρᾶς τῷ ὄντι τῆς ψυχικῆς απαθείας καὶ
τῆς κουφότητος τοῦ σώματος προσιόντος τῷ θεῷ,
οὐκ ἐξ ἀλλοτρίων καὶ ὀθνείων χυμῶν καὶ πα-
θῶν ψυχικῶν βεβαρημένου. οὐ γὰρ δὴ ἐν μὲν ἱε- 46
ροῖς ὑπ' ἀνθρώπων θεοῖς ἀφωρισμένοις καὶ τὰ ἐν
ποσὶ καθαρὰ δεῖ εἶναι καὶ ἀκηλίδωτα πέδιλα, ἐν δὲ
τῷ ναῷ τοῦ πατρός, τῷ κόσμῳ τούτῳ, τὸν ἔσχατον
καὶ ἐκτὸς ἡμῶν χιτῶνα τὸν δερμάτινον, οὐχ ἁγνὸν
προσήκει διατηρεῖν καὶ μεθ' ἁγνοῦ διατρίβειν ἐν
τῷ ναῷ τοῦ πατρός. εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷ μεμολύνθαι
αὐτὸν μόνον ὁ κίνδυνος ἔκειτο, ἐνῆν παριδεῖν ἴσως
καὶ καταρρᾳθυμῆσαι. νῦν δὲ παντὸς τοῦ αἰσθη-
τοῦ σώματος ἀπορροίας φέροντος δαιμονίων ὑλικῶν,
ἅμα τῇ ἀκαθαρσίᾳ τῇ ἐκ σαρκῶν καὶ αἱμάτων πάρ-
εστιν ἡ ταύτῃ φίλη καὶ προσήγορος δύναμις δι'
ὁμοιότητα καὶ οἰκειότητα. ὅθεν ὀρθῶς οἱ θεολόγοι 47
τῆς ἀποχῆς ἐπεμέλοντο, καὶ ὁ Αἰγύπτιος ταῦθ' ἡμῖν
ἐμήνυσεν αἰτίαν ἀποδιδοὺς φυσικωτάτην, ἣν ἐκ τῆς
πείρας ἐδοκίμασεν. ἐπεὶ γὰρ ψυχὴ φαύλη καὶ ἄλο-
γος, ἣ τὸ σῶμα ἀπέλιπε βίᾳ συληθεῖσα, προσμένει
τούτῳ, ὅπου γε καὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ τῶν βίᾳ
ἀποθανόντων κατέχονται πρὸς τῷ σώματι, ὃ καὶ
τοῦ μὴ βίᾳ ἑαυτὸν ἐξάγειν ἦν κωλυτικόν, ἐπεὶ οὖν
τῶν ζῴων αἱ βίαιοι σφαγαὶ ἐμφιληδεῖν τὰς ψυχὰς
αἷς ἀπολείπουσιν ἀναγκάζουσιν, διείργεται δὲ οὐδα-
μῶς ψυχὴ ἐκεῖ εἶναι, ὅποι τὸ συγγενὲς καθέλκει
αὐτήν, ὅθεν καὶ ὀδυρόμεναι ὤφθησαν πολλαί, καὶ
αἱ τῶν ἀτάφων παραμένουσι τοῖς σώμασιν, αἷς καὶ
οἱ γόητες καταχρῶνται πρὸς αὐτῶν ὑπηρεσίαν, βια-
ζόμενοι τῇ τοῦ σώματος ἢ μέρους τοῦ σώματος κατ-
οχῇ· ἐπεὶ οὖν ταῦτα ἱστόρησαν καὶ φύσιν ψυχῆς
φαύλης καὶ συγγένειαν καὶ ἡδονήν, ἣν ἔχει πρὸς

τὰ σώματα ἐξ ὧν ἀπεσπάσθη, εἰκότως ἐφυλάξαντο
τὴν τῶν σαρκῶν θοίνην, ἵνα ἀλλοτρίαις ψυχαῖς βι-
αίοις καὶ ἀκαθάρτοις πρὸς τὸ συγγενὲς ἑλκομέναις
μὴ ἐνοχλοῖντο μηδὲ ἐμποδίζοιντο προσέρχεσθαι μό-
νοι τῷ θεῷ, δαιμόνων τῇ παρουσίᾳ ἐνοχλούντων.
48 ὅτι γὰρ ὁλκὸν τῆς ψυχῆς ἡ τοῦ συγγενοῦς σώματος
φύσις, ἡ πεῖρα τούτους ἐδίδαξεν διὰ πλειόνων. οἱ
γοῦν ζῴων μαντικῶν ψυχὰς δέξασθαι βουλόμενοι
εἰς ἑαυτούς, τὰ κυριώτατα μόρια καταπιόντες, οἷον
καρδίας κοράκων ἢ ἀσπαλάκων ἢ ἱεράκων, ἔχουσι
παροῦσαν τὴν ψυχὴν καὶ χρηματίζουσαν ὡς θεὸν
καὶ εἰσιοῦσαν εἰς αὐτοὺς ἅμα τῇ ἐνθέσει τῇ τοῦ
49 σώματος. εἰκότως ἄρα ὁ φιλόσοφος καὶ θεοῦ τοῦ
ἐπὶ πᾶσιν ἱερεὺς πάσης ἀπέχεται ἐμψύχου βορᾶς,
μόνος μόνῳ δι' ἑαυτοῦ θεῷ προσιέναι σπουδάζων
ἄνευ τῆς τῶν παρομαρτούντων ἐνοχλήσεως, καὶ ἔστιν
εὐλαβὴς τὰς τῆς φύσεως ἀνάγκας ἐξιστορηκώς. ἴστωρ
γὰρ πολλῶν ὁ ὄντως φιλόσοφος καὶ σημειωτικὸς
καὶ καταληπτικὸς τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων καὶ
συνετὸς καὶ κόσμιος καὶ μέτριος, πανταχόθεν σώζων
ἑαυτόν· καὶ ὥσπερ ὅ τινος τῶν κατὰ μέρος ἱερεὺς
ἔμπειρος τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ τῶν
τε ὀργιασμῶν καὶ τελετῶν καθάρσεών τε καὶ τῶν
ὁμοίων, οὕτως ὁ τοῦ ἐπὶ πᾶσιν θεοῦ ἱερεὺς ἔμπει-
ρος τῆς αὐτοῦ ἀγαλματοποιίας καθάρσεών τε καὶ
50 τῶν ἄλλων δι' ὧν συνάπτεται τῷ θεῷ. εἰ δὲ οἱ
τῶν τῇδε ἱερεῖς καὶ ἱεροσκόποι καὶ τάφων ἀπέχεσθαι
κελεύουσιν ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ ἀνδρῶν
ἀνοσίων καὶ ἐμμήνων καὶ συνουσιῶν καὶ θέας ἤδη
αἰσχρᾶς καὶ πενθικῆς καὶ ἀκροάσεως πάθος ἐγει-

27. ὡς οἶμαι τὸν θεῖον λέγειν Μωσέα.

ρούσης (ἐπεὶ πολλάκις φαίνεται διὰ τοὺς παρόντας ἀκαθάρτους ὃ ταράττει τὸν ἱεροσκόπον· δι' ὃ καὶ τὸ θύειν ἀκαίρως καὶ βλάβην μείζονα φέρειν ἢ κέρδος φασίν), ἤ που γε ὁ τοῦ πατρὸς ἱερεὺς αὐτὸς τάφος γίγνεσθαι νεκρῶν σωμάτων ὑπομενεῖ αὐτὸς μιασμάτων πλήρης, ὁμιλητὴς σπουδάζων γενέσθαι τῷ κρείττονι; ἀρκεῖ ὅτι τὰ τοῦ θανάτου μέρη ἐπὶ τῶν καρπῶν εἰς τὴν ἐνταῦθα ἡμῶν ζωὴν παραλαμβάνομεν. ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων· ἔτι δὲ τὰ περὶ τῶν θυσιῶν διακριτέον. φαίη γὰρ ἄν τις ὅτι πολὺ 51
μέρος ἀναιροῦμεν μαντείας τῆς διὰ σπλάγχνων ἀπεχόμενοι τῆς τῶν ζῴων ἀναιρέσεως. οὐκοῦν ὁ τοιοῦτος ἀναιρείτω καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ἐπιφαίνεται γὰρ μᾶλλον, ὥς φασίν, τοῖς τούτων σπλάγχνοις τὰ μέλλοντα· καὶ πολλοί γε τῶν βαρβάρων δι' ἀνθρώπων σπλαγχνεύονται. ἀλλ' ὥσπερ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας ἦν τὸ ἕνεκα μαντείας ἀναιρεῖν τὸν ὁμόφυλον, οὕτω καὶ τὸ ἄλογον ζῷον σφάττειν μαντείας ἕνεκα ἄδικον. πότερα δὲ τὰ σημεῖα οἱ θεοὶ ἐπιφαίνουσιν ἢ δαίμονες ἢ ἡ ψυχὴ ἀπαλλαττομένη τοῦ ζῴου πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρίνεται διὰ τῶν ἐν τοῖς σπλάγχνοις σημείων, οὐκ ἔστιν τοῦ παρόντος λόγου ἐρευνῆσαι. οἷς μέντοι ὁ βίος ἔξω κυλίεται, τούτοις ἐπιτρέπομεν 52
ἅπαξ ἀσεβήσασιν εἰς ἑαυτοὺς φέρεσθαι ᾗπερ καὶ φέρονται. ὃν δ' ἡμεῖς ὑπογράφομεν φιλόσοφον ἀφιστάμενον τῶν ἐκτός, εἰκότως φαμὲν μὴ ἐνοχλήσειν δαίμοσι, μηδὲ μάντεων δεήσεσθαι μηδὲ σπλάγχνων ζῴων. ὧν γὰρ ἕνεκα αἱ μαντεῖαι, τούτων οὗτος μεμελέτηκεν ἀφίστασθαι. οὐ γὰρ εἰς γάμον καθίησιν, ἵνα περὶ γάμου τὸν μάντιν ἐνοχλήσῃ, οὐκ εἰς ἐμ

4. πολλῷ πλέον. τὸ δὲ ἤπου ἴσως σχεδόν.

πορίαν, οὐ περὶ οἰκέτου, οὐ περὶ προκοπῆς καὶ τῆς
ἄλλης παρ' ἀνθρώποις δοξοκοπίας. περὶ ὧν δὲ ζη-
τεῖ, μάντις μὲν οὐδεὶς οὐδὲ σπλάγχνα ζῴων μηνύ-
σει τὸ σαφές· αὐτὸς δὲ δι' ἑαυτοῦ, ὡς λέγομεν,
προσιὼν τῷ θεῷ, ὃς ἐν τοῖς ἀληθινοῖς αὐτοῦ σπλάγ-
χνοις ἵδρυται, περὶ τοῦ αἰωνίου βίου λήψεται τὰς
ὑποθήκας, ὅλος ἐκεῖ συρρεύσας, καὶ ἀντὶ μάντεως
53 "Διὸς μεγάλου ὀαριστὴς" εὐχόμενος γενέσθαι. εἰ δ'
ἄρα καὶ ἐπείξειέ τι τῶν τῆς ἀνάγκης, εἰσίν οἱ τῷ
οὕτω ζῶντι τῷ οἰκέτῃ τοῦ θεοῦ καὶ δι' ὀνειράτων
καὶ συμβόλων καὶ δι' ὅττης ἀγαθοὶ δαίμονες προτρέ-
ποντες καὶ μηνύοντες τὸ ἀποβησόμενον καὶ ὃ ἀναγ-
καῖον φυλάξασθαι. μόνον γὰρ ἀποστῆναι δεῖ τοῦ
κακοῦ καὶ ἐπιγνῶναι τὸ ἐν τοῖς ὅλοις τιμιώτατον
καὶ πᾶν τὸ ἐν τῷ ὅλῳ ἀγαθὸν φίλον καὶ προσήγο-
ρον. ἀλλὰ δεινή τις ἡ κακία καὶ τῶν θείων ἀμα-
θία καταφρονεῖν ὧν οὐκ οἶδεν καὶ ἐπισύρειν, ἐπειδὴ
ταῦτα οὐ φωναῖς ἐξακούστοις ἡ φύσις βοᾷ, νοερὰ
δὲ οὖσα διὰ νοῦ μυσταγωγεῖ τοὺς ταύτην σέβοντας.
κἂν μέντοι τις θυτικὴν παραδέξηται προγνώσεως
ἕνεκα τοῦ μέλλοντος, οὐχ ἕπεται ταύτῃ καὶ τὸ ἐσθί-
ειν δεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ σάρκας παραδέχεσθαι, κα-
θάπερ οὐδὲ τὸ θύειν ὁπωσοῦν ἢ θεοῖς ἢ δαίμοσιν
εἰσηγεῖται τὴν βρῶσιν. ἡ γοῦν ἱστορία οὐ μόνον ὧν
Θεόφραστος ἐμνήσθη, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πλειόνων τὴν
μνήμην παρέδωκεν ὡς καὶ ἀνθρώπους θυόντων τῶν
πάλαι, καὶ οὐ δήπου διὰ τοῦτο καὶ βρωτέον ἀνθρώ-
54 πους. καὶ ὅτι ταῦτα οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πλήρους οὔ-
σης τῆς ἱστορίας λέγομεν, αὐτάρκη καὶ ταῦτα πα-
ραστῆσαι. ἐθύετο γὰρ καὶ ἐν Ῥόδῳ μηνὶ Μεταγειτ-
νιῶνι ἕκτῃ ἱσταμένου ἄνθρωπος τῷ Κρόνῳ. ὃ δὴ
ἐπὶ πολὺ κρατῆσαν ἔθος μετεβλήθη· ἕνα γὰρ τῶν

ἐπὶ θανάτῳ δημοσίᾳ κατακριθέντων μέχρι μὲν τῶν Κρονίων συνεῖχον, ἐνστάσης δὲ τῆς ἑορτῆς προαγαγόντες τὸν ἄνθρωπον ἔξω πυλῶν ἄντικρυς τοῦ Ἀριστοβούλης ἕδους, οἴνου ποτίσαντες ἔσφαττον. ἐν δὲ τῇ νῦν Σαλαμῖνι, πρότερον δὲ Κορωνίδι ὀνομαζομένῃ, μηνὶ κατὰ Κυπρίους Ἀφροδισίῳ ἐθύετο ἄνθρωπος τῇ Ἀγραύλῳ τῇ Κέκροπος καὶ νύμφης Ἀγραυλίδος. καὶ διέμενε τὸ ἔθος ἄχρι τῶν Διομήδους χρόνων· εἶτα μετέβαλεν, ὥστε τῷ Διομήδει τὸν ἄνθρωπον θύεσθαι· ὑφ᾽ ἕνα δὲ περίβολον ὅ τε τῆς Ἀθηνᾶς νεὼς καὶ ὁ τῆς Ἀγραύλου καὶ Διομήδους. ὁ δὲ σφαγιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐφήβων ἀγόμενος τρὶς περιέθει τὸν βωμόν· ἔπειτα ὁ ἱερεὺς αὐτὸν λόγχῃ ἔπαιεν κατὰ τοῦ στομάχου, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τὴν νησθεῖσαν πυρὰν ὡλοκαύτιζεν. τοῦτον δὲ τὸν 55
θεσμὸν Δίφιλος ὁ τῆς Κύπρου βασιλεὺς κατέλυσε, κατὰ τοὺς Σελεύκου χρόνους τοῦ θεολόγου γενόμενος, τὸ ἔθος εἰς βουθυσίαν μεταστήσας. προσήκατο δ᾽ ὁ δαίμων ἀντὶ ἀνθρώπου τὸν βοῦν· οὕτως ἰσάξιόν ἐστιν τὸ δρώμενον. κατέλυσε δὲ καὶ ἐν Ἡλίου πόλει τῆς Αἰγύπτου τὸν τῆς ἀνθρωποκτονίας νόμον Ἄμωσις, ὡς μαρτυρεῖ Μανεθὼς ἐν τῷ περὶ ἀρχαϊσμοῦ καὶ εὐσεβείας. ἐθύοντο δὲ τῇ Ἥρᾳ καὶ ἐδοκιμάζοντο, καθάπερ οἱ ζητούμενοι καθαροὶ μόσχοι καὶ συσφραγιζόμενοι. ἐθύοντο δὲ τῆς ἡμέρας τρεῖς, ἀνθ᾽ ὧν κηρίνους ἐκέλευσεν ὁ Ἄμωσις τοὺς ἴσους ἐπιτίθεσθαι. ἔθυον δὲ καὶ ἐν Χίῳ τῷ Ὠμαδίῳ Διονύσῳ ἄνθρωπον διασπῶντες, καὶ ἐν Τενέδῳ, ὡς φησὶν Εὔελπις ὁ Καρύστιος· ἐπεὶ καὶ Λακεδαιμονίους φησὶν ὁ Ἀπολλόδωρος τῷ Ἄρει θύειν ἄνθρωπον. Φοίνικες δὲ ἐν ταῖς μεγάλαις συμφο- 56
ραῖς ἢ πολέμων ἢ λοιμῶν ἢ αὐχμῶν ἔθυον τῶν φιλ-

τάτων τινὰ ἐπιφημίζοντες Κρόνῳ, καὶ πλήρης γε ἡ Φοινικικὴ ἱστορία τῶν θυσάντων, ἣν Σαγχουνιάθων μὲν τῇ Φοινίκων γλώττῃ συνέγραψεν, Φίλων δὲ ὁ Βύβλιος εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν δι' ὀκτὼ βιβλίων ἡρμήνευσεν. Ἴστρος δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν Κρητικῶν θυσιῶν φησὶν τοὺς Κουρῆτας τὸ παλαιὸν τῷ Κρόνῳ θύειν παῖδας. καταλυθῆναι δὲ τὰς ἀνθρωποθυσίας σχεδὸν τὰς παρὰ πᾶσιν φησὶ Πάλλας ὁ ἄριστα τὰ περὶ τῶν τοῦ Μίθρα συναγαγὼν μυστηρίων ἐπὶ Ἀδριανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. ἐθύετο γὰρ καὶ ἐν Λαοδικείᾳ τῇ κατὰ Συρίαν τῇ Ἀθηνᾷ κατ' ἔτος παρθένος, νῦν δὲ ἔλαφος. καὶ μὴν καὶ οἱ ἐν Λιβύῃ Καρχηδόνιοι ἐποίουν τὴν θυσίαν, ἣν Ἰφικράτης ἔπαυσεν, καὶ Δουμαθηνοὶ δὲ τῆς Ἀραβίας κατ' ἔτος ἕκαστον ἔθυον παῖδα, ὃν ὑπὸ βωμὸν ἔθαπτον, ᾧ χρῶνται ὡς ξοάνῳ. Φύλαρχος δὲ κοινῶς πάντας τοὺς Ἕλληνας πρὶν ἐπὶ πολεμίους ἐξιέναι ἀνθρωποκτονεῖν ἱστορεῖ. καὶ παρίημι Θρᾷκας καὶ Σκύθας, καὶ ὡς Ἀθηναῖοι τὴν Ἐρεχθέως καὶ Πραξιθέας θυγατέρα ἀνεῖλον. ἀλλ' ἔτι γε νῦν τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λατιαρίου Διὸς ἑορτῇ σφαζόμενον ἄνθρωπον; καὶ οὐ δήπου τούτου ἕνεκα βρωτέον καὶ σάρκας ἀνθρώπων, ἐπείπερ διά τινα ἀνάγκην εἰς θυσίαν ἄνθρωπος παρελήφθη. καὶ γὰρ ἐν λιμοῖς πολιορκούμενοί τινες ἀλλήλων ἐγεύσαντο, καὶ ὅμως ἐναγεῖς οὗτοι ἐνομίσθησαν καὶ τὸ
57 πρᾶγμα ἀσεβές. καὶ μετά γε τὸν πρῶτον πόλεμον τὸν γενόμενον Ῥωμαίοις περὶ Σικελίας πρὸς Καρχηδονίους ἀποστάντων τῶν Φοινίκων μισθοφόρων

---

15. σημείωσαι καὶ Βούλγαροι τοῦτο ἐποίουν πρὸ τοῦ δέξασθαι τὸ ἅγιον βάπτισμα.

καὶ συναποστησάντων τοὺς Λίβυας, Ἀμίλκας ὁ Βάρκας ἐπικαλούμενος, ἐπιστρατεύσας αὐτοῖς εἰς λιμὸν οὕτως περιέστησεν, ὡς τὸ μὲν πρῶτον τοὺς πίπτοντας ἐν ταῖς μάχαις ἐσθίειν ἐπιλειπόντων πάντων, δεύτερον τοὺς αἰχμαλώτους, τρίτον τοὺς οἰκέτας, ὕστερον δὲ καὶ ἐπ' ἀλλήλους ὁρμῆσαι καὶ κλήρῳ τοὺς συστρατιώτας ἐσθίειν. ἀλλ' ὅ γε Ἀμίλκας λαβὼν ὑποχειρίους διὰ τῶν ἐλεφάντων συνεπάτησεν, ὡς οὐχ ὅσιον ἔτι τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αὐτοὺς ἐπιμίγνυσθαι, καὶ οὔτε αὐτὸς παρεδέξατο διὰ τὸ τολμῆσαί τινας τὴν ἀνθρωποφαγίαν οὔθ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀννίβας, ᾧ συνεβούλευσέ τις εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύοντι ἐθίσαι ἀνθρωποφαγεῖν τὸν στρατόν, ὡς μὴ τροφῆς ἀποροῖεν. οὐ τοίνυν ἐπεὶ λιμοὶ καὶ πόλεμοι αἴτιοι τῆς τῶν ἄλλων ζῴων βρώσεως γεγόνασιν, ἐχρῆν ταύτην καὶ δι' ἡδονὴν παραδέξασθαι, καθάπερ οὐδὲ τὴν ἀνθρωποφαγίαν προσηκάμεθα· οὐδὲ ἐπεὶ ἔθυσάν τισι δυνάμεσιν ζῷα, ἐχρῆν καὶ ἐσθίειν αὐτά. οὐδὲ γὰρ ἀνθρώπους θύσαντες ἐγεύσαντο τούτου γε ἕνεκα σαρκῶν ἀνθρωπίνων.

ἀλλ' ὅτι μὲν τῷ θύειν οὐχ ἕπεται τὸ καὶ ἐσθίειν πάντως τὰ ζῷα, διὰ τούτων ἀποδέδεικται. ὅτι 58
δὲ οὐ θεοῖς, ἀλλὰ δαίμοσι τὰς θυσίας τὰς διὰ τῶν αἱμάτων προσῆγον οἱ τὰς ἐν τῷ παντὶ δυνάμεις καταμαθόντες, καὶ τοῦτο πεπίστωται παρ' αὐτῶν τῶν θεολόγων. καὶ μὴν ὅτι τούτων οἱ μὲν κακοποιοί, οἱ δὲ ἀγαθοί, οἳ οὐκ ἐνοχλήσουσιν ἡμῖν ἀπαρχομένοις ἐκ μόνων ὧν ἐσθίομεν καὶ τρέφομεν ἢ τὸ σῶμα ἢ τὴν ψυχήν, καὶ τούτου μέμνηνται. ὀλίγα δ' ἔτι προσθέντες, ὡς καὶ αἱ ἀδιάστροφοι ἔννοιαι τῶν πολλῶν ἐπιβάλλουσι τῇ ὀρθῇ περὶ τῶν θεῶν

ὑπολήψει, τὸ βιβλίον περιγράψομεν. λέγουσι γοῦν καὶ τῶν ποιητῶν οἱ ἐπ' ὀλίγον σωφρονοῦντες·

τίς ὧδε μῶρος καὶ λίαν ἀνειμένως
εὔπιστος ἀνδρῶν, ὅστις ἐλπίζει θεοὺς
ὀστῶν ἀσάρκων καὶ χολῆς πυρουμένης,
ἃ καὶ κυσὶν πεινῶσιν οὐχὶ βρώσιμα,
χαίρειν ἀπαρχαῖς καὶ γέρας λαχεῖν τόδε;

ἄλλος δέ φησιν·

ψαιστά, λιβανωτόν, πόπανα· ταῦτ' ὠνήσομαι.
οὐ τοῖς φίλοις θύω γάρ, ἀλλὰ τοῖς θεοῖς
τὰ νῦν.

59 ἐπεὶ καὶ Ἀπόλλων παραινῶν θύειν κατὰ τὰ πάτρια, τοῦτ' ἔστιν κατὰ τὸ ἔθος τῶν πατέρων, ἐπανάγειν ἔοικεν εἰς τὸ παλαιὸν ἔθος. τὸ δὲ παλαιὸν διὰ ποπάνων καὶ τῶν καρπῶν ἦν, ὡς ἀπεδείξαμεν. ὅθεν καὶ θυσίαι καὶ θυηλαὶ καὶ θυμέλαι ἐκαλοῦντο, καὶ αὐτὸ τὸ θύειν τοῦ θυμιᾶν εἴχετο καὶ τοῦ νῦν παρ' ἡμῖν λεγομένου ἐπιθύειν. ὃ γὰρ ἡμεῖς νῦν θύειν λέγομεν ἔρδειν ἔλεγον.

ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας
ταύρων ἠδ' αἰγῶν.

60 ἀγνοοῦσιν δὲ οἱ τὴν πολυτέλειαν εἰσαγαγόντες εἰς τὰς θυσίας, ὅπως ἅμα ταύτῃ ἑσμὸν κακῶν εἰσήγαγον, δεισιδαιμονίαν, τρυφήν, ὑπόληψιν τοῦ δεκάζειν δύνασθαι τὸ θεῖον καὶ θυσίαις ἀκεῖσθαι τὴν ἀδικίαν. ἢ πόθεν οἱ μὲν τριττύας χρυσόκερως, οἱ δ' ἑκατόμβας, Ὀλυμπιὰς δ' ἡ Ἀλεξάνδρου μήτηρ πάντα χίλια ἔθυεν, ἅπαξ τῆς πολυτελείας ἐπὶ τὴν δεισιδαιμονίαν προαγούσης; ὅταν δὲ νέος θεοὺς χαίρειν πολυτελείαις γνῷ καί, ὥς φασίν, ταῖς τῶν βοῶν καὶ τῶν ἄλλων ζῴων θοίναις, πότ' ἂν ἑκὼν σωφρονήσειεν; πῶς δὲ κεχαρισμένα θύειν ἡγούμενος τοῖς

θεοῖς ταῦτα, οὐκ ἐξεῖναι ἀδικεῖν οἰήσεται αὐτῷ μέλλοντι διὰ τῶν θυσιῶν ἐξωνεῖσθαι τὴν ἁμαρτίαν; πεισθεὶς δὲ ὅτι τούτων χρείαν οὐκ ἔχουσιν οἱ θεοί, εἰς δὲ τὸ ἦθος ἀποβλέπουσι τῶν προσιόντων, μεγίστην θυσίαν λαμβάνοντες τὴν ὀρθὴν περὶ αὐτῶν τε καὶ τῶν πραγμάτων διάληψιν, πῶς οὐ σώφρων καὶ ὅσιος καὶ δίκαιος ἔσται; θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν 61
ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής, οἰκεῖον δὲ καὶ τὸ μετρίων μὲν ἀπάρχεσθαι τῶν ἄλλων, μὴ παρέργως δέ, ἀλλὰ σὺν πάσῃ προθυμίᾳ. ἐοικέναι γὰρ δεῖ τὰς τιμὰς ταῖς ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν προεδρίαις, ὑπαναστάσεσίν τε καὶ κατακλίσεσιν, οὐ συντάξεων δόσεσιν. οὐ γὰρ δὴ ἄνθρωπος μὲν ἐρεῖ·

εἰ μνημονεύεις εὖ παθὼν φιλεῖς τέ με,
ἀπέχω πάλαι, Φιλῖνε, παρὰ σοῦ τὴν χάριν·
τούτου γὰρ αὐτὴν ἕνεκα πρὸς σὲ κατεθέμην·

θεὸς δὲ οὐκ ἀρκεῖται τούτοις. δι' ὅπερ ὁ Πλάτων, τῷ μὲν ἀγαθῷ θύειν, φησί, προσήκει καὶ προσομιλεῖν ἀεὶ τοῖς θεοῖς εὐχαῖς καὶ ἀναθήμασι καὶ θυσίαις καὶ τῇ πάσῃ θεραπείᾳ, τῷ δὲ κακῷ μάτην περὶ θεοὺς τὸν πολὺν εἶναι πόνον. ὁ γὰρ ἀγαθὸς οἶδεν ἃ θυτέον καὶ ὧν ἀφεκτέον καὶ τίνα προσενεκτέον καὶ τίνων ἀπαρκτέον, ὁ δὲ φαῦλος ἐκ τῆς οἰκείας διαθέσεως καὶ ὧν αὐτὸς ἐσπούδακεν, προσάγων τοῖς θεοῖς τὰς τιμὰς ἀσεβεῖ μᾶλλον ἢ εὐσεβεῖ. δι' ὃ οὐδ' οἴεται δεῖν τοῖς φαύλοις ὁ Πλάτων ἐθισμοῖς συμπεριφέρεσθαι τὸν φιλόσοφον· οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς εἶναι φίλον οὔτε τοῖς ἀνθρώποις συμφέρον, ἀλλὰ μεταβάλλειν μὲν πειρᾶσθαι εἰς τὸ ἄμεινον, εἰ δὲ μή, αὐτὸν πρὸς αὐτὰ μὴ μεταβάλλεσθαι, μετιέναι δὲ τὴν ὀρθὴν ὁδὸν αὐτὸν πορευόμενον μήτε κινδύνους τοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν εὐλαβούμενον μήτε

τὴν ἄλλην, εἴ τις γίγνοιτο βλασφημία. καὶ γὰρ δεινὸν ἂν εἴη, Σύρους μὲν τῶν ἰχθύων μὴ ἂν γεύσασθαι μηδὲ τοὺς Ἑβραίους συῶν, Φοινίκων τε τοὺς πολλοὺς καὶ Αἰγυπτίων βοῶν θηλειῶν, ἀλλὰ καὶ βασιλέων πολλῶν μεταβαλεῖν αὐτοὺς σπουδασάντων θάνατον ὑπομεῖναι μᾶλλον ἢ τὴν τοῦ νόμου παράβασιν, ἡμᾶς δὲ τοὺς τῆς φύσεως νόμους καὶ τὰς θείας παραγγελίας φόβων ἕνεκα ἀνθρωπίνων ἤ τινος βλασφημίας τῆς ἀπὸ τούτων αἱρεῖσθαι παραβαίνειν. ἦ μέγα ὁ θεῖος χορὸς σχετλιάσειεν ἂν θεῶν τε ὁμοῦ καὶ ἀνδρῶν θείων πρὸς ἀνθρώπων φαύλων δόξας ὁρῶν ἡμᾶς κεχηνότας καὶ τὸν παρὰ τούτων φόβον ὑφορωμένους, οἳ καθ' ἡμέραν μελέτην ἐν τῷ βίῳ τὸ ἀποθνήσκειν τοῖς ἄλλοις πεποιήμεθα.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

---

1 Ὡς μὲν οὔτε πρὸς σωφροσύνην καὶ λιτότητα οὔτε πρὸς εὐσέβειαν, αἳ μάλιστα πρὸς τὸν θεωρητικὸν συντελοῦσι βίον, ἡ τῶν ἐμψύχων βρῶσις συμβάλλεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐναντιοῦται, διὰ τῶν φθασάντων, ὦ Φίρμε Καστρίκιε, δυεῖν βιβλίων ἀπεδείξαμεν. τῆς δὲ δικαιοσύνης τὸ κάλλιστον ἐν τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβείᾳ κεκτημένης, ταύτης δὲ ὡς ἔνι μάλιστα διὰ τῆς ἀποχῆς συνισταμένης, οὐ δέος ἐστὶ περὶ τοῦ πρὸς ἀνθρώπους δικαίου, μή πῃ τοῦτο παραθραύσωμεν, τήν γε πρὸς τοὺς θεοὺς ὁσίαν διασώζοντες. Σωκράτης μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἡδονὴν διαμ-

φισβητοῦντας εἶναι τὸ τέλος, οὐδ' ἂν πάντες, ἔφη, σύες καὶ τράγοι τούτῳ συναινῶσι, πεισθήσεσθαι ἐν τῷ ἥδεσθαι τὸ εὔδαιμον ἡμῶν κεῖσθαι, ἔστ' ἂν νοῦς ἐν τοῖς πᾶσι κρατῇ· ἡμεῖς δέ, οὐδ' ἂν πάντες λύκοι ἢ γῦπες τὴν κρεωφαγίαν δοκιμάζωσιν, οὐ συγχωρήσομεν τούτοις δίκαια λέγειν, ἔστ' ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀβλαβὲς ᾖ φύσει καὶ ἀφεκτικὸν τοῦ διὰ τῆς ἄλλων βλάβης αὑτῷ τὰς ἡδονὰς πορίζεσθαι. ἐς οὖν τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον μεταβαίνοντες, ἐπείπερ ταύτην πρὸς τὰ ὅμοια δεῖν μόνα παρατείνειν εἰρήκασιν οἱ ἀντιλέγοντες, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἄλογα διαγράφουσι τῶν ζῴων, φέρε ἡμεῖς τὴν ἀληθῆ τε ὁμοῦ καὶ Πυθαγόρειον δόξαν παραστήσωμεν, πᾶσαν ψυχήν, ᾗ μέτεστιν αἰσθήσεως καὶ μνήμης, λογικὴν ἐπιδεικνύντες· τούτου γὰρ ἀποδειχθέντος, εἰκότως καὶ κατὰ τούτους πρὸς πᾶν ζῷον τὸ δίκαιον παρατενοῦμεν. ἐροῦμεν δὲ τὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς συντόμως ἐπιτέμνοντες. διττοῦ δὴ λόγου κατὰ τοὺς ἀπὸ τῆς 2
στοᾶς ὄντος, τοῦ μὲν ἐνδιαθέτου, τοῦ δὲ προφορικοῦ, καὶ πάλιν τοῦ μὲν κατωρθωμένου, τοῦ δὲ ἡμαρτημένου, ποτέρου ἀποστεροῦσι τὰ ζῷα διαρθρῶσαι προσῆκον. ἆρά γε τοῦ ὀρθοῦ μόνου, οὐχ ἁπλῶς δὲ τοῦ λόγου; ἢ παντελῶς παντὸς τοῦ τε ἔσω καὶ τοῦ ἔξω προϊόντος; ἐοίκασι δὴ τὴν παντελῆ στέρησιν αὐτῶν κατηγορεῖν, οὐ τὴν τοῦ κατωρθωμένου μόνου. οὕτω γὰρ ἂν οὐκ ἄλογα, λογικὰ δὲ ἦν ἔτι τὰ ζῷα, καθάπερ σχεδὸν πάντες κατ' αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι. σοφὸς μὲν γὰρ ἢ εἷς ἢ καὶ δύο κατ' αὐτοὺς γεγόνασιν, ἐν οἷς μόνοις ὁ λόγος κατώρθωται, οἱ δὲ ἄλλοι φαῦλοι πάντες· κἂν οἱ μὲν ὦσι προκόπτοντες, οἱ δὲ χύσιν τῆς φαυλότητος ἔχοντες, εἰ καὶ πάντες ὁμοίως λογικοί· ὑπὸ δὲ τῆς φιλαυτίας

προαγόμενοι ἄλογα φασὶν τὰ ζῷα ἐφεξῆς τὰ ἄλλα σύμπαντα, τὴν παντελῆ στέρησιν τοῦ λόγου διὰ τῆς ἀλογίας μηνύειν ἐθέλοντες· καίτοι εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ μόνον ἁπλῶς ὁ λόγος ἐν πᾶσι τοῖς ζῴοις θεωρεῖται, ἐν πολλοῖς δὲ αὐτῶν καὶ ὑποβολὰς
3 ἔχων πρὸς τὸ τέλειον. ἐπεὶ τοίνυν διττὸς ἦν, ὁ μὲν ἐν τῇ προφορᾷ, ὁ δὲ ἐν τῇ διαθέσει, ἀρξώμεθα πρότερον ἀπὸ τοῦ προφορικοῦ καὶ τοῦ κατὰ τὴν φωνὴν τεταγμένου. εἰ δὴ προφορικός ἐστι λόγος φωνὴ διὰ γλώττης σημαντικὴ τῶν ἔνδον καὶ κατὰ ψυχὴν παθῶν· κοινοτάτη γὰρ ἡ ἀπόδοσις αὕτη καὶ αἱρέσεως οὐδέπω ἐχομένη, ἀλλὰ μόνον τῆς τοῦ λόγου ἐννοίας· τί τούτου ἄπεστι τῶν ζῴων ὅσα φθέγγεται; τί δὲ οὐχὶ καὶ ἃ πάσχει τι, πρότερον καὶ πρὶν εἰπεῖν ὃ μέλλει, διενοήθη; λέγω δὲ διάνοιαν τὸ ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ σιγὴν φωνούμενον. τοῦ τοίνυν ὑπὸ τῆς γλώττης φωνηθέντος, ὅπως ἂν καὶ φωνηθῇ, εἴτε βαρβάρως εἴτε Ἑλληνικῶς εἴτε κυνικῶς ἢ βοϊκῶς, λόγου γε ὄντος μέτοχα τὰ ζῷα τὰ φωνητικά, τῶν μὲν ἀνθρώπων κατὰ νόμους τοὺς ἀνθρωπείους φθεγγομένων, τῶν δὲ ζῴων κατὰ νόμους οὓς παρὰ τῶν θεῶν καὶ τῆς φύσεως εἴληχεν ἕκαστον. εἰ δὲ μὴ ἡμεῖς ξυνίεμεν, τί τοῦτο; οὐδὲ γὰρ τῆς Ἰνδῶν οἱ Ἕλληνες, οὐδὲ τῆς Σκυθῶν ἢ Θρᾳκῶν ἢ Σύρων οἱ ἐν τῇ Ἀττικῇ τραφέντες· ἀλλ' ἴσα κλαγγῇ γεράνων ὁ τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἦχος προσπίπτει. καίτοι ἐγγράμματος τοῖς ἑτέροις ἡ αὐτῶν καὶ ἔναρθρος, ὡς καὶ ἡμῖν ἡ ἡμετέρα· ἄναρθρος δὲ καὶ ἀγράμματος ἡ τῶν Σύρων φέρε εἰπεῖν ἢ τῶν Περσῶν, ὡς καὶ πᾶσιν ἡ τῶν ζῴων. καθάπερ γὰρ ἡμεῖς ψόφου μόνου ἀντιλαμβανόμεθα καὶ ἤχου, ἀξύνετοι ὄντες τῆς φέρε Σκυθῶν ὁμιλίας, καὶ κλαγ-

γάζειν δοκοῦσι καὶ μηδὲν διαρθροῦν, ἀλλ' ἑνὶ ψόφῳ χρῆσθαι μακροτέρῳ ἢ βραχυτέρῳ, τὸ παρηλλαγμένον δὲ αὐτοῦ εἰς σημασίαν οὐδαμῶς προσπίπτει, ἐκείνοις δὲ εὐσύνετος ἡ φθέγξις καὶ πολὺ τὸ διάφορον ἔχουσα, καθάπερ ἡμῖν ἡ συνήθης· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων ἡ ξύνεσις μὲν ἐκείνοις κατὰ γένος ἰδίως προσπίπτει, ἡμῖν δὲ ὁ ψόφος μόνος ἐξάκουστος, τῆς σημασίας ἐκλειπούσης, διὰ τὸ μηδένα διδαχθέντα τὴν ἡμετέραν διδάξαι ἡμᾶς διὰ τῆς ἡμετέρας τὴν ἑρμηνείαν τῶν λεγομένων παρὰ τοῖς ζῴοις. καίτοι εἰ δεῖ πιστεύειν τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς ἐφ' ἡμῶν καὶ τῶν πατέρων γεγονόσιν, εἰσὶν οἳ λέγονται ἐπακοῦσαι καὶ σύνεσιν ἔχειν τῆς τῶν ζῴων φθέγξεως· ὡς ἐπὶ μὲν τῶν παλαιῶν ὁ Μελάμπους καὶ ὁ Τειρεσίας καὶ οἱ τοιοῦτοι, οὐ πρὸ πολλοῦ δὲ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, ἐφ' οὗ καὶ λέγεται, ὅτι τοῖς ἑταίροις συνόντος, χελιδόνος ἐπιπτάσης καὶ φθεγγομένης, εἶπεν ὅτι μηνύει ἡ χελιδὼν ταῖς ἄλλαις ὄνον πρὸ τοῦ ἄστεως πεπτωκέναι σίτου βαστάζοντα φορτίον, ὃ δὴ κεχύσθαι εἰς τὴν γῆν τοῦ ἀχθοφοροῦντος πεπτωκότος. ἑταῖρος δὲ ἡμῶν ἐξηγεῖτό τις, οἰκέτου εὐτυχῆσαι παιδός, ὃς πάντα ξυνίει τὰ φθέγματα τῶν ὀρνίθων, καὶ ἦν πάντα μαντικὰ καὶ τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντος ἀγγελτικά· ἀφαιρεθῆναι δὲ τὴν σύνεσιν, τῆς μητρὸς εὐλαβηθείσης μὴ δῶρον αὐτὸν βασιλεῖ πέμψειεν, καὶ καθεύδοντος εἰς τὰ ὦτα ἐνουρησάσης. ἀλλ' ἵνα ταῦτα 4
παρῶμεν διὰ τὸ ξύμφυτον ἡμῖν πάθος τῆς ἀπιστίας, ἀλλὰ τῶν γε ἐθνῶν τινὰ εἰς ἔτι καὶ νῦν ὅπως ξυγγένειαν ἔχει πρός τινων ζῴων σύνεσιν τῆς φθέγξεως, οὐδεὶς οἶμαι ἠγνόηκεν. Ἄραβες μὲν κοράκων ἀκούουσιν, Τυρρηνοὶ δ' ἀετῶν· τάχα δ' ἂν καὶ

ἡμεῖς καὶ πάντες ἄνθρωποι συνετοὶ ἦμεν πάντων τῶν ζῴων, εἰ καὶ ἡμῶν τὰ ὦτα δράκων ἔνιψε. δηλοῖ γε μὴν καὶ τὸ ποικίλον καὶ διάφορον τῆς φθέγξεως αὐτῶν τὸ σημαντικόν. ἄλλως γοῦν ἀκούεται ὅταν φοβῆται φθεγγόμενα, ἄλλως ὅταν καλῇ, ἄλλως ὅταν εἰς τροφὴν παρακαλῇ, ἄλλως ὅταν φιλοφρονῆται, ἄλλως ὅταν προκαλῆται εἰς μάχην· καὶ τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον, ὡς καὶ σφόδρα δυσπαρατήρητον τὴν παραλλαγὴν εἶναι διὰ τὸ πλῆθος καὶ τοῖς τὸν βίον εἰς τούτων τήρησιν καταθεμένοις. κορώνης γοῦν καὶ κόρακος οἰωνισταὶ ἄχρι τινὸς πλήθους τὸ διάφορον σημειωσάμενοι, τὸ λοιπὸν εἴασαν, ὡς οὐκ ὂν ἀνθρώπῳ εὐπερίληπτον. ὅταν δὲ πρὸς ἄλληλα φθέγγηται φανερά τε καὶ εὔσημα, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ἡμῖν γνώριμα, φαίνηται δὲ καὶ ἡμᾶς μιμούμενα καὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν ἐκμανθάνοντα καὶ συνιέντα τῶν ἐφεστώτων, τίς οὕτως ἀναιδὴς ὡς μὴ συγχωρεῖν εἶναι λογικά, διότι αὐτὸς οὐ συνίησιν ὧν λέγουσιν; κόρακες γοῦν καὶ κίτται ἐριθακοί τε καὶ ψιττακοὶ ἀνθρώπους μιμοῦνται καὶ μέμνηνται ὧν ἂν ἀκούσωσιν καὶ διδασκόμενοι ὑπακούουσι τῷ διδάσκοντι, καὶ πολλοί γε ἐμήνυσαν δι' ὧν ἐδιδάχθησαν καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας κατὰ τὸν οἶκον. ἡ δ' Ἰνδικὴ ὕαινα, ἣν κοροκότταν οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσι, καὶ ἄνευ διδασκάλου οὕτω φθέγγεται ἀνθρωπικῶς, ὡς καὶ ἐπιφοιτᾶν ταῖς οἰκίαις καὶ καλεῖν ὃν ἂν ἴδῃ εὐχείρωτον αὐτῇ, καὶ μιμεῖταί γε τοῦ φιλτάτου καὶ ᾧ ἂν πάντως ὑπακούσειεν ὁ κληθεὶς τὸ φθέγμα· ὡς καίπερ εἰδότας τοὺς Ἰνδοὺς διὰ τῆς ὁμοιότητος ἐξαπατᾶσθαι καὶ ἀναλίσκεσθαι ἐξιόντας τε καὶ πρὸς τὸ φθέγμα ὑπακούοντας. εἰ δὲ μὴ πάντα μιμεῖται, μηδὲ πάντα εὐμαθῆ

τῆς ἡμετέρας, τί τοῦτο; οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος πᾶς
εὐμαθὴς ἢ μιμητικὸς οὐχ ὅτι τῆς τῶν ζῴων, ἀλλ᾽
οὐδὲ πέντε που διαλέκτων τῶν παρ᾽ ἀνθρώποις.
τινὰ δὲ καὶ τῷ μὴ διδάσκεσθαι ἴσως οὐ φθέγγεται
ἢ καὶ τῷ ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν τῆς φωνῆς ἐμπο-
δίζεσθαι. ἡμεῖς γοῦν, κατὰ Καρχηδόνα πέρδικος
ἐπιπτάντος ἡμέρου, τρέφοντες τοῦτον, τοῦ χρόνου
προϊόντος καὶ τῆς συνηθείας εἰς πολλὴν ἡμερότητα
αὐτὸν μεταβαλούσης, οὐ μόνον σαίνοντος καὶ θερα-
πεύοντος ᾐσθόμεθα καὶ προσπαίζοντος, ἀλλ᾽ ἤδη
καὶ ἀντιφθεγγομένου πρὸς τὸ ἡμέτερον φθέγμα καὶ
καθ᾽ ὅσον ἦν δυνατὸν ἀποκρινομένου, ἀλλοίως ἢ
καλεῖν ἀλλήλους εἰώθασιν οἱ πέρδικες. οὔκουν σιω-
πῶντος, φθεγξαμένου δ᾽ ἀντεφθέγξατο μόνον. ἱστο- 5
ρεῖται δὲ καὶ τῶν ἀφθόγγων τινὰ οὕτως ἑτοίμως
ὑπακούειν τοῖς δεσπόταις, ὡς οὐκ ἂν ἄνθρωπος
τῶν συνήθων. ἡ γοῦν Κράσσου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ
μύραινα ὀνομαστὶ καλουμένη προσῄει τῷ Κράσσῳ,
ὃν καὶ οὕτως διέθηκεν, ὡς πενθῆσαι ἀποθανοῦσαν,
τριῶν τέκνων ἀποβολὴν πρότερον μετρίως ἐνεγκόντα.
καὶ ἐγχέλεις δὲ πολλοὶ ἱστόρησαν τὰς ἐν Ἀρεθούσῃ
καὶ σαπέρδας τοὺς περὶ Μαίανδρον ὑπακούοντας τοῖς
καλοῦσιν. οὐκοῦν φαντασία ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ λέγον-
τος, ἐάν τε ἐπὶ γλῶτταν ἐξικνῆται, ἐάν τε μή. πῶς
οὖν οὐκ ἄγνωμον μόνην λόγον τὴν ἀνθρώπου φω-
νὴν λέγειν, ὅτι ἡμῖν ξυνετή, τὴν δὲ τῶν ἄλλων
ζῴων παραιτεῖσθαι; ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ κόρακες τὴν
σφῶν μόνην ἠξίουν εἶναι φωνήν, ἡμᾶς δ᾽ εἶναι
ἀλόγους, διότι οὐκ αὐτοῖς εὔσημα φθεγγόμεθα· ἢ
οἱ Ἀττικοὶ εἰ μόνην τὴν Ἀτθίδα ἔλεγον φωνήν,
τοὺς δὲ ἄλλους ἀλόγους ἡγοῦντο τοὺς λέξεως
Ἀττικῆς ἀμοιροῦντας. καίτοι θᾶττον ἂν κόρακος

ξύνεσιν λάβοι ὁ Ἀττικὸς ἢ Σύρου ἢ Πέρσου συρίζοντος καὶ περσίζοντος. ἀλλὰ μήποτε ἄτοπον ἐκ τῆς εὐσυνέτου φθέγξεως ἢ μὴ ἢ τῆς σιγῆς καὶ φωνῆς τὸ λογικὸν κρίνειν καὶ τὸ ἄλογον. οὕτως γὰρ καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι θεὸν καὶ τοὺς ἄλλους τῷ μὴ φθέγγεσθαι φαίη ἄν τις μὴ εἶναι λογικούς. ἀλλ' οἵ γε θεοὶ σιγῶντες μηνύουσι, καὶ συνιᾶσιν αὐτῶν ὄρνιθες θᾶττον ἢ ἄνθρωποι καὶ συνέντες ἀπαγγέλλουσιν ὡς δύνανται καὶ τοῖς ἀνθρώποις εἰσὶ κήρυκες ἄλλοι ἄλλων θεῶν· Διὸς μὲν ἀετός, Ἀπόλλωνος δὲ ἱέραξ καὶ κόραξ, Ἥρας δὲ πελαργός, Ἀθηνᾶς δὲ αὖ κρέξ τε καὶ γλαῦξ, ὡς Δήμητρος γέρανος καὶ ἄλλων ἄλλοι. καὶ μὴν καὶ ἡμῶν οἱ παρατηροῦντες καὶ οἱ σύντροφοι γιγνώσκουσιν αὐτῶν τὰ φθέγματα. ὁ γοῦν κυνηγέτης ἀπὸ τῆς ὑποκρίσεως ᾔσθετο τοῦ κυνὸς ὑλακτοῦντος νῦν μὲν ὅτι ζητεῖ τὸν λαγών, νῦν δὲ ὅτι εὗρεν, νῦν δὲ ὅτι διώκει, νῦν δὲ ὅτι ἔλαβεν, καὶ πλανωμένου ὅτι πλανᾶται. καὶ ὁ βουκόλος οἶδεν ὅτι ἡ βοῦς πεινῇ ἢ διψῇ ἢ κέκμηκεν ἢ ὀργᾷ ἢ τὸν μόσχον ζητεῖ· καὶ λέων βρυχώμενος δηλοῖ ὅτι ἀπειλεῖ, καὶ λύκος ὠρυόμενος ὅτι κακῶς πράσσει, καὶ οἷς βληχώμεναι οὐκ ἔλαθον τὸν ποι-
6 *μένα ὅτου δέονται. οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐκεῖνα ἔλαθεν ἡ τῶν ἀνθρώπων φωνή, οὐκ ὀργιζομένων, οὐ φιλοφρονουμένων, οὐ καλούντων, οὐχ ἡ διώκουσα, οὐχ ἡ αἰτοῦσα, οὐχ ἡ διδοῦσα, οὐδὲ μία ἁπλῶς, ἀλλὰ πάσαις οἰκείως ὑπήκουσαν. ὅπερ ἀδύνατον ποιεῖν μὴ τοῦ ὁμοίου τῇ συνέσει τῷ ὁμοίῳ ἐνεργοῦντος. σωφρονίζονται δὲ καὶ μέλεσιν καὶ ἥμεροι ἐξ ἀγρίων γίγνονται ἔλαφοι καὶ ταῦροι καὶ ἕτερα ζῷα. διαλεκτικῆς μὲν γὰρ αὐτοί φασιν οἱ τὸ ἄλογον αὐτῶν καταψηφιζόμενοι ἐπαΐειν τοὺς κύνας, κεχρῆσθαί τε*

τῷ διὰ πλειόνων διεζευγμένῳ ἰχνεύοντας, ὅταν εἰς τριόδους ἀφίκωνται. ἤτοι γὰρ ταύτην ἢ ἐκείνην ἢ τὴν ἑτέραν ἀπεληλυθέναι τὸ θηρίον· οὔτε δὲ ταύτην, οὔτε ταύτην· ταύτην ἄρα, καθ᾽ ἣν λοιπὸν καὶ διώκειν. ἀλλ᾽ ἕτοιμον λέγειν φύσει ταῦτα ποιεῖν ὅ τι μηδεὶς αὐτὰ ἐξεδίδαξεν, ὡς δὴ καὶ ἡμῶν τὸν λόγον οὐ φύσει κεκληρωμένων, εἰ καί τινα τίθεμεν τῶν ὀνομάτων αὐτοὶ διὰ τὸ καὶ πρὸς τοῦτο ἐπιτηδείως ἔχειν κατὰ φύσιν. εἰ μέντοι πιστεύειν δεῖ Ἀριστοτέλει, καὶ διδάσκοντα ὤφθη οὐ μόνον τῶν ἄλλων τι ποιεῖν τὰ τέκνα τὰ ζῷα, ἀλλὰ καὶ φθέγγεσθαι, ὡς ἀηδὼν τὸν νεοττὸν ᾄδειν. καὶ ὡς αὐτός γε φησίν, πολλὰ μὲν παρ᾽ ἀλλήλων μανθάνει ζῷα, πολλὰ δὲ καὶ παρ᾽ ἀνθρώπων, καὶ πᾶς αὐτῷ ἀληθεύοντι μαρτυρεῖ, πᾶς μὲν πωλοδάμνης, πᾶς δὲ ἱπποκόμος τε καὶ ἱππεὺς καὶ ἡνίοχος, πᾶς δὲ κυνηγέτης τε καὶ ἐλεφαντιστὴς καὶ βουκόλος καὶ οἱ τῶν θηρίων διδάσκαλοι οἵ τε τῶν ὀρνίθων πάντες. ἀλλ᾽ ὁ μὲν εὐγνώμων καὶ ἐκ τούτων μεταδίδωσι συνέσεως τοῖς ζῴοις, ὁ δὲ ἀγνώμων καὶ ἀνιστόρητος αὐτῶν φέρεται συνεργῶν αὐτοῦ τῇ εἰς αὐτὰ πλεονεξίᾳ. καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν κακολογήσειν καὶ διαβαλεῖν ἃ κατακόπτειν ὡς λίθον προῄρηται; ἀλλ᾽ Ἀριστοτέλης γε καὶ Πλάτων Ἐμπεδοκλῆς τε καὶ Πυθαγόρας Δημόκριτός τε καὶ ὅσοι ἐφρόντισαν τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν ἑλεῖν, ἔγνωσαν τὸ μετέχον τοῦ
λόγου. δεικτέον δὲ καὶ τὸν ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἐν- 7
διάθετον. φαίνεται δὲ ἡ παραλλαγή, ὥς φησί που καὶ Ἀριστοτέλης, οὐκ οὐσίᾳ διαλλάττουσα, ἀλλ᾽ ἐν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον θεωρουμένη· καθάπερ πολλοὶ οἴονται καὶ τὴν θεῶν πρὸς ἡμᾶς ἐξηλλάχθαι, οὐ κατ᾽ οὐσίαν οὔσης τῆς διαφορᾶς ταύτης, ἀλλὰ κατὰ

τὸ ἀκριβὲς ἢ μὴ τοῦ λόγου. καὶ ὅτι μὲν ἄχρι γε αἰσθήσεως τῆς τε ἄλλης ὀργανώσεως τῆς τε κατὰ τὰ αἰσθητήρια καὶ τῆς κατὰ σάρκα ὁμοίως ἡμῖν διάκειται, πᾶς σχεδὸν συγκεχώρηκεν. καὶ γὰρ οὐ μόνον τῶν κατὰ φύσιν παθῶν τε καὶ κινημάτων τῶν διὰ τούτων ὁμοίως ἡμῖν κεκοινώνηκεν, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν παρὰ φύσιν καὶ νοσωδῶν ἐν αὐτοῖς θεωρουμένων. οὐκ ἂν δέ τις εὖ φρονῶν διὰ τὸ ἐξηλλαγμένον τῆς ἕξεως τοῦ σώματος ἄδεκτα λογικῆς εἴποι διαθέσεως, ὁρῶν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων πολλὴν τὴν παραλλαγὴν τῆς ἕξεως κατά τε γένη καὶ ἔθνη, καὶ ὅμως λογικοὺς συγχωρῶν πάντας. ὄνος μέν γε κατάρρῳ ἁλίσκεται, κἂν εἰς πνεύμονα αὐτῷ ῥυῇ τὸ νόσημα, ἀποθνήσκει ὥσπερ ἄνθρωπος· ἵππος δὲ καὶ ἔμπυος γίνεται καὶ φθίνει, ὥσπερ ἄνθρωπος, καὶ τέτανος λαμβάνει ἵππον καὶ ποδάγρα καὶ πυρετὸς καὶ λύσσα, ὁπότε καὶ κατωπιᾶν λέγεται. καὶ ἡ κύουσα ἵππος, ἐπειδὰν ὀσφρήσηται λύχνου ἀπεσβεσμένου, ἀμβλίσκει ὡς ἄνθρωπος. πυρέττει δὲ καὶ βοῦς καὶ μαίνεται, καθάπερ καὶ ὁ κάμηλος. κορώνη δὲ ψωριᾷ καὶ λεπριᾷ, ὡς καὶ κύων· οὗτος μέν γε καὶ ποδαγριᾷ καὶ λυσσᾷ. ὗς δὲ βραγχᾷ, καὶ ἔτι μᾶλλον κύων, καὶ τὸ πάθος ἐν ἀνθρώπῳ ἀπὸ τοῦ κυνὸς κυνάγχη κέκληται. καὶ ταῦτα μὲν γνώριμα, ἐπεὶ σύννομα ταῦτα ἡμῖν τὰ ζῷα, τῶν δὲ ἄλλων ἐσμὲν ἄπειροι διὰ τὸ ἀσύνηθες. καὶ εὐνουχιζόμενα δὲ μαλακίζεται· οἱ μέν γε ἀλεκτρυόνες οὐδὲ ᾄδουσιν ἔτι, ἀλλὰ τὴν φωνὴν ἐπὶ τὸ θῆλυ μεταβάλλουσιν ὥσπερ ἄνθρωποι, βοός τε κέρατα καὶ φωνὴν οὐκ ἔστι διαγνῶναι τομίου καὶ θήλεος· οἱ δὲ ἔλαφοι οὐκ ἔτι ἀποβάλλουσι τὰ κέρατα, ἀλλὰ συνέχουσιν, ὡς εὐνοῦχοι τὰς τρίχας, μὴ ἔχοντες δὲ οὐ

φύουσιν, ὥσπερ οἱ πρὶν πώγωνα φῦσαι ἐκτμηθέν-
τες. οὕτως σχεδὸν ἁπάντων τὰ σώματα ὁμοίως
τοῖς ἡμετέροις κατὰ τὰ πάθη. τά γε μὴν τῆς ψυ- 8
χῆς πάθη ὅρα εἰ μὴ πάντα ὅμοια· καὶ πρῶτά γε τὴν
αἴσθησιν. οὐ γὰρ δὴ ἀνθρώπου μὲν ἡ γεῦσις χυ-
μῶν, ἡ δὲ ὄψις χροιῶν, ἢ ὀσμῶν ἡ ὄσφρησις ἀντι-
λαμβάνεται, ἢ ψόφων ἡ ἀκοή, ἢ θερμῶν ἢ ψυχρῶν
ἡ ἁφὴ ἢ τῶν ἄλλων ἁπτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ζῴων
ἁπάντων ὁμοίως. οὐδὲ ταύτης μὲν ἀφῄρηται τὰ
ζῷα διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄνθρωποι, λογικῆς δὲ ἀμοι-
ροῦσι διὰ τοῦτο· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ οἱ θεοὶ διὰ τὸ
μὴ εἶναι ἄνθρωποι λογικῆς στερήσονται, ἢ ἡμεῖς,
εἴπερ οἱ θεοὶ λογικοί. αἰσθήσεως μέν γε καὶ πλεο-
νεκτεῖν ἔοικεν μᾶλλον τὰ ζῷα. τίς μὲν γὰρ ἀνθρώ-
πων τοσοῦτον βλέπει (οὐδὲ γὰρ ὁ μυθευόμενος
Λυγκεὺς) ὅσον ὁ δράκων; ὅθεν καὶ τὸ βλέπειν
δρακεῖν λέγουσιν οἱ ποιηταί. τὸν δὲ ἀετὸν "καὶ
ὑψόθ' ἐόντα οὐκ ἔλαθε πτώξ." τίς δὲ ὀξυηκοώτε-
ρος γεράνων, αἳ ἀπὸ τοσούτων ἀκούουσιν ὅπως
οὐδὲ ἀνθρώπων τις ὁρᾷ. τῇ μὲν γὰρ ὀσφρήσει
τοσούτῳ πλεονεκτεῖ σχεδὸν πάντα τὰ ζῷα, ὡς ἐκεί-
νοις προσπίπτειν τὰ ἡμᾶς λανθάνοντα, καὶ κατὰ
γένος ἐπιγινώσκειν ἕκαστον ἤδη καὶ ἐξ ἴχνους
ὀσφραινόμενα. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἡγεμόσι κυσὶ χρῶν-
ται, οἷ δεῖ ἐλθεῖν ἐπὶ σῦν ἢ ἔλαφον· καὶ ἡμῶν μὲν
ὀψὲ ἡ τοῦ ἀέρος κατάστασις ἅπτεται, τῶν δὲ ἄλλων
ζῴων εὐθύς, ὡς τούτοις τεκμηρίοις χρῆσθαι τοῦ
μέλλοντος. τὴν δὲ τῶν χυμῶν διάκρισιν οὕτως
οἶδεν, ὡς ἐξακριβοῦν καὶ τὰ νοσερὰ καὶ τὰ ὑγιεινὰ
καὶ τὰ δηλητήρια, ὡς οὐδὲ ἀνθρώπων οἱ ἰατροί.
φρονιμώτερα δὲ φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι τὰ
εὐαισθητότερα. σωμάτων δὲ παραλλαγαὶ εὐπαθῆ

μὲν ἢ δυσπαθῆ ποιῆσαι δύνανται, καὶ μᾶλλον καὶ ἧττον πρόχειρον ἔχειν τὸν λόγον, κατ' οὐσίαν δὲ τὴν ψυχὴν ἐξαλλάττειν οὐ δύνανται, ὅπου γε οὐδὲ τὰς αἰσθήσεις οὐδὲ τὰ πάθη ἔτρεψαν, οὐδὲ τέλεον ἐκβεβηκυίας ἐποίησαν. ἐν οὖν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον ἡ διαφορὰ συγχωρείσθω, οὐκ ἐν τῇ τελείᾳ στερήσει· οὐδ' ἐν τῷ καθάπαξ τὸ μὲν ἔχειν, τὸ δὲ μή· ἀλλ' ὡς ἐν ἑνὶ γένει τὸ μὲν ὑγιεινότερον σῶμά ἐστιν, τὸ δὲ ἧττον, καὶ ἐπὶ νόσου ὁμοίως πολὺ τὸ διάφορον, ἔν τε εὐφυΐαις καὶ ἀφυΐαις, οὕτω καὶ ἐν ψυχαῖς ἡ μὲν ἀγαθή, ἡ δὲ φαύλη· καὶ τῆς φαύλης ἡ μὲν μᾶλλον, ἡ δὲ ἧττον· καὶ τῶν ἀγαθῶν οὐχ ἡ αὐτὴ ἰσότης, οὐδὲ ὁμοίως Σωκράτης ἀγαθὸς καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων, οὐδ' ἐν ὁμοδόξοις ἡ ταυτότης. οὐ τοίνυν οὐδ' εἰ μᾶλλον ἡμεῖς νοοῦμεν ἢ τὰ ζῷα, διὰ τοῦτο ἀφαιρετέον τῶν ζῴων τὸ νοεῖν, ὥσπερ οὐδὲ τὸ πέτεσθαι τοὺς πέρδικας, ὅτι μᾶλλον αὐτῶν οἱ ἱέρακες πέτονται· οὐδὲ τοὺς ἄλλους ἱέρακας, ὅτι καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ὁ φασσοφόνος. συμπάσχειν μὲν οὖν δοίη ἄν τις ψυχὴν σώματι καὶ πάσχειν τι πρὸς αὐτοῦ εὖ ἢ κακῶς διακειμένου, μεταβάλλειν δὲ τὴν αὑτῆς φύσιν οὐδαμῶς. εἰ δὲ συμπάσχει μόνον καὶ χρῆται αὐτῷ ὡς ὀργάνῳ, δράσειε μὲν ἂν δι' αὐτοῦ πολλά, ἀλλοίως ὠργανωμένου ἢ ὡς ἡμῖν, ὧν ἡμεῖς δρᾶν ἀδύνατοι, καὶ συμπάθοι ἄν πως διακειμένου,
9 *οὐ μέντοι τὴν αὑτῆς ἐξαλλάξειε φύσιν. ὅτι τοίνυν καὶ λογικὴ ἐν αὐτοῖς ἔστιν καὶ οὐκ ἀφῄρηται φρονήσεως ἐπιδεικτέον. πρῶτον μὲν ἕκαστον οἶδεν, εἴτε ἀσθενές ἐστιν εἴτε ἰσχυρόν, καὶ τὰ μὲν φυλάττεται, τοῖς δὲ χρῆται, ὡς πάρδαλις μὲν ὀδοῦσιν, ὄνυξι δὲ λέων καὶ ὀδοῦσιν, ἵππος δὲ ὁπλῇ καὶ βοῦς κέρασιν, καὶ ἀλεκτρυὼν μὲν πλήκτρῳ, σκορπίος δὲ*

κέντρῳ· οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ ὄφεις πτύσματι (ὅθεν καὶ πτυάδες καλοῦνται) ἐκτυφλοῦσι τὰς ὄψεις τῶν ἐπιόντων, ἄλλο δὲ ἄλλῳ χρῆται, σῷζον ἑαυτὸ ἕκαστον. πάλιν τὰ μὲν ἐκποδὼν νέμεται τῶν ἀνθρώπων, ὅσα ἰσχυρά· τὰ δὲ ἀγεννῆ ἐκποδὼν μὲν τῶν ἰσχυροτέρων θηρίων, τοὔμπαλιν δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἢ πορρωτέρω μέν, ὡς στρουθοὶ ἐν ὀροφαῖς καὶ χελιδόνες, ἢ καὶ συνανθρωποῦντα, ὡς οἱ κύνες. ἀμείβει δὲ καὶ τόπους κατὰ τὰς ὥρας, καὶ πᾶν ὅσον τὸ πρὸς τὸ συμφέρον οἶδεν. ὁμοίως δ' ἄν τις καὶ ἐπὶ ἰχθύων ἴδοι τὸν τοιοῦτον λογισμὸν καὶ ἐπ' ὀρνίθων. ἃ δὴ ἐπὶ πλέον συνῆκται τοῖς παλαιοῖς ἐν τοῖς περὶ ζῴων φρονήσεως, τοῦ ταῦτα πολυπραγμονήσαντος ἐπὶ πλέον Ἀριστοτέλους λέγοντος πᾶσι τοῖς ζῴοις μεμηχανῆσθαι πρὸς τὸν βίον καὶ σωτηρίαν αὐτῶν τὴν οἴκησιν. ὁ δὲ φύσει λέγων αὐτοῖς 10 προσεῖναι ταῦτα ἀγνοεῖ λέγων ὅτι φύσει ἐστὶ λογικά, ἢ ὡς τοῦ λόγου μὴ φύσει ἐν ἡμῖν συνισταμένου, καὶ τῆς τελειώσεως μὴ καθὸ πεφύκαμεν τὴν αὔξησιν λαμβανούσης. τὸ μέν γε θεῖον οὐδὲ διὰ μαθήσεως λογικὸν γέγονεν· οὐ γὰρ ἦν ὅτε ἦν ἄλογον, ἀλλ' ἅμα τε ἦν καὶ λογικὸν ἦν, καὶ οὐ κεκώλυται εἶναι λογικόν, ὅτι οὐ διὰ διδασκαλίας ἀνέλαβε τὸν λόγον. καίτοι ἐπὶ τῶν ἄλλων ζῴων, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, τὰ μὲν ἐν αὐτοῖς ἡ φύσις ἐδίδαξεν, τὰ δὲ ἤδη παρέσχε καὶ ἡ μάθησις· διδάσκονται δὲ τὰ μὲν ὑπ' ἀλλήλων, τὰ δέ, ὡς ἔφαμεν, ὑπὸ ἀνθρώπων. καὶ ἔχει γε μνήμην, ἥπερ εἰς ἀνάληψιν λογισμοῦ καὶ φρονήσεως ἐτύγχανεν οὖσα κυριωτάτη. εἰσὶ δὲ καὶ κακίαι ἄφθονοι ἐν αὐτοῖς, εἰ καὶ μὴ οὕτω κέχυνται ὥσπερ ἐν ἀνθρώποις· ἔστιν γὰρ αὐτῶν ἡ κακία κουφοτέρα τῆς ἀνθρώπων.

αὐτίκα ἀνὴρ μὲν οἰκοδόμος οἰκίας θεμέλια οὐκ ἂν καταβάλοιτο μὴ νήφων, οὐδὲ ναυπηγὸς νεὼς τρόπιν μὴ ὑγιαίνων, οὐδὲ γεωργὸς ἄμπελον φυτεῦσαι μὴ πρὸς τοῦτο τὸν νοῦν ἔχων· παιδοποιοῦνται δὲ σχεδὸν πάντες μεθύοντες. ἀλλ' οὐ τά γε ζῷα· ζωογονεῖ δὲ τέκνων ἕνεκα, καὶ τὰ πλεῖστα, ὅταν ἐγκύμονα ποιήσῃ τὴν θήλειαν, οὔτε αὐτὰ ἐπιβαίνειν ἐπιχειρεῖ, οὔτε τὸ θῆλυ ἀνέχεται. ἡ δὲ ὕβρις ὅση ἐν τούτοις ἡ ἀνθρώπειος καὶ ἀκολασία δήλη. οἶδεν δὲ ἐπὶ τῶν ζῴων τὰς ὠδῖνας ὁ σύνοικος, καὶ συνωδίνει γε τὰ πολλά, ὥσπερ καὶ ἀλεκτρυόνες· τὰ δὲ καὶ συνεκλέπει, ὡς ταῖς περιστεραῖς οἱ ἄρρενες· καὶ τόπου προνοεῖ, οὗ μέλλουσι τίκτειν. καὶ γεννῆσαν ἕκαστον ἐκκαθαίρει τὸ γεννώμενον καὶ ἑαυτό. παρατηρήσας δ' ἄν τις κατίδοι καὶ σὺν τάξει ἰόντα πάντα καὶ διαπαντῶντα μετὰ τοῦ σαίνειν τῷ τρέφοντι καὶ ἐπιγιγνώσκειν τὸν δεσπότην καὶ μηνύειν
11 τὸν ἐπίβουλον. τὰ δὲ συναγελαστικὰ ὅπως τηρεῖ τὸ δίκαιον τὸ πρὸς ἄλληλα, τίς ἀγνοεῖ; τοῦτο μὲν μυρμήκων ἕκαστον, τοῦτο δὲ καὶ μελιττῶν καὶ τῶν ὁμοίων. τίς δὲ σωφροσύνης φαττῶν πρὸς τοὺς συνοίκους, αἳ καὶ μοιχευθεῖσαι ἀναιροῦσιν εἰ λάβοιεν τὸν μοιχεύσαντα, ἢ τῆς τῶν πελαργῶν δικαιοσύνης πρὸς τοὺς τεκόντας ἀνήκοος; ἐξέχει γὰρ ἐν ἑκάστῳ ἰδία τις ἀρετὴ πρὸς ἣν πεφυσίωται, οὔτε τῆς φύσεως οὔτε τοῦ βεβαίου διὰ τοῦτο ἀφαιρουμένου αὐτῶν τὸ λογικόν· ἐκεῖνο γὰρ ἐλέγχειν δεῖ, εἰ μὴ τὰ ἔργα ἀρετῶν καὶ λογικῆς ἐντρεχείας οἰκεῖα. εἰ δὲ μὴ συνίεμεν πῶς πράττεται διὰ τὸ μὴ εἰσδύνειν αὐτῶν εἰς τὸν λογισμὸν δύνασθαι, οὐ μέντοι διὰ τοῦτο ἀλογίαν αὐτῶν κατηγορήσομεν. οὐδὲ γὰρ θεοῦ τις εἰς τὸν νοῦν δια-

θῦναι δύναται· ἐκ δὲ τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ συνῃνέ-
σαμεν τοῖς νοερὸν καὶ λογικὸν αὐτὸν ἀποφηναμέ-
νοις. θαυμάσειε δ' ἄν τις τοὺς τὴν δικαιοσύνην 12
ἐκ τοῦ λογικοῦ συνιστάντας καὶ τὰ μὴ κοινωνοῦντα
τῶν ζῴων ἄγρια καὶ ἄδικα λέγοντας, μηκέτι δὲ
ἄχρι τῶν κοινωνούντων τὴν δικαιοσύνην ἐκτείνον-
τας. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων οἴχεται τὸ
ζῆν ἀρθείσης τῆς κοινωνίας, οὕτω κἀκείνοις. ὄρ-
νιθες γοῦν καὶ κύνες καὶ πολλὰ τῶν τετραπόδων,
οἷον αἶγες, ἵπποι, πρόβατα, ὄνοι, ἡμίονοι, τῆς μετὰ
ἀνθρώπων κοινωνίας ἀφαιρεθέντα ἔρρει. καὶ ἡ
δημιουργήσασα αὐτὰ φύσις ἐν χρείᾳ τῶν ἀνθρώ-
πων κατέστησεν τούς τε ἀνθρώπους εἰς τὸ χρῄζειν
αὐτῶν, τὸ δίκαιον ἔμφυτον αὐτοῖς τε πρὸς ἡμᾶς
καὶ ἡμῖν πρὸς αὐτὰ κατασκευάσασα. εἰ δέ τινα
πρὸς ἀνθρώπους ἀγριαίνει, θαυμαστὸν οὐδέν· ἀλη-
θὲς γὰρ ἦν τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς ἀφθονίαν εἰ
τῆς τροφῆς πάντα ἐκέκτητο, οὔτ' ἂν πρὸς ἄλληλα
οὔτε πρὸς ἀνθρώπους ἔσχεν ἂν ἀγρίως· ταύτης γὰρ
χάριν, καίτοι ἀναγκαίας καὶ εὐτελοῦς οὔσης, αἵ τε
ἔχθραι καὶ αἱ φιλίαι αὐτοῖς, καὶ τοῦ τόπου ἕνεκα.
ἄνθρωποι δὲ εἰ οὕτως εἰς στενὸν κομιδῇ κατεκέ-
κλειντο ὡς τὰ ζῷα, πόσῳ ἂν ἀγριώτεροι καὶ τῶν
δοκούντων ἀγρίων ἐγένοντο; διέδειξεν δὲ καὶ ὁ
πόλεμος καὶ λιμός, ὅπου οὐδὲ γεύσασθαι φείδονται
ἀλλήλων· καὶ ἄνευ γε πολέμου καὶ λιμοῦ τὰ σύν-
τροφα καὶ ἥμερα τῶν ζῴων κατεσθίουσιν. ἀλλὰ 13
φαίη τις ἂν ὅτι ἐστὶ μὲν λογικά, οὐκ ἔχει δὲ πρὸς
ἡμᾶς τινὰ σχέσιν. καὶ μὴν διὰ τὸ ἄλογα εἶναι ἀφῄ-
ρουν τὴν πρὸς αὐτὰ σχέσιν, ἐποίουν ἄλογα, ἔπειτα
ἐκ τῆς χρείας ἦν ἀναπτόντων τὴν πρὸς αὐτὰ κοι-
νωνίαν, οὐκ ἐκ τοῦ λόγου· ἡμῖν δὲ εἰ λογικὰ

*προύκειτο δεῖξαι, οὐκ εἰ συνθήκας πρὸς ἡμᾶς πε-
ποίηται· ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων οὐ πᾶς ἡμῖν συν-
τίθεται, καὶ οὐδεὶς τὸν μὴ συνθέμενον εἴποι ἂν
ἄλογον. καίτοι τὰ πολλὰ καὶ ἐδούλευσεν ἀνθρώ-
ποις, καί, ὡς ἔφη τις λέγων ὀρθῶς, δουλεύοντα
ὑπ' ἀγνωμοσύνης ἀνθρώπων ὅμως ὑπὸ σοφίας καὶ
δικαιοσύνης τοὺς δεσπότας ὑπηρέτας καὶ ἐπιμελη-
τὰς αὐτῶν πεποίηται. αἵ γε μὴν κακίαι αὐτῶν
πρόδηλοι, ἐξ ὧν μάλιστα τὸ λογικὸν διαφαίνεται·
καὶ γὰρ φθονοῦσιν καὶ ζηλοτυποῦσιν ὑπὲρ τῶν θη-
λειῶν, αἵ τε θήλειαι ὑπὲρ τῶν ἀρρένων. μία δὲ
αὐτοῖς κακία οὐχ ὑπάρχει, ἐπιβουλὴ τῷ εὐνοοῦντι,
ἀλλὰ πᾶσα εὔνοια παντὶ οὖσα τυγχάνει· καὶ το-
σοῦτον τῷ εὐνοοῦντι θαρρεῖ, ὡς ἕπεσθαι ᾗ ἂν ἄγῃ
τις, κἂν ἐπὶ σφαγὴν καὶ προῦπτον κίνδυνον· κἂν
γὰρ μὴ δι' αὐτά, δι' ἑαυτὸν δέ τις αὐτὰ τρέφῃ,
εὐνοεῖ τῷ κεκτημένῳ. ἄνθρωποι δὲ ἐπ' οὐδένα
οὕτως συνίστανται ὡς ἐπὶ τὸν τρέφοντα, καὶ οὐ-*
14 *δένα οὕτως ἀποθνήσκειν εὔχονται ὡς τοῦτον. οὕτω
δ' ἐστὶ λογιστικὰ ὧν δρᾷ, ὥστε πολλάκις ἐπιστά-
μενα τὰ δελέατα ὅτι ἐπίβουλά ἐστι, δι' ἀκρασίαν
πρόσεισιν ἢ διὰ λιμόν. καὶ τὰ μὲν οὐκ εὐθέως
προσῆλθεν, τὰ δὲ μέλλει καὶ πειρᾶται, εἰ δύναται
ἀφελεῖν τὴν τροφὴν ἄνευ τοῦ περιπεσεῖν, καὶ πολ-
λάκις κρατήσαντος τοῦ λογισμοῦ τὸ πάθος ἀπέστη·
ἔνια δὲ καὶ ἐνυβρίσαντα καὶ προσουρήσαντα τῷ
σοφίσματι τῶν ἀνθρώπων· τὰ δὲ ὑπὸ λιχνείας εἰ-
δότα ὅτι ἁλώσεται, οὐ χεῖρον ἢ οἱ Ὀδυσσέως ἑταῖ-
ροι περιεῖδε φαγόντα ἀποθανεῖν. οὐ κακῶς δέ
τινες κἀκ τῶν τόπων πεπείρανται πολλὰ δεικνύναι
μᾶλλον ἡμῶν ἐμφρονέστερα, ὧν εἴληχεν. ὡς γὰρ τὰ
κατὰ τὸν αἰθέρα οἰκοῦντά ἐστι λογικά, οὕτω φασὶ*

τὰ τὸ μετ' ἐκεῖνον εὐθέως πλησιάζον οἰκοῦντα, ὁποῖα τὰ ἐν ἀέρι, εἶτα τὰ ἔνυδρα διαφέρειν, εἶθ' οὕτως τὰ ἐπίγεια· ὧν ἡμεῖς τὴν ὑποστάθμην οἰκοῦμεν· οὐ γὰρ δὴ ἐπὶ μὲν τῶν θεῶν κἀκ τοῦ τόπου τὸ κρεῖττον συλλογιζόμεθα, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν θνητῶν τὸ ὅμοιον θήσομεν. ὅταν δὲ καὶ τέχνας 15 ἀναλαμβάνῃ καὶ ταύτας ἀνθρωπίνας, ὀρχεῖσθαι μανθάνοντα καὶ ἡνιοχεῖν μονομαχεῖν τε καὶ καλοβατεῖν, ἤδη δὲ καὶ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν αὐλεῖν τε καὶ κιθαρίζειν καὶ τοξεύειν καὶ ἱππεύειν, ἔτι ἀμφισβητήσεις εἰ τὸ δεχόμενον ἔχει, τοῦ παραδεχθέντος ἐν αὐτοῖς θεωρουμένου; ποῦ γὰρ δέχεται, εἰ μὴ ὁ λόγος ὑπῆν ἐν ᾧ συνίστανται αἱ τέχναι; οὐδὲ γὰρ ὡς ψόφου τῆς φωνῆς ἡμῶν ἀκούει, ἀλλὰ καὶ τῶν σημείων τῆς διαφορᾶς ἔστιν αὐτοῖς ἐπαίσθησις, ἥτις δὴ ἐκ συνέσεως λογικῆς παραγίνεται. ἀλλὰ κακῶς, φασί, ποιεῖ τὰ ἀνθρωπικά. οὐδὲ γὰρ ἄνθρωποι πάντες καλῶς· ἢ μάτην ἂν ἀγῶνα καὶ νικῶντες ἦσαν καὶ ἡττώμενοι. ἀλλ' οὐ βουλεύονται, φασίν, οὐδ' ἐκκλησιάζουσιν οὐδὲ δικάζουσιν. ἢ γὰρ ἄνθρωποι, εἰπέ μοι, πάντες; οὐχὶ δὲ πολλοῖς, πρὶν βουλεύσονται, αἱ πράξεις; πόθεν δὲ καὶ ἐπιδείξειεν ἄν τις ὅτι οὐ βουλεύονται; τούτου μὲν γὰρ τεκμήριον οὐδεὶς εἰπεῖν ἔχει· τοῦ δ' ἐναντίου οἱ κατὰ μέρος περὶ τῶν ζῴων συγγράψαντες ἔδειξαν. λοιπὸν δὲ τὰ ἄλλα ἕωλα, ὅσα κατ' αὐτῶν ῥητορεύεται· οἷον ὅτι πόλεις αὐτοῖς οὐκ εἰσίν· οὐδὲ γὰρ τοῖς ἁμαξοβίοις Σκύθαις φήσω οὐδὲ τοῖς θεοῖς. οὐδὲ νόμοι γραπτοί, φασίν, παρὰ τοῖς ζῴοις· οὐδὲ γὰρ παρὰ ἀνθρώποις, ἄχρις εὐδαιμόνουν. Ἆπις δὲ λέγεται πρῶτος νομοθετῆσαι παρ' Ἕλλησιν, ὅτε ἐδεήθησαν. ἀνθρώποις μὲν οὖν διὰ τὴν λαιμαργίαν οὐ 16

δοκεῖ λόγον ἔχειν τὰ ζῷα· θεοῖς δὲ καὶ θείοις ἀνδράσιν ἐξ ἴσου τοῖς ἱκέταις τετίμηται. καὶ χρῶν γε ὁ θεὸς Ἀριστοδίκῳ τῷ Κυμαίῳ ἱκέτας τοὺς στρουθοὺς αὐτοῦ ἔφη εἶναι. Σωκράτης δὲ καὶ ὤμνυεν κατ' αὐτῶν, καὶ ἔτι πρὸ αὐτοῦ Ῥαδάμανθυς. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ θεοὺς ἐνόμισαν, εἴτε ὄντως θεοὺς ἡγούμενοι, εἴτε ἐξεπίτηδες τὰ τῶν θεῶν εἴδη βουπρόσωπα καὶ ὀρνιθοπρόσωπα καὶ τῶν ἄλλων ποιοῦντες, ὅπως αὐτῶν ἐξ ἴσου καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέχοιντο, εἴτε καὶ δι' ἄλλας αἰτίας μυστικωτέρας. οὕτω δὴ καὶ οἱ Ἕλληνες τῷ μὲν τοῦ Διὸς ἀγάλματι κριοῦ προσῆψαν κέρατα, ταύρου δὲ τῷ Διονύσου· τὸν δὲ Πᾶνα ἐξ ἀνθρώπου καὶ αἰγὸς συνέθηκαν, τὰς δὲ Μούσας ἐπτέρωσαν καὶ τὰς Σειρῆνας, κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ τήν τε Νίκην καὶ τὴν Ἶριν καὶ τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Ἑρμῆν. Πίνδαρος δὲ ἐν προσοδίοις πάντας τοὺς θεοὺς ἐποίησεν, ὁπότε ὑπὸ Τυφῶνος ἐδιώκοντο, οὐκ ἀνθρώποις ὁμοιωθέντας, ἀλλὰ τοῖς ἀλόγοις ζῴοις· ἐρασθέντα δὲ Πασιφάης Δία γενέσθαι μὲν ταῦρον, νῦν δὲ ἀετὸν καὶ κύκνον. δι' ὧν τὴν πρὸς τὰ ζῷα τιμὴν οἱ παλαιοὶ ἐνεδείκνυντο· καὶ ἔτι μᾶλλον, ὅταν τὸν Δία θρέψαι λέγωσιν αἶγα. Κρησὶ δὲ νόμος ἦν Ῥαδαμάνθυος, ὅρκον ἐπάγεσθαι πάντα τὰ ζῷα. οὐδὲ Σωκράτης τὸν κύνα καὶ τὸν χῆνα ὀμνὺς ἔπαιζεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ Διὸς καὶ Δίκης παῖδα ἐποιεῖτο τὸν ὅρκον, οὐδὲ παίζων ὁμοδούλους αὐτοῦ ἔλεγεν τοὺς κύκνους. αἰνίσσεται δὲ καὶ ὁ μῦθος ὡς ὁμόψυχά ἐστιν ἡμῖν, καὶ χόλῳ μὲν θεῶν μεταβαλεῖν ἐξ ἀνθρώπων εἰς ζῷα, μεταβαλόντας δὲ λοιπὸν ἐλεεῖσθαι καὶ φιλεῖσθαι. τοιαῦτα γὰρ τὰ περὶ δελφίνων λεγόμενα καὶ τὰ περὶ ἀλκυόνων ἀηδόνων τε

καὶ χελιδόνων. αὐχεῖ δὲ καὶ τῶν παλαιῶν ἕκαστος, 17
ὅστις εὐτύχησεν τῆς ἐκ ζῴων ἀνατροφῆς, οὐχ οὕ-
τως τοὺς πατέρας ὡς τοὺς ἀναθρεψαμένους, ὁ μὲν
λύκαιναν, ὁ δὲ ἔλαφον, ἄλλος αἶγα, ἄλλος μέλιτ-
ταν, Σεμίραμις δὲ τὰς περιστεράς, Κῦρος δὲ κύνα,
κύκνον δὲ Θρᾷξ, καὶ τοὔνομα τοῦ θρέψαντος ἔφε-
ρεν. ὅθεν καὶ θεοῖς ἐπωνυμίαι, Διονύσῳ μὲν Εἰρα-
φιώτης, Ἀπόλλωνι δὲ Λύκειος καὶ Δελφίνιος, Ποσει-
δῶνι δὲ Ἵππιος, καὶ Ἀθηνᾷ Ἱππία. ἡ δ' Ἑκάτη
ταῦρος, κύων, λέαινα ἀκούουσα μᾶλλον ὑπακούει.
εἰ δ' ὅτι θύοντες αὐτὰ κατεσθίουσι, διὰ τοῦτο
ὥσπερ αὐτοὺς παραμυθούμενοι ἄλογα λέγουσιν,
εἴποιεν ἂν καὶ οἱ τοὺς πατέρας ἑστιώμενοι Σκύθαι
ἀλόγους εἶναι τοὺς πατέρας. διὰ μὲν τούτων καὶ 18
ἄλλων, ὧν ἑξῆς μνησθησόμεθα τὰ τῶν παλαιῶν
ἐπιτρέχοντες, δείκνυται λογικὰ ὄντα τὰ ζῷα, τοῦ
λόγου ἐν τοῖς πλείστοις ἀτελοῦς μὲν ὄντος, οὐ μὴν
παντελῶς ἐστερημένου. τῆς δὲ δικαιοσύνης πρὸς τὰ
λογικὰ οὔσης, καθάπερ φασὶν οἱ ἀντιλέγοντες, πῶς
οὐχὶ καὶ πρὸς ταῦτα εἴη ἂν ἡμῖν τὸ δίκαιον; οὐ
γὰρ καὶ πρὸς τὰ φυτὰ παρατενοῦμεν τὸ τῆς δικαιο-
σύνης, διὰ τὸ φαίνεσθαι πολὺ τὸ πρὸς τὸν λόγον
ἀσύγκλωστον. καίτοι κἀνταῦθα τοῖς καρποῖς χρῆ-
σθαι εἰώθαμεν, οὐ μὴν σὺν τοῖς καρποῖς κατακό-
πτειν καὶ τὰ πρέμνα· τὸν δὲ σιτικὸν καρπὸν καὶ
τὸν τῶν χεδρόπων αὐανθέντα καὶ εἰς γῆν πίπτοντα
καὶ τεθνηκότα συλλέγομεν. ζῴων δὲ τὰ θνησείδια
οὐκ ἄν τις προσενέγκαιτο· ὥστε πολὺ τὸ ἄδικον ἐν
τούτοις. ἀρχὴν δέ, ὡς καὶ Πλούταρχός φησιν, οὐκ
ἐπεὶ δεῖταί τινων ἡμῶν ἡ φύσις καὶ χρώμεθα τού-
τοις, ἤδη ἐπὶ πᾶν προακτέον καὶ πρὸς πάντα τὴν
ἀδικίαν. δίδωσι μὲν γὰρ καὶ παρέχει τοῖς ἀναγκαίοις

τὴν ἄχρι τινὸς βλάβην, εἴ γε βλάβη τὸ λαμβάνειν τι παρὰ τῶν φυτῶν, καίτοι ζώντων μενόντων· τὸ δ' ἐκ περιουσίας καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀπολλύειν ἕτερα καὶ φθείρειν τῆς παντελοῦς ἦν ἀγριότητος καὶ ἀδικίας· καὶ ἡ τούτων ἀποχὴ οὔτε πρὸς τὸ ζῆν οὔτε πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἡμᾶς ἠλάττου. εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀέρος καὶ ὕδατος φυτῶν τε καὶ καρπῶν, ὧν ἄνευ ζῆν ἀδύνατόν ἐστιν, οὕτω φόνου ζῴων καὶ βρώσεως σαρκῶν ἐτυγχάνομεν δεόμενοι πρὸς τὸν βίον, ἀναγκαίαν ἡ φύσις συμπλοκὴν εἶχεν ἂν πρὸς ταύτην τὴν ἀδικίαν· εἰ δὲ πολλοὶ μὲν ἱερεῖς θεῶν, πολλοὶ δὲ βασιλεῖς βαρβάρων ἁγνεύοντες, ἄπειρα δὲ γένη ζῴων τὸ παράπαν οὐ θιγγάνοντα τῆς τοιαύτης τροφῆς ζῶσιν καὶ τυγχάνουσι τοῦ κατὰ φύσιν τέλους, πῶς οὐκ ἔστιν ἄτοπος ὁ κελεύων, εἴ τισιν ἀναγκαζοίμεθα πολεμεῖν, μηδὲ οἷς ἔξεστιν εἰρηνικῶς ὁμιλεῖν, ἀλλὰ ἢ πρὸς μηθὲν τῇ δικαιοσύνῃ χρωμένους ζῆν, ἢ πρὸς πάντα χρωμένους μὴ ζῆν; ὥσπερ οὖν ἐπ' ἀνθρώπων ὁ μὲν αὑτοῦ σωτηρίας ἕνεκα καὶ παίδων καὶ πατρίδος ἢ χρήματά τινων παραιρούμενος ἢ χώραν ἐπιτρίβων καὶ πόλιν ἔχει πρόσχημα τῆς ἀδικίας τὴν ἀνάγκην, ὅστις δὲ ταῦτα δρᾷ διὰ πλοῦτον ἢ κόρον ἢ ἡδονὰς τρυφώσας καὶ ἀποπληρώσεις οὐκ ἀναγκαίων ποριζόμενος ἐπιθυμιῶν, ἄμικτος εἶναι δοκεῖ καὶ ἀκρατὴς καὶ πονηρός, οὕτως τὰς μὲν εἰς φυτὰ βλάβας καὶ πυρὸς καὶ ναμάτων ἀναλώσεις κουράς τε προβάτων καὶ γάλα βοῶν τε ἐξημέρωσιν καὶ κατάζευξιν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ διαμονῇ τοῖς χρωμένοις ὁ θεὸς δίδωσι συγγνώμην. ζῷα δὲ ὑπάγειν σφαγαῖς καὶ μαγειρεύειν ἀναπιμπλαμένους φόνου, μὴ τροφῆς ἢ πληρώσεως χάριν, ἀλλ' ἡδονῆς καὶ λαιμαργίας ποι-

ουμένους τέλος, ὑπερφυὲς ὡς ἄνομον καὶ δεινόν. ἀρκεῖ γάρ, ὅτι μηδὲν πονεῖν δεομένοις χρώμεθα προκάμνουσι καὶ μοχθοῦσιν,·

ἵππων ὄνων τ' ὀχεῖα καὶ ταύρων γονάς,

ὡς Αἰσχύλος φησίν,

ἀντίδουλα καὶ πόνων ἐκδέκτορα

χειρωσάμενοι καὶ καταζεύξαντες. ὁ δὲ ἀξιῶν ἡμᾶς 19
ὄψῳ μὴ χρῆσθαι βοΐ, μηδὲ πνεῦμα καὶ ζωὴν διολλύντας καὶ διαφθείροντας ἡδύσματα πλησμονῆς καὶ καλλωπίσματα προστίθεσθαι τραπέζης, τίνος ἀναγκαίου πρὸς σωτηρίαν ἢ καλοῦ πρὸς ἀρετὴν ἀφαιρεῖται τὸν βίον; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ζῴοις τὰ φυτὰ παραβάλλειν κομιδῇ βίαιον. τὰ μὲν γὰρ αἰσθάνεσθαι πέφυκε καὶ ἀλγεῖν καὶ φοβεῖσθαι καὶ βλάπτεσθαι, δι' ὃ καὶ ἀδικεῖσθαι· τοῖς δὲ οὐθέν ἐστιν αἰσθητόν, οὕτως δὲ οὐδὲ ἀλλότριον οὐδὲ κακὸν οὐδὲ βλάβη τις οὐδὲ ἀδικία. καὶ γὰρ οἰκειώσεως πάσης καὶ ἀλλοτριώσεως ἀρχὴ τὸ αἰσθάνεσθαι. τὴν δὲ οἰκείωσιν ἀρχὴν τίθενται δικαιοσύνης οἱ ἀπὸ Ζήνωνος. πῶς δὲ οὐκ ἄλογον, πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπ' αἰσθήσει μόνον ζῶντας ὁρῶντας, νοῦν δὲ καὶ λόγον οὐκ ἔχοντας, πολλοὺς δὲ πάλιν ὠμότητι καὶ θυμῷ καὶ πλεονεξίᾳ τὰ φοβερώτατα τῶν θηρίων ὑπερβεβληκότας, παιδοφόνους καὶ πατροκτόνους, τυράννους καὶ βασιλέων ὑπουργούς, πρὸς μὲν τούτους οἴεσθαι δίκαιόν τι εἶναι ἡμῖν, πρὸς δὲ τὸν ἀροτῆρα βοῦν καὶ τὸν σύντροφον κύνα καὶ τὰ γάλακτι μὲν τρέφοντα, κουρᾷ δὲ κοσμοῦντα θρέμματα μηδὲν εἶναι, πῶς οὐ παραλογώτατόν ἐστιν; ἀλλ' ἐκεῖνο 20
νὴ Δία τοῦ Χρυσίππου πιθανὸν ἦν, ὡς ἡμᾶς αὑτῶν καὶ ἀλλήλων οἱ θεοὶ χάριν ἐποιήσαντο, ἡμῶν δὲ τὰ ζῷα, συμπολεμεῖν μὲν ἵππους καὶ συνθηρεύειν κύ-

νας, ἀνδρείας δὲ γυμνάσια παρδάλεις καὶ ἄρκτους καὶ λέοντας. ἡ δὲ ὗς, ἐνταῦθα γάρ ἐστιν τῶν χαρίτων τὸ ἥδιστον, οὐ δι᾽ ἄλλο τι πλὴν θύεσθαι ἐγεγόνει, καὶ τῇ σαρκὶ τὴν ψυχὴν ὁ θεὸς οἷον ἅλας ἐνέμιξεν, εὐοψίαν ἡμῖν μηχανώμενος. ὅπως δὲ ζωμοῦ καὶ παραδειπνίων ἀφθονίαν ἔχωμεν, ὄστρεά τε παντοδαπὰ καὶ πορφύρας καὶ ἀκαλήφας καὶ γένη πτηνῶν ποικίλα παρεσκεύασεν, οὐκ ἀλλαχόθεν, ἀλλ᾽ ὡς αὐτοῦ μέγα μέρος ἐνταῦθα τρέψας εἰς γλυκυθυμίας, τὰς τιτθὰς ὑπερβαλόμενος καὶ καταπυκνώσας ταῖς ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσιν τὸν περίγειον τόπον. ὅτῳ δὴ ταῦτα δοκεῖ τι τοῦ πιθανοῦ καὶ θεῷ πρέποντος μετέχειν, σκοπείτω, τί πρὸς ἐκεῖνον ἐρεῖ τὸν λόγον, ὃν Καρνεάδης ἔλεγεν· ἕκαστον τῶν φύσει γεγονότων ὅταν τοῦ πρὸς ὃ πέφυκε καὶ γέγονε τυγχάνῃ τέλους, ὠφελεῖται. κοινότερον δὲ τὸ τῆς ὠφελείας, ἣν εὐχρηστίαν οὗτοι λέγουσιν, ἀκουστέον. ἡ δὲ ὗς φύσει γέγονε πρὸς τὸ σφαγῆναι καὶ καταβρωθῆναι· καὶ τοῦτο πάσχουσα τυγχάνει τοῦ πρὸς ὃ πέφυκε, καὶ ὠφελεῖται. καὶ μὴν εἰ πρὸς ἀνθρώπων χρῆσιν ὁ θεὸς μεμηχάνηται τὰ ζῷα, τί χρησόμεθα μυίαις, ἐμπίσι, νυκτερίσιν, κανθάροις, σκορπίοις, ἐχίδναις; ὧν τὰ μὲν ὁρᾶν εἰδεχθῆ καὶ θιγγάνειν μιαρὰ καὶ κατ᾽ ὀδμὰς δυσανάσχετα καὶ φθέγγεται δεινὸν καὶ ἀτερπές, τὰ δ᾽ ἄντικρυς ὀλέθρια τοῖς ἐντυγχάνουσι· φαλαίνας τε καὶ πρίστεις καὶ τὰ ἄλλα κήτη, ἃ μυρία βόσκειν Ὅμηρός φησιν ἀγάστονον Ἀμφιτρίτην, τί οὐκ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ δημιουργός, ὅπῃ χρήσιμα τῇ φύσει γέγονεν; εἰ δὲ οὐ πάντα φασὶν ἡμῖν καὶ δι᾽ ἡμᾶς γεγονέναι, πρὸς τῷ σύγχυσιν ἔχειν πολλὴν καὶ ἀσάφειαν τὸν διορισμὸν οὐδὲ ἐκφεύγομεν τὸ ἀδικεῖν, ἐπιτιθέμενοι καὶ χρώ-

μενοι βλαβερῶς τοῖς οὐ δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς κατὰ φύσιν γεγενημένοις. ἐῶ λέγειν ὅτι τῇ χρείᾳ τὸ πρὸς ἡμᾶς ὁρίζοντες οὐκ ἂν φθάνοιμεν ἑαυτοὺς ἕνεκα τῶν ὀλεθριωτάτων ζῴων, οἷα κροκόδειλοι καὶ φάλαιναι καὶ δράκοντες, γεγονέναι συγχωροῦντες. ἡμῖν μὲν γὰρ οὐθὲν ἀπ' ἐκείνων ὑπάρχει τὸ παράπαν ὠφελεῖσθαι· τὰ δὲ ἁρπάζοντα καὶ διαφθείροντα τοὺς παραπίπτοντας ἀνθρώπους, βορᾷ χρῆται, μηδὲν ἡμῶν κατὰ τοῦτο δρῶντα χαλεπώτερον, πλὴν ὅτι τὰ μὲν ἔνδεια καὶ λιμὸς ἐπὶ ταύτην ἄγει τὴν ἀδικίαν, ἡμεῖς δὲ ὕβρει καὶ τρυφῆς ἕνεκα παίζοντες πολλάκις ἐν θεάτροις καὶ κυνηγεσίοις τὰ πλεῖστα τῶν ζῴων φονεύομεν. ἐξ ὧν δὴ καὶ τὸ μὲν φονικὸν καὶ θηριῶδες ἡμῶν ἐπερρώσθη καὶ τὸ πρὸς οἶκτον ἀπαθές, τοῦ δ' ἡμέρου τὸ πλεῖστον ἀπήμβλυναν οἱ πρῶτοι τοῦτο τολμήσαντες. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τὴν πρὸς τὰ θηρία πραότητα μελέτην ἐποιήσαντο τοῦ φιλανθρώπου καὶ φιλοικτίρμονος. ὥστε πῶς οὐχ οὗτοι πρὸς δικαιοσύνην μᾶλλον ἤγειραν ἢ οἱ φθείρεσθαι λέγοντες ἐκ τούτων τὴν συνήθη δικαιοσύνην; ἡ γὰρ συνήθεια δεινὴ τοῖς κατὰ μικρὸν ἐνοικειουμένοις πάθεσι πόρρω προαγαγεῖν τὸν ἄνθρωπον. ναί, φασίν, ἀλλ' ὡς τῷ θνητῷ τὸ 21
ἀθάνατον ἀντίκειται καὶ τῷ φθαρτῷ τὸ ἄφθαρτον καὶ σώματί γε τὸ ἀσώματον, οὕτως ὑπάρχοντί γε τῷ λογικῷ χρῆναι τὸ ἄλογον ἀντικεῖσθαι καὶ ἀνθυπάρχειν, καὶ μὴ μόνην ἐν τοσαῖσδε συζυγίαις ἀτελῆ τήνδε λείπεσθαι καὶ πεπηρωμένην, ὥσπερ ἡμῶν μὴ τοῦτο συγχωρούντων ἢ πολὺ τὸ ἄλογον ἐπιδεικνύντων ἐν τοῖς οὖσιν. πολὺ γὰρ δήπου καὶ ἄφθονον ἐν πᾶσι τοῖς ψυχῆς ἀμοιροῦσι, καὶ οὐδὲν ἑτέρας δεόμεθα πρὸς τὸ λογικὸν ἀντιθέσεως· ἀλλὰ πᾶν εὐ-

θὺς τὸ ἄψυχον, ἄλογον ὂν καὶ ἀνόητον, ἀντίκειται τῷ μετὰ ψυχῆς λόγον ἔχοντι καὶ διάνοιαν. εἰ δέ τις ἀξιοῖ μὴ κολοβὸν εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἔμψυχον φύσιν ἔχειν τὸ μὲν λογικόν, τὸ δὲ ἄλογον, ἕτερος ἀξιώσει τὴν ἔμψυχον φύσιν ἔχειν τὸ μὲν φανταστικόν, τὸ δὲ ἀφαντασίωτον, καὶ τὸ μὲν αἰσθητικόν, τὸ δὲ ἀναίσθητον, ἵνα δὴ τὰς ἀντιζύγους ταύτας καὶ ἀντιθέτους ἕξεις καὶ στερήσεις περὶ ταὐτὸν ἡ φύσις ἔχῃ γένος, οἷον ἰσορρόπους. ἀλλ' ἄτοπον τοῦτό γε. εἰ δὲ ἄτοπος ὁ ζητῶν τοῦ ἐμψύχου τὸ μὲν αἰσθανόμενον, τὸ δὲ ἀναίσθητον εἶναι, καὶ τὸ μὲν φαντασιούμενον, τὸ δὲ ἀφαντασίωτον, ὅτι πᾶν ἔμψυχον αἰσθητικὸν εὐθὺς εἶναι καὶ φανταστικὸν πέφυκεν, οὐδ' οὕτως ἐπιεικῶς ἀπαιτήσει τὸ μὲν λογικὸν εἶναι τοῦ ἐμψύχου, τὸ δὲ ἄλογον, πρὸς ἀνθρώπους διαλεγόμενος μηθὲν οἰομένους αἰσθήσεως μετέχειν ὃ μὴ καὶ συνέσεως, μηδ' εἶναι ζῷον ᾧ μὴ δόξα τις καὶ λογισμὸς ὥσπερ αἴσθησις καὶ ὁρμὴ κατὰ φύσιν πάρεστιν. ἡ γὰρ φύσις, ἣν ἕνεκά του καὶ πρός τι πάντα ποιεῖν ὀρθῶς λέγουσιν, οὐκ ἐπὶ ψιλῷ τῷ πάσχειν καὶ αἰσθάνεσθαι τὸ ζῷον αἰσθητικὸν ἐποίησεν, ἀλλὰ ὄντων μὲν οἰκείων πρὸς αὐτὸ πολλῶν, ὄντων δὲ ἀλλοτρίων, οὐδὲ ἀκαρὲς ἦν περιεῖναι μὴ μαθόντι τὰ μὲν φυλάττεσθαι, τοῖς δὲ συμφέρεσθαι. τὴν μὲν οὖν γνῶσιν ἀμφοῖν ὁμοίως ἡ αἴσθησις ἑκάστῳ παρέχει, τὰς δὲ ἑπομένας τῇ αἰσθήσει τῶν μὲν ὠφελίμων λήψεις καὶ διώξεις, διακρούσεις δὲ καὶ φυγὰς τῶν ὀλεθρίων καὶ λυπηρῶν, οὐδεμία μηχανὴ παρεῖναι τοῖς μὴ λογίζεσθαί τι καὶ κρίνειν καὶ μνημονεύειν καὶ προσέχειν πεφυκόσιν. ὧν γὰρ ἂν ἀφέλῃς παντάπασι προσδοκίαν, μνήμην, πρόθεσιν, παρασκευήν, τὸ ἐλπίζειν, τὸ

δεδοικέναι, τὸ ἐπιθυμεῖν, τὸ ἀσχάλλειν, οὔτε ὀμμάτων ὄφελος παρόντων οὔτε ὤτων, αἰσθήσεώς τε πάσης καὶ φαντασίας τὸ χρώμενον οὐκ ἐχούσης ἀπηλλάχθαι βέλτιον ἢ πονεῖν καὶ λυπεῖσθαι καὶ ἀλγεῖν, ᾧ διακρούσεται ταῦτα μὴ παρόντος. καίτοι Στράτωνός γε τοῦ φυσικοῦ λόγος ἐστὶν ἀποδεικνύων, ὡς οὐδὲ αἰσθάνεσθαι τὸ παράπαν ἄνευ τοῦ νοεῖν ὑπάρχει. καὶ γὰρ γράμματα πολλάκις ἐπιπορευομένους τῇ ὄψει καὶ λόγοι προσπίπτοντες τῇ ἀκοῇ διαλανθάνουσιν ἡμᾶς καὶ διαφεύγουσι πρὸς ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχοντας· εἶτ' αὖθις ἐπανῆλθεν καὶ μεταθεῖ καὶ διώκει τῶν προειρημένων ἕκαστον ἀναλεγόμενος· ᾗ καὶ λέλεκται,

νοῦς ὁρᾷ, νοῦς ἀκούει, τὰ δ' ἄλλα κωφὰ καὶ τυφλά·

ὡς τοῦ περὶ τὰ ὄμματα καὶ τὰ ὦτα πάθους, ἂν μὴ παρῇ τὸ φρονοῦν, αἴσθησιν οὐ ποιοῦντος. δι' ὃ καὶ Κλεομένης ὁ βασιλεὺς παρὰ πότον εὐδοκιμοῦντος ἀκροάματος, ἐρωτηθεὶς εἰ οἱ φαίνεται σπουδαῖον, ἐκέλευεν ἐκείνους σκοπεῖν, αὐτὸς γὰρ ἐν Πελοποννήσῳ τὸν νοῦν ἔχειν. ὅθεν ἀνάγκη πᾶσιν οἷς τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ τὸ νοεῖν ὑπάρχειν. ἀλλ' ἔστω 22
μὴ δεῖσθαι τοῦ νοῦ τὴν αἴσθησιν πρὸς τὸ αὑτῆς ἔργον· ἀλλ' ὅταν γε τῷ ζῴῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον καὶ τὸ ἀλλότριον ἡ αἴσθησις ἐνεργασαμένη διαφορὰν ἀπέλθῃ, τί τὸ μνημονεῦόν ἐστιν ἤδη καὶ δεδιὸς τὰ λυποῦντα καὶ ποθοῦν τὰ ὠφέλιμα καὶ μὴ παρόντων ὅπως παρέσται μηχανώμενον ἐν αὐτοῖς, καὶ παρασκευαζόμενον ὁρμητήρια καὶ καταφυγὰς καὶ θήρατρα καὶ πάλιν αὖ τοῖς ἁλοῦσιν ἀποδράσεις τῶν ἐπιτιθεμένων; καίτοιγε κἀκεῖνοι λέγοντες ἀποκναίουσιν

---

14. οἶμαι Ἡράκλειτον τοῦτο λέγειν.

ἐν ταῖς εἰσαγωγαῖς ἑκάστοτε τὴν πρόθεσιν ὁριζόμενοι σημείωσιν ἐπιτελειώσεως, τὴν δ' ἐπιβολὴν ὁρμὴν πρὸ ὁρμῆς, παρασκευὴν δὲ πρᾶξιν πρὸ πράξεως, μνήμην δὲ κατάληψιν ἀξιώματος παρεληλυθότος, οὗ τὸ παρὸν ἐξ αἰσθήσεως κατελήφθη. τούτων γὰρ οὐδὲν ὅ τι μὴ λογικόν ἐστι, καὶ πάντα τοῖς ζῴοις ὑπάρχει πᾶσιν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὰ περὶ τὰς νοήσεις, ἃς ἐναποκειμένας μὲν ἐννοίας καλοῦσιν, κινουμένας δὲ διανοήσεις. τὰ δὲ πάθη σύμπαντα κοινῶς κρίσεις φαύλας καὶ δόξας ὁμολογοῦντες εἶναι, θαυμαστὸν ὅτι δὴ παρορῶσιν ἐν τοῖς θηρίοις ἔργα καὶ κινήματα, πολλὰ μὲν θυμῶν, πολλὰ δὲ φόβων καὶ νὴ Δία φθόνων καὶ ζηλοτυπιῶν. αὐτοὶ δὲ κύνας ἁμαρτόντας καὶ ἵππους κολάζουσιν, οὐ διὰ κενῆς, ἀλλ' ἐπὶ σωφρονισμῷ, λύπην δι' ἀλγηδόνος ἐμποιοῦντες αὐτοῖς, ἣν μετάνοιαν ὀνομάζομεν. ἡδονῆς δὲ τῆς μὲν δι' ὤτων ὄνομα κήλησίς ἐστιν, τῆς δὲ δι' ὀμμάτων γοητεία. χρῶνται δὲ ἑκατέραις ἐπὶ τὰ θηρία· κηλοῦνται μὲν ἔλαφοι καὶ ἵπποι σύριγξι καὶ αὐλοῖς, καὶ τοὺς παγούρους ἐκ τῶν χηραμῶν ἀνακαλοῦνται μελιζόμενοι ταῖς σύριγξι, καὶ τὴν θρίσσαν ᾀδόντων ἀναδύεσθαι καὶ προϊέναι λέγουσιν. οἱ δὲ περὶ τούτων ἀβελτέρως λέγοντες μήτε ἥδεσθαι μήτε θυμοῦσθαι μήτε φοβεῖσθαι μήτε παρασκευάζεσθαι μήτε μνημονεύειν, ἀλλ' ὡσανεὶ μνημονεύειν τὴν μέλιτταν καὶ ὡσανεὶ παρασκευάζεσθαι τὴν ἀηδόνα καὶ ὡσανεὶ θυμοῦσθαι τὸν λέοντα καὶ ὡσανεὶ φοβεῖσθαι τὸν ἔλαφον, οὐκ οἶδα τί χρήσονται τοῖς λέγουσι μηδὲ βλέπειν μηδὲ ἀκούειν, ἀλλ' ὡσανεὶ βλέπειν αὐτὰ καὶ ὡσανεὶ ἀκούειν, μηδὲ φωνεῖν ἀλλ' ὡσανεὶ φωνεῖν, μηδὲ ὅλως ζῆν ἀλλ' ὡσανεὶ ζῆν. ταῦτα γὰρ ἐκείνων οὐ μᾶλλόν ἐστι λεγό-

μενα παρὰ τὴν ἐνάργειαν ὁμοίως, ὡς ὁ εὐγνώμων ἂν πεισθείη. ὅταν δὲ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἤθεσιν καὶ βίοις καὶ πράξεσιν καὶ διαίταις τὰ τῶν ζῴων παρατιθεὶς πολλὴν ἐνορῶ φαυλότητα, καὶ τῆς ἀρετῆς, πρὸς ἣν ὁ λόγος γέγονεν, μηδένα τῶν ζῴων ἐμφανῆ στοχασμὸν μηδὲ προκοπὴν μηδὲ ὄρεξιν, ἀπορσίην ἂν πῶς ἡ φύσις δέδωκε τὴν ἀρχὴν τοῖς ἐπὶ τὸ τέλος ἐξικέσθαι μὴ δυναμένοις· ἢ τοῦτο μὲν οὐδ' ἐκείνοις ἄτοπον εἶναι δοκεῖ. τὴν γοῦν πρὸς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίαν, ἀρχὴν μὲν ἡμῖν κοινωνίας καὶ δικαιοσύνης τιθέμενοι, πολλὴν δὲ τοῖς ζῴοις καὶ ἰσχυρὰν ὁρῶντες παροῦσαν, οὔ φασιν αὐτοῖς οὐδ' ἀξιοῦσι μετεῖναι δικαιοσύνης· ἡμιόνοις δὲ τῶν γεννητικῶν μορίων οὐδὲν ἐνδεῖ· καὶ γὰρ αἰδοῖα καὶ μήτρας καὶ τὸ χρῆσθαι μεθ' ἡδονῆς τούτοις ἔχουσαι, πρὸς τὸ τέλος οὐκ ἐξικνοῦνται τῆς γενέσεως. σκόπει δὲ ἄλλως μὴ καταγέλαστόν ἐστι τοὺς Σωκράτεις καὶ τοὺς Πλάτωνας καὶ τοὺς Ζήνωνας οὐδὲν ἐλαφροτέρᾳ κακίᾳ τοῦ τυχόντος ἀνδραπόδου συνεῖναι φάσκειν, ἀλλ' ὁμοίως ἄφρονας εἶναι καὶ ἀκολάστους καὶ ἀδίκους, εἶτα τῶν θηρίων αἰτιᾶσθαι τὸ μὴ καθαρὸν μηδ' ἀπηκριβωμένον πρὸς ἀρετήν, ὡς στέρησιν οὐχὶ φαυλότητα λόγου καὶ ἀσθένειαν προσεῖναι, καὶ ταῦτα τὴν κακίαν ὁμολογοῦντας εἶναι λογικήν, ἧς πᾶν θηρίον ἀναπέπλησται. καὶ γὰρ δειλίαν πολλοῖς καὶ ἀκολασίαν ἀδικίαν τε καὶ κακόνοιαν ὁρῶμεν ὑπάρχουσαν. ὁ δὲ ἀξιῶν τὸ μὴ πεφυκὸς ὀρθότητα 23
λόγου δέχεσθαι μηδὲ λόγον δέχεσθαι φύσει, πρῶτον μὲν οὐδὲν διαφέρει τοῦ μήτε πίθηκον αἴσχους φύσει μετέχειν μήτε χελώνην βραδυτῆτος ἀξιοῦντος, ὅτι μηδὲ κάλλους ἐπιδεκτικὰ μηδὲ τάχους ἐστίν. ἔπειτα τὴν διαφορὰν ἐμποδὼν οὖσαν οὐ συνορᾷ.

λόγος μὲν γὰρ ἐγγίνεται φύσει, σκουδαῖος δὲ ὁ λόγος καὶ τέλειος ἐξ ἐπιμελείας καὶ διδασκαλίας. διʼ ὃ τοῦ λογικοῦ πᾶσι τοῖς ἐμψύχοις μέτεστι, τὴν δὲ ὀρθότητα καὶ σοφίαν οὐδὲ ἄνθρωπον εἰπεῖν κεκτημένον ἔχουσι, κἂν μυρίοι δὲ ὦσιν. ὥσπερ ὄψεώς ἐστιν πρὸς ὄψιν διαφορὰ καὶ πτήσεως πρὸς πτῆσιν· οὐ γὰρ ὁμοίως ἱέρακες βλέπουσι καὶ τέττιγες, οὐδὲ ἀετοὶ πέτονται καὶ πέρδικες· οὕτως οὐδὲ παντὶ λογικῷ μέτεστιν ὡσαύτως τῆς δεχομένης τὸ ἄκρον εὐστροφίας καὶ ὀξύτητος. ἐπιδείγματά γε πολλὰ κοινωνίας καὶ ἀνδρείας καὶ τοῦ πανούργου περὶ τοὺς πορισμοὺς καὶ τὰς οἰκονομίας, ὥσπερ αὖ καὶ τῶν ἐναντίων, ἀδικίας, δειλίας, ἀβελτερίας, ἔνεστιν αὐτοῖς. ὅθεν καὶ ζητήσεις τινὲς συνίστανται, τῶν μὲν τὰ χερσαῖα προῆχθαι λεγόντων, τῶν δὲ τὰ θαλάττια. καὶ δῆλόν ἐστι παραβαλλομένων ἵππων χερσαίων τοῖς ποταμίοις· οἱ μὲν γὰρ τρέφουσι τοὺς πατέρας, οἱ δὲ κτείνουσιν, ἵνα τὰς μητέρας ὀχεύωσι· καὶ περιστεραῖς πάλιν περδίκων· οἱ μὲν γὰρ ἀφανίζουσι τὰ ᾠὰ καὶ διαφθείρουσι, τῆς θηλείας, ὅταν ἐπῳάζῃ, μὴ προσδεχομένης τὴν ὀχείαν· οἱ δὲ καὶ διαδέχονται τὴν ἐπιμέλειαν ἐν μέρει θάλποντες, καὶ ψωμίζουσι πρότεροι τὰ νεόττια, καὶ τὴν θήλειαν, ἂν πλείονα χρόνον ἀποπλανηθῇ, κόπτων ὁ ἄρρην εἰσελαύνει πρὸς τὰ ᾠὰ καὶ τοὺς νεοττούς. ὄνοις δὲ καὶ προβάτοις Ἀντίπατρος ἐγκαλῶν ὀλιγωρίαν καθαριότητος, οὐκ οἶδʼ ὅπως παρεῖδε τὰς λύγκας καὶ τὰς χελιδόνας· ὧν αἱ μὲν ἐκτοπίζουσι παντάπασι κρύπτουσαι καὶ ἀφανίζουσαι τὸ λυγκούριον, αἱ δὲ χελιδόνες ἔξω στρεφομένους διδάσκουσαι τοὺς νεοττοὺς ἀφιέναι τὸ περίττωμα. καὶ μὴν δένδρον δένδρου οὐ λέγομεν ἀμαθέστερον, ὡς κυνὸς πρόβατον, οὐδὲ

λαχάνου λάχανον ἀνανδρότερον, ὡς ἔλαφον λέοντος· ἢ καθάπερ ἐν τοῖς ἀκινήτοις ἕτερον ἑτέρου βραδύτερον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ μικροφωνότερον ἐν τοῖς ἀναύδοις, οὕτως οὐδὲ δειλότερον οὐδὲ νωθρότερον οὐδὲ ἀκρατέστερον, ὅπου μὴ φύσει πᾶσιν ἡ τοῦ φρονεῖν δύναμις, ἄλλοις δὲ ἄλλως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παροῦσα τὰς ὁρωμένας διαφορὰς πεποίηκεν. ἀλλ' οὐ θαυμαστὸν ὅσον ἄνθρωπος εὐμαθείᾳ καὶ ἀγχινοίᾳ καὶ τοῖς περὶ δικαιοσύνην καὶ κοινωνίαν διαφέρει τῶν ζῴων· καὶ γὰρ ἐκείνων πολλὰ τοῦτο μὲν μεγέθει καὶ ποδωκείᾳ, τοῦτο δὲ ὄψεως ῥώμῃ καὶ ἀκοῆς ἀκριβείᾳ πάντας ἀνθρώπους ἀπολέλοιπεν· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο κωφὸς οὐδὲ τυφλὸς οὐδὲ ἀδύνατος ὁ ἄνθρωπός ἐστιν· ἀλλὰ καὶ θέομεν, εἰ καὶ βραδύτερον ἐλάφων, καὶ βλέπομεν, εἰ καὶ χεῖρον ἱεράκων· ἰσχύος τε καὶ μεγέθους ἡ φύσις ἡμᾶς οὐκ ἀπεστέρησεν, καίτοι τὸ μηδὲν ἐν τούτοις πρὸς ἐλέφαντα καὶ κάμηλον ὄντας. οὐκοῦν ὁμοίως μηδὲ τὰ θηρία λέγωμεν, εἰ νωθρότερον φρονεῖ καὶ κάκιον διανοεῖται, μὴ διανοεῖσθαι μηδὲ φρονεῖν ὅλως μηδὲ κεκτῆσθαι λόγον, ἀσθενῆ δὲ κεκτῆσθαι καὶ θολερόν, ὥσπερ ὀφθαλμὸν ἀμβλυώττοντα καὶ τεταραγμένον. εἰ δὲ μὴ πολλὰ ἦν πολλοῖς συνηγ- 24
μένα καὶ εἰρημένα, μυρία ἂν παρηγάγομεν εἰς ἐπίδειξιν τῆς τῶν ζῴων εὐφυΐας. ἐκεῖνο δ' ἔτι σκεπτέον. ἔοικεν γὰρ τοῦ πεφυκότος ἢ μέρους ἢ δυνάμεως κατὰ φύσιν τι δέχεσθαι, τοῦ αὐτοῦ εἶναι καὶ εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐμπίπτειν πηρωθὲν ἢ νοσῆσαν, ὥσπερ ὀφθαλμοῦ μὲν εἰς τυφλότητα ἐμπίπτειν, σκέλους δὲ εἰς χωλότητα, καὶ γλώττης εἰς ψελλότητα, ἄλλου δὲ μηδενός. οὐ γάρ ἐστι τυφλότης μὴ πεφυκότος ὁρᾶν, οὐδὲ χωλότης μὴ πεφυκότος βαδίζειν,

ψελλόν τε καὶ ἄναυδον καὶ τραυλὸν μὴ γλῶσσαν ἐχόντων· οὐδ' ἂν παραπαίοντα ἢ παράφρονα εἴποις οὐδὲ μαινόμενον, ᾧ μὴ τὸ φρονεῖν καὶ διανοεῖσθαι καὶ λογίζεσθαι κατὰ φύσιν ὑπῆρχεν. οὐ γάρ ἐστιν ἐν πάθει γενέσθαι μὴ κεκτημένον δύναμιν, ἧς τὸ πάθος ἢ στέρησις ἢ πήρωσις ἤ τις ἄλλη κάκωσίς ἐστιν. ἀλλὰ μὴν ἐντετύχηκάς γε λυττώσαις κυσίν, ἔτι δὲ καὶ ἵπποις· ἔνιοι δὲ καὶ βοῦς φασὶ μαίνεσθαι καὶ ἀλώπεκας. ἀρκεῖ δὲ τὸ τῶν κυνῶν· ἀναμφισβήτητον γάρ ἐστι, καὶ μαρτυρεῖ λόγον καὶ διάνοιαν ἔχειν οὐ φαύλην τὸ ζῷον, ἧς ταραττομένης καὶ συγχεομένης ἡ λεγομένη λύσσα καὶ μανία πάθος ἐστίν. οὔτε γὰρ ὄψιν ἀλλοιουμένην αὐτοῖς οὔτε ἀκοὴν ὁρῶμεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀνθρώπου μελαγχολῶντος ἢ παρακόπτοντος ὁ μὴ λέγων ἐξεστάναι καὶ διεφθορέναι τὸ φρονοῦν καὶ λογιζόμενον καὶ μνημονεῦον ἄτοπός ἐστιν· καὶ γὰρ ἡ συνήθεια ταῦτά τε κατηγορεῖ τῶν παραφρονούντων, μὴ εἶναι παρ' αὑτοῖς ἀλλὰ ἐκπεπτωκέναι τῶν λογισμῶν· οὕτως ὁ τοὺς λυττῶντας κύνας ἄλλο τι πεπονθέναι νομίζων, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ φρονεῖν πεφυκότος καὶ λογίζεσθαι καὶ μνημονεύειν ἀναπεπλησμένου ταραχῆς καὶ παραπεπτωκότος, ἀγνοεῖν τὰ φίλτατα πρόσωπα καὶ φεύγειν τὰς συντρόφους διαίτας, ἢ παρορᾶν τὸ φαινόμενον ἔοικεν ἢ συνορῶν τὸ γιγνόμενον ἐξ αὐτοῦ φιλονεικεῖν πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

τὰ μὲν δὴ τοῦ Πλουτάρχου ἐν πολλοῖς βιβλίοις πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ τοῦ περιπάτου εἰς ἀπάντησιν εἰρημένα ἐστὶν τοιαῦτα. Θεόφραστος
25 δὲ καὶ τοιούτῳ κέχρηται λόγῳ. τοὺς ἐκ τῶν αὐτῶν γεννηθέντας, λέγω δὲ πατρὸς καὶ μητρός, οἰκείους εἶναι φύσει φαμὲν ἀλλήλων· καὶ τοίνυν

καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν αὐτῶν προπατόρων σπαρέντας οἰκείους ἀλλήλων εἶναι νομίζομεν, καὶ μέντοι καὶ τοὺς ἑαυτῶν πολίτας τῷ τῆς τε γῆς καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας κοινωνεῖν. οὐ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν ἔτι τοὺς τοιούτους ἀλλήλοις φύντας οἰκείους αὐτοῖς εἶναι κρίνομεν, εἰ μὴ ἄρα τινὲς τῶν πρώτων αὐτοῖς προγόνων οἱ αὐτοὶ τοῦ γένους ἀρχηγοὶ πεφύκασιν ἢ ἀπὸ τῶν αὐτῶν. οὕτω δέ, οἶμαι, καὶ τὸν Ἕλληνα μὲν τῷ Ἕλληνι, τὸν δὲ βάρβαρον τῷ βαρβάρῳ, πάντας δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλήλοις φαμὲν οἰκείους τε καὶ συγγενεῖς εἶναι δυοῖν θάτερον, ἢ τῷ προγόνων εἶναι τῶν αὐτῶν, ἢ τῷ τροφῆς καὶ ἠθῶν καὶ ταὐτοῦ γένους κοινωνεῖν. οὕτως δὲ καὶ τοὺς πάντας ἀνθρώπους ἀλλήλοις τίθεμεν καὶ συγγενεῖς. καὶ μὴν πᾶσι τοῖς ζῴοις αἵ γε τῶν σωμάτων ἀρχαὶ πεφύκασιν αἱ αὐταί. λέγω δὲ οὐκ ἐπὶ τὰ στοιχεῖα ἀναφέρων τὰ πρῶτα· ἐκ τούτων μὲν γὰρ καὶ τὰ φυτά· ἀλλ' οἷον σπέρμα, σάρκας καὶ τὸ τῶν ὑγρῶν τοῖς ζῴοις σύμφυτον γένος. πολὺ δὲ μᾶλλον τῷ τὰς ἐν αὐτοῖς ψυχὰς ἀδιαφόρους πεφυκέναι, λέγω δὴ ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ταῖς ὀργαῖς, ἔτι δὲ τοῖς λογισμοῖς, καὶ μάλιστα πάντων ταῖς αἰσθήσεσιν. ἀλλ' ὥσπερ τὰ σώματα, οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς τὰ μὲν ἀπηκριβωμένας ἔχει τῶν ζῴων, τὰ δὲ ἧττον τοιαύτας, πᾶσί γε μὴν αὐτοῖς αἱ αὐταὶ πεφύκασιν ἀρχαί. δηλοῖ δὲ ἡ τῶν παθῶν οἰκειότης· εἰ δὲ ἀληθές ἐστι τὸ λεγόμενον, ὡς ἡ τῶν ἠθῶν γένεσίς ἐστι τοιαύτη, φρονοῦσι μὲν ἅπαντα φῦλα, διαφέρουσι δὲ ταῖς ἀγωγαῖς τε καὶ ταῖς τῶν πρώτων κράσεσι, παντάπασιν ἂν οἰκεῖον εἴη καὶ συγγενὲς ἡμῖν τὸ τῶν λοιπῶν ζῴων γένος. καὶ γὰρ τροφαὶ αἱ αὐταὶ πᾶσιν αὐτοῖς καὶ πνεύματα, ὡς Εὐριπίδης, καὶ φοινίους

ἔχει ῥοὰς τὰ ζῷα πάντα καὶ κοινοὺς ἁπάντων δεί-
26 κνυσι γονεῖς οὐρανὸν καὶ γῆν. ὥστε συγγενῶν ὄντων, εἰ φαίνοιτο κατὰ Πυθαγόραν καὶ ψυχὴν τὴν αὐτὴν εἰληχότα, δικαίως ἄν τις ἀσεβὴς κρίνοιτο τῶν οἰκείων τῆς ἀδικίας μὴ ἀπεχόμενος. οὐ μὴν ὅτι τινὰ ἄγρια αὐτῶν, διὰ τοῦτο τὸ οἰκεῖον ἀποκέκοπται. οὐθὲν γὰρ ἧττον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων ἔνιοι κακοποιοί τε τῶν πλησίον εἰσὶ καὶ φέρονται πρὸς τὸ βλάπτειν τὸν ἐντυχόντα καθάπερ ὑπό τινος πνοῆς τῆς ἰδίας φύσεως καὶ μοχθηρίας· δι᾽ ὃ καὶ ἀναιροῦμεν τούτους, οὐ μέντοι ἀποκόπτομεν τὴν πρὸς τὸ ἥμερον σχέσιν. οὕτως οὖν, εἰ καὶ τῶν ζῴων τινὰ ἄγρια, ἐκεῖνα μὲν ὡς τοιαῦτα ἀναιρετέον καθάπερ καὶ τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, τῆς δὲ πρὸς τὰ λοιπὰ καὶ ἡμερώτερα σχέσεως οὐκ ἀποστατέον· ἑκατέρως δὲ οὐδέτερα βρωτέον, ὡς οὐδὲ τοὺς ἀδίκους τῶν ἀνθρώπων. νῦν δὲ πολὺ τὸ ἄδικον ποιοῦμεν ἀναιροῦντες μὲν καὶ τὰ ἥμερα, ὅτι καὶ τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἄδικα, ἐσθίοντες δὲ τὰ ἥμερα· κατ᾽ ἄμφω γὰρ ἄδικοι, ὅτι ἥμερα ὄντα ἀναιροῦμεν καὶ ὅτι ταῦτα θοινώμεθα, καὶ ψιλῶς ὁ τούτων θάνατος εἰς τὴν βορὰν ἔχει τὴν ἀναφοράν. προσθείη δ᾽ ἄν τις τούτοις καὶ τὰ τοιαῦτα. ὁ γὰρ λέγων ὅτι ὁ παρεκτείνων τὸ δίκαιον ἄχρι τῶν ζῴων φθείρει τὸ δίκαιον, ἀγνοεῖ ὡς αὐτὸς οὐ τὴν δικαιοσύνην διασώζει, ἀλλ᾽ ἡδονὴν ἐπαύξει, ἥ ἐστι δικαιοσύνῃ πολέμιον. ἡδονῆς γοῦν οὔσης τέλους, δείκνυται δικαιοσύνη ἀναιρουμένη. ἐπεὶ ὅτι τὸ δίκαιον συναύξεται διὰ τῆς ἀποχῆς τίνι οὐ δῆλον; ὁ γὰρ ἀπεχόμενος παντὸς ἐμψύχου, κἂν μὴ τῶν συμβαλλόντων αὐτῷ εἰς κοινωνίαν, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸ ὁμογενὲς τῆς βλάβης ἀφέξεται. οὐ γὰρ ὁ τὸ γένος φι-

λῶν τὸ εἶδος μισήσει, ἀλλὰ μᾶλλον ὅσῳ μεῖζον τὸ γένος τὸ τῶν ζῴων, τοσούτῳ καὶ πρὸς τὸ μέρος καὶ τὸ οἰκεῖον ταύτην διασώσει. ὁ τοίνυν τὴν οἰκείωσιν πεποιημένος πρὸς τὸ ζῷον, οὗτος καὶ τό τι ζῷον οὐκ ἀδικήσει· ὁ δὲ μόνον περιγράψας ἐν ἀνθρώπῳ τὸ δίκαιον ἕτοιμός ἐστιν ὡς ἐν στενῷ ἀπορρῖψαι τὴν ἔφεξιν τῆς ἀδικίας. ὥστε καὶ τοῦ Σωκρατικοῦ ὄψου ἥδιον τὸ Πυθαγόρειον. ὁ μὲν γὰρ ὄψον τροφῆς τὸ πεινῆν ἔλεγε, Πυθαγόρας δὲ τὸ μηθένα ἀδικεῖν καὶ ἐφηδύνειν δικαιοσύνῃ τὸ ὄψον. ἡ γὰρ φυγὴ τῆς ἐμψύχου τροφῆς φυγὴ ἦν τῶν περὶ τὴν τροφὴν ἀδικημάτων. οὐ γὰρ δὴ μὴ μετὰ κακώσεως ἑτέρου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἀμήχανον ἡμῖν ὁ θεὸς ἐποίησεν· ἐπεὶ οὕτω γε τὴν φύσιν ἡμῖν ἀρχὴν ἀδικίας προσετίθει· μήποτε δὲ καὶ ἀγνοεῖν οὗτοι ἐοίκασι τὸ ἰδίωμα τῆς δικαιοσύνης, ὅσοι ἐκ τῆς πρὸς ἀνθρώπους οἰκειώσεως εἰσάγειν ταύτην ᾠήθησαν· αὕτη μὲν γὰρ φιλανθρωπία τις ἂν εἴη. ἡ δὲ δικαιοσύνη ἐν τῷ ἀφεκτικῷ καὶ ἀβλαβεῖ κεῖται παντὸς ὅτου οὖν τοῦ μὴ βλάπτοντος. καὶ οὕτως γε νοεῖται ὁ δίκαιος, οὐκ ἐκείνως· ὡς διατείνειν τὴν δικαιοσύνην καὶ ἄχρι τῶν ἐμψύχων κειμένην ἐν τῷ ἀβλαβεῖ. δι' ὃ καὶ ἡ οὐσία αὐτῆς ἐν τῷ τὸ λογιστικὸν ἄρχειν τοῦ ἀλόγου, ἕπεσθαι δὲ τὸ ἄλογον. ἄρχοντος γὰρ τούτου, τοῦ δ' ἑπομένου, πᾶσα ἀνάγκη ἀβλαβῆ εἶναι πρὸς πᾶν ὅτι οὖν ἄνθρωπον. συνεσταλμένων γὰρ τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ὀργῶν μεμαρασμένων, τοῦ δὲ λογισμοῦ τὴν οἰκείαν ἔχοντος ἀρχήν, εὐθὺς ἡ ὁμοίωσις ἕπεται ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον. τὸ δὲ ἐν τῷ παντὶ κρεῖττον πάντως ἦν ἀβλαβές, καὶ αὐτὸ μὲν διὰ δύναμιν καὶ σωστικὸν πάντων καὶ εὐποιητικὸν πάντων καὶ ἀπροσδεὲς πάν-

των· ἡμεῖς δὲ διὰ μὲν δικαιοσύνην ἀβλαβεῖς πάντων, διὰ δὲ τὸ θνητὸν ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων. ἡ δὲ τῶν ἀναγκαίων λῆψις οὐ βλάπτει οὔτε φυτά, ὅταν ἃ ἀποβάλλουσι λάβωμεν, οὔτε καρπούς, ὅταν τεθνηκότων χρησώμεθα τοῖς καρποῖς, οὔτε πρόβατα, ὅταν διὰ τῆς κουρᾶς αὐτὰ μᾶλλον ὀνήσωμεν καὶ τοῦ γάλακτος κοινωνήσωμεν παρέχοντες αὐτοῖς τὴν ἐξ ἡμῶν ἐπιμέλειαν. δι' ὃ προσπίπτει ὁ δίκαιος οἷον ἐλαττωτικὸς ἑαυτοῦ τῶν κατὰ σῶμα, οὐκ ἀδικεῖ δὲ ἑαυτόν· αὔξεται γὰρ τῇ τούτου παιδαγωγίᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ τὸ ἐντὸς ἀγαθόν, τοῦτ' ἔστιν ἡ πρὸς θεὸν
27 ὁμοίωσις. οὔτε τοίνυν ἡδονῆς οὔσης τέλους ἡ ὄντως σώζεται δικαιοσύνη, οὔτε τῶν ἃ κατὰ φύσιν συμπληρούντων τὴν εὐδαιμονίαν; ἢ ἐκκειμένων γε πάντων. ἐν πολλοῖς γὰρ τὰ τῆς ἀλόγου κινήματα φύσεως καὶ αἱ χρεῖαι ἀδικίας κατάρχει. αὐτίκα τῆς ζῳοφαγίας ἐδεήθησαν, ἵνα τὴν φύσιν, ὡς φασίν, διαφυλάξωσιν ἀλύπητον καὶ ἀνενδεᾶ ὧν ὀρέγεται. τοῦ δ' ὁμοιοῦσθαι θεῷ ὄντος τέλους ὡς ἔνι μάλιστα, σώζεται τὸ ἀβλαβὲς ἐν ἅπασιν. ὅνπερ τοίνυν τρόπον ὁ πάθεσιν ἀγόμενος πρὸς μόνα τέκνα καὶ γυναῖκα ἀβλαβής, τῶν δὲ ἄλλων καταφρονητικὸς καὶ πλεονέκτης, ὡς ἂν τοῦ ἀλόγου κρατοῦντος ἐν αὐτῷ, πρὸς τὰ θνητὰ ἐγείρεται καὶ ταῦτα ἐκπλήττεται· ὁ δὲ λόγῳ ἀγόμενος καὶ πρὸς πολίτην τηρεῖ τὸ ἀβλαβὲς καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς ξένους καὶ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὁ τὴν ἀλογίαν ἔχων ὑπήκοον, καὶ αὐτὸς παρ' ἐκείνους λογικώτερος, διὰ ταῦτα δὲ καὶ θειότερος· οὕτως ὁ μὴ μόνον στήσας τὸ ἀβλαβὲς ἐν ἀνθρώποις, παρατείνας δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα ζῷα μᾶλλον ὅμοιος θεῷ, καὶ εἰ ἄχρι φυτῶν δυνατόν, ἔτι μᾶλλον σώζει τὴν εἰκόνα. εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἐντεῦθέν γε τὸ τῆς φύ-

σεως ἡμῶν ἐλάττωμα, ἐντεῦθεν τὸ θρηνούμενον πρὸς τῶν παλαιῶν, ὡς

τοίων ἔκ τ' ἐρίδων ἔκ τε νεικέων γενόμεσθα,

ὅτι τὸ θεῖον ἀκήρατον καὶ ἐν πᾶσιν ἀβλαβὲς σώζειν οὐ δυνάμεθα· οὐ γὰρ ἐν πᾶσιν ἦμεν ἀπροσδεεῖς· αἰτία δὲ ἡ γένεσις καὶ τὸ ἐν τῇ πενίᾳ ἡμᾶς γενέσθαι, τοῦ πόρου ἀπορρυέντος. ἡ δὲ πενία ἐξ ἀλλοτρίων τὴν σωτηρίαν καὶ τὸν κόσμον, δι' οὗ τὸ εἶναι ἐλάμβανεν, ἐκτᾶτο. ὅστις οὖν πλειόνων δεῖται τῶν ἔξωθεν, ἐπὶ πλέον τῇ πενίᾳ προσήλωται· καὶ ὅσῳ πλεόνων ἐνδεής, τοσούτῳ θεοῦ μὲν ἄμοιρος, πενίᾳ δὲ σύνοικος. τὸ γὰρ θεῷ ὅμοιον τῇ ὁμοιώσει εὐθὺς πλοῦτον ἔχει τὸν ἀληθινόν. πλουτῶν δὲ οὐδεὶς καὶ χρῄζων μηδενὸς ἀδικεῖ· ἕως γὰρ ἀδικεῖ, κἂν πάντα ἔχῃ χρήματα κἂν πάντα τῆς γῆς πλέθρα, πένης ἐστὶν πενίᾳ ὑπάρχων σύνοικος. διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἄδικος καὶ ἄθεος καὶ ἀσεβὴς καὶ πάσῃ κακίᾳ ἔνοχος, ἧς τὴν ὑπόστασιν ἡ πρὸς τὴν ὕλην τῆς ψυχῆς πτῶσις κατὰ στέρησιν τοῦ ἀγαθοῦ παρήγαγεν. λῆρος οὖν πάντα, ἕως τις τῆς ἀρχῆς ἀπέσφαλται, καὶ ἐνδεὴς πάντων, ἕως οὗ πρὸς τὸν πόρον οὐ βλέπει, εἴκει τε τῷ θνητῷ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἕως τὸν ὄντως ἑαυτὸν οὐκ ἐγνώρισεν. δεινὴ δὲ ἡ ἀδικία πείθειν ἑαυτὴν καὶ δεκάζειν τοὺς ὑπ' αὐτῆς συνεχομένους, διότι σὺν ἡδονῇ προσομιλεῖ τοῖς τροφίμοις. ὥσπερ δὲ ἐν βίων αἱρέσεσιν ἀκριβέστερος κριτὴς ὁ πεῖραν ἀμφοῖν εἰληφὼς τοῦ θατέρου πειραθέντος μόνου, οὕτως ἐν αἱρέσεσι καὶ φυγαῖς καθηκόντων ἀσφαλέστερος κριτὴς ὁ ἐκ τοῦ ἐπαναβεβηκότος κρίνων καὶ τὸ ἧττον τοῦ κάτωθεν κρίνοντος τὰ προκείμενα. ὥστε ὁ κατὰ νοῦν ζῶν τοῦ κατὰ τὴν ἀλογίαν ἀκριβέστερος ὁριστὴς ὧν τε αἱρετέον καὶ ὧν μή· διῆλθεν γὰρ καὶ δι' ἀλογίας,

ἅτε ἐξ ἀρχῆς ταύτῃ προσομιλήσας· ὁ δὲ ἄπειρος ὢν τῶν κατὰ νοῦν πείθει τοὺς ὁμοίους, παῖς ἐν παισὶ φλυαρῶν. ἀλλ' εἰ πάντες, φασί, τούτοις πεισθεῖεν τοῖς λόγοις, τί ἡμῖν ἔσται; ἢ δῆλον ὡς εὐδαιμονήσομεν, ἀδικίας μὲν ἐξορισθείσης ἀπ' ἀνθρώπων, δικαιοσύνης δὲ πολιτευομένης καὶ παρ' ἡμῖν, καθάπερ καὶ ἐν οὐρανῷ. νῦν δ' ὅμοιον, ὡς εἰ αἱ Δαναΐδες ἠπόρουν τίνα βίον βιώσονται ἀπαλλαγεῖσαι τῆς περὶ τὸν τετρημένον πίθον διὰ τοῦ κοσκίνου λατρείας. τί γὰρ ἔσται ἀπορούσιν, εἰ παυσαίμεθα ἐπιφοροῦντες εἰς τὰ πάθη ἡμῶν καὶ τὰς ἐπιθυμίας, ὧν τὸ πᾶν διαρρεῖ ἀπειρίᾳ τῶν καλῶν τὸν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων στεργόντων ἡμῶν βίον. τί τοίνυν πράξομεν, ἐρωτᾷς, ὦ ἄνθρωπε; μιμησώμεθα τὸ χρυσοῦν γένος, μιμησώμεθα τοὺς ἐλευθερωθέντας. μεθ' ὧν μὲν γὰρ Αἰδὼς καὶ Νέμεσις ἥ τε Δίκη ὁμιλεῖ, ὅτι ἠρκοῦντο τῷ ἐκ γῆς καρπῷ· καρπὸν γάρ σφισιν

ἔφερεν ζείδωρος ἄρουρα
αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον.

οἱ δέ γε ἐλευθερωθέντες ἃ πάλαι τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦντες ἐπόριζον, ταῦτα ἑαυτοῖς πορίζουσιν. οὐκ ἄλλως καὶ σὺ τοίνυν ἀπαλλαγεὶς τῆς τοῦ σώματος δουλείας καὶ τῆς τοῖς πάθεσι τοῖς διὰ τὸ σῶμα λατρείας, ὡς ἐκεῖνα ἔτρεφες παντοίως τοῖς ἔξωθεν, οὕτως αὐτὸν θρέψεις παντοίως τοῖς ἔνδοθεν, δικαίως ἀπολαμβάνων τὰ ἴδια καὶ οὐκ ἔτι τὰ ἀλλότρια βίᾳ ἀφαιρούμενος.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Πρὸς μὲν ἁπάσας σχεδὸν τὰς σκήψεις τῶν τῇ 1
μὲν ἀληθείᾳ ἀκρασίας ἕνεκα καὶ ἀκολασίας τὴν
σαρκοφαγίαν προσεμένων, ἀπολογίας δὲ αὑτοῖς ἀναι-
σχύντους πεποριχότων τὰς ἐκ τῆς ἐνδείας, ἣν πλέον
ἢ χρῆν τῇ φύσει προσάπτουσι, διὰ τῶν εἰρημένων,
ὦ Καστρίκιε, ἀπηντήσαμεν. λειπομένων δ' ἔτι μερι-
κῶν ζητήσεων, ὧν μάλιστα ἡ τοῦ συμφέροντος ἐπαγ-
γελία ἐξαπατᾷ τοὺς ὑπὸ τῶν ἡδονῶν δεδεκασμένους,
καὶ μὴν καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ μηδὲν μήτε τῶν σο-
φῶν μήτε τι ἔθνος παραιτήσασθαι τὴν βρῶσιν ἱκα-
νῶς εἰς μέγεθος τῆς ἀδικίας τοὺς ἀκούοντας προα-
γούσης ὑπ' ἀπειρίας τῆς ἀληθινῆς ἱστορίας, τὸν
ἔλεγχον τούτων ποιεῖσθαι μέλλοντες, τὰς περὶ τοῦ
συμφέροντος καὶ τῶν ἄλλων ζητημάτων λύσεις ἐκ-
βαλεῖν πειρασόμεθα. ἀρξώμεθα δ' ἀπὸ τῆς κατὰ 2
ἔθνη τινῶν ἀποχῆς, ὧν ἡγήσονται τοῦ λόγου οἱ
Ἕλληνες, ὡς ἂν τῶν μαρτυρούντων ὄντες οἰκειό-
τατοι. τῶν τοίνυν συντόμως τε ὁμοῦ καὶ ἀκριβῶς
τὰ Ἑλληνικὰ συναγαγόντων ἐστὶν καὶ ὁ περιπατη-
τικὸς Δικαίαρχος, ὃς τὸν ἀρχαῖον βίον τῆς Ἑλλά-
δος ἀφηγούμενος, τοὺς παλαιοὺς καὶ ἐγγὺς θεῶν
φησὶ γεγονότας, βελτίστους τε ὄντας φύσει καὶ τὸν
ἄριστον ἐξηκότας βίον, ὡς χρυσοῦν γένος νομίζε-
σθαι παραβαλλομένους πρὸς τοὺς νῦν, κιβδήλους καὶ
φαυλοτάτης ὑπάρχοντας ὕλης, μηδὲν φονεύειν ἔμ-
ψυχον. ὃ δὴ καὶ τοὺς ποιητὰς παριστάντας χρυ-
σοῦν μὲν ἐπονομάζειν γένος, ἐσθλὰ δὲ πάντα,
λέγειν,

τοῖσιν ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον· οἱ δ' ἐθελημοὶ
ἥσυχοι ἔργ' ἐνέμοντο σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσσιν.

ἃ δὴ καὶ ἐξηγούμενος ὁ Δικαίαρχος τὸν ἐπὶ Κρόνου βίον τοιοῦτον εἶναι φησίν· εἰ δεῖ λαμβάνειν μὲν αὐτὸν ὡς γεγονότα καὶ μὴ μάτην ἐπιπεφημισμένον, τὸ δὲ λίαν μυθικὸν ἀφέντας, εἰς τὸ διὰ τοῦ λόγου φυσικὸν ἀνάγειν. αὐτόματα μὲν γὰρ πάντα ἐφύετο· εἰκότως. οὐ γὰρ αὐτοί γε κατεσκεύαζον οὐθὲν διὰ τὸ μήτε τὴν γεωργικὴν ἔχειν πω τέχνην μήθ' ἑτέραν μηδεμίαν ἁπλῶς. τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοῦ σχολὴν ἄγειν αἴτιον ἐγίγνετο αὐτοῖς καὶ τοῦ διάγειν ἄνευ πόνων καὶ μερίμνης, εἰ δὲ τῇ τῶν γλαφυρωτάτων ἰατρῶν ἐπακολουθῆσαι δεῖ διανοίᾳ, καὶ τοῦ μὴ νοσεῖν. οὐθὲν γὰρ εἰς ὑγίειαν αὐτῶν μεῖζον παράγγελμα εὕροι τις ἂν ἢ τὸ μὴ ποιεῖν περιττώματα, ὧν διὰ παντὸς ἐκεῖνοι καθαρὰ τὰ σώματα ἐφύλαττον. οὔτε γὰρ τῆς φύσεως ἰσχυροτέραν τροφήν, ἀλλ' ἧς ἡ φύσις ἰσχυροτέρα, προσεφέροντο, οὔτε τὴν πλείω τῆς μετρίας διὰ τὴν ἑτοιμότητα, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ τὴν ἐλάττω τῆς ἱκανῆς διὰ τὴν σπάνιν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ πόλεμοι αὐτοῖς ἦσαν οὐδὲ στάσεις πρὸς ἀλλήλους. ἆθλον γὰρ οὐθὲν ἀξιόλογον ἐν τῷ μέσῳ προκείμενον ὑπῆρχεν, ὑπὲρ ὅτου τις ἂν διαφορὰν τοσαύτην ἐνεστήσατο. ὥστε τὸ κεφάλαιον εἶναι τοῦ βίου συνέβαινεν σχολήν, ῥᾳθυμίαν ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων, ὑγίειαν, εἰρήνην, φιλίαν. τοῖς δὲ ὑστέροις ἐφιεμένοις μεγάλων καὶ πολλοῖς περιπίπτουσι κακοῖς ποθεινὸς εἰκότως ἐκεῖνος ὁ βίος ἐγίγνετο. δηλοῖ δὲ τὸ λιτὸν τῶν πρώτων καὶ αὐτοσχέδιον τῆς τροφῆς τὸ μεθύστερον ῥηθὲν ἅλις δρυός, τοῦ μεταβάλλοντος πρώτου, οἷα

εἰκός, τοῦτο φθεγξαμένου. ὕστερον ὁ νομαδικὸς εἰσῆλθεν βίος, καθ' ὃν περιττοτέραν ἤδη κτῆσιν προσπεριεβάλοντο καὶ ζῴων ἥψαντο, κατανοήσαντες ὅτι τὰ μὲν ἀσινῆ ἐτύγχανεν ὄντα, τὰ δὲ κακοῦργα καὶ χαλεπά· καὶ οὕτω δὴ τὰ μὲν ἐτιθάσευσαν, τοῖς δὲ ἐπέθεντο, καὶ ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ βίῳ συνεισῆλθε πόλεμος. καὶ ταῦτα, φησίν, οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' οἱ τὰ παλαιὰ ἱστορίᾳ διεξελθόντες εἰρήκασιν. ἤδη γὰρ ἀξιόλογα κτήματα ἦν ὑπάρχοντα, οἱ μὲν ἐπὶ τὸ παρελέσθαι φιλοτιμίαν ἐποιοῦντο, ἀθροιζόμενοί τε καὶ παρακαλοῦντες ἀλλήλους, οἱ δ' ἐπὶ τὸ διαφυλάξαι. προϊόντος δὲ κατὰ μικρὸν οὕτω τοῦ χρόνου, κατανοοῦντες ἀεὶ τῶν χρησίμων εἶναι δοκούντων, εἰς τὸ τρίτον τε καὶ γεωργικὸν ἐνέπεσον εἶδος. ταυτὶ μὲν Δικαιάρχου τὰ παλαιὰ τῶν Ἑλληνικῶν διεξιόντος μακάριόν τε τὸν βίον ἀφηγουμένου τῶν παλαιοτάτων, ὃν οὐχ ἥττον τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἀποχὴ τῶν ἐμψύχων συνεπλήρου. δι' ὃ πόλεμος οὐκ ἦν, ὡς ἂν ἀδικίας ἐξεληλαμένης· συνεισῆλθεν δὲ ὕστερον καὶ πόλεμος καὶ εἰς ἀλλήλους πλεονεξία ἅμα τῇ τῶν ζῴων ἀδικίᾳ. ὃ καὶ θαυμαστὸν τῶν τολμησάντων τὴν ἀποχὴν τῶν ζῴων ἀδικίας μητέρα εἰπεῖν, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πείρας ἅμα τῷ φόνῳ αὐτῶν τρυφήν τε καὶ πόλεμον καὶ ἀδικίαν συνεισελθεῖν μηνυούσης. ὃ δὴ καὶ ὕστερον Λυ- 3
κοῦργον τὸν Λακεδαιμόνιον συνιδόντα, καίπερ κεκρατηκότος τοῦ γεύεσθαι ἐμψύχων, οὕτως τὴν πολιτείαν συντάξαι, ὡς ἥκιστα τῆς ἐκ τούτων τροφῆς δεῖσθαι. τὸν γὰρ κλῆρον ἑκάστων οὐκ ἐν ἀγέλαις βοῶν καὶ προβάτων αἰγῶν τε καὶ ἵππων ἢ χρημάτων περιουσίᾳ ἀφορίσαι, ἀλλ' ἐν γῆς κτήσει φερούσης ἀποφορὰν ἀνδρὶ ἑβδομήκοντα κριθῶν μεδίμνους,

γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὑγρῶν καρπῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος. ἀρκέσειν γὰρ ᾤετο τοσοῦτον τροφῆς πρὸς εὐεξίαν καὶ ὑγείαν ἱκανήν, ἄλλου μηδενὸς δεησομένοις. ὅθεν καί φασιν ὡς ὕστερόν ποτε χρόνῳ τὴν χώραν διερχόμενος ἐξ ἀποδημίας ἄρτι τεθερισμένην ὁρῶν τὴν γῆν καὶ τὰς ἅλωνας παραλλήλους καὶ ὁμαλεῖς, ἐμειδίασέν τε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς ἡ Λακωνικὴ φαίνεται πᾶσα πολλῶν ἀδελφῶν εἶναι νεωστὶ νενεμημένων. τοιγὰρ οὖν ἐξῆν αὐτῷ τρυφὴν ἐξελάσαντι τῆς Σπάρτης ἀκυρῶσαι πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνῳ δὲ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ, καὶ τούτῳ ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου δύναμιν ὀλίγην ἔχοντι· ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος. οὗ κυρωθέντος ἐξέπεσεν ἀδικημάτων γένη πολλὰ τῆς Λακεδαίμονος. τίς γὰρ ἢ κλέπτειν ἔμελλεν ἢ δωροδοκεῖν ἢ ἀποστερεῖν ἢ ἁρπάζειν ὃ μήτε κατακρύψαι δυνατὸν ἦν μήτε κεκτῆσθαι ζηλωτόν, ἀλλὰ μηδὲ κατακόψαι λυσιτελές; ἔμελλον δὲ καὶ τέχναι ἄχρηστοι ἐξελαθήσεσθαι σὺν τούτοις, διάθεσιν τῶν ἔργων οὐκ ἐχόντων. τὸ γὰρ σιδηροῦν ἀγώγιμον οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας οὐδὲ εἶχε τιμὴν καταγελώμενον, ὥστε οὐδὲ πρίασθαί τι τῶν ξενικῶν καὶ ῥωπικῶν ὑπῆρχεν, οὐδὲ εἰσέπλει φόρτος ἐμπορικὸς εἰς τοὺς λιμένας, οὐδ' ἐπέβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστὴς λόγων, οὐ μάντις ἀγυρτικός, οὐχ ἑταιρῶν τροφεύς, οὐ χρυσῶν τις, οὐ χαλκῶν καλλωπισμάτων δημιουργός,

24. οὐδενὸς ἀξίων. ῥῶπος γὰρ ὁ παντοδαπὸς ἢ καὶ ὁ λεπτὸς φόρτος, ἀλλὰ καὶ μῖγμα χρώματος ἐξ οὗ καὶ ῥωποπώλης ὁ ταῦτα [illegible]πράσκων.

ἅτε δὴ νομίσματος οὐκ ὄντος. ἀλλ' οὕτως ἀπερημωθεῖσα κατὰ μικρὸν ἡ τρυφὴ τῶν ζωπυρούντων καὶ τρεφόντων αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐμαραίνετο· καὶ πλέον οὐδὲν ἦν τοῖς πολλὰ κεκτημένοις ὁδὸν οὐκ ἐχούσης εἰς μέσον τῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἐγκατῳκοδομημένης καὶ ἀργούσης. δι' ὃ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλιντῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων, ὥς φησὶ Κριτίας, ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας. τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν ἀπεκρύπτετο τῇ χρόᾳ, καὶ τοῦ θολεροῦ προσκόπτοντος καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι, καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. αἴτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης, ὥς φησιν ὁ Πλούταρχος. ἀπηλλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀχρήστων ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδείκνυντο τὴν καλλιτεχνίαν. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τρυφῇ καὶ τὸν 4
ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεὶς τὸ τρίτον πολίτευμα καὶ κάλλιστον ἐπῆγεν, τὴν τῶν συσσιτίων κατασκευήν, ὥστε δειπνεῖν μετ' ἀλλήλων συνιόντας ἐπὶ κοινοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις καὶ σιτίοις, οἴκοι δὲ μὴ διαιτᾶσθαι κατακλίναντας εἰς στρωμνὰς πολυτελεῖς καὶ τραπέζας, χερσὶν δημιουργῶν καὶ μαγείρων ὑπὸ σκότος, ὥσπερ ἀδηφάγα ζῷα, πιαινομένους καὶ διαφθείροντας ἅμα τοῖς ἤθεσι τὰ σώματα πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα καὶ πλησμονήν, μακρῶν μὲν ὕπνων, θερμῶν δὲ λουτρῶν, πολλῆς δὲ ἡσυχίας καὶ τρόπον τινὰ νοσηλείας καθημερινῆς δεομένην. μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἦν, μεῖζον δὲ τούτου τὸ τὸν πλοῦτον ἄζηλον, ὥς φησιν Θεόφραστος, καὶ ἄπλουτον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινό-

τητι τῶν δείπνων καὶ τῇ περὶ τὴν δίαιταν εὐτελείᾳ. χρῆσις γὰρ οὐκ ἦν οὐδὲ ἀπόλαυσις οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις τῆς πολλῆς παρασκευῆς, ἐπὶ τὸ αὐτὸ δεῖπνον τῷ πένητι τοῦ πλουσίου βαδίζοντος· ὥστε τοῦτο δὴ τὸ θρυλλούμενον ἐν μόνῃ τῇ Σπάρτῃ βλέπεσθαι τυφλὸν ὄντα τὸν Πλοῦτον καὶ κείμενον ὥσπερ γραφὴν ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. οὐδὲ γὰρ οἴκοι προδειπνήσαντας ἐξῆν βαδίζειν ἐπὶ τὰ συσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ' ἐπιμελῶς οἱ λοιποὶ φυλάττοντες τὸν μὴ πίνοντα μηδὲ ἐσθίοντα μετ' αὐτῶν ἐκάκιζον ὡς ἀκρατῆ καὶ πρὸς τὴν κοινὴν μαλθακιζόμενον δίαιταν. δι' ὃ καὶ φιδίτια προσηγόρευον ταῦτα, εἴτε ὡς φιλίας καὶ φιλοφροσύνης ὑπάρχοντα αἴτια, ἀντὶ τοῦ λάβδα τὸ δέλτα λαμβάνοντες, εἴτε ὡς πρὸς εὐτέλειαν καὶ φειδὼ συνεθιζόντων. συνήρχοντο δὲ ἀνὰ πεντεκαίδεκα καὶ βραχεῖ τούτων ἐλάττους ἢ πλείους. ἔφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν συσσίτων ἀλφίτων μέδιμνον, οἴνου χόας ὀκτώ, τυροῦ πέντε μνᾶς, σύκων ἡμίμνεα πέντε· πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψωνίαν μικρόν τι κομιδῇ νομίσματος. εἰκότως ἄρα οὕτω λιτῶς καὶ σωφρόνως δειπνούντων καὶ οἱ παῖδες ἐφοίτων εἰς τὰ συσσίτια ὥσπερ εἰς διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι, καὶ λόγων ἠκροῶντο πολιτικῶν καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίας ἑώρων, αὐτοί τε παίζειν εἰθίζοντο καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. σφόδρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμματος ἀνασχέσθαι· μὴ φέροντα δὲ ἐξῆν παραιτεῖσθαι, καὶ ὁ σκώπτων ἐπέπαυτο. τοιαύτη μὲν ἡ τῶν Λακεδαι-

---

25. σκώμματος, κολακείας, γελωτοποιίας· εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ λοχεῖν ἐν τοῖς βωμοῖς πρός τό τι ἀπὸ τῶν θυμάτων λαβεῖν.

μονίων περὶ τὴν δίαιταν λιτότης, καίπερ εἰς πλῆθος νενομοθετημένη. δι' ὃ καὶ ἀνδρικώτεροι καὶ σωφρονέστεροι καὶ τοῦ ὀρθοῦ μᾶλλον φροντίζοντες οἱ ἐκ ταύτης τῆς πολιτείας ἀναβαίνοντες παραδέδονται τῶν ἐκ τῶν ἄλλων, διεφθαρμένων καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασιν· καὶ δῆλον ὡς τοιαύτῃ πολιτείᾳ οἰκεῖον τὸ τῆς ἀποχῆς τῆς παντελοῦς, ταῖς δὲ διεφθαρμέναις τὸ τῆς βρώσεως.

μεταβάντι δὲ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, ὅσα εὐνομίας τε καὶ ἡμερότητος τῆς τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείας ἐπεστράφη, φανερὸν ἔσται ὡς πρός τε τὴν σωτηρίαν τῶν πόλεων καὶ τὸ συμφέρον αὐταῖς εἰ καὶ μὴ ἐπὶ πάντας, ἀλλὰ γοῦν εἴς τινας τὸ τῆς ἀποχῆς προσετέτακτο· οἱ δὲ ὑπὲρ τῆς πόλεως θύοντες τοῖς θεοῖς καὶ θεραπεύοντες ἀπεμειλίττοντο τὰς τῶν πολλῶν ἁμαρτίας. ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς μυστηρίοις ὁ ἀφ' ἑστίας λεγόμενος παῖς ἀντὶ πάντων τῶν μυουμένων ἀπομειλίσσεται τὸ θεῖον, ἀκριβῶς δρῶν τὰ προστεταγμένα, τοῦτο κατὰ τὰ ἔθνη καὶ τὰς πόλεις οἱ ἱερεῖς δύνανται ἀντὶ πάντων θύοντες καὶ τὸ θεῖον προσαγόμενοι διὰ τῆς εὐσεβείας εἰς τὴν σφῶν κηδεμονίαν. τοῖς τοίνυν ἱερεῦσι τοῖς μὲν τῶν ζῴων πάντων, τοῖς δέ τινων πάντως προστέτακται ἀπέχεσθαι τῆς βορᾶς, ἄν τε Ἑλληνικὸν ἔθος σκοπῇς ἄν τε βάρβαρον, καὶ μέντοι παρ' ἄλλοις ἄλλως· ὥστε τοὺς πανταχοῦ παραληφθέντας φαίνεσθαι πάντων ἀπεχομένους, εἴ τις τοὺς πάντας ὡς ἕνα ὑπολάβοι. εἰ τοίνυν οἱ τῆς σωτηρίας τῶν πόλεων προεστῶτες καὶ τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς πεπιστευμένοι τῶν ζῴων ἀπέχονται, πῶς ἄν τις τολμήσειεν ὡς ἀσύμφορον ταῖς πόλεσι τὴν ἀποχὴν αἰτιᾶσθαι; τὰ γοῦν κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἱερέας Χαι- 6

ρήμων ὁ στωικὸς ἀφηγούμενος, οὓς καὶ φιλοσόφους ὑπειλῆφθαί φησι παρ' Αἰγυπτίοις, ἐξηγεῖται ὡς τόπον μὲν ἐξελέξαντο ἐμφιλοσοφῆσαι τὰ ἱερά. πρός τε γὰρ τὴν ὅλην ὄρεξιν τῆς θεωρίας συγγενὲς ἦν παρὰ τοῖς ἐκείνων ἀφιδρύμασι διαιτᾶσθαι, παρεῖχέν τε αὐτοῖς ἀσφάλειαν μὲν ἐκ τοῦ θείου σεβασμοῦ καθάπερ τινὰ ἱερὰ ζῷα πάντων τιμώντων τοὺς φιλοσόφους, ἠρεμαίοις δὲ εἶναι, ἅτε τῆς ἐπιμιξίας κατὰ τὰς πανηγύρεις καὶ τὰς ἑορτὰς συντελουμένης μόνον, τὸ δὲ λοιπὸν σχεδὸν ἀβάτων ὄντων τοῖς ἄλλοις τῶν ἱερῶν· ἁγνεύσαντας γὰρ ἔδει προσιέναι καὶ πολλῶν ἀποσχομένους. καὶ τοῦτο ὥσπερ κοινὸς τῶν κατ' Αἴγυπτον ἱερῶν θεσμός ἐστιν. ἀπειπάμενοι δὲ πᾶσαν τὴν ἄλλην ἐργασίαν καὶ πόνους ἀνθρωπίνους, ἀπέδοσαν ὅλον τὸν βίον τῇ τῶν θείων θεωρίᾳ καὶ θεάσει, διὰ μὲν ταύτης τό τε τίμιον καὶ ἀσφαλὲς καὶ εὐσεβὲς ποριζόμενοι, διὰ δὲ τῆς θεωρίας τὴν ἐπιστήμην, δι' ἀμφοῖν δὲ ἄσκησιν ἠθῶν κεκρυμμένην τινὰ καὶ ἀρχαιοπρεπῆ. τὸ γὰρ ἀεὶ συνεῖναι τῇ θείᾳ γνώσει καὶ ἐπιπνοίᾳ πάσης μὲν ἔξω τίθησιν πλεονεξίας, καταστέλλει δὲ τὰ πάθη, διεγείρει δὲ πρὸς σύνεσιν τὸν βίον. λιτότητα δὲ ἐπετήδευσαν καὶ καταστολὴν ἐγκράτειάν τε καὶ καρτερίαν τό τε ἐν παντὶ δίκαιον καὶ ἀπλεονέκτητον. σεμνοὺς δὲ αὐτοὺς παρεῖχεν καὶ τὸ δυσεπίμικτον, οἵ γε παρὰ μὲν αὐτὸν τῶν λεγομένων ἁγνειῶν τὸν καιρὸν οὐδὲ τοῖς συγγενεστάτοις καὶ ὁμοφύλοις ἐπεμίγνυντο σχεδὸν οὐδὲ ἄλλων τῳ θεωρούμενοι, ὅτι μὴ πρὸς τὰς ἀναγκαίας συναγνεύουσι χρείας, ἢ ἁγνευτήρια τοῖς μὴ καθαρεύουσιν ἄδυτα καὶ πρὸς ἱερουργίας ἅγια κατανεμόμενοι. τὸν δὲ ἄλλον χρόνον ἁπλούστερον μὲν τοῖς ὁμοίοις ἐπεμίγνυντο, τῶν δὲ ἐξωτικῶν τῆς

θρησκείας οὐδενὶ συνεβίουν· ἐφαίνοντο δὲ ἀεὶ θεῶν ἢ ἀγαλμάτων ἐγγύς, ἤτοι φέροντες ἢ προηγούμενοι καὶ τάσσοντες μετὰ κόσμου τε καὶ σεμνότητος· ὧν ἕκαστον οὐ τῦφος ἦν, ἀλλά τινος ἔνδειξις φυσικοῦ λόγου. τὸ δὲ σεμνὸν κἀκ τοῦ καταστήματος ἑωρᾶτο. πορεία τε γὰρ ἦν εὔτακτος καὶ βλέμμα καθεστηκὸς ἐπετηδεύετο, ὡς ὅτε βουληθεῖεν μὴ σκαρδαμύττειν· γέλως δὲ σπάνιος· εἰ δέ που γένοιτο, μέχρι μειδιάσεως· ἀεὶ δὲ ἐντὸς τοῦ σχήματος αἱ χεῖρες. καὶ σύμβολόν γε ἦν ἑκάστῳ τῆς τάξεως ἐμφαντικόν, ἣν ἔλαχεν ἐν τοῖς ἱεροῖς· πλείους γὰρ ἦσαν αἱ τάξεις. δίαιτα δὲ λιτὴ καὶ ἀφελής· οἴνου γὰρ οἱ μὲν οὐδ' ὅλως, οἱ δὲ ὀλίγιστα ἐγεύοντο, νεύρων αἰτιώμενοι βλάβας καὶ πλήρωσιν κεφαλῆς ἐμπόδιον εἰς εὕρεσιν, ἀφροδισίων τε ἔφασαν αὐτὸν ὀρέξεις ἐπιφέρειν. ταύτῃ δὲ καὶ τῶν ἄλλων εὐλαβῶς εἶχον, ἄρτοις μὲν οὐδὲ ὅλως ἐν ταῖς ἁγνείαις χρώμενοι· εἰ δέ ποτε μὴ ἁγνεύοιεν, σὺν ὑσσώπῳ κόπτοντες ἤσθιον· τὸ πολὺ γὰρ αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καθαιρεῖν ἔφασαν τὸν ὕσσωπον. ἐλαίου δ' ἀπείχοντο μὲν ὡς τὸ πολύ, οἱ πλεῖστοι δὲ καὶ παντελῶς· εἰ δέ που μετὰ λαχάνων χρήσαιντο, παντελῶς ὀλίγῳ καὶ ὅσον παρηγορῆσαι τὴν αἴσθησιν. τῶν μὲν οὖν ἐκτὸς Αἰγύπτου 7
γινομένων βρωμάτων τε καὶ ποτῶν οὐ θέμις ἦν ἅπτεσθαι. πολύς τις οὕτως τρυφῆς ἀπεκέκλειστο πόρος. τῶν δὲ κατ' αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον ἰχθύων τε ἀπείχοντο πάντων καὶ τετραπόδων ὅσα μώνυχα ἢ πολυσχιδῆ ἢ μὴ κερασφόρα· πτηνῶν δὲ ὅσα σαρκοφάγα· πολλοὶ δὲ καὶ καθάπαξ τῶν ἐμψύχων· καὶ ἔν γε ταῖς ἁγνείαις ἅπαντες, ὁπότε μηδ' ᾠὸν προσίεντο. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ἀσυκοφάντητον ἐποιοῦντο παραίτησιν, οἷον τῶν βοῶν τὰς

θηλείας παρῃτοῦντο, τῶν δ' ἀρρένων ὅσα δίδυμα ἢ κατάσπιλα ἢ ἑτερόχροα ἢ παραλλάσσοντα τῇ μορφῇ ἢ δεδαμασμένα, ὡς ἤδη καθωσιωμένα τοῖς πόνοις καὶ τιμωμένοις ἐμφερῆ, ἢ καθ' ὅντιν' οὖν οἷον ἀπεικασμὸν ἐξείη ἢ ἑτερόφθαλμα ἢ πρὸς ἀνθρωπείαν ἐμφέρειαν νεύοντα. μυρίαι δ' ἄλλαι παρατηρήσεις τῆς περὶ αὐτὰ τέχνης τῶν καλουμένων μοσχοσφραγιστῶν ἄχρι συντάξεων προάγουσαι βιβλιακῶν. περιεργότερον δ' ἔτι περὶ τὰ πτηνά, οἷον τρυγόνα μὴ ἐσθίειν· ἱέραξ γάρ, ἔφασαν, πολλαχῇ τὸ ζῷον συλλαβὼν ἀφίησιν, μισθὸν ἀποδιδοὺς μίξεως σωτηρίαν. ὡς οὖν μὴ λάθοιεν τοιούτῳ περιπεσόντες, ἅπαν αὐτῶν περιίσταντο τὸ γένος. κοιναὶ μὲν δὴ θρησκεῖαί τινες αὗται, κατὰ γένη δὲ τῶν ἱερέων διάφοροι, καὶ οἰκεῖαι καθ' ἕκαστον θεόν· αἱ δὲ ἁγνεῖαι πάντων ἐκαθάρευον. ὁ δὲ χρόνος οὗτος, ὁπότε συντελεῖν τι τῶν περὶ τὴν ἱερὰν μέλλοιεν θρησκείαν, προλαμβάνων ἡμερῶν ἀριθμόν, οἱ μὲν δυεῖν καὶ τετταράκοντα, οἱ δὲ τούτων πλείους, οἱ δὲ ἐλάσσους, οὐδέποτε μέντοι τῶν ἑπτὰ λειπομένας, παντὸς μὲν ἐμψύχου ἀπείχοντο, παντὸς δὲ λαχάνου τε καὶ ὀσπρίου, πρὸ δὲ πάντων ὁμιλίας γυναικείας· ἄρρενος μὲν γὰρ οὐδὲ τὸν ἄλλον χρόνον μετεῖχον. τρὶς δὲ τῆς ἡμέρας ἀπελούοντο ψυχρῷ, ἀπό τε κοίτης καὶ πρὸ ἀρίστου καὶ πρὸς ὕπνον. εἰ δέ ποτε συμβαίη καὶ ὀνειρώττειν, παραχρῆμα ἀπεκάθαιρον λουτρῷ τὸ σῶμα. ψυχρῷ μὲν οὖν καὶ κατὰ τὸν ἄλλον ἐχρῶντο βίον, οὐ μὴν οὕτωσὶ πλεονάζοντι. κοίτη δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν σπαδίκων τοῦ φοίνικος, ἃς καλοῦσι βάις, ἐπέπλεκτο· ξύλινον δὲ ἡμικυλίνδριον εὖ λελεασμένον ὑπόθημα τῆς κεφαλῆς· ἤσκουν δὲ δίψαν καὶ πεῖναν καὶ ὀλιγοσιτίαν παρὰ πάντα τὸν

βίον. μαρτυρία δ' αὐτῶν τῆς ἐγκρατείας, ὅτι μήτε 8
περιάπτοις μήτ' ἐπῳδαῖς χρώμενοι διῆγον ἄνοσοι καὶ πρὸς μετρίαν ἰσχὺν εὔτονοι. πολλὰ γοῦν κατὰ τὰς ἱερουργίας ἀνεδέχοντο βάρη καὶ ὑπηρετήματα τῆς κοινῆς ἰσχύος μείζω. διῄρουν δὲ νύκτα μὲν εἰς ἐπιτήρησιν οὐρανίων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἁγιστείαν, ἡμέραν δὲ εἰς θεραπείαν τῶν θεῶν, καθ' ἣν τρὶς ἢ τετράκις, κατὰ τὴν ἕω καὶ τὴν ἑσπέραν μεσουρανοῦντά τε τὸν ἥλιον καὶ πρὸς δύσιν καταφερόμενον, τούτους ὑμνοῦντες· τὸν δὲ ἄλλον χρόνον πρὸς θεωρήμασιν ἦσαν ἀριθμητικοῖς τε καὶ γεωμετρικοῖς, ἐκπονοῦντες ἀεί τι καὶ προσεξευρίσκοντες, συνόλως τε περὶ τὴν ἐμπειρίαν καταγιγνόμενοι. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν ταῖς χειμερίοις ἐπετήδευον νυξί, φιλολογίᾳ προσαγρυπνοῦντες, ἅτε μήτε πορισμοῦ ποιούμενοι φροντίδα δεσπότου τε κακοῦ τῆς πολυτελείας ἐλευθεριάζοντες. ὁ μὲν δὴ πόνος ὁ ἄτρυτός τε καὶ διηνεκὴς καρτερίαν ἀπομαρτυρεῖ τοῖς ἀνδράσι, τὸ δὲ ἀνεπιθύμητον ἐγκράτειαν· οἵ γε ἐν τοῖς ἀσεβεστάτοις ἐτίθεντο πλεῖν ἀπ' Αἰγύπτου, διευλαβούμενοι ξενικὰς τρυφὰς καὶ ἐπιτηδεύματα· μόνοις γὰρ ὅσιον ἐδόκει τοῖς κατὰ τὰς βασιλικὰς χρείας ἀπηναγκασμένοις. πολὺς δὲ καὶ τούτοις ἦν λόγος ἐμμεῖναι τοῖς πατρίοις· μικρὰ δ' εἰ καταγνωσθεῖεν παραβαίνοντες, ἀπηλαύνοντο. καὶ τὸ μὲν κατ' ἀλήθειαν φιλοσοφοῦν ἔν τε τοῖς προφήταις ἦν καὶ ἱεροστολισταῖς καὶ ἱερογραμματεῦσιν, ἔτι δὲ ὡρολόγοις. τὸ δὲ λοιπὸν τῶν ἱερέων τε καὶ παστοφόρων καὶ νεωκόρων πλῆθος καὶ ὑπουργῶν τοῖς θεοῖς καθαρεύει μὲν ὁμοίως, οὔτι γε μὴν μετ' ἀκριβείας καὶ ἐγκρατείας τοσῆσδε.

τοιαῦτα μὲν τὰ κατ' Αἰγυπτίους ὑπ' ἀνδρὸς

φιλαλήθους τε καὶ ἀκριβοῦς ἔν τε τοῖς στωικοῖς πραγματικώτατα φιλοσοφήσαντος μεμαρτυρημένα.

9 ἀπὸ δὲ ταύτης ὁρμώμενοι τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον οἰκειώσεως ἔγνωσαν ὡς οὐ δι' ἀνθρώπου μόνου τὸ θεῖον διῆλθεν, οὔτε ψυχὴ ἐν μόνῳ ἀνθρώπῳ ἐπὶ γῆς κατεσκήνωσεν, ἀλλὰ σχεδὸν ἡ αὐτὴ διὰ πάντων διῆλθεν τῶν ζῴων. δι' ὃ εἰς τὴν θεοποιίαν παρέλαβον πᾶν ζῷον καὶ ὁμοίως που ἀνέμιξαν θηρία καὶ ἀνθρώπους καὶ πάλιν ὀρνέων σώματα καὶ ἀνθρώπων· εἴκασται γὰρ παρ' αὐτοῖς τις μέχρι τραχήλου ἀνθρωποειδής, τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέου ἢ λέοντος ἢ ἄλλου τινὸς ζῴου κεκτημένος· καὶ πάλιν αὖ κεφαλὴ ἀνθρώπειος καὶ ἄλλων τινῶν ζῴων μέρη, πῇ μὲν ὑποκείμενα, πῇ δὲ ἐπικείμενα. δι' ὧν δηλοῦσιν ὅτι κατὰ γνώμην θεῶν καὶ ταῦτα ἀλλήλοις κοινωνεῖ, καὶ σύντροφα ἡμῖν καὶ τιθασά ἐστιν τῶν θηρίων τὰ ἄγρια οὐκ ἄνευ τινὸς θείας βουλήσεως. ὅθεν καὶ ὁ λέων ὡς θεὸς θρησκεύεται, καὶ μέρος τι τῆς Αἰγύπτου, ὃ καλοῦσι νομόν, ἐπώνυμον ἔχει Λεοντοπολίτην, ἄλλο δὲ Βουσιρίτην, ἄλλο Λυκοπολίτην. τὴν γὰρ ἐπὶ πάντα δύναμιν τοῦ θεοῦ διὰ τῶν συννόμων ζῴων ὧν ἕκαστος τῶν θεῶν παρέσχεν ἐθρήσκευσαν. ὕδωρ δὲ καὶ πῦρ σέβονται μάλιστα τῶν στοιχείων, ὡς ταῦτα αἰτιώτατα τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ ταῦτα δεικνύντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὥς που ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαράπιδος ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος, ὁπηνίκα ἑστὼς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῇ πατρίῳ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸν θεόν. ταῦτ' οὖν σέβονται τὰ μέτοχα καὶ μάλιστα πλέον τούτων ἐσέφθησαν τὰ ὡς ἐπὶ πλέον τῶν ἱερῶν μετ-

ἔχοντα· μετὰ ταῦτα δὲ πάντα τὰ ζῷα, ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπον σέβονται κατὰ Ἄναβιν κώμην, ἐν ᾗ καὶ τούτῳ θύεται καὶ ἐπὶ τῶν βωμῶν τὰ ἱερεῖα κάεται. ὁ δὲ μετ' ὀλίγον φάγοι ἂν τὰ ἴδια αὐτῷ ὡς ἀνθρώπῳ παρεσκευασμένα. ὡς οὖν ἀνθρώπου ἀφεκτέον, οὕτω καὶ τῶν ἄλλων. ἔτι δ' ἐκ περιττῆς σοφίας καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον συντροφίας κατέλαβόν τισι τῶν θεῶν προσφιλῆ τῶν ζῴων τινὰ μᾶλλον ἀνθρώπων, ὡς Ἡλίῳ ἱέρακα, σύμπασαν μὲν τὴν φύσιν ἐξ αἵματος ἔχοντα καὶ πνεύματος, οἰκτείροντα δὲ καὶ ἄνθρωπον καὶ κωκύοντα ἐπὶ νεκρῷ κειμένῳ γῆν τε ἐπαμώμενον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἐν οἷς τὸ ἡλιακὸν κατοικεῖν πεπιστεύκασι φῶς, καὶ ζῆν μὲν ἐπὶ πλείονα ἔτη κατειληφότες, μετὰ δὲ τὸν βίον ἰσχὺν ἔχειν μαντικὴν καὶ εἶναι λογικώτατον ἀπολυθέντα τοῦ σώματος καὶ προγνωστικώτατον, τελεῖν τε ἀγάλματα καὶ ναοὺς κινεῖν. κάνθαρον δὲ ἀμαθὴς μὲν βδελυχθείη ἂν ἀγνώμων ὑπάρχων τῶν θείων, Αἰγύπτιοι δὲ ἐσέφθησαν ὡς εἰκόνα ἡλίου ἔμψυχον. κάνθαρος γὰρ πᾶς ἄρρην καὶ ἀφιεὶς τὸν θορὸν ἐν τέλματι καὶ ποιήσας σφαιροειδῆ τοῖς ὀπισθίοις ἀνταναφέρει ποσὶν ὡς ἥλιος οὐρανόν, καὶ περίοδον ἡμερῶν ἐκδέχεται σεληνιακήν. οὕτως δὲ καὶ περὶ κριοῦ τι φιλοσοφοῦσι καὶ ἄλλο τι περὶ κροκοδείλου, περί τε γυπὸς καὶ ἴβεως καὶ ὅλως καθ' ἕκαστον τῶν ζῴων, ὡς ἐκ φρονήσεως καὶ τῆς ἄγαν θεοσοφίας ἐπὶ τὸ σέβας ἐλθεῖν καὶ τῶν ζῴων. ἀμαθὴς δὲ ἄνθρωπος οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ὑπώπτευσεν, ὅπως οὐ τῇ κοινῇ φορᾷ καὶ μηδὲν γινωσκούσῃ παρηνέχθησαν δηλονότι καὶ αὐτοὶ δι' ἀμαθίας ὁδεύσαντες, ὑπερβάντες δὲ τὴν τῶν πολλῶν ἄγνοιαν, ᾗ πρώτῃ πᾶς ἐντυγχάνει, τὰ τοῖς πολλοῖς οὐδενὸς ἄξια αὐτοὶ εἰς σέβας

10 κατηξίωσαν. προσγέγονε δ' αὐτοῖς οὐχ ἧττον τῶν εἰρημένων κἀκεῖνο εἰς πίστιν τοῦ σεβάσματος καὶ τὰ ζῷα. τὴν γὰρ ψυχὴν ἀπολυθεῖσαν τοῦ σώματος κατέλαβον παντὸς ζῴου λογικήν τε οὖσαν καὶ προγνωστικὴν τοῦ μέλλοντος καὶ χρηματιστικὴν δραστικήν τε πάντων, ὧν καὶ ἄνθρωπος ἀπολυθείς. δι' ὃ εἰκότως ἐτίμησαν καὶ ὡς οἷόν τέ ἐστιν ἀπέσχοντο αὐτῶν. πολλοῦ δὲ ὄντος λόγου δι' ἣν αἰτίαν διὰ τῶν ζῴων οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς θεοὺς ἐσέφθησαν καὶ μείζονος τῆς παρούσης πραγματείας, ἀρκεῖ τὰ δεδηλωμένα περὶ αὐτῶν. ἐκεῖνο μέντοι οὐ παραπεμπτέον, ὅτι τοὺς ἀποθανόντας τῶν εὖ γεγονότων ὅταν ταριχεύωσιν, ἰδίᾳ τὴν κοιλίαν ἐξελόντες καὶ εἰς κιβωτὸν ἐνθέντες, μετὰ τῶν ἄλλων ὧν διαπράττονται ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ, καὶ τὴν κιβωτὸν κρατοῦντες πρὸς τὸν ἥλιον μαρτύρονται, ἑνὸς τῶν ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ ποιουμένου λόγον τῶν ταριχευτῶν. ἔστι δὲ καὶ ὁ λόγος, ὃν ἡρμήνευσεν Ἔκφαντος ἐκ τῆς πατρίου διαλέκτου, τοιοῦτος· "ὦ δέσποτα ἥλιε καὶ θεοὶ πάντες οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες, προσδέξασθέ με καὶ παράδοτε τοῖς ἀιδίοις θεοῖς σύνοικον. ἐγὼ γὰρ τοὺς θεούς, οὓς οἱ γονεῖς μοι παρέδειξαν, εὐσεβῶν διετέλουν ὅσον χρόνον ἐν τῷ ἐκείνων αἰῶνι τὸν βίον εἶχον, τούς τε τὸ σῶμά μου γεννήσαντας ἐτίμων ἀεί· τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων οὐδένα οὔτε ἀπέκτεινα οὔτε παρακαταθήκην ἀπεστέρησα οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἀνήκεστον διεπραξάμην. εἰ δέ τι ἄρα κατὰ τὸν ἐμαυτοῦ βίον ἥμαρτον ἢ φαγὼν ἢ πιὼν ὧν μὴ θεμιτὸν ἦν, οὐ δι' ἐμαυτὸν ἥμαρτον, ἀλλὰ διὰ ταῦτα" δείξας τὴν κιβωτόν, ἐν ᾗ ἡ γαστὴρ ἦν. καὶ ταῦτα εἰπὼν εἰς τὸν ποταμὸν ἀφίησι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ὡς καθαρὸν ταριχεύει.

οὕτως ἀπολογίας δεῖσθαι ᾠήθησαν πρὸς τὸ θεῖον
ὑπὲρ ὧν ἔφαγον καὶ ἔπιον, καὶ διὰ ταῦτα ὑβρίσαι.
τῶν δὲ γινωσκομένων ἡμῖν Ἰουδαῖοι, πρὶν ὑπ' Ἀν- 11
τιόχου τὸ πρότερον τὰ ἀνήκεστα παθεῖν εἰς τὰ νό-
μιμα τὰ ἑαυτῶν, ὑπό τε Ῥωμαίων ὕστερον, ὅτε καὶ
τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἑάλω καὶ πᾶσι βατὸν
γέγονεν οἷς ἄβατον ἦν, αὐτή τε ἡ πόλις διεφθάρη,
διετέλουν πολλῶν μὲν ἀπεχόμενοι ζῴων, ἰδίως δὲ ἔτι
καὶ νῦν τῶν χοιρίων. τῶν δὲ παρ' αὐτοῖς φιλοσο-
φιῶν τριτταὶ ἰδέαι ἦσαν, καὶ τῆς μὲν προΐσταντο
Φαρισαῖοι, τῆς δὲ Σαδδουκαῖοι, τῆς δὲ τρίτης, ἣ
καὶ ἐδόκει σεμνοτάτη εἶναι, Ἐσσαῖοι. οἱ οὖν τρίτοι
τοιοῦτον ἐποιοῦντο τὸ πολίτευμα, ὡς πολλαχοῦ Ἰώ-
σηπος τῶν πραγματειῶν ἀνέγραψεν, καὶ γὰρ ἐν τῷ
δευτέρῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας, ἣν δι' ἑπτὰ βι-
βλίων συνεπλήρωσεν, καὶ ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς
ἀρχαιολογίας, ἣν διὰ εἴκοσι βιβλίων ἐπραγματεύ-
σατο, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τῷ πρὸς τοὺς Ἕλληνας,
εἰσὶ δὲ δύο τὰ βιβλία. εἰσὶ τοίνυν οἱ Ἐσσαῖοι Ἰου-
δαῖοι μὲν τὸ γένος, φιλάλληλοι δὲ καὶ τῶν ἄλλων
πλέον. οὗτοι τὰς μὲν ἡδονὰς ὡς κακίαν ἀποστρέφον-
ται, τὴν δὲ ἐγκράτειαν καὶ τὸ μὴ τοῖς πάθεσιν ὑπο-
πίπτειν ἀρετὴν ὑπολαμβάνουσι. καὶ γάμου μὲν παρ'
αὐτοῖς ὑπεροψία, τοὺς δὲ ἀλλοτρίους παῖδας ἐκλαμ-
βάνοντες ἁπαλοὺς ἔτι πρὸς τὰ μαθήματα, συγγενεῖς
ἡγοῦνται καὶ τοῖς ἤθεσιν ἑαυτῶν ἐντυποῦσι, τὸν μὲν
γάμον καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ διαδοχὴν οὐκ ἀναιροῦντες,
τὰς δὲ τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι· κατα-
φρονηταὶ δὲ πλούτου, καὶ θαυμάσιον παρ' αὐτοῖς τὸ
κοινωνικόν, οὐδ' ἔστιν εὑρεῖν κτήσει τινὰ παρ' αὐτοῖς
ὑπερέχοντα. νόμος γὰρ τοὺς εἰς τὴν αἵρεσιν εἰσιόν-
τας δημεύειν τῷ τάγματι τὴν οὐσίαν, ὥστε ἐν ἅπασι

μήτε πενίας ταπεινότητα φαίνεσθαι μήθ' ὑπεροχὴν πλούτου, τῶν δ' ἑκάστου κτημάτων ἀναμεμιγμένων μίαν ὥσπερ ἀδελφοῖς ἅπασιν οὐσίαν εἶναι. κηλῖδα δὲ ὑπολαμβάνουσι τοὔλαιον, κἂν ἀλιφῇ τις ἄκων, σμήχεται τὸ σῶμα· τὸ γὰρ αὐχμεῖν ἐν καλῷ τίθενται, λευχειμονεῖν τε διὰ παντός. χειροτονητοὶ δὲ οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμεληταί, καὶ αἱρετοὶ πρὸς ἁπάντων εἰς τὰς χρείας ἕκαστοι. μία δὲ οὐκ ἔστιν αὐτῶν πόλις, ἀλλ' ἐν ἑκάστῃ κατοικοῦσι πολλοί. καὶ τοῖς ἑτέρωθεν ἥκουσιν αἱρετισταῖς ἀναπέπταται τὰ παρ' αὐτοῖς, καὶ οἱ πρῶτον ἰδόντες εἰσίασιν ὡς πρὸς συνήθεις. δι' ὃ οὐδὲν ἐπικομιζόμενοι ἀποδημοῦσιν ἀναλωμάτων ἕνεκα. οὔτε δὲ ἐσθῆτα οὔτε ὑποδήματα ἀμείβουσι πρὶν διαρραγῆναι πρότερον παντάπασιν ἢ δαπανηθῆναι τῷ χρόνῳ. οὐδ' ἀγοράζουσίν τι οὐδὲ πωλοῦσιν, ἀλλὰ τῷ χρῄζοντι διδοὺς ἕκαστος τὸ παρ' ἑαυτοῦ τὸ παρ' ἐκείνου χρήσιμον ἀντικομίζεται. καὶ χωρὶς δὲ τῆς ἀντιδόσεως ἀκώλυτος ἡ μετάληψις αὐτοῖς παρ' ὧν
12 ἂν ἐθέλωσιν. πρός γε μὴν τὸ θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς. πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων, πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχάς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι. μετὰ ταῦτα πρὸς ἃς ἕκαστοι τέχνας ἴσασιν ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν ἀφίενται, καὶ μέχρι πέμπτης ὥρας ἐργασάμενοι συντόνως ἔπειτα πάλιν εἰς ἓν ἀθροίζονται χωρίον, ζωσάμενοί τε σκεπάσμασι λινοῖς οὕτως ἀπολούονται τὸ σῶμα ψυχροῖς ὕδασι, καὶ μετὰ ταύτην τὴν ἁγνείαν εἰς ἴδιον οἴκημα συνίασιν, ἔνθα μηδενὶ τῶν ἑτεροδόξων ἐπιτέτραπται παρελθεῖν· αὐτοί τε καθαροὶ καθάπερ εἰς ἅγιόν τι τέμενος παραγίνονται τὸ δειπνητήριον. καθισάντων δὲ μεθ' ἡσυχίας ὁ μὲν σιτοποιὸς ἐν τάξει παρατίθησιν ἄρτους, ὁ δὲ μάγειρος ἓν ἀγγεῖον ἐξ ἑνὸς ἐδέ-

σματος ἑκάστῳ. προκατεύχεται δ' ὁ ἱερεὺς τῆς τροφῆς ἁγνῆς οὔσης καὶ καθαρᾶς, καὶ γεύσασθαί τινα πρὶν τῆς εὐχῆς ἀθέμιτον· ἀριστοποιησάμενος δ' ἐπεύχεται πάλιν, ἀρχόμενοί τε καὶ παυόμενοι γεραίρουσι τὸν θεόν. ἔπειθ' ὡς ἱερὰς καταθέμενοι τὰς ἐσθῆτας πάλιν ἐπ' ἔργα μέχρι δείλης τρέπονται. δειπνοῦσι δ' ὑποστρέψαντες ὁμοίως, συγκαθεζομένων τῶν ξένων, εἰ τύχοιεν αὐτοῖς παρόντες. οὔτε δὲ κραυγή ποτε τὸν οἶκον οὔτε θόρυβος μιαίνει, τὰς δὲ λαλιὰς ἐν τάξει παραχωροῦσιν ἀλλήλοις, καὶ τοῖς ἔξωθεν ὡς μυστήριόν τι φρικτὸν ἡ τῶν ἔνδον σιωπὴ καταφαίνεται. τούτου δ' αἴτιον ἡ διηνεκὴς νῆψις καὶ τὸ μετρεῖσθαι παρ' αὐτοῖς τροφὴν καὶ ποτὸν μέχρι κόρου. τῷ δὲ ζηλοῦντι τὴν αἵρεσιν οὐκ εὐθὺς ἡ πάροδος, ἀλλ' ἐπ' ἐνιαυτὸν ἔξω μένοντι τὴν αὐτὴν ὑποτίθενται δίαιταν, ἀξινάριόν τε καὶ περίζωμα δόντες καὶ λευκὴν ἐσθῆτα. ἐπειδὰν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ πεῖραν ἐγκρατείας δῷ, πρόσεισι μὲν ἔγγιον τῇ διαίτῃ καὶ καθαρωτέρων τῶν πρὸς ἁγνείαν ὑδάτων μεταλαμβάνει, παραλαμβάνεται δὲ εἰς τὰς συμβιώσεις οὐδέπω· μετὰ γὰρ τὴν τῆς καρτερίας ἐπίδειξιν δυσὶν ἄλλοις ἔτεσι τὸ ἦθος δοκιμάζεται, καὶ φανεὶς ἄξιος οὕτως εἰς τὸν ὅμιλον ἐγκρίνεται· πρὶν δὲ τῆς κοινῆς ἅψα- 13
σθαι τροφῆς, ὅρκους αὐτοῖς ὄμνυσι φρικώδεις, πρῶτον μὲν εὐσεβήσειν τὸ θεῖον, ἔπειτα τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια φυλάξειν καὶ μήτε κατὰ γνώμην βλάψειν τινὰ μήτ' ἐξ ἐπιτάγματος, μισήσειν δὲ ἀεὶ τοὺς ἀδίκους καὶ συναγωνιεῖσθαι τοῖς δικαίοις, τὸ πιστὸν πᾶσι μὲν παρέξειν, μάλιστα δὲ τοῖς κρατοῦσιν· οὐ γὰρ δίχα θεοῦ περιγίνεσθαί τινι τὸ ἄρχειν. κἂν αὐτὸς ἄρχῃ, μηδεπώποτε ἐξυβρίσαι εἰς τὴν ἐξουσίαν, μηδὲ ἐσθῆτι ἤ τινι πλείονι κόσμῳ τοὺς ὑποτεταγμέ-

νοῦς ὑπερλαμπρύνεσθαι, τὴν ἀλήθειαν ἀγαπᾶν ἀεὶ καὶ τοὺς ψευδομένους προβάλλεσθαι· χεῖρας κλοπῆς καὶ ψυχὴν ἀνοσίου κέρδους καθαρὰν φυλάξειν καὶ μήτε κρύψειν τι τοὺς αἱρετιστὰς μήθ' ἑτέροις αὐτῶν τι μηνύσειν, κἂν μέχρι θανάτου τις βιάζηται. πρὸς δὲ τούτοις ὄμνυσι μηδενὶ μὲν μεταδοῦναι τῶν δογμάτων ἑτέρως ἢ ὡς αὐτὸς παρέλαβεν, ἀφέξεσθαι δὲ ληστείας, καὶ συντηρήσειν ὁμοίως τά τε τῆς αἱρέσεως αὐτῶν βιβλία καὶ τὰ τῶν ἀγγέλων ὀνόματα. τοιοῦτοι μὲν οἱ ὅρκοι· οἱ δ' ἁλόντες καὶ οἱ ἐκβληθέντες κακῷ μόρῳ φθείρονται. τοῖς γὰρ ὅρκοις καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐνδεδεμένοι οὐδὲ τῆς παρὰ τοῖς ἄλλοις τροφῆς δύνανται μεταλαμβάνειν, ποηφαγοῦντες δὲ καὶ λιμῷ τὸ σῶμα διαφθειρόμενοι ἀπόλλυνται. δι' ὃ δὴ πολλοὺς ἐλεήσαντες ἐν ταῖς ἐσχάταις ἀνάγκαις ἀνέλαβον, ἱκανὴν τιμωρίαν δεδωκέναι νομίζοντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τὴν μέχρι θανάτου βάσανον. τὴν δὲ σκαλίδα διδόασι τοῖς μέλλουσιν αἱρετισταῖς, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ ἄλλως οὐ θακεύουσιν ἢ βόθρον ὀρύξαντες εἰς βάθος ποδιαῖον, περικαλύψαντές τε θοἰματίῳ, ὡς μὴ ταῖς αὐγαῖς ἐνυβρίζειν τοῦ θεοῦ. τοσαύτη δ' ἐστὶν αὐτῶν ἡ λιτότης ἡ περὶ τὴν δίαιταν καὶ ὀλιγότης, ὡς τῇ ἑβδομάδι μὴ δεῖσθαι κενώσεως, ἣν τηρεῖν εἰώθασιν εἰς ὕμνους τῷ θεῷ καὶ εἰς ἀνάπαυσιν. ἐκ δὲ τῆς ἀσκήσεως ταύτης τοσαύτην πεποίηνται τὴν καρτερίαν, ὡς στρεβλούμενοι καὶ λυγιζόμενοι καὶ καόμενοι καὶ διὰ πάντων ὁδεύοντες τῶν βασανιστηρίων ὀργάνων, ἵν' ἢ βλασφημήσωσι τὸν νομοθέτην ἢ φάγωσί τι τῶν ἀσυνήθων, οὐδέτερον ὑπομένειν. διέδειξαν δὲ τοῦτο ἐν τῷ πρὸς Ῥωμαίους πολέμῳ, ἐπεὶ

23. τῷ παρ' αὐτοῖς σαββάτῳ.

οὐδὲ κολακεῦσαι τοὺς αἰκιζομένους ἢ δακρῦσαι ὑπομένουσι, μειδιῶντες δ' ἐν ταῖς ἀλγηδόσι καὶ κατειρωνευόμενοι τῶν τὰς βασάνους προσφερόντων εὔθυμοι τὰς ψυχὰς ἠφίεσαν, ὡς πάλιν κομιούμενοι· καὶ γὰρ ἔρρωται παρ' αὐτοῖς ἥδε ἡ δόξα, φθαρτὰ μὲν εἶναι τὰ σώματα καὶ τὴν ὕλην οὐ μόνιμον αὐτῶν, τὰς δὲ ψυχὰς ἀθανάτους ἀεὶ διαμένειν, καὶ συμπλέκεσθαι μὲν ἐκ τοῦ λεπτοτάτου φοιτώσας αἰθέρος, ῥύμῃ φυσικῇ κατασπωμένας· ἐπειδὰν δὲ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σάρκα δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς δουλείας ἀπηλλαγμένας, τότε χαίρειν καὶ μετεώρους φέρεσθαι. ἀπὸ δὴ τῆς τοιαύτης διαίτης καὶ τῆς πρὸς ἀλήθειαν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀσκήσεως εἰκότως ἐν αὐτοῖς πολλοί, οἳ καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκουσιν, ὡς ἂν βίβλοις ἱεραῖς καὶ διαφόροις ἁγνείαις καὶ προφητῶν ἀποφθέγμασιν ἐμπαιδοτριβούμενοι. σπάνιον δέ, εἴ ποτε ἐν ταῖς προαγορεύσεσιν ἀστοχοῦσι. τοιοῦτο μὲν τὸ τῶν Ἐσ-
σαίων παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τάγμα. πᾶσί γε μὴν ἀπη- 14
γόρευτο ὑὸς ἐσθίειν ἢ ἰχθύων τῶν ἀφολιδώτων, ἃ σελάχια καλοῦσιν Ἕλληνες, ἤ τι τῶν μωνύχων ζῴων. ἀπηγόρευτο δὲ καὶ μηδὲ τὰ ἱκετεύοντα καὶ οἷον προσφεύγοντα ταῖς οἰκίαις ἀναιρεῖν, οὐχ ὅτι μὴ ἐσθίειν. οὐδὲ νεοττοῖς ἐπέτρεψεν ὁ νομοθέτης τοὺς γονέας συνεξαιρεῖν, φείδεσθαι δὲ κελεύει κἂν τῇ πολεμίᾳ τῶν συνεργαζομένων ζῴων καὶ μὴ φονεύειν. καὶ οὐκ ἐφοβήθη μὴ πληθῦναν τὸ γένος τῶν μὴ θυομένων ζῴων λιμὸν ἐργάσηται τοῖς ἀνθρώποις· ᾔδει γὰρ πρῶτον μὲν ὅτι τὰ πολύτοκα ὀλιγοχρόνια, ἔπειτα ὡς πολὺ τὸ ἀπολλύμενον, ὅταν μὴ τύχῃ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἐπιμελείας, καὶ μὴν καὶ ὅτι ἔστιν ἄλλα ζῷα, ἃ τῷ πλη-

2. μεγαλοφρονοῦντες, ὑποκρινόμενοι· νῦν δὲ προσποιούμενοι.
14. ὅτι ἐκ τῆς ἀρίστης διαγωγῆς τὸ προφητεύειν.

θύνοντι ἐπιτίθεται. τεκμήριον δέ, ὅτι πολλῶν ἀπε-
χόμεθα, οἷον σαυρῶν, σκωλήκων, μυῶν, ὄφεων, κυ-
νῶν, καὶ ὅμως οὐ δέος μὴ ἐκ τῆς ἀποχῆς λιμώττον-
τες διαφθαρῶμεν πληθυνόντων. ἔπειτα οὐ ταὐτὸν
τὸ ἐσθίειν τῷ φονεύειν, ἐπεὶ καὶ τούτων ἀναιροῦν-
15 τες τὰ πολλὰ οὐδενὸς ἔτι γευόμεθα. καὶ μὴν καὶ
τοὺς Σύρους ἱστοροῦσι τὸ παλαιὸν ἀπέχεσθαι τῶν
ζῴων καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ τοῖς θεοῖς θύειν, ὕστερον
δὲ θῦσαι μὲν εἰς ἀποτροπήν τινων κακῶν, αὐτοὺς δὲ
μηδὲ ὅλως προσίεσθαι τὴν σαρκοφαγίαν. προϊόντος
δὲ τοῦ χρόνου, ὥς φησι Νεάνθης ὁ Κυζικηνὸς καὶ
Ἀσκληπιάδης ὁ Κύπριος, κατὰ Πυγμαλίωνα τὸν γένει
μὲν Φοίνικα, βασιλεύσαντα δὲ Κυπρίων τὴν σαρκο-
φαγίαν παραδεχθῆναι ἐκ τοιαύτης παρανομίας. λέγει
δὲ ὁ Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης
ταῦτα. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον οὐκ ἐθύετο τοῖς θεοῖς
οὐδὲν ἔμψυχον, ἀλλ᾿ οὐδὲ νόμος ἦν περὶ τούτου διὰ
τὸ νόμῳ φυσικῷ κεκωλῦσθαι· ὑπὸ δέ τινας καιροὺς
πρῶτον ἱερεῖον θῦσαι μυθεύονται, ψυχὴν ἀντὶ ψυ-
χῆς αἰτουμένους. εἶτα τούτου γενομένου ὁλοκαυτί-
ζειν τὸ τυθέν. ὕστερον δέ ποτε φλεγομένου τοῦ ἱε-
ρείου πεσεῖν σάρκα εἰς γῆν, ἣν ἀνελόντα τὸν ἱερέα
καὶ κατακαιόμενον ἀβουλήτως προσαγαγεῖν τῷ στό-
ματι τοὺς δακτύλους, ἀκούμενον τὴν κατάκαυσιν.
γευσάμενον δὲ τῆς κνίσσης ἐπιθυμῆσαι καὶ μὴ ἀπο-
σχέσθαι, ἀλλὰ καὶ τῇ γυναικὶ μεταδοῦναι. γνόντα
δὲ τοῦτο τὸν Πυγμαλίωνα αὐτόν τε καὶ τὴν γυναῖκα
κατὰ κρημνῶν ἀφεῖναι, ἑτέρῳ δὲ τὴν ἱερωσύνην πα-
ραδοῦναι, ὃς οὐ πολλοῦ χρόνου διαλιπόντος τὴν μὲν
αὐτὴν θυσίαν ἔτυχε ποιούμενος, ὅτι δὲ τῶν αὐτῶν
κρεῶν ἔφαγε, ταῖς αὐταῖς ἐκείνῳ συμφοραῖς περιέ-
πιπτεν. ἐπὶ πλέον δὲ τοῦ πράγματος προβαίνοντος

καὶ τῶν ἀνθρώπων τῇ θυσίᾳ χρωμένων καὶ διὰ τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἀπεχομένων, ἀλλὰ τῆς σαρκὸς ἁπτομένων, οὕτω δὴ ἀποστῆναι τοῦ κολάζειν. τὸ μέντοι τῶν ἰχθύων ἀπέχεσθαι ἄχρι τῶν Μενάνδρου χρόνων τοῦ κωμικοῦ διέμεινεν· λέγει γάρ·

παράδειγμα τοὺς Σύρους λάβε·
ὅταν φάγωσ' ἰχθὺν ἐκεῖνοι διά τινα
αὑτῶν ἀκρασίαν, τοὺς πόδας καὶ τὴν γαστέρα
οἰδοῦσιν, ἔλαβον σακίον, εἶτ' εἰς τὴν ὁδὸν
ἐκάθισαν αὑτοὺς ἐπὶ κόπρου καὶ τὴν θεὸν
ἐξιλάσαντο τοῦ ταπεινῶσαι σφόδρα.

16 παρά γε μὴν τοῖς Πέρσαις οἱ περὶ τὸ θεῖον σοφοὶ καὶ τούτου θεράποντες μάγοι μὲν προσαγορεύονται· τοῦτο γὰρ δηλοῖ κατὰ τὴν ἐπιχώριον διάλεκτον ὁ μάγος· οὕτω δὲ μέγα καὶ σεβάσμιον γένος τοῦτο παρὰ Πέρσαις νενόμισται, ὥστε καὶ Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπου ἐπιγράψαι τῷ μνήματι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι καὶ μαγικῶν γένοιτο διδάσκαλος. διῄρηντο δὲ οὗτοι εἰς γένη τρία, ὡς φησὶν Εὔβουλος ὁ περὶ τὴν τοῦ Μίθρα ἱστορίαν ἐν πολλοῖς βιβλίοις ἀναγράψας, ὧν οἱ πρῶτοι καὶ λογιώτατοι οὔτ' ἐσθίουσιν ἔμψυχον οὔτε φονεύουσιν, ἐμμένουσι δὲ τῇ παλαιᾷ τῶν ζῴων ἀποχῇ· οἱ δὲ δεύτεροι χρῶνται μέν, οὐ μέντοι τῶν ἡμέρων ζῴων τι κτείνουσιν· οὐδ' οἱ τρίτοι ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐφάπτονται πάντων· καὶ γὰρ δόγμα πάντων ἐστὶ τῶν πρώτων τὴν μετεμψύχωσιν εἶναι, ὃ καὶ ἐμφαίνειν ἐοίκασιν ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις. τὴν γὰρ κοινότητα ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ ζῷα αἰνιττόμενοι διὰ τῶν ζῴων ἡμᾶς μηνύειν εἰώθασιν· ὡς τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας λέοντας καλεῖν, τὰς δὲ γυναῖκας λεαίνας, τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας. ἐπί τε τῶν πατέρων . . . ἀετοὶ γὰρ οὗτοι καὶ

ἱέρακες προσαγορεύονται. ὅ τε τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων περιτίθεται παντοδαπὰς ζῴων μορφάς· ὧν τὴν αἰτίαν ἀποδιδοὺς Πάλλας ἐν τοῖς περὶ τοῦ Μίθρα τὴν κοινὴν φησὶ φορὰν οἴεσθαι, ὡς πρὸς τὴν τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου ἀποτείνειν· τὴν δὲ ἀληθινὴν ὑπόληψιν καὶ ἀκριβῆ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν αἰνίττεσθαι, ἃς παντοδαποῖς περιέχεσθαι σώμασι λέγουσι. καὶ γὰρ Λατίνων τινὰς τῇ σφῶν διαλέκτῳ ἄπρους καὶ σκώπρους λασούρους τε καὶ μερούλους καλεῖν. καὶ θεοὺς δὲ τούτους δημιουργοὺς οὕτω προσηγόρευσαν· τὴν μὲν Ἄρτεμιν λύκαιναν, τὸν δὲ Ἥλιον σαῦρον, λέοντα, δράκοντα, ἱέρακα, τὴν δ' Ἑκάτην ἵππον, ταῦρον, λέαιναν, κύνα. τῆς δὲ Φερρεφάττης παρὰ τὸ φέρβειν τὴν φάτταν φασὶν οἱ πολλοὶ τοὔνομα τῶν θεολόγων· ἱερὸν γὰρ αὐτῆς ἡ φάττα. δι' ὃ καὶ αἱ τῆς Μαίας ἱέρειαι ταύτην αὐτῇ ἀνατιθέασι. Μαῖα δὲ ἡ αὐτὴ τῇ Φερσεφόνῃ ὡς ἂν μαῖα καὶ τροφὸς οὖσα· χθονία γὰρ ἡ θεὸς καὶ Δημήτηρ ἡ αὐτή. καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα δὲ ταύτῃ ἀφιέρωσαν. δι' ὃ καὶ ἀπέχονται οἱ ταύτης μύσται ὀρνίθων ἐνοικιδίων. παραγγέλλεται γὰρ καὶ Ἐλευσῖνι ἀπέχεσθαι καὶ κατοικιδίων ὀρνίθων καὶ ἰχθύων καὶ κυάμων ῥοιᾶς τε καὶ μήλων, καὶ ἐπ' ἴσης μεμίανται τό τε λεχοῦς ἅψασθαι καὶ τὸ θνησειδίων. ὅστις δὲ φασμάτων φύσιν ἱστόρησεν, οἶδε καθ' ὃν λόγον ἀπέχεσθαι χρὴ πάντων ὀρνίθων, καὶ μάλιστα ὅταν σπεύδῃ τις ἐκ τῶν χθονίων ἀπαλλαγῆναι καὶ πρὸς τοὺς οὐρανίους θεοὺς ἱδρυνθῆναι. ἀλλ' ἡ κακία, ὅπερ πολλάκις ἔφαμεν, ἱκανὴ συναγορεύειν ἑαυτῇ, καὶ μάλιστα ὅταν ἐν οὐκ εἰδόσι ποιῆται τοὺς λόγους. διὰ γὰρ τοῦτο οἱ μέτριοι τῶν κακῶν ματαιολογίαν ἡγοῦνται τὴν τοιαύτην παραίτησιν καὶ τὸ δὴ λεγόμενον γραῶν ὕθλον, οἱ δὲ

δεισιδαιμονίαν· οἱ δ' ἐπίδοσιν ἐν τῇ σφῶν πονηρίᾳ πεποιημένοι ἕτοιμοι οὐ μόνον βλασφημεῖν κατὰ τῶν ταῦτα παραινούντων τε καὶ ὑποδεικνύντων, ἀλλ' ἤδη καὶ ἁγνὸν εἰς γοητείαν καὶ τῦφον διαβάλλειν. ἀλλ' οὗτοι μὲν δίκας καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις ὧν ἁμαρτάνουσιν ἐκτίνοντες αὐτῇ πρῶτον τῇ τοιαύτῃ διαθέσει ἱκανὴν τιμωρίαν διδόασιν. ἡμεῖς δ' ἔτι τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν ἑνὸς μνημονεύσαντες ἐνδόξου τε καὶ δικαίου περί τε τὰ θεῖα πεπιστευμένου εὐσεβοῦς, ἐπ' ἄλλα μεταβησόμεθα. 'Ινδῶν γὰρ τῆς πολι- 17
τείας εἰς πολλὰ νενεμημένης, ἔστι τι γένος παρ' αὐτοῖς τὸ τῶν θεοσόφων, οὓς γυμνοσοφιστὰς καλεῖν εἰώθασιν Ἕλληνες. τούτων δὲ δύο αἱρέσεις· ὧν τῆς μὲν Βραχμᾶνες προΐστανται, τῆς δὲ Σαμαναῖοι. ἀλλ' οἱ μὲν Βραχμᾶνες ἐκ γένους διαδέχονται ὥσπερ ἱερατείαν τὴν τοιαύτην θεοσοφίαν, Σαμαναῖοι δὲ λογάδες εἰσὶν κἀκ τῶν βουληθέντων θεοσοφεῖν συμπληρούμενοι. ἔχει δὲ τὰ κατ' αὐτοὺς τοῦτον τὸν τρόπον, ὡς Βαρδησάνης ἀνὴρ Βαβυλώνιος ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν γεγονὼς καὶ ἐντυχὼν τοῖς περὶ Δάνδαμιν πεπεμμένοις 'Ινδοῖς πρὸς τὸν Καίσαρα ἀνέγραψεν. πάντες γὰρ Βραχμᾶνες ἑνός εἰσι γένους· ἐξ ἑνὸς γὰρ πατρὸς καὶ μιᾶς μητρὸς πάντες κατάγουσι· Σαμαναῖοι δὲ οὐκ εἰσὶ τοῦ αὐτοῦ γένους, ἀλλ' ἐκ παντὸς τοῦ τῶν 'Ινδῶν ἔθνους, ὡς ἔφαμεν, συνειλεγμένοι· οὔτε δὲ βασιλεύεται Βραχμὰν οὔτε συντελεῖ τι τοῖς ἄλλοις. τούτων δὲ οἱ φιλόσοφοι οἱ μὲν ἐν ὄρει οἰκοῦσιν, οἱ δὲ περὶ Γάγγην ποταμόν. σιτοῦνται δὲ οἱ μὲν ὄρειοι τήν τε ὀπώραν καὶ γάλα βόειον βοτάναις παγέν, οἱ δὲ περὶ τὸν Γάγγην ἐκ τῆς ὀπώρας, ἣ πολλὴ περὶ τὸν ποταμὸν γεννᾶται. φέρει δὲ ἡ γῆ σχεδὸν καρπὸν ἀεὶ νέον καὶ μέντοι καὶ τὴν ὄρυζαν πολλήν τε

καὶ αὐτόματον, ᾗ χρῶνται ὅταν τὸ τῆς ὀπώρας ἐπιλίπῃ. τὸ δ' ἄλλου τινὸς ἅψασθαι ἢ ὅλως θιγεῖν ἐμψύχου τροφῆς ἴσον καὶ τῇ ἐσχάτῃ ἀκαθαρσίᾳ τε καὶ ἀσεβείᾳ νενόμισται. καὶ τοῦτο αὐτοῖς τὸ δόγμα· θρησκεύουσί τε τὸ θεῖον καὶ εὐσεβοῦσι περὶ αὐτὸ καθορῶνται. τὸν τοίνυν χρόνον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς τὸν πλεῖστον εἰς ὕμνους τῶν θεῶν ἀπένειμαν καὶ εὐχάς, ἑκάστου ἰδίαν καλύβην ἔχοντος καὶ ὡς ἔνι μάλιστα ἰδιάζοντος. κοινῇ γὰρ Βραχμᾶνες μένειν οὐκ ἀνέχονται οἱ δὲ πολλὰ διαλέγεσθαι· ἀλλ' ὅταν συμβῇ τοῦτο, ἀναχωρήσαντες ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οὐ φθέγγονται, πολλάκις δὲ καὶ νηστεύουσι. Σαμαναῖοι δὲ εἰσὶ μέν, ὡς ἔφαμεν, λογάδες. ὅταν δὲ μέλλῃ εἰς τὸ τάγμα τις ἐγγράφεσθαι, πρόσεισι τοῖς ἄρχουσι τῆς πόλεως, ὅπου δ' ἂν τύχῃ τῆς πόλεως ἢ τῆς κώμης, καὶ τῶν κτημάτων ἐξίσταται πάσης τε τῆς ἄλλης οὐσίας, ξυράμενος δὲ τοῦ σώματος τὰ περιττὰ λαμβάνει στολὴν ἄπεισί τε πρὸς Σαμαναίους, οὔτε πρὸς γυναῖκα οὔτε πρὸς τέκνα, εἰ τύχοι κεκτημένος, ἐπιστροφὴν ἤ τινα λόγον ἔτι ποιούμενος ἢ πρὸς αὐτὸν ὅλως νομίζων. καὶ τῶν μὲν τέκνων ὁ βασιλεὺς κήδεται, ὅπως ἔχωσι τὰ ἀναγκαῖα, τῆς δὲ γυναικὸς οἱ οἰκεῖοι. ὁ δὲ βίος τοῖς Σαμαναίοις ἐστὶ τοιοῦτος. ἔξω τῆς πόλεως διατρίβουσι διημερεύοντες ἐν τοῖς περὶ τοῦ θείου λόγοις, ἔχουσι δὲ οἴκους καὶ τεμένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως οἰκοδομηθέντα, ἐν οἷς οἰκονόμοι εἰσὶν ἀπότακτόν τι λαμβάνοντες παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τροφὴν τῶν συνιόντων. ἡ δὲ παρασκευὴ γίνεται ὀρύζης καὶ ἄρτων καὶ ὀπώρας καὶ λαχάνων. καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸν οἶκον ὑπὸ σημαίνοντι κώδωνι οἱ μὴ Σαμαναῖοι ἐξίασιν, οἱ δὲ προσεύχονται. εὐξαμένων δὲ πάλιν διακωδωνίζει καὶ οἱ ὑπηρέται ἑκάστῳ

τρυβλίον δόντες (δύο γὰρ ἐκ ταὐτοῦ οὐκ ἐσθίουσι) τρέφουσιν αὐτοὺς τῇ ὀρύζῃ· τῷ δὲ δεομένῳ ποικιλίας προστίθεται λάχανον ἢ τῆς ὀπώρας τι. τραφέντες δὲ συντόμως ἐπὶ τὰς αὐτὰς διατριβὰς ἐξίασιν. ἀγύναιοι δ' εἰσὶ πάντες καὶ ἀκτήμονες, καὶ τοσοῦτον αὐτῶν τε καὶ τῶν Βραχμάνων σέβας ἔχουσιν οἱ ἄλλοι, ὥστε καὶ τὸν βασιλέα ἀφικνεῖσθαι παρ' αὐτοὺς καὶ ἱκετεύειν εὔξασθαί τι καὶ δεηθῆναι ὑπὲρ τῶν καταλαμβανόντων τὴν χώραν συμβουλεῦσαι τὸ πρακτέον.

18 αὐτοὶ δὲ οὕτω πρὸς θάνατον διάκεινται, ὡς τὸν μὲν τοῦ ζῆν χρόνον ὥσπερ ἀναγκαίαν τινὰ τῇ φύσει λειτουργίαν ἀκουσίως ὑπομένειν, σπεύδειν δὲ τὰς ψυχὰς ἀπολῦσαι τῶν σωμάτων. καὶ πολλάκις, ὅταν εὖ ἔχειν σκέψωνται, μηδενὸς αὐτοὺς ἐπείγοντος κακοῦ μηδὲ ἐξελαύνοντος ἐξίασι τοῦ βίου, προειπόντες μέντοι τοῖς ἄλλοις· καὶ ἔστιν οὐδεὶς ὁ κωλύσων, ἀλλὰ πάντες αὐτοὺς εὐδαιμονίζοντες πρὸς τοὺς οἰκείους τῶν τεθνηκότων ἐπισκήπτουσί τινα. οὕτως βεβαίαν καὶ ἀληθεστάτην αὐτοί τε καὶ οἱ πολλοὶ ταῖς ψυχαῖς τὴν μετ' ἀλλήλων εἶναι δίαιταν πεπιστεύκασιν. οἱ δ' ἐπειδὰν ὑπακούσωσι τῶν ἐντεταλμένων αὐτοῖς, πυρὶ τὸ σῶμα παραδόντες, ὅπως δὴ καθαρωτάτην ἀποκρίνωσι τοῦ σώματος τὴν ψυχήν, ὑμνούμενοι τελευτῶσι· ῥᾷον γὰρ ἐκείνους εἰς τὸν θάνατον οἱ φίλτατοι ἀποπέμπουσιν ἢ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἕκαστοι τοὺς πολίτας εἰς μηκίστας ἀποδημίας. καὶ σφᾶς μὲν αὐτοὺς δακρύουσιν ἐν τῷ ζῆν διαμείναντας, ἐκείνους δὲ μακαρίζουσι τὴν ἀθάνατον λῆξιν ἀπολαμβάνοντας, καὶ οὐδεὶς οὔτε παρὰ τούτοις οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις τοῖς εἰρημένοις σοφιστὴς προελθών, οἷοι βροτοὶ νῦν παρ' Ἕλλησιν, ἀπορεῖν ἔδοξε λέγων, ἐὰν ὑμᾶς πάντες μιμήσωνται, τί ἡμῖν ἔσται; οὐδὲ διὰ τούτους συν-

εχύθη τὰ τῶν ἀνθρώπων· οὔτε γὰρ ἐμιμήσαντο πάντες, οἵ τε μιμούμενοι εὐνομίας μᾶλλον, οὐ συγχύσεως τοῖς ἔθνεσι γεγόνασιν αἴτιοι. καὶ μὴν οὐδὲ ὁ νόμος τούτους ἠνάγκασεν, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέψας σιτεῖσθαι κρέασι τούτους αὐτονόμους εἴασε καὶ ἐσέφθη ὡς αὐτοῦ κρείττονας, οὐ μὴν ὡς ἀδικίας κατάρχοντας ὑπήγαγε τῇ παρ' αὐτοῦ δίκῃ, ἀλλὰ τοὺς ἑτέρους. πρὸς μέντοι τοὺς ἐρωτῶντας "τί ἔσται μιμησαμένων πάντων τοὺς τοιούτους;" ῥητέον τὸ τοῦ Πυθαγόρου· καὶ γὰρ βασιλέων πάντων γενομένων δυσδιέξακτος ὁ βίος, φησίν, ἔσται, καὶ οὐ δήπου φευκτέον τὸ τῆς βασιλείας· καὶ σπουδαίων ἁπάντων οὐκ ἔστιν εὑρεῖν πολιτείας διέξοδον τηρούσας τὴν ἀξίαν τῇ σπουδαιότητι, καὶ οὐ δήπου τοσοῦτον ἄν τις μανείη, ὡς μὴ πᾶσιν ἐπιβάλλειν ἡγεῖσθαι σπουδαίοις εἶναι προθυμεῖσθαι. πολλὰ μέντοι καὶ ἄλλα ὁ νόμος τῷ μὲν χυδαίῳ συνεχώρησεν, οὐχ ὅτι δὲ φιλοσόφῳ, ἀλλ' οὐδὲ τῷ καλῶς πολιτευομένῳ ἐπέτρεψεν. οὐδὲ γὰρ ἐκ πάσης τέχνης παραδέξαιτ' ἂν εἰς τὸ πολίτευμα, καίτοι οὐκ ἐκώλυσε μὴ μετιέναι τὰς τέχνας, οὐδ' ἐκ παντὸς ἐπιτηδεύματος, καὶ ὅμως τοὺς ἐκ τῶν βαναύσων ἄρχειν ἀπείργει, ὅλως τε ἐν αἷς δικαιοσύνης χρεία καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, τῆς προστατείας κωλύει. ἐπεὶ οὐδ' ἑταίραις ὁμιλεῖν ἀπαγορεύει τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ πραττόμενος τὰς ἑταίρας τὸ μίσθωμα, ἐπονείδιστον ἡγεῖται μετρίοις ἀνδράσι καὶ αἰσχρὰν τὴν πρὸς ταύτας ὁμιλίαν· τό τ' ἐν καπηλείοις διαζῆν οὐ κεκώλυκεν ὁ νόμος, καὶ ὅμως ἐπονείδιστον τῷ μετρίῳ. τοιοῦτον οὖν τι καὶ τὸ τῆς διαίτης φαίνεται· καὶ οὐχ ἥτις τοῖς πολλοῖς συγκεχώρηται, ταύτην ἄν τις καὶ τοῖς βελτίστοις συγχωρήσειε. φιλοσοφῶν δὲ ἀνὴρ μάλιστ' ἂν τοὺς ἱεροὺς ἑαυτῷ ὑπογράψειε νό-

μους, οὓς θεοί τε καὶ ἄνθρωποι ἀφώρισαν θεοῖς ἑπόμενοι. οἱ δ' ἱεροὶ πεφήνασι νόμοι κατὰ ἔθνη καὶ κατὰ πόλεις ἁγνείαν μὲν προστάττοντες, ἐμψύχων δὲ βρῶσιν ἀπαγορεύοντες τοῖς ἱεροῖς ἤδη καὶ εἰς πλῆθος πίνειν κωλύοντες ἢ δι' εὐσέβειαν ἢ διά τινας βλάβας ἐκ τῆς τροφῆς· ὥστε ἢ τοὺς ἱερέας μιμητέον ἢ πᾶσι πειστέον τοῖς νομοθέταις. ἑκατέρως γὰρ πάντων ἀφεκτέον τὸν νόμιμόν τε τελείως καὶ εὐσεβῶς· εἰ γὰρ κατὰ μέρος τινὲς δι' εὐσέβειάν τινων ἀπέχονται, ὁ πρὸς πάντα εὐσεβὴς πάντων ἀφέξεται. μικροῦ 19
με παρῆλθε καὶ τὸ Εὐριπίδειον παραθέσθαι, ὃς τοὺς ἐν Κρήτῃ τοῦ Διὸς προφήτας ἀπέχεσθαι φησὶ διὰ τούτων· λέγουσι δ' οἱ κατὰ τὸν χορὸν πρὸς τὸν Μίνω·

Φοινικογενοῦς παῖ τῆς Τυρίας
τέκνον Εὐρώπας καὶ τοῦ μεγάλου
Ζανός, ἀνάσσων
Κρήτης ἑκατομπτολιέθρου·
ἥκω ζαθέους ναοὺς προλιπών,
οὓς αὐθιγενὴς τμηθεῖσα δοκὸς
στεγανοὺς παρέχει Χαλύβῳ πελέκει
καὶ ταυροδέτῳ κόλλῃ κραθεῖσ'
ἀτρεκεῖς ἁρμοὺς κυπαρίσσου.
ἁγνὸν δὲ βίον τείνομεν ἐξ οὗ
Διὸς Ἰδαίου μύστης γενόμην,
καὶ νυκτιπόλου Ζαγρέως βροντὰς
τάς τ' ὠμοφάγους δαίτας τελέσας
μητρί τ' ὀρείῳ δᾶδας ἀνασχὼν
καὶ Κουρήτων
βάκχος ἐκλήθην ὁσιωθείς.
πάλλευκα δ' ἔχων εἵματα φεύγω
γένεσίν τε βροτῶν καὶ νεκροθήκης

οὐ χριμπτόμενος τήν τ' ἐμψύχων
βρῶσιν ἐδεστῶν πεφύλαγμαι.

20 ἁγνείαν γὰρ ἐτίθεντο οἱ ἱεροὶ τὴν πρὸς τοὐναντίον ἀμιξίαν, μολυσμὸν δὲ τὴν μῖξιν. ὅθεν τὴν μὲν τῶν καρπῶν τροφὴν οὐκ ἐκ νεκρῶν ληφθεῖσαν οὐδὲ οὖσαν ἔμψυχον τῇ φύσει προσφέροντες τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως διοικούμενα μὴ μιαίνεσθαι ᾤοντο, τῶν δὲ ζῴων αἰσθητικῶν ὄντων τὰς σφαγὰς καὶ ἀφαιρέσεις τῶν ψυχῶν ὡς πρὸς τοὺς ζῶντας μιασμοὺς ἡγοῦντο, καὶ πολλῷ μᾶλλον τὸ αἰσθητικὸν γενόμενον σῶμα ἀφῃρημένου τῆς αἰσθήσεως καὶ νεκρὸν μιγνύειν τῇ αἰσθήσει τοῦ ζῶντος. δι' ὃ ἐν πᾶσιν ἡ ἁγνεία ἐν ἀποθέσει μὲν καὶ ἀφέξει τῶν πολλῶν καὶ ἐναντίων, μονώσει δὲ καὶ λήψει τῶν οἰκείων καὶ προσφυῶν. δι' ὃ καὶ τὰ ἀφροδίσια μιαίνει· σύνοδος γὰρ θήλεος καὶ ἄρρενος. καὶ κρατηθὲν μὲν τὸ σπέρμα ψυχῆς παρέσχε μίανσιν τῇ πρὸς τὸ σῶμα ὁμιλίᾳ, μὴ κρατηθὲν δὲ τῇ νεκρώσει τοῦ παρατεθέντος. ἡ δὲ πρὸς ἄρσενας ἀρσένων, καὶ ὅτι εἰς νεκρὸν καὶ ὅτι παρὰ φύσιν· καὶ καθάπαξ ἀφροδίσια καὶ ὀνειρώξεις, ὅτι ψυχῆς σώματι μεμιγμένης καὶ πρὸς τὴν ἡδονὴν κατασπωμένης. μιαίνει δὲ καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς τῇ συμπλοκῇ τοῦ ἀλόγου, θηλυνομένου τοῦ ἐντὸς ἄρρενος. καὶ γάρ πως καὶ ὁ μολυσμὸς καὶ ἡ μίανσις δηλοῖ τὴν μῖξιν τὴν ἑτερογενοῦς πρὸς ἕτερον, καὶ μάλισθ' ὅταν δυσέκνιπτον γένηται. ὅθεν καὶ ἐπὶ τῶν βαμμάτων, ἃ δὴ διὰ μίξεων συνίσταται, εἴδους ἄλλου ἄλλῳ συμπλεκομένου, μιαίνειν φασίν·

ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ.

καὶ ἔμπαλιν τὰς μίξεις φθορὰς οἱ ζωγράφοι λέγουσιν, ἡ δὲ συνήθεια τὸ ἄμικτον καὶ καθαρὸν ἄφθαρτον καὶ ἀκραιφνὲς καὶ ἀκήρατον. καὶ γὰρ ὕδωρ γῇ ἀναμι-

χθὲν ἔφθαρται καὶ οὐκ ἔστιν ἀκραιφνές, τὸ δὲ διαρρέον καὶ διαφεῦγον διακρούεται τὴν προσφερομένην γῆν, ὅταν, φησὶν ὁ Ἡσίοδος, ἀπὸ κρήνης ῥέῃ ἀενάου καὶ ἀπορρύτου, ἥτ' ἀθόλωτος. καὶ ὑγιεινόν γε τὸ πῶμα, ὅτι ἀδιάφθορον καὶ ἄμικτον. καὶ θήλεια μὴ ἀναδεξαμένη εἰς ἑαυτὴν ἀναθυμίασιν σπέρματος ἄφθορος λέγεται· ὥστε καὶ φθορὰ καὶ μίανσις ἡ τοῦ ἐναντίου μῖξις, εἰ δὴ πρὸς τὰ ζῷα ἡ νεκρῶν καὶ ἡ πρὸς αἴσθησιν ζησάντων εἰς τὰ ζῶντα ἔνθεσις καὶ σαρκῶν νεκρῶν εἰς ζώσας εἰκότως φέρει μόλυσμα καὶ τῇ φυσικῇ ἡμῶν μίανσιν, ὥσπερ αὖ καὶ ψυχὴ ὅταν ἐνσωματῶται, μεμόλυνται. δι' ὃ καὶ ὁ γενόμενος μιαίνεται μίξει τῆς ψυχῆς τῇ πρὸς τὸ σῶμα, καὶ ὁ ἀποθανών, ὅταν σῶμα καταλίπῃ νεκρόν, ἀλλόφυλον τῷ ζῶντι καὶ ἀλλότριον. μιαίνεται δὲ καὶ ἡ ψυχὴ ὀργαῖς, ἐπιθυμίαις, πλήθει παθῶν, ὧν συναιτία πως καὶ ἡ δίαιτα. ὡς δὲ ὕδωρ διὰ πέτρας ἀπορρέον ἀδιάφθορον τοῦ δι' ἑλῶν ἰόντος τῷ μὴ πολλὴν ἰλὺν ἀποσπᾶν, οὕτω καὶ ψυχὴ διὰ ξηροῦ σώματος καὶ μὴ χυμοῖς ἀλλοτρίων σαρκῶν ἀρδομένου τὰ ἑαυτῆς διοικοῦσα κρείττων καὶ ἀδιάφθορος καὶ πρὸς σύνεσιν ἑτοιμοτέρα. ἐπεὶ καὶ ταῖς μελίτταις τὸ καλὸν μέλι φασὶ φέρειν τὸ ξηρότατον καὶ δριμύτατον θύμον. μιαίνεται τοίνυν ἡ διάνοια, μᾶλλον δὲ ὁ διανοούμενος, ὅταν ἢ φανταστικῇ ἢ δοξαστικῇ ἀναμίγνυται καὶ ταῖς τούτων ἐνεργείαις τὰς ταύτης συγκεράσηται· καθαρμὸς δὲ ὁ πάντων τούτων χωρισμὸς καὶ ἁγνεία ἡ μόνωσις καὶ τροφὴ τὸ τηροῦν ἕκαστον ἐν τῷ εἶναι. οὕτως γὰρ καὶ λίθου τροφὴν τὸ αἴτιον τοῦ συμμένειν εἴποις ἂν καὶ τοῦ ἑκτικῶς διαμένειν, καὶ φυτοῦ τὴν διατηροῦσαν ἐν τῷ αὔξειν καὶ καρπογονεῖν, καὶ ζῴου σώματος τὴν τηροῦσαν αὐτοῦ τὴν σύστασιν.

ἄλλο δ᾽ ἦν τρέφειν, ἄλλο πιαίνειν, καὶ ἄλλο τὸ ἀναγκαῖον διδόναι, ἄλλο τὸ τρυφὰς πορίζειν. διάφοροι τοίνυν αἱ τροφαὶ κατὰ τὸ διάφορον τῶν τρεφομένων. καὶ δεῖ πάντα μὲν τρέφειν, σπουδάζειν δὲ πιαίνειν τὰ ἐν ἡμῖν κυριώτατα. ψυχῆς οὖν λογικῆς τροφὴ ἡ τηροῦσα λογικήν. νοῦς δὲ αὕτη· ὥστε νῷ θρεπτέον καὶ σπουδαστέον πιαίνειν ἀπὸ τούτου ἢ ἀπὸ τῶν βρωτῶν τὴν σάρκα. ὁ μὲν γὰρ τὴν αἰώνιον ἡμῖν ζωὴν συνέχει, τὸ δὲ σῶμα πιαινόμενον λιμώττειν τὴν ψυχὴν ποιεῖ τῆς μακαρίας ζωῆς καὶ τὸ θνητὸν αὔξει, παραιροῦν καὶ ἐμποδίζον πρὸς τὸν ἀθάνατον βίον, μιαίνει τε ἐνσωματοῦν τὴν ψυχὴν καὶ κατασπῶν πρὸς τὸ ἀλλότριον. ὁ δὲ μάγνης λίθος σιδήρῳ ψυχὴν δίδωσι πλησίον γενομένῳ, καὶ ὁ βαρύτατος ἀνακουφίζεται σίδηρος πνεύματι προσανατρέχων λίθου. πρὸς θεὸν δὲ τίς ἀναρτηθεὶς ἀσώματόν τε καὶ νοερὸν τροφὴν πολυπραγμονήσει τὴν πιαίνουσαν τὸ ἐμπόδιον πρὸς νοῦν σῶμα, οὐχὶ δὲ εἰς ὀλίγον καὶ εὐπόριστον συστείλας τῆς σαρκὸς τὸ ἀναγκαῖον αὐτὸς θρέψεται προσπεφυκὼς τῷ θεῷ μᾶλλον ἢ σίδηρος τῷ μάγνητι; εἰ γὰρ καὶ τῆς ἐκ τῶν καρπῶν οἷόν τ᾽ ἦν ἄνευ πραγμάτων τροφῆς ἀποστῆναι, εἰ μὴ τοῦτ᾽ ἦν ἡμῶν τῆς φύσεως τὸ φθαρτόν. εἰ γάρ, καθάπερ φησὶν Ὅμηρος, μηδὲ σίτου ἐδεήθημεν μηδὲ ποτοῦ, ἵν᾽ ὄντως ἦμεν ἀθάνατοι· καλῶς τοῦτο τοῦ ποιητοῦ παραστήσαντος, ὡς οὐ μόνον τοῦ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀποθνήσκειν ἡ τροφὴ ὑπῆρχεν ἐφόδιον. εἰ οὖν μηδὲ ταύτης ἐδεήθημεν, τόσῳ ἂν ἦμεν μακαριώτεροι, ὅσῳ καὶ ἀθανατώτεροι. νῦν δ᾽ ἐν θνητῷ ὄντες ἔτι θνητοτέρους, εἰ χρὴ οὕτως εἰπεῖν, ἀγνοοῦμεν ἑαυτοὺς ποιοῦντες τῇ τούτου προσέσει, οὐ πολὺ τὸ ἐνοίκιον, ὥς φησί που Θεόφραστος, τῷ σώματι διδούσης τῆς ψυχῆς τῆς

ἐν αὐτῷ κατοικήσεως, ἀλλ' ὅλην ἑαυτὴν προστιθείσης. ὡς εἴθε τὴν μυθευομένην ἄλιμον καὶ ἄδιψον ἦν κεκτῆσθαι, ἵνα τις τὸ διαρρέον τοῦ σώματος ἐπισχὼν δι' ὀλίγου πρὸς τοῖς ἀρίστοις ᾖν, πρὸς οἷσπερ ὢν καὶ θεός ἐστι θεός. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τί ἄν τις ἀποκλαύσαιτο πρὸς ἀνθρώπους τοσοῦτον ἐσκοτωμένους, ὡς τὸ ἑαυτῶν κακὸν περιέπειν, μισεῖν δὲ πρῶτον μὲν ἑαυτοὺς καὶ τὸν ὄντως αὐτοὺς τεκόντα, ἔπειτα καὶ τοὺς ὑπομιμνήσκοντας κἀκ τῆς μέθης ἀνανῆψαι παρακαλοῦντας; δι' ὃ μήποτε τῶν τοιούτων ἀφεμένους χρὴ ἐπὶ τὰ λειπόμενα τῶν ζητημάτων μεταβαίνειν· οἱ γὰρ δὴ πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἐθνῶν ἡμῖν παρα- 21 τεθέντα νόμιμα ἀντιπαράγοντες Νομάδας ἢ Τρωγλοδύτας ἢ Ἰχθυοφάγους ἀγνοοῦσιν ὡς δι' ἀνάγκην, τῆς χώρας ἀκάρπου οὔσης ἐπὶ τοσοῦτον ὡς μηδὲ βοτάνας φέρειν, θῖνας δὲ μόνον καὶ ψάμμον, ἐπὶ τοῦτο περιέστησαν τῆς τροφῆς τὸ ἀναγκαῖον. τεκμηριοῖ δὲ τὸ τῆς ἀνάγκης τὸ μηδὲ τῷ πυρὶ χρῆσθαι δύνασθαι ἀπορίᾳ καυσίμου ὕλης, ἐπὶ δὲ τῶν πετρῶν ἀφαναίνειν ἢ τῆς θινὸς τοὺς ἰχθῦς. καὶ οὗτοι μὲν δι' ἀνάγκην. τινὰ δὲ τῶν ἐθνῶν ἐξηγρίωται καὶ ἔστι φύσει θηριώδη, ἐξ ὧν οὐ προσήκει τοὺς εὐγνώμονας τῆς ἀνθρωπίνης καταψεύδεσθαι φύσεως· ἐπεὶ οὕτω γε ἀμφισβητήσιμον ἔσται οὐ μόνον τὸ τῆς ζῳοφαγίας, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀνθρωποφαγίας καὶ τῆς ἄλλης ἡμερότητος. ἱστοροῦνται γοῦν Μασσαγέται καὶ Δέρβικες ἀθλιωτάτους ἡγεῖσθαι τῶν οἰκείων τοὺς αὐτομάτως τελευτήσαντας. δι' ὃ καὶ φθάσαντες καταθύουσιν καὶ ἑστιῶνται τῶν φιλτάτων τοὺς γεγηρακότας. Τιβαρηνοὶ δὲ ζῶντας κατακρημνίζουσι τοὺς ἐγγυτάτω γέροντας· Ὑρκάνιοι δὲ καὶ Κάσπιοι οἱ μὲν οἰωνοῖς καὶ κυσὶ παραβάλλουσι ζῶντας, οἱ δὲ τεθνεῶτας· Σκύ-

θαι δὲ συγκατορύττουσι ζῶντας καὶ ἐπισφάττουσι ταῖς πυραῖς οὓς ἠγάπων οἱ τεθνεῶτες μάλιστα· καὶ Βάκτριοι μέντοι κυσὶ παραβάλλουσι ζῶντας τοὺς γεγηρακότας. καὶ τοῦτ' ἐπιχειρήσας καταλῦσαι Στασάνωρ ὁ Ἀλεξάνδρου ὕπαρχος μικροῦ τὴν ἀρχὴν ἀπέβαλεν. ἀλλ' ὥσπερ οὐ διὰ τούτους τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἡμερότητα κατελύσαμεν, οὕτως οὐδὲ τὰ δι' ἀνάγκην σαρκοφαγοῦντα ἔθνη μιμησόμεθα, τὰ δὲ εὐσεβῆ καὶ θεοῖς μᾶλλον ἀνακείμενα. τὸ γὰρ κακῶς ζῆν καὶ μὴ φρονίμως καὶ σωφρόνως καὶ ὁσίως Δημοκράτης ἔλεγεν οὐ κακῶς ζῆν εἶναι, ἀλλὰ πολὺν χρό-
22 νον ἀποθνήσκειν. λοιπὸν δὲ καὶ κατὰ ἄνδρα ὀλίγας μαρτυρίας τῆς ἀποχῆς παραφέρωμεν· ἓν γὰρ καὶ τοῦτ' ἦν τῶν ἐγκλημάτων. τῶν τοίνυν Ἀθήνησι νομοθετῶν Τριπτόλεμον παλαιότατον παρειλήφαμεν· περὶ οὗ Ἕρμιππος ἐν δευτέρῳ περὶ τῶν νομοθετῶν γράφει ταῦτα· φασὶ δὲ καὶ Τριπτόλεμον Ἀθηναίοις νομοθετῆσαι, καὶ τῶν νόμων αὐτοῦ τρεῖς ἔτι Ξενοκράτης ὁ φιλόσοφος λέγει διαμένειν Ἐλευσῖνι τούσδε· γονεῖς τιμᾶν, θεοὺς καρποῖς ἀγάλλειν, ζῷα μὴ σίνεσθαι. τοὺς μὲν οὖν δύο καλῶς παραδοθῆναι· δεῖ γὰρ τοὺς μὲν γονεῖς εὐεργέτας ἡμῶν γεγενημένους ἀντευποιεῖν ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται, τοῖς θεοῖς δὲ ἀφ' ὧν ἔδωκαν ἡμῖν ὠφελίμων εἰς τὸν βίον ἀπαρχὰς ποιεῖσθαι· περὶ δὲ τοῦ τρίτου διαπορεῖ, τί ποτε διανοηθεὶς ὁ Τριπτόλεμος παρήγγειλεν ἀπέχεσθαι τῶν ζῴων. πότερον γάρ, φησίν, ὅλως οἰόμενος εἶναι δεινὸν τὸ ὁμογενὲς κτείνειν ἢ συνιδὼν ὅτι συνέβαινεν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τὰ χρησιμώτατα τῶν ζῴων εἰς τροφὴν ἀναιρεῖσθαι; βουλόμενον οὖν ἥμερον ποιῆσαι τὸν βίον πειραθῆναι καὶ τὰ συνανθρωπεύοντα καὶ μάλιστα τῶν ζῴων ἥμερα διασώζειν. εἰ μὴ ἄρα διὰ τὸ

προστάξαι τοῖς καρποῖς τοὺς θεοὺς τιμᾶν ὑπολαβὼν μᾶλλον ἂν διαμεῖναι τὴν τιμὴν ταύτην, εἰ μὴ γίγνοιντο τοῖς θεοῖς διὰ τῶν ζῴων θυσίαι. πολλὰς δὲ αἰτίας τοῦ Ξενοκράτους καὶ ἄλλας οὐ πάνυ ἀκριβεῖς ἀποδιδόντος ἡμῖν αὔταρκες τοσοῦτον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τοῦτο νενομοθέτητο ἐκ τοῦ Τριπτολέμου. ὅθεν ὕστερον παρανομοῦντες, ὅτε ἥψαντο τῶν ζῴων μετὰ πολλῆς ἀνάγκης καὶ ἁμαρτημάτων ἀκουσίων, ὥσπερ ἐπεδείξαμεν, ἐπὶ τοῦτο πεπτώκασιν. ἐπεὶ καὶ Δράκοντος νόμος μνημονεύεται τοιοῦτος, θεσμὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις, κύριος τὸν ἅπαντα χρόνον, θεοὺς τιμᾶν καὶ ἥρωας ἐγχωρίους ἐν κοινῷ ἑπομένοις νόμοις πατρίοις, ἰδίᾳ κατὰ δύναμιν, σὺν εὐφημίᾳ καὶ ἀπαρχαῖς καρπῶν καὶ πελάνοις ἐπετείοις· τοῦ νόμου ἀπαρχαῖς καρπῶν, οἷς χρῆται ὁ ἄνθρωπος, τιμᾶν τὸ θεῖον προστάττοντος καὶ πελάνοις......

ΠΡΟΣ ΜΑΡΚΕΛΛΑΝ.

Ἐγώ σέ, Μάρκελλα, θυγατέρων μὲν πέντε, δυοῖν 1
δὲ ἀρρένων οὖσαν μητέρα, τῶν μὲν καὶ ἔτι νηπίων, τῶν
δὲ ἤδη εἰς γάμου ἡλικίαν ἡβᾶν ἐφορμούντων, εἱλόμην
ἔχειν σύνοικον, μὴ καταδείσας τὸ πλῆθος τῶν εἰς τὰς
χρείας αὐτοῖς ἐσομένων ἀναγκαίων, οὔτε παιδοποιίας
χάριν τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἔχειν κεκρικὼς παῖδας
τοὺς τῆς ἀληθινῆς σοφίας ἐραστάς, τά τε σὰ τέ-
κνα, εἴ φιλοσοφίας τῆς ὀρθῆς ἀντιλάβοιτό ποτε ὑφ'
ἡμῖν ἀνατρεφόμενα· οὔτε μὴν διὰ χρημάτων περιου-
σίαν ἢ ὑμῖν ἢ ἐμοὶ προσοῦσαν· ἀγαπητὸν γὰρ καὶ
τῶν ἀναγκαίων τὸ τυχὸν οὖσιν ἀκτήμοσιν· οὔτε ἀπὸ
τῆς ἄλλης διακονίας ῥαστώνην τινά μοι προσδοκήσας
εἰς τὸ γῆρας ἀποκλίναντι ἔσεσθαι· ἐπίνοσον γάρ
σοι τὸ σῶμα καὶ ἰατρείας μᾶλλον τῆς παρὰ τῶν ἄλ-
λων δεόμενον ἢ ἄλλοις ἐπικουρεῖν τι ἢ παραστατεῖν
ἐπιτήδειον· οὔτε δι' ἄλλην οἰκονομίαν ἢ θήραν δόξης
καὶ ἐπαίνων παρὰ τῶν ἀνυποστάτων ἐθελοντὶ τὸ τοι-
οῦτον βαστάσαι ψιλῆς ἕνεκα τῆς εἰς τὸ εὖ ποιεῖν προ-
θυμίας· τοὐναντίον γὰρ ὑπ' ἀβελτηρίας τῶν πολι-
τῶν σου καὶ τῷ πρὸς ἡμᾶς φθόνῳ βλασφημίαις τε
πολλαῖς περιπέπτωκα καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εἰς
θανάτου κίνδυνον ὑπ' αὐτῶν δι' ὑμᾶς περιέστην.
τούτων οὖν χάριν οὐδενὸς κοινωνὸν ἕτερον τοῦ βίου 2
πεποίηκα, διττῆς δὲ μᾶλλον ἕνεκα εὐλόγου αἰτίας.
μιᾶς μέν, καθ' ἣν ἀπομειλίξασθαι κρίνας τοὺς γε-

νεθλίους θεοὺς κατὰ τὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ Σωκρά-
την, δημώδη μουσικὴν πρὸ τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ συνή-
θους ἐνεργείας διαθεῖναι ἑλόμενον, ἀσφαλείας ἕνεκα
τῆς ἐκ τοῦ βίου ἀπαλλαγῆς. οὑτωσὶ γὰρ καὶ αὐτὸς
ἀπομειλιττόμενος τοὺς ἐν τῇ κωμῳδοτραγῳδίᾳ προ-
στάτας δαίμονας τὸν γαμικὸν ὕμνον ἀγωνίσασθαι οὐκ
ὤκνησα ἀσμενέστατα, καὶ πλήθει τῶν σῶν τέκνων
συντυχὼν καὶ τῇ προσούσῃ περισκελείᾳ τῶν ἀναγ-
καίων τῇ τε πονηρίᾳ τῶν ἐνυβρισάντων. οὐδὲν γὰρ
παρεῖται τῶν εἰς τὸ δρᾶμα συμβαίνειν εἰωθότων, οὐ
ζηλοτυπία, οὐ μῖσος, οὐ γέλως, οὐ διαπληκτισμός τε
καὶ ὀργαί· πλήν γε ὅτι οὐ περὶ ἡμᾶς, περὶ δὲ τοὺς
ἄλλους ὑπουργοῦντας τοῖς δαίμοσι τουτὶ τὸ θέατρον
3 ἡμεῖς ὑπεκρίθημεν. ἑτέρας δὲ θειοτέρας καὶ οὐδὲν
τῇ δημώδει ταύτῃ ἐοικυίας, καθ' ἣν ἀγασθείς σου
τὴν πρὸς τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν ἐπιτηδειότητα
τῆς φύσεως, οὐκ ᾠήθην προσήκειν ἀνδρὸς φίλου
μοι στερηθεῖσαν συλλήπτορος ἔρημόν σε καταλι-
πεῖν καὶ προστάτου σώφρονος καὶ τῷ σῷ τρόπῳ
ἐπιτηδείου. ἀποσοβήσας δὲ πάντας τοὺς ἐπηρεάζειν
μέλλοντας ἐν προσποιήσει, ἤνεγκα μὲν τὰς παραλό-
γους ὕβρεις, ἐβάστασα δὲ τὰς ἐπιβουλὰς εὐσχημόνως·
ἐλευθερῶν δὲ τὸ εἰς ἐμὲ περιῆκον παντὸς τοῦ δεσπό-
ζειν ἐπιχειροῦντος ἀνεκαλεσάμην εἰς τὸν ἑαυτῆς τρό-
πον, μεταδιδοὺς φιλοσοφίας ἀκόλουθόν τε τῷ βίῳ
λόγον ἐπιδεικνύμενος. καὶ τίς γὰρ ἂν ἄλλος μοι πρό
γε σοῦ μάρτυς ἂν εἴη ἀκριβέστερος, ἣν αἰσχυνοίμην
ἀφοσιούμενος ἢ τὰ κατ' ἐμαυτὸν ἀποκρύπτων, ἀλλ'
οὐχὶ πρὸς ἀλήθειαν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος τῇ μάλιστα
τὴν ἀλήθειαν προτιμώσῃ καὶ διὰ ταύτην ἕρμαιον ἡγη-
σαμένῃ τὴν συνοίκησιν, πάντα τὰ εἰς αὐτὴν καὶ δι'
4 αὐτῆς πραχθέντα ὑπομιμνήσκον. συγχωρούντων οὖν

τῶν πραγμάτων ἐπὶ πλέον αὐτόθι διατρίβειν ἐπ' ἐξουσίας ἂν ἦν σοι ὥσπερ ἐκ παρακειμένων πηγαίων ναμάτων τὸ ποτὸν ἀπαρύεσθαι δαψιλέστερόν τε καὶ πρόσφατον, καὶ μὴ ἀγαπᾶν ὅσον ἂν τῆς δόσεως συντείνοι πρὸς τὸ χρήσιμον, θαρρεῖν δὲ καὶ διαναπαυσαμένη παρέχεσθαι ἐκ τοῦ ῥᾴστου δι' ἐξουσίας τὴν ἀνάκτησιν. καλούσης δὲ τῆς τῶν Ἑλλήνων χρείας καὶ τῶν θεῶν συνεπειγόντων αὐτοῖς ὑπακούειν μὲν σὲ καίπερ οὖσαν προθυμοτάτην μετὰ τοσαύτης ἀκολουθίας θυγατέρων ἀδύνατον ἦν. ἄνευ δὲ σοῦ ταύτας ῥίπτειν οὕτως ἐν σκαιοῖς ἀνθρώποις ἀβουλίας εἶναι ὁμοῦ καὶ ἀδικίας ἔργον ὑπείληφα. μένειν δὲ ἐνταυθοῖ βιαζόμενος τήν τε τοῦ αὖθις ἐντυχεῖν ἐλπίδα προϊσχόμενος εἰκότως σοι παραινέσαιμ' ἂν ἀντεχομένῃ τῶν δοθέντων ἐν τοῖς δέκα μησὶν οἷς μοι συνῴκησας μὴ πόθῳ καὶ ἐπιθυμίᾳ τοῦ πλείονος καὶ τὸ ὂν ἤδη ἐκβαλεῖν. σπεύδω μὲν γὰρ ὃν ἂν δύνωμαι τρόπον τὴν ταχίστην πάλιν ἀναλαβεῖν. ἀδήλου 5
δὲ ἐν ταῖς ἀποδημίαις τοῦ μέλλοντος ὄντος ἀναγκαῖόν σοι παραμυθούμενον τῷ λόγῳ ἅμα ἐπισκήπτειν, οἰκειότερον δ' εἴποιμ' ἂν τοῦ σαυτῆς καὶ ἐν σεαυτῇ "οἴκου κήδεσθαι καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσειν", καταλειπόμενος οὐδὲν ἀπεικότως τοῦ ἐν τραγῳδίαις Φιλοκτήτου "ἕλκει μοχθίζοντος", πλὴν ὅτι τῷ μὲν τὸ ἕλκος ὑπὸ "ὀλοόφρονος ὕδρου", σοὶ δ' ἐπιγνούσῃ τὸ εἰς τὴν γένεσιν πτῶμα ὅσον καὶ οἷον ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιέστη, οὐ τῶν θεῶν ἡμᾶς ὑπεριδόντων, ὡς ἐκεῖνον οἱ Ἀτρεῖδαι, ἀλλὰ σωτήρων γενομένων καὶ οὐκ ἐπιλαθομένων. πολλοῖς δή σε παλαίσμασι καὶ ἐπωδύνοις εἰς ἀγῶνα ἐμπεσοῦσαν νῦν μάλιστα φιλοσοφίας τοῦ μόνου ἀσφαλοῦς πείσματος ἀντεχομένην παρακαλῶ μὴ ταῖς ἀμηχανίαις ταῖς ἐκ τῆς ἡμετέρας

ἀπουσίας πλέον ἐνδοῦναι τοῦ προσήκοντος μηδὲ πόθῳ τῆς παρ' ἡμῖν διδασκαλίας καὶ τὸ δοθὲν ἤδη ἐκκροῦσαι, μηδὲ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν περιεστώτων ἀλλοτρίων ἀπαυδήσασαν ἔκδοτον σεαυτὴν τῷ σύροντι ποταμῷ τῶν πραγμάτων ἐᾶσαι, ἀλλὰ λογισαμένην ὡς οὐ διὰ ῥαστώνης ἡ τῶν ὄντως ἀγαθῶν κτῆσις τοῖς ἀνθρώποις περιγίνεται, αὐτοῖς τούτοις τοῖς συγκυρήμασιν εἰς ἄσκησιν τοῦ προσδοκωμένου χρήσασθαι βίου, ὅσα καὶ μόνα τῶν ἄλλων ἀντίπαλα τῆς σῆς καρτερίας εἰς τὸ παρατρέψαι σε καὶ βιάσαι εἶναι δύναται. τὰ μὲν γὰρ τῶν ἐπιβουλῶν εὐκαταφρόνητα πάντῃ τοῖς ὧν οὐχ ἡμεῖς κύριοι ἐθίσασιν ἀτιμάζειν καὶ μᾶλλον εἰς ἐκείνους κεκρικόσι τὴν ἀδικίαν ἀναστρέφειν ἢ βλάπτειν γε τούτους οἷς τῶν μάλιστα παρ' ἑαυτοῖς δρωμένων ἐναντίων οὐ μεγάλη τῆς ζημίας ἡ
6 ἐλάττωσις εἶναι ὑπελήφθη. τὴν δὲ τοῦ ἐπωφελοῦντος τὴν ψυχὴν ἀπουσίαν, πατρός τε ὁμοῦ καὶ ἀνδρὸς καὶ διδασκάλου καὶ συγγενῶν, εἰ δὲ βούλει, καὶ τῆς πατρίδος τὴν εὔνοιαν εἰς αὐτὸν συνηρηκότος, δοκοῦσαν περιέχειν εὔλογον τῆς δυσχερείας τὴν αἰτίαν, παρηγοροίης ἂν θεωρὸν προστησαμένη τὸν λόγον, οὐ τὸ πάθος. πρῶτον μὲν ὡς οὐκ ἦν ἄλλως, ὅπερ ἔφην, πρὸς τῶν μελλόντων νόστου δὴ μιμνήσκεσθαι ἐκ τῆς ἐνταυθοῖ ξένης καταγωγῆς τὸ δι' ἡδονῆς καθάπερ ἱππήλατόν τι χωρίον καὶ ῥαστώνης ποιεῖσθαι τὴν ἐπάνοδον. αὐτὸ γὰρ τὸ πρᾶγμα ὡς οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ ἀντίκειται πράγματι, ἡδονή τε καὶ ῥαθυμία τῇ πρὸς θεοὺς ἀνόδῳ. ἐπεὶ οὐδὲ τὰ ὑψηλότερα τῶν ὀρῶν ἀκινδύνως καὶ πόνων ἄνευ ἦν ἀναβαίνειν, οὐδ' ἀπὸ τῶν μυχῶν τοῦ σώματος διὰ τῶν εἰς τὸ σῶμα καταγωγῶν, ἡδονῆς τε καὶ ῥαθυμίας, ἀνακύπτειν. διὰ γὰρ μερίμνης ἡ ὁδὸς καὶ τῆς ἀναμνήσεως

τοῦ πτώματος. κἂν ᾖ τὰ συμβαίνοντα δυσχερῆ, τὸ
δύσκολον πρὸς ἀνάβασιν οἰκεῖον· ὅτι καὶ τὸ ῥεῖα
ζώειν παρὰ θεοῖς, πεπτωκόσι δὲ εἰς τὴν ἔγερσιν
ἐναντιώτατον ὡς ἂν εἰς λήθην ἄγον τῷ ἀλλοτρίῳ καὶ
τῷ ὕπνῳ συντελοῦν, ἂν καθεύδωμεν ὑπὸ τῶν ψυχα-
γωγούντων ἡμᾶς ἐνυπνίων βουκολούμενοι. ἐπεὶ καὶ 7
τῶν πεδῶν αἱ μὲν ἐκ χρυσοῦ βαρυτάτου ὄντος διὰ
τὴν εὐπρέπειαν εἰς κόσμον μᾶλλον συντελοῦσι καὶ
φέρειν τὸν δεσμὸν δι' αὐτῶν ἐνήγαγον τῷ κούφῳ τὰς
δι' ἀφροσύνην τοῦ βάρους ἀναισθήτους γυναῖκας·
αἱ δὲ τοῦ σιδήρου συνιέναι τῶν ἁμαρτημάτων ἠνάγκα-
σαν καὶ λυπήσασαι μεταγινώσκειν καὶ ζητεῖν τοῦ βά-
ρους ἀπαλλαγὴν πορίσασθαι· τοῦ χρυσοῦ δὲ διὰ τὴν
τέρψιν εἰς ἀγανάκτησιν οὐ τὴν τυχοῦσαν πολλάκις
συντελούσης τῆς ἀλύσεως. ὅθεν καὶ ἔδοξε τοῖς σώ-
φροσι τὰ ἐπίπονα τῶν ἡδέων μᾶλλον συντελεῖν εἰς
ἀρετήν, καὶ τὸ μοχθεῖν ἄριστον εἶναι ἀνδρί τε ὁμοίως
καὶ γυναικὶ ἢ ἐξοιδαίνειν τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς
χαλωμένην. παντὸς γὰρ καλοῦ κτήματος πόνους δεῖ
προηγεῖσθαι, καὶ πονεῖν ἀνάγκη τὸν τυχεῖν ἀρετῆς
σπουδάζοντα. ἀκούεις δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέα τούς τε
Διοσκούρους καὶ τὸν Ἀσκληπιὸν τούς τε ἄλλους ὅσοι
θεῶν παῖδες ἐγένοντο ὡς διὰ τῶν πόνων καὶ τῆς
καρτερίας τὴν μακαρίαν εἰς θεοὺς ὁδὸν ἐξετέλεσαν.
οὐ γὰρ ἐκ τῶν δι' ἡδονῆς βεβιωκότων ἀνθρώπων αἱ
εἰς θεὸν ἀναδρομαί, ἀλλ' ἐκ τῶν τὰ μέγιστα τῶν
συμβαινόντων γενναίως διενεγκεῖν μεμαθηκότων.
μέγιστος δὲ ἆθλος τοῦ νῦν σοι προκειμένου εὖ οἶδα 8
καὶ αὐτὸς ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ἄλλος, ἡγουμένῃ μετ'
ἐμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τὴν ὁδὸν καὶ τὸν ταύτης καθ-
ηγεμόνα καταλείψειν. ἔχει δὲ οὐχ οὕτω παντάπασι
δυσκαρτερήτως σοι τὰ παρόντα, εἰ παρεῖσα τὴν ἐκ

τοῦ πάθους ἀλόγιστον ταραχὴν μὴ περὶ φαύλων ἡγήσῃ μεμνῆσθαι ὧν εἰς φιλοσοφίαν τὴν ὀρθὴν παρὰ τῶν θείων ἐτελέσθης λόγων· ὧν τὴν βεβαίαν ἀκρόασιν αἱ πράξεις ἐλέγχειν εἰώθασι. τὰ γὰρ ἔργα τῶν δογμάτων ἑκάστου φέρειν πέφυκε τὰς ἀποδείξεις· καὶ δεῖ οὕτως βιοῦν ὅστις ἐπίστευσεν, ἵνα καὶ αὐτὸς πιστὸς ᾖ μάρτυς περὶ ὧν λέγει τοῖς ἀκροωμένοις. τίνα οὖν ἦν ἄρα ἃ παρὰ τῶν σαφέστατ' εἰδότων τὰ κατ' ἀνθρώπους μεμαθήκαμεν; ἆρ' οὐχ ὅτι μὲν σοὶ ἐγὼ οὐχ ὁ ἁπτὸς οὗτος καὶ τῇ αἰσθήσει ὑποπτωτός, ὁ δὲ ἐπὶ πλεῖστον ἀφεστηκὼς τοῦ σώματος, ὁ ἀχρώματος καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ χερσὶ μὲν οὐδαμῶς ἐπαφητός, διανοίᾳ δὲ μόνῃ κρατητός; λαμβάνομεν δὲ οὐ παρὰ τῶν ἔξωθεν τὰ εἰς τὰ παρ' αὐτῶν ἡμῖν ἐντεθειμένα· τοὐνδόσιμον δὲ μόνον ὥσπερ ἐν χορῷ εἰς ἀνάμνησιν ἡμᾶς ἄγον ὧν ἔχοντες παρὰ τοῦ δεδωκότος ἐπλανή-
9 θημεν. πρὸς δὲ τούτοις οὐχ ὅτι πᾶν πάθος ψυχῆς εἰς σωτηρίαν αὐτῆς πολεμιώτατον, καὶ ἀπαιδευσία μὲν τῶν παθῶν πάντων μήτηρ, τὸ δὲ πεπαιδεῦσθαι οὐκ ἐν πολυμαθείας ἀναλήψει, ἐν ἀπαλλάξει δὲ τῶν ψυχικῶν παθῶν ἐθεωρεῖτο; πάθη δὲ νοσημάτων ἀρχαί· ψυχῆς δὲ νόσημα κακία· κακία δὲ πᾶσα αἰσχρόν· τὸ δὲ αἰσχρὸν τῷ καλῷ ἐναντίον· καλοῦ δὲ ὄντος τοῦ θείου ἀμήχανον αὐτῷ σὺν κακίᾳ πελάζειν· καθαροῦ γὰρ μὴ καθαρὸν ἐφάπτεσθαι οὐδὲν ὁ Πλάτων φησὶ θεμιτὸν εἶναι. δι' ὃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν καθαρεύειν δεῖ τῶν παθῶν τε καὶ τῶν διὰ τὸ πάθος ἁμαρτημάτων. ἆρ' οὖν οὐ τοιαῦτα ἦν οἷς μάλιστα συνήνεις, ὡς γράμματα θεῖα ἐνόντα παρὰ σαυτῇ διὰ τῆς τῶν λόγων ἐνδείξεως ἀναγινώσκουσα; πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὴν πεπεισμένην ἐν σοὶ εἶναι καὶ τὸ σῷζον καὶ τὸ σωζόμενον καὶ τό γε ἀπολλύον καὶ τὸ ἀπολλύμενον

τόν τε πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν τόν τε πατέρα καὶ
τὸν ἄνδρα καὶ τῶν ὄντως ἀγαθῶν καθηγεμόνα, κε-
χηνέναι πρὸς τὴν τοῦ ὑφηγητοῦ σκιάν, ὡς δὴ τὸν
ὄντως ὑφηγητὴν μὴ ἐντὸς ἔχουσαν μηδὲ παρὰ σαυτῇ
πάντα τὸν πλοῦτον; ὃν ἀνάγκη ἀπολλύναι καὶ δια-
φεύγειν πρὸς τὴν σάρκα καταβαίνουσαν ἀντὶ τοῦ σῴ-
ζοντος καὶ σῳζομένου.

τῆς μὲν οὖν ἐμῆς σκιᾶς καὶ τοῦ φαινομένου εἰ- 10
δώλου οὔτε παρόντων ὠνήσω τι οὔτ' ἀπόντων ἐπῴ-
δυνος ἡ ἀπουσία τῇ μελετώσῃ φεύγειν ἀπὸ τοῦ σώ-
ματος. ἐμοῦ δὲ καθαρῶς τύχοις ἂν μάλιστα καὶ παρ-
όντος καὶ συνόντος νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν σὺν
καθαρῷ καὶ τῷ καλλίστῳ τῆς συνουσίας καὶ μηδὲ
χωρισθῆναι οἵου τε ὄντος, εἰ μελετῴης εἰς ἑαυτὴν
ἀναβαίνειν συλλέγουσα ἀπὸ τοῦ σώματος πάντα τὰ
διασκεδασθέντα μέλη καὶ εἰς πλῆθος κατακερματι-
σθέντα ἀπὸ τῆς τέως ἐν μεγέθει δυνάμεως ἰσχυού-
σης ἑνώσεως. συνάγοις δ' ἂν καὶ ἑνίζοις τὰς ἐμφύτους
ἐννοίας καὶ διαρθροῦν συγκεχυμένας καὶ εἰς φῶς ἕλ-
κειν ἐσκοτισμένας πειρωμένη. ἀφ' ὧν ὁρμώμενος
καὶ ὁ θεῖος Πλάτων ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ
τὰς ἀνακλήσεις πεποίηται. ἔτι εἰ μνημονεύοις, διαρ-
θροίης δ' ἂν ἅ γε ἀκήκοας διὰ τῆς μνήμης ἀναπεμ-
παζομένη τοῖς τε τοιούτοις τῶν λόγων ὡς ἀγαθοῖς
συμβούλοις ἀξιοῦσα προσέχειν καὶ λοιπὸν τὰ γνω-
σθέντα διὰ τῶν ἔργων ἀσκοῦσα, διὰ δ' αὖ τοῦ πο-
νεῖν συντηροῦσα. λέγει δὲ ὁ λόγος πάντῃ μὲν καὶ 11
πάντως παρεῖναι τὸ θεῖον, νεὼν δὲ τούτῳ παρ' ἀν-
θρώποις καθιερῶσθαι τὴν διάνοιαν μάλιστα τοῦ σο-
φοῦ μόνην, τιμήν τε προσήκουσαν ἀπονέμεσθαι τῷ
θεῷ ὑπὸ τοῦ μάλιστα τὸν θεὸν ἐγνωκότος· τοῦτον
δὲ εἶναι εἰκότως μόνον τὸν σοφόν, ᾧ τιμητέον διὰ

σοφίας τὸ θεῖον καὶ κατακοσμητέον αὐτῷ διὰ σοφίας ἐν τῇ γνώμῃ τὸ ἱερόν, ἐμψύχῳ ἀγάλματι τῷ νῷ ἐνεικονισαμένου ἀγάλλοντα . . . . θεὸς μὲν γὰρ δεῖται οὐδενός, σοφὸς δὲ μόνου θεοῦ. οὐ γὰρ ἂν ἄλλος καλὸς κἀγαθὸς γένοιτο ἢ ὁ νοῶν τό τε ἀγαθὸν καὶ καλόν, ὅπερ ἐξέχει τοῦ θείου· οὐδ' αὖ ἄλλος κακοδαίμων ἄνθρωπος ἢ ὁ πονηρῶν δαιμόνων ἐνδιαίτημα τὴν ψυχὴν κατασκευάσας. ἀνθρώπῳ δὲ σοφῷ θεὸς θεοῦ δίδωσιν ἐξουσίαν. καὶ καθαίρεται μὲν ἄνθρωπος ἐννοίᾳ θεοῦ, δικαιοπραγίαν δὲ ἀπὸ θεοῦ ὁρμώμενος διώκει.

12 πάσης πράξεως καὶ παντὸς ἔργου καὶ λόγου θεὸς
ἐπόπτης παρέστω καὶ ἔφορος. καὶ πάντων ὧν πράτ-
τομεν ἀγαθῶν τὸν θεὸν αἴτιον ἡγώμεθα· τῶν δὲ κα-
κῶν αἴτιοι ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ ἑλόμενοι, θεὸς δὲ ἀναίτιος.
ὅθεν καὶ εὐκτέον τὰ ἄξια θεοῦ. καὶ αἰτώμεθα ἃ μὴ
λάβοιμεν ἂν παρ' ἑτέρου· καὶ ὧν ἡγεμόνες οἱ μετ'
ἀρετῆς πόνοι, ταῦτα εὐχώμεθα γενέσθαι μετὰ τοὺς
πόνους· εὐχὴ γὰρ ῥαθύμου μάταιος λόγος. ἃ δὲ κτη-
σάμενος οὐ καθέξεις, μὴ αἰτοῦ παρὰ θεοῦ· δῶρον γὰρ
θεοῦ πᾶν ἀναφαίρετον· ὥστε οὐ δώσει ἃ μὴ καθέξεις.
ὧν δὲ τοῦ σώματος ἀπαλλαγεῖσα οὐ δεηθήσῃ, ἐκείνων
καταφρόνει· καὶ ὧν ἂν ἀπαλλαγεῖσα δεηθῇς, ταῦτά
σοι ἀσκουμένῃ τὸν θεὸν παρακάλει γενέσθαι συλλή-
πτορα. οὔκουν δεήσῃ οὐδενὸς ὧν καὶ ἡ τύχη δοῦσα
πολλάκις πάλιν ἀφαιρεῖται. οὐ δεῖ πρὸ καιροῦ τινὸς
τὴν αἴτησιν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ὅταν σοι ὁ θεὸς ἐν σοὶ
13 οὖσαν φύσει τὴν ὀρθὴν αἴτησιν ἐκφαίνῃ. δι' ὧν
μάλιστα καὶ αὐτὸς ἐνοπτρίζεσθαι πέφυκεν, οὔτε διὰ
σώματος ὁρατὸς ὢν οὔτε διὰ ψυχῆς αἰσχρᾶς καὶ ὑπὸ
τῆς κακίας ἐσκοτισμένης. κάλλος γὰρ ἐκείνου τὸ ἀκή-
ρατον καὶ φῶς τὸ ζωτικὸν ἀληθείᾳ διαλάμπον· κακία

δὲ πᾶσα ὑπ' ἀγνοίας διέψευσται καὶ ὑπὸ αἴσχους
διέστραπται. ταῦτ' οὖν θέλε καὶ αἰτοῦ τὸν θεὸν ἃ
θέλει τε καὶ ἔστιν αὐτός, εὖ ἐκεῖνο γινώσκουσα ὡς
ἐφ' ὅσον τις τὸ σῶμα ποθεῖ καὶ τὰ τοῦ σώματος σύμ-
φυλα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνοεῖ τὸν θεὸν καὶ τῆς ἐκείνου
ἐνοράσεως ἑαυτὸν ἀπεσκότισε, κἂν παρὰ πᾶσι τοῖς
ἀνθρώποις ὡς θεὸς δοξάζηται. σοφὸς δὲ ἄνθρωπος
ὀλίγοις γινωσκόμενος, εἰ δὲ βούλει, καὶ ὑπὸ πάντων
ἀγνοούμενος, γινώσκεται ὑπὸ θεοῦ. ἑπέσθω τοίνυν
ὁ μὲν νοῦς τῷ θεῷ, ἐνοπτριζόμενος τῇ ὁμοιώσει θεοῦ·
τῷ δὲ νῷ ἡ ψυχή· τῇ δ' αὖ ψυχῇ ὑπηρετείτω τὸ
σῶμα, εἰς ὅσον οἷόν τε, καθαρᾷ καθαρόν. ἀπὸ γὰρ
τῶν παθῶν ταύτης μιαινόμενον εἰς αὐτὴν πάλιν ἐπανα-
στρέφεται τὰ μιάσματα. τῇ δὲ ψυχῇ τῇ θεοφιλεῖ 14
καὶ τῷ θεοφιλεῖ νῷ ἐν τῷ καθαρῷ σώματι ἔστωσαν
καὶ πρᾶξις ἀκόλουθος καὶ λόγος, αἱρετωτέρου σοι
ὄντος λίθον εἰκῇ βαλεῖν ἢ λόγον, καὶ τὸ ἡττᾶσθαι
τἀληθῆ λέγοντα ἢ νικᾶν ἀπατῶντα· τὸ γὰρ νικῆσαν
ἀπάτῃ ἐν τῷ ἤθει ἥττηται. μάρτυρες δὲ κακῶν ψευ-
δεῖς λόγοι. ἀδύνατον τὸν αὐτὸν φιλόθεόν τε εἶναι
καὶ φιλήδονον καὶ φιλοσώματον. ὁ γὰρ φιλήδονος
καὶ φιλοσώματος, ὁ δὲ φιλοσώματος πάντως καὶ φι-
λοχρήματος, ὁ δὲ φιλοχρήματος ἐξ ἀνάγκης ἄδικος, ὁ
δὲ ἄδικος καὶ εἰς θεὸν καὶ εἰς πατέρας ἀνόσιος καὶ εἰς
τοὺς ἄλλους παράνομος. ὥστε κἂν ἑκατόμβας θύῃ καὶ
μυρίοις ἀναθήμασι τοὺς νεὼς ἀγάλλῃ, ἀσεβής ἐστι καὶ
ἄθεος καὶ τῇ προαιρέσει ἱερόσυλος. δι' ὃ καὶ πάντα
φιλοσώματον ὡς ἄθεον καὶ μιαρὸν ἐκτρέπεσθαι χρή.
καὶ οὗ ταῖς δόξαις οὐκ ἂν χρήσαιο, τούτῳ μήτε βίου 15
μήτε λόγου τοῦ περὶ θεοῦ κοινώνει. λόγον γὰρ περὶ
θεοῦ τοῖς ὑπὸ δόξης διεφθαρμένοις λέγειν οὐκ ἀσφα-
λές· καὶ γὰρ καὶ τἀληθῆ λέγειν ἐπὶ τούτων περὶ

θεοῦ καὶ τὰ ψευδῆ κίνδυνον ἴσον φέρει. οὔτε αὐ-
τόν τινα προσῆκεν ἀνοσίων ἔργων μὴ καθαρεύοντα
φθέγγεσθαι περὶ θεοῦ, οὔτε εἰς τοιούτων ἀκοὰς ἐμ-
βάλλοντα τὸν περὶ θεοῦ λόγον οἴεσθαι μὴ μιαίνειν·
ἀλλ' ἀκροᾶσθαι καὶ λέγειν τὸν περὶ θεοῦ λόγον ὡς ἐπὶ
θεοῦ. προηγείσθω οὖν τοῦ περὶ θεοῦ λόγου τὰ θεοφιλῆ
ἔργα, καὶ σιγάσθω ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος ἐπὶ πλήθους·
ἀνοικειοτάτη γὰρ θεολογία κενοδοξίᾳ ψυχῆς. νόμιζε
αἱρετώτερον εἶναι σιγᾶν ἢ λόγον εἰκῆ προέσθαι περὶ
θεοῦ. ἀξίαν σε ποιήσει θεοῦ τὸ μηδὲν ἀνάξιον θεοῦ
μήτε λέγειν μήτε πράττειν μήτε πάντως εἰδέναι ἀξι-
16 οῦν. ὁ δὲ ἄξιος ἄνθρωπος θεοῦ θεὸς ἂν εἴη. καὶ
τιμήσεις μὲν ἄριστα τὸν θεόν, ὅταν τῷ θεῷ τὴν σαυ-
τῆς διάνοιαν ὁμοιώσῃς· ἡ δὲ ὁμοίωσις ἔσται διὰ μό-
νης ἀρετῆς· μόνη γὰρ ἀρετὴ τὴν ψυχὴν ἄνω ἕλκει
καὶ πρὸς τὸ συγγενές. καὶ μέγα οὐδὲν ἄλλο μετὰ
θεὸν ἢ ἀρετή. μείζων ἀρετῆς θεός· θεὸς δὲ ἄνθρω-
πον βεβαιοῖ πράσσοντα καλά· κακῶν δὲ πράξεων
κακὸς δαίμων ἡγεμών. ψυχὴ οὖν πονηρὰ φεύγει μὲν
θεόν, πρόνοιαν δὲ θεοῦ εἶναι οὐ βούλεται, νόμου τε
θείου τοῦ πάντα φαῦλον κολάζοντος ἀποστατοῖ πάν-
τως. ψυχὴ δὲ σοφοῦ ἁρμόζεται πρὸς θεόν, ἀεὶ θεὸν
ὁρᾷ, σύνεστιν ἀεὶ θεῷ. εἰ δὲ χαίρει τῷ ἀρχομένῳ
τὸ ἄρχον, καὶ θεὸς σοφοῦ κήδεται καὶ προνοεῖ· καὶ
διὰ τοῦτο μακάριος ὁ σοφός, ὅτι ἐπιτροπεύεται ὑπὸ
θεοῦ. οὐχ ἡ γλῶττα τοῦ σοφοῦ τίμιον παρὰ θεῷ,
ἀλλὰ τὰ ἔργα. σοφὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ σιγῶν τὸν θεὸν
τιμᾷ· ἄνθρωπος δὲ ἀμαθὴς καὶ εὐχόμενος καὶ θύων
μιαίνει τὸ θεῖον. μόνος οὖν ἱερεὺς ὁ σοφός, μόνος
17 θεοφιλής, μόνος εἰδὼς εὔξασθαι. καὶ ὁ σοφίαν
ἀσκῶν ἐπιστήμην ἀσκεῖ τὴν περὶ θεοῦ, οὐ λιτανεύων
ἀεὶ καὶ θύων, διὰ δὲ τῶν ἔργων τὴν πρὸς θεὸν

ἀσκῶν εὐσέβειαν. θεῷ γὰρ εὐάρεστος οὔτε δόξαις
ἀνθρώπων οὔτε σοφιστῶν κεναῖς φωναῖς γένοιτ'
ἄν τις· αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν καὶ εὐάρεστον ποιεῖ θεῷ
καὶ ἐκθεοῖ τῇ τῆς ἰδίας διαθέσεως ὁμοιότητι τῷ μετὰ
ἀφθαρσίας μακαρίῳ· καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀσεβῆ καὶ
δυσάρεστον ποιεῖ τῷ θεῷ, οὐχ ὑπὸ θεοῦ πάσχων κα-
κῶς, ἀγαθοποιὸν γὰρ μόνον τὸ θεῖον, ἀλλ' ὑφ' ἑαυ-
τοῦ διά τε ἄλλα καὶ τὴν περὶ θεοῦ κακὴν δόξαν.
ἀσεβὴς οὐχ οὕτως ὁ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν μὴ πε-
ριέπων ὡς ὁ τὰς τῶν πολλῶν δόξας τῷ θεῷ συνά-
πτων. σὺ δὲ μηδὲν ἀνάξιόν ποτε ὑπολάβῃς περὶ θεοῦ
μήτε τῆς μακαριότητος αὐτοῦ μήτε τῆς ἀφθαρσίας.
οὗτος γὰρ μέγιστος καρπὸς εὐσεβείας ἢ τιμᾶν τὸ 18
θεῖον κατὰ τὰ πάτρια, οὐχ ὡς ἐκείνου προσδεομένου,
ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκείνου εὐλαβεστάτης καὶ μακαρίας
σεμνότητος εἰς τὸ σέβας αὐτοῦ ἐκκαλουμένου. βωμοὶ
δὲ θεοῦ ἱερουργούμενοι μὲν οὐδὲν βλάπτουσιν, ἀμε-
λούμενοι δὲ οὐδὲν ὠφελοῦσιν. ὅστις δὲ τιμᾷ τὸν
θεὸν ὡς προσδεόμενον, οὗτος λέληθεν ἑαυτὸν δοξά-
ζων τοῦ θεοῦ κρείττων εἶναι. οὐ χολωθέντες οὖν οἱ
θεοὶ βλάπτουσιν, ἀλλ' ἀγνοηθέντες· ὀργὴ γὰρ θεῶν
ἀλλοτρία, ὅτι ἐπ' ἀβουλήτοις μὲν ἡ ὀργή, θεῷ δὲ οὐ-
δὲν ἀβούλητον. μὴ τοίνυν μίαινε τὸ θεῖον ἀνθρω-
πίναις ψευδοδοξίαις· οὔτε γὰρ ἐκεῖνο βλάψεις τό γε
μακάριον διὰ παντὸς καὶ οὗ πᾶσα βλάβη τῆς ἀφθαρ-
σίας ἐξελήλαται, σαυτὴν δὲ τυφλώσεις πρὸς τὴν τῶν
μεγίστων καὶ κυριωτάτων διάγνωσιν. σὺ δὲ ταῦτα 19
λέγειν με ἡγοῦ οὐ παραγγέλλοντα σέβειν θεόν· γε-
λοῖος γὰρ ὁ τοῦτο παραγγέλλων ὡς ἐπιδιστάζειν ἐνόν-
τος περὶ τούτου· καὶ οὐχ ὅτι τινὰ ποιοῦντες ἢ δοξά-
ζοντες περὶ θεοῦ καλῶς τοῦτον σέβομεν. οὔτε δά-
κρυα καὶ ἱκετεῖαι θεὸν ἐπιστρέφουσιν οὔτε θυηπόλια

θεὸν τιμῶσιν οὔτε ἀναθημάτων πλῆθος κοσμοῦσι θεόν, ἀλλὰ τὸ ἔνθεον φρόνημα καλῶς ἡδρασμένον συνάπτει θεῷ. χωρεῖν γὰρ ἀνάγκη τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ὅμοιον. θυηπολία δὲ ἀφρόνων πυρὸς τροφὴ καὶ τὰ παρὰ τούτων ἀναθήματα ἱεροσύλοις χορηγία τῶν ἀκολασιῶν. σοὶ δέ, ὥσπερ εἴρηται, νεὼς μὲν ἔστω τοῦ θεοῦ ὁ ἐν σοὶ νοῦς. παρασκευαστέον δὲ αὐτὸν καὶ κοσμητέον εἰς καταδοχὴν τοῦ θεοῦ ἐπιτήδειον. μηδὲ ἐφήμερος ὁ κόσμος ἔστω καὶ τὰ τῆς παραδοχῆς καὶ πάλιν γέλωτες καὶ ἀφροσύναι καὶ τὸ χώρημα τοῦ πονηροῦ δαίμονος.

20 ἐὰν οὖν ἀεὶ μνημονεύῃς ὅτι ὅπου ἂν ἡ ψυχή σου περιπατῇ καὶ τὸ σῶμα ἐνεργὸν ἀποτελῇ, θεὸς παρέστηκεν ἔφορος ἐν πάσαις σου ταῖς βουλαῖς καὶ ταῖς πράξεσιν, αἰδεσθήσῃ μὲν τοῦ θεωροῦ τὸ ἄληστον, ἕξεις δὲ τὸν θεὸν σύνοικον. κἂν τὸ στόμα οὖν σου πρόφασίν τινα πράγματος ἄλλου του διαλέγηται, μετὰ τῆς γνώμης τὸ φρόνημα τετράφθω πρὸς τὸν θεόν. οὕτως γάρ σοι καὶ ὁ λόγος ἔνθεος ἔσται διὰ φωτὸς τοῦ θεοῦ τῆς ἀληθείας λαμπρυνόμενος καὶ ῥᾷον προχωρῶν. θεοῦ γὰρ γνῶσις ποιεῖ βραχὺν λό-
21 γον. ὅπου δ' ἂν λήθη παρεισέλθῃ θεοῦ, τὸν κακὸν δαίμονα ἀνάγκη ἐν σοὶ οἰκεῖν· χώρημα γὰρ ἡ ψυχή, ὥσπερ μεμάθηκας, ἢ θεῶν ἢ δαιμόνων. καὶ θεῶν μὲν συνόντων πράξει τὰ ἀγαθὰ καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων· ὑποδεξαμένη δὲ ψυχὴ τὸν κακὸν σύνοικον διὰ πονηρίας πάντα ἐνεργεῖ. ὅταν οὖν ἴδῃς ἄνθρωπον τοῖς κακοῖς χαίροντα καὶ δρῶντα, γίνωσκε τοῦτον ἠρνῆσθαι μὲν τὸν θεὸν ἐν τῇ γνώμῃ, πονηροῦ δὲ δαίμονος ὄντα ἐνδιαίτημα. θεὸν οἱ μὲν εἶναι νομίζοντες καὶ διοικεῖν ἅπαντα τοῦτο γέρας ἐκτήσαντο διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς βεβαίας πίστεως, τὸ μεμα-

θηκέναι ὅτι ὑπὸ θεοῦ προνοεῖται πάντα καὶ εἰσὶν
ἄγγελοι θεῖοί τε καὶ ἀγαθοὶ δαίμονες ἐπόπται τῶν
πραττομένων, οὓς καὶ λαθεῖν ἀμήχανον. καὶ δὴ
τοῦτο οὕτως ἔχειν πεπεισμένοι φυλάττονται μὲν μὴ
διαπίπτειν τοῖς κατὰ τὸν βίον, πρὸ ὄψεως ἔχοντες
τὴν τῶν θεῶν ἀναπόδραστον ἐφόρασιν· εὐγνώμονα
δὲ βίον κτησάμενοι μανθάνουσι θεοὺς γινώσκονταί
τε γινωσκομένοις θεοῖς. οἱ δὲ μήτε εἶναι θεοὺς πι- 22
στεύσαντες μήτε προνοίᾳ θεοῦ διοικεῖσθαι τὰ ὅλα,
δίκης κόλασιν πεπόνθασι τὸ μήτε ἑαυτοῖς πιστεύειν
μήθ' ἑτέροις ὅτι θεοὶ εἰσὶ καὶ οὐκ ἀλόγῳ φορᾷ διοι-
κεῖται τὰ πάντα. εἰς κίνδυνον οὖν ἄφατον ἑαυτοὺς
ἐμβαλόντες ἀλόγῳ ὁρμῇ καὶ εὐδιαπτώτῳ τοῖς κατὰ
τὸν βίον ἐπιτίθενται καὶ πάντα δρῶσιν ἃ μὴ θέμις,
ἀναιρεῖν πειρώμενοι τὴν περὶ θεοὺς ὑπόληψιν. καὶ
δὴ τούτους μὲν ἀγνοίας ἕνεκα καὶ ἀπιστίας θεοὶ δια-
φεύγουσιν· αὐτοὶ δὲ θεοὺς καὶ τὴν ὀπαδὸν τῶν θεῶν
Δίκην οὔτε φυγεῖν οὔτε λαθεῖν δύνανται· βίον δὲ κα-
κοδαίμονα καὶ πλανήτην ἑλόμενοι ἀγνοοῦντες θεοὺς
γινώσκονται θεοῖς καὶ τῇ δίκῃ τῇ παρὰ θεῶν. κἂν 23
θεοὺς τιμᾶν οἴωνται καὶ πεπεῖσθαι εἶναι θεούς, ἀρε-
τῆς δὲ ἀμελῶσι καὶ σοφίας, ἤρνηνται θεοὺς καὶ ἀτι-
μάζουσιν. οὔτε γὰρ ἄλογος πίστις δίχα τοῦ ὀρθῶς
ζῆν ἐπιτυχὴς θεοῦ, οὔτε μὴν τὸ τιμᾶν θεοσεβὲς
ἄνευ τοῦ μεμαθηκέναι ὅτῳ τρόπῳ χαίρει τὸ θεῖον
τιμώμενον. εἰ μὲν γὰρ προχοαῖς ἢ θυηλαῖς τερπό-
μενον πείθεται, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τῷ τὴν ἴσην πάν-
τας ἀμοιβὴν αἰτεῖν μὴ τὴν ἴσην λαχόντας τύχην. εἰ
δὲ τούτων οὐδὲν ἧττον, μόνῳ δὲ ἥδεται τῷ καθα-
ρεύειν τὴν διάνοιαν, ὃ δὴ δυνατὸν ἐκ προαιρέσεως
παντί τῳ προσεῖναι, πῶς οὐκ ἂν εἴη δίκαιον; εἰ δὲ
ἐξ ἀμφοῖν τὸ θεῖον θεραπευόμενον ἥδεται, ἱερείοις

μὲν κατὰ δύναμιν, διανοίᾳ δὲ ὑπὲρ δύναμιν αὐτὸ
τιμητέον. εὔχεσθαι θεῷ οὐ κακόν, ὡς τὸ ἀχαριστεῖν
24 πονηρότατον. κακῶν ἀνθρώπῳ οὐδεὶς θεὸς αἴτιος,
ἀλλὰ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ ἑλόμενος. εὐχὴ ἡ μὲν μετὰ φαύ-
λων ἔργων ἀκάθαρτος καὶ διὰ τοῦτο ἀπρόσδεκτος
ὑπὸ θεοῦ· ἡ δὲ μετὰ καλῶν ἔργων καθαρά τε ὁμοῦ
καὶ εὐπρόσδεκτος. τέσσαρα στοιχεῖα μάλιστα κεκρα-
τύνθω περὶ θεοῦ· πίστις, ἀλήθεια, ἔρως, ἐλπίς.
πιστεῦσαι γὰρ δεῖ ὅτι μόνη σωτηρία ἡ πρὸς τὸν θεὸν
ἐπιστροφή, καὶ πιστεύσαντα ὡς ἔνι μάλιστα σπου-
δάσαι τἀληθῆ γνῶναι περὶ αὐτοῦ, καὶ γνόντα ἐρα-
σθῆναι τοῦ γνωσθέντος, ἐρασθέντα δὲ ἐλπίσιν ἀγα-
θαῖς τρέφειν τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ βίου. ἐλπίσι γὰρ
ἀγαθαῖς οἱ ἀγαθοὶ τῶν φαύλων ὑπερέχουσι. στοι-
25 χεῖα μὲν οὖν ταῦτα καὶ τοσαῦτα κεκρατύνθω. τρεῖς
δὲ νόμοι διακεκρίσθωσαν οἵδε· εἷς μὲν ὁ τοῦ θεοῦ,
ἕτερος δὲ ὁ τῆς θνητῆς φύσεως, τρίτος δὲ ὁ θετὸς
κατ᾽ ἔθνη καὶ πόλεις. ὁ μὲν οὖν τῆς φύσεως ἀφο-
ρίζων τὰ μέτρα τῶν χρειῶν τοῦ σώματος καὶ τὸ ἐν
ταύταις δεικνὺς ἀναγκαῖον τὸ μάτην κἀκ περιττοῦ
σπουδαζόμενον ἐλέγχει. ὁ δὲ θετός τε καὶ κατ᾽ ἔθνη
διατεταγμένος κατὰ συνθήκην τὴν πρὸς ἀλλήλους
κρατύνει κοινωνίαν διὰ τῆς πρὸς τὰ τεθέντα ὁμολο-
γίας. ὁ δ᾽ αὖ θεῖος ὑπὸ μὲν τοῦ νοῦ σωτηρίας ἕνεκα
ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς κατὰ τὰς ἐννοίας διετάχθη, δι᾽
ἀληθείας δὲ τῶν ἐν αὐταῖς πεπραγμένων εὑρίσκεται.
παραβαίνεται δὲ ὁ μὲν τῆς φύσεως κεναῖς δόξαις
ἀγνοηθεὶς ὑπὸ τῶν τῇ ἄγαν φιλοσωματίᾳ προσκει-
μένων τῷ σώματι· ὑπερβαίνεται δὲ καταφρονού-
μενος ὑπὸ τῶν ὑπεράνω γινομένων τοῦ σώματος
καὶ διὰ τὸ σῶμα. ὁ δὲ θετὸς καιρῷ μὲν ὑποτάττεται
ἄλλοτε ἀλλοῖος γραφόμενος κατὰ τὸ βίαιον τῆς τοῦ

κρατοῦντος δυναστείας, εἰς κόλασιν δὲ ἀπάγει τὸν
ἁλόντα, οὔτε τοῦ λαθόντος οὔτε τῆς προαιρέσεως
ἐφικέσθαι δυνάμενος ἑκάστου. ὁ δέ γε θεῖος ἀγνοεῖται 26
μὲν ψυχῇ δι᾽ ἀφροσύνην καὶ ἀκολασίαν ἀκαθάρτῳ,
ἐκλάμπει δὲ δι᾽ ἀπαθείας καὶ φρονήσεως. καὶ οὔτε
ὑπερβῆναι τοῦτον δυνατόν, οὐδὲν γὰρ τούτου ὑπερ-
άνω, οὔτ᾽ αὐτοῦ καταφρονῆσαι· οὐ γὰρ ἐκλάμψαι
αὐτὸν οἷόν τε ἐν τῷ καταφρονεῖν αὐτοῦ μέλλοντι·
οὔτε τύχαις καιρῶν τρέπεται, ὅτι κρείττων ἦν τῆς
τύχης καὶ πάσης βίας πολυτρόπου ἰσχυρότερος. νοῦς
δὲ αὐτὸν μόνος γινώσκει μεταλλεύων αὐτοῦ τὴν
ἔρευναν καὶ τετυπωμένον ἐν αὑτῷ ἐξευρίσκει τροφήν
τε ἀπ᾽ αὐτοῦ πορίζει τῇ ὥσπερ σώματι αὐτοῦ ψυχῇ.
νοῦ γὰρ σῶμα ψυχὴν λογικὴν θετέον, ἣν τρέφει ὁ
νοῦς τὰς ἐν αὐτῇ ἐννοίας, ἃς ἐνετύπωσε καὶ ἐνεχά-
ραξεν ἐκ τῆς τοῦ θείου νόμου ἀληθείας, εἰς ἀναγνώ-
ρισιν ἄγων διὰ τοῦ παρ᾽ αὐτῷ φωτός· καὶ διδάσκα-
λος αὐτὸς γινόμενος καὶ σωτὴρ καὶ τροφεὺς καὶ φύ-
λαξ καὶ ἀναγωγός, κατὰ σιγῆς μὲν φθεγγόμενος τὴν
ἀλήθειαν, τὸν δὲ θεῖον αὐτῆς ἐξελίττειν νόμον διδοὺς
διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἐμβλέψεως ἐν ταῖς εἰς αὐτὸν ἐπι-
βολαῖς ἐν αὐτῇ τετυπωμένον ἐξ ἀιδίου ἐπιγινώσκει.
κατανοητέον οὖν πρῶτόν σοι τὸν τῆς φύσεως νόμον, 27
ἀπὸ δὲ τούτου ἀναβατέον ἐπὶ τὸν θεῖον, ὃς καὶ τὸν
τῆς φύσεως διέταξε νόμον· ἀφ᾽ ὧν ὁρμωμένη οὐδα-
μοῦ εὐλαβήσῃ τὸν ἔγγραφον. οἱ γὰρ ἔγγραφοι νόμοι
χάριν τῶν μετρίων κεῖνται, οὐχ ὅπως μὴ ἀδικῶσιν,
ἀλλ᾽ ὅπως μὴ ἀδικῶνται. ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος
ἀληθῶς φιλόσοφος ὥρισται καὶ ἔστιν εὐπόριστος, ὁ
δὲ τῶν κενῶν δοξῶν ἀόριστός τε καὶ δυσπόριστος.
ὁ οὖν τῇ φύσει κατακολουθῶν καὶ μὴ ταῖς κεναῖς
δόξαις ἐν πᾶσιν αὐτάρκης· πρὸς γὰρ τὸ τῇ φύσει

ἀρκοῦν πᾶσα κτῆσίς ἐστι πλοῦτος, πρὸς δὲ τὰς ἀορί-
στους ὀρέξεις καὶ ὁ μέγιστος πλοῦτος ἐστίν. οὐ σπά-
νιόν γε εὑρεῖν ἄνθρωπον πρὸς τὸ τῆς φύσεως τέλος
πλούσιον καὶ πρὸς τὰς κενὰς δόξας. οὐδεὶς γὰρ τῶν
ἀφρόνων οἷς ἔχει ἀρκεῖται, μᾶλλον δὲ οἷς οὐκ ἔχει
ὀδυνᾶται. ὥσπερ οὖν οἱ πυρέσσοντες διὰ κακοήθειαν
τῆς νόσου ἀεὶ διψῶσι καὶ τῶν ἐναντιωτάτων ἐπιθυ-
μοῦσιν, οὕτω καὶ οἱ τὴν ψυχὴν κακῶς ἔχοντες δια-
κειμένην πένονται πάντων ἀεὶ καὶ εἰς πολυτρόπους
28 ἐπιθυμίας ὑπὸ λαιμαργίας ἐμπίπτουσιν. ἁγνεύειν
οὖν καὶ οἱ θεοὶ δι' ἀποχῆς βρωμάτων καὶ ἀφροδι-
σίων προσέταξαν, εἰς τὸ τῆς φύσεως, ἣν αὐτοὶ συν-
έστησαν, ἐπάγοντες βούλημα τοὺς εὐσέβειαν μετιόν-
τας, ὡς ἅπαντος τοῦ παρὰ τὸ βούλημα πλεονάζοντος
μιαροῦ καὶ θανασίμου. φοβούμενος γὰρ ὁ πολὺς τὸ
λιτὸν τῆς διαίτης, διὰ τὸν φόβον ἐπὶ πράξεις πορεύε-
ται τὰς μάλιστα πλοῦτον παρασκευαζούσας. καὶ πολ-
λοὶ τοῦ πλούτου τυχόντες οὐ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν
κακῶν εὗρον, ἀλλὰ μεταβολὴν μειζόνων. δι' ὃ φασὶν
οἱ φιλόσοφοι οὐδὲν οὕτως ἀναγκαῖον ὡς τὸ γινώσκειν
καλῶς τὸ μὴ ἀναγκαῖον, πλουσιωτάτην δὲ εἶναι πάν-
των τὴν αὐτάρκειαν καὶ σεμνὸν τὸ μηδενὸς δεῖσθαι
λαμβάνονται. δι' ὃ καὶ μελετᾶν παρακελεύονται οὐχ
ὅπως τι ποριστέον ἀναγκαῖον, ἀλλ' ὅπως μᾶλλον
29 θαρρήσομεν μὴ πορισθέντος. μηδὲ αἰτιώμεθα τὴν
σάρκα ὡς τῶν μεγάλων κακῶν αἰτίαν μηδ' εἰς τὰ
πράγματα τρέπωμεν τὰς δυσφορίας, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ
τὰς τούτων αἰτίας μᾶλλον ζητῶμεν καὶ ἀπορρήξαντες
πᾶσαν ματαίαν τῶν ἐφημέρων ὄρεξιν καὶ ἐλπίδα ὅλοι
γενώμεθα ἑαυτῶν. ἢ γὰρ διὰ φόβον τις κακοδαιμονεῖ
ἢ δι' ἀόριστον καὶ κενὴν ἐπιθυμίαν· ἃ τις χαλινῶν
δύναται τὸν μακάριον ἑαυτῷ περιποιῆσαι λογισμόν.

ἐφ' ὅσον δ' ἂν ἀμηχανῇς, λήθῃ τῆς φύσεως ἀμηχα-
νεῖς· αὐτῇ γὰρ ἀορίστους φόβους καὶ ἐπιθυμίας
προσβάλλεις. κρεῖσσον δέ σοι θαρρεῖν ἐπὶ στιβάδος
κατακειμένῃ ἢ ταράττεσθαι χρυσῆν ἐχούσῃ κλίνην
καὶ πολυτελῆ τράπεζαν. ἐξ ἐργασίας θηριώδους οὐ-
σίας μὲν πλῆθος σωρεύεται, βίος δὲ ταλαίπωρος συν-
ίσταται. ἀφυσιολόγητον μηδὲν ἡγοῦ βοώσης τῆς 30
σαρκὸς βοᾶν τὴν ψυχήν. σαρκὸς δὲ φωνὴ μὴ πεινῆν,
μὴ διψῆν, μὴ ῥιγοῦν. καὶ ταῦτα τὴν ψυχὴν χαλεπὸν
μὲν κωλῦσαι, ἐπισφαλὲς δὲ παρακοῦσαι τῆς παραγγει-
λάσης φύσεως αὐτῇ διὰ τῆς προσφυοῦς αὐτῇ αὐταρ-
κείας καθ' ἡμέραν καὶ τὰ περὶ τῆς ψυχῆς μικρότερα
διδάσκειν νομίζειν, καὶ εὐτυχοῦντας μὲν γινώσκειν
ἀτυχεῖν, δυστυχοῦντας δὲ μὴ περὶ μέγα τίθεσθαι
ὧν τὸ εὐτυχεῖν· καὶ δέχεσθαι μὲν ἀθορύβως τὰ παρὰ
τῆς τύχης ἀγαθά, παρατετάχθαι δὲ πρὸς τὰ παρ'
αὐτῆς δοκοῦντα εἶναι κακά· καὶ ὡς ἐφήμερον μὲν
πᾶν τὸ τῶν πολλῶν ἀγαθόν ἐστι, σοφία δὲ καὶ ἐπι- 31
στήμη οὐδαμῶς τύχης κοινωνεῖ. οὐκ ἀπορεῖν τού-
των πόνος ἐστίν, ἀλλὰ φεύγειν μᾶλλον τὸν ἀνόητον
ἐκ τῶν κενῶν δοξῶν πόνον. ἔρωτι γὰρ φιλοσοφίας
ἀληθινῆς πᾶσα ταραχώδης καὶ ἐπίπονος ἐπιθυμία ἐκ-
λύεται. κενὸς ἐκείνου φιλοσόφου λόγος ὑφ' οὗ μηδὲν
πάθος ἀνθρώπου θεραπεύεται· ὥσπερ γὰρ ἰατρικῆς
οὐδὲν ὄφελος ἢ μὴ τὰς νόσους τῶν σωμάτων θεραπεύει,
οὕτως οὐδὲ φιλοσοφίας, εἰ μὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἐκβάλ-
λει πάθος. ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ πρὸς τούτοις ὅμοια
ὁ τῆς φύσεως παραγγέλλει νόμος. ὁ δὲ θεῖος ἐκβοᾷ 32
ἐν καθαρῷ διανοίας τόμῳ· εἰ μὴ τὸ σῶμα οὕτω σοι
συνηρτῆσθαι φυλάσσεις ὡς τοῖς ἐμβρύοις κυοφορου-
μένοις τὸ χορίον καὶ τῷ σίτῳ βλαστάνοντι τὴν καλά-
μην, οὐ γνώσῃ σεαυτήν. οὐδὲ γὰρ ἄλλος ὅστις μὴ

οὕτω δοξάζει ἔγνω ἑαυτόν. ὥσπερ οὖν τὸ χορίον συγγενόμενον καὶ ἡ καλάμη τοῦ σίτου, τρυχωθέντα δὲ ῥίπτεται ἑκάτερα, οὕτω καὶ τὸ συναρτώμενον τῇ ψυχῇ παρείσῃ σῶμα οὐ μέρος ἀνθρώπου· ἀλλ' ἵνα μὲν ἐν γαστρὶ γένηται, προσυφάνθῃ τὸ χορίον, ἵνα δὲ ἐπὶ γῆς γένηται, συνεζύγη τὸ σῶμα. ὅσῳ τις τέτραπται πρὸς τὸ θνητόν, τοσούτῳ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀσύμμετρον παρασκευάζει πρὸς τὸ τῆς ἀφθαρσίας μέγεθος· καὶ ὅσῳ τῆς τοῦ σώματος προσπαθείας ἀφίσταται, τοσούτῳ μέτρῳ τῷ θείῳ πελάζει. ὁ συνετὸς ἀνὴρ καὶ θεοφιλὴς ὅσα οἱ ἄλλοι μοχθοῦσι τοῦ σώματος ἕνεκα, τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς ψυχῆς σπουδάσεται πονῆσαι, οὐ τὸ μεμνῆσθαι ὧν ἤκουσεν αὔταρκες εἶναι νομίζων, τὸ δὲ ἀνατρέχειν εἰς ἃ δεῖ δι' ὧν
33 ἤκουσεν μελετῶν. γυμνὸς δὲ ἀποσταλεὶς γυμνητεύων καλέσει τὸν πέμψαντα. μόνου γὰρ τοῦ μὴ τοῖς ἀλλοτρίοις πεφορτισμένου ἐπήκοος ὁ θεός, καὶ τῶν καθαρῶν ἀπὸ τῆς φθορᾶς ὑπερκείμενος. μέγα ἡγοῦ σοι ἐφόδιον εἰς βίον μακάριον τὸ δεδεμένον ἐν φύσει δῆσαι τὸν δήσαντα. ἐδέθημεν γὰρ φύσεως δεσμοῖς οἷς ἡμᾶς περιέβαλε, κοιλίᾳ, μορίοις, λαιμῷ, τοῖς ἄλλοις μέρεσι τοῦ σώματος καὶ ταῖς δι' αὐτῶν χρήσεσι καὶ ἡδυπαθείαις καὶ τοῖς ὑπὲρ τούτων φόβοις. ἐὰν οὖν τούτων τῆς γοητείας ὑπεράνω γενώμεθα καὶ τῆς ἐπιβουλῆς φυλαξώμεθα τὴν παγίδα, ἐδήσαμεν τὸν δήσαντα. μήτε οὖν εἰ ἄρρην εἶ μήτε εἰ θήλεια τὸ σῶμα πολυπραγμόνει, μηδὲ γυναῖκα ἴδῃς σαυτήν, ὅτι μηδ' ἐγώ σοι ὡς τοιαύτῃ προσέσχον. φεῦγε τῆς ψυχῆς πᾶν τὸ θηλυνόμενον, ὡς εἰ καὶ ἄρρενος εἶχες τὸ σῶμα περικείμενον. ἐκ παρθένου γὰρ ψυχῆς καὶ ἠθέου νοῦ τὰ τικτόμενα μακαριώτατα· ἐξ ἀδιαφθόρων γὰρ τὰ ἄφθορα· ἃ δὲ τίκτει τὸ σῶμα, μιαρὸν πᾶσι

τοῖς θεοῖς ἐνομίσθη. μεγάλη οὖν παιδεία ἄρχειν τοῦ 34
σώματος. πολλάκις κόπτουσί τινα μέρη ἐπὶ σωτηρίᾳ
τοῦ σώματος· σὺ δ' ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς ἕτοιμος
ἔσο τὸ ὅλον σῶμα ἀποκόπτειν. ὧν γὰρ ἕνεκα ζῆν
ἐθέλεις, καὶ ἀποθανεῖν μὴ κατόκνει. ἡγείσθω τοί-
νυν πάσης ὁρμῆς ὁ λόγος ἐξορίζων τοὺς δεινοὺς δε-
σπότας καὶ ἀθέους ἀφ' ἡμῶν· ὅτι καὶ χαλεπώτερον
δουλεύειν πάθεσιν ἢ τυράννοις. ἀδύνατον δ' εἶναι
ἐλεύθερον τὸν ὑπὸ παθῶν κρατούμενον· ὅσα γὰρ
πάθη ψυχῆς, τοσοῦτοι καὶ ὠμοὶ δεσπόται. οἰκέτας 35
πειρῶ μὴ ἀδικεῖν μηδὲ ὀργιζομένη κολάσῃς· κολάζειν
δὲ μέλλουσα πεῖθε πρότερον ὅτι ἐπὶ συμφέροντι κο-
λάζεις, διδοῦσα αὐτοῖς καιρὸν ἀπολογίας. παραιτοῦ
εἰς τὴν κτῆσιν τοὺς αὐθάδεις. τὰ πολλὰ ἄσκει αὐ-
τουργεῖν· λιτὸν γὰρ καὶ εὔπορον τὸ τῆς αὐτουργίας,
καὶ δεῖ ἑκάστῳ τῶν μερῶν πρὸς ὃ ἡ φύσις κατε-
σκεύασε χρῆσθαι τοὺς ἀνθρώπους, τῆς φύσεως ἄλλου
μὴ δεομένης. τοῖς γὰρ μὴ χρωμένοις τοῖς ἰδίοις,
καταχρωμένοις δὲ τοῖς ἄλλοις διπλοῦν τὸ φορτίον καὶ
πρὸς τὴν δεδομένην τὰ μέρη φύσιν ἀχάριστον. ψι-
λῆς δὲ ἕνεκα ἡδονῆς μηδέποτε χρήσῃ τοῖς μέρεσι·
πολλῷ γὰρ κρεῖττον τεθνάναι ἢ δι' ἀκρασίαν τὴν
ψυχὴν ἀμαυρῶσαι . . . . κακίαν ἐνδιορθουμένη τῆς
φύσεως . . . . οἷα δὲ οἰκέταις κοινωνοῦσα τιμῆς με-
ταδίδου τοῖς βελτίοσιν. οὐκ ἔσθ' ὅπως γὰρ οὖν ἄν-
θρωπον ἀδικοῦντα σέβειν θεόν· ἀλλὰ κρηπὶς εὐσε-
βείας σοι νομιζέσθω ἡ φιλανθρωπία καὶ . . . .

INDEX SCRIPTORVM.

INDEX NOMINVM.

ASHMOLEAN
OXFORD
MUSEUM

